

Received
11-8-56

భారతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆగస్టు 1956

సంపుటము 33 :

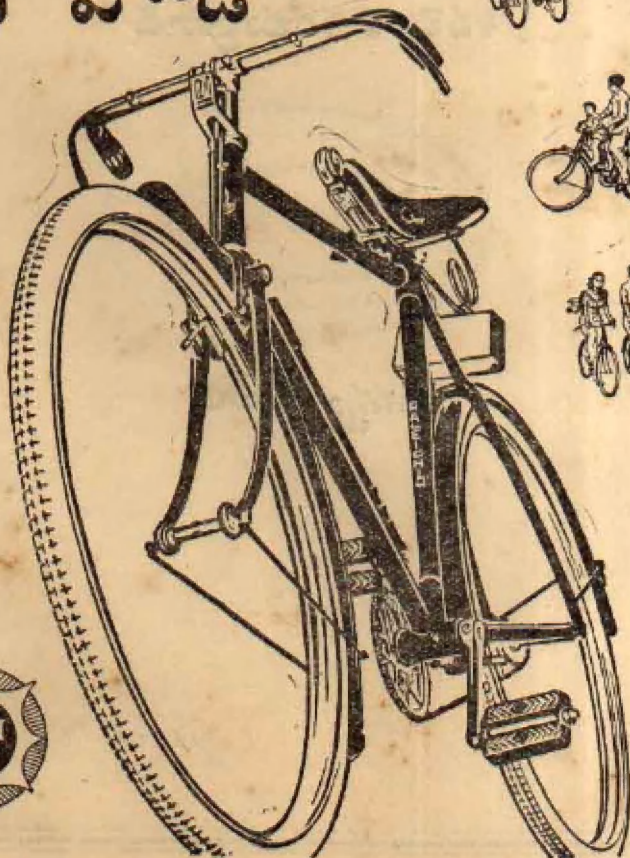
: సంచిక 8

విడిపత్రిక వెల ఒక రూపాయి

ప్రతి మైలుమీద డబ్బు నిల్వచేయండి

పట్టణంలోగాని కుగ్రామపు రోడ్ల మీదగాని ఎట్టి విధములైన బరువులతో నైనను సెన్-రాలే బైసికిల్స్ను ఎక్కువ కాలంనుంచి రిపేరిల ఖర్చు లేకుండా అవి పరిగెత్తే ప్రతి మైలుమీద విలువగల అణాలను భద్రపరచును.

రా లే రాబిన్ హుడ్

SRX-38 TG

విషయానుక్రమణిక

ఆగస్టు 1956

వేకువరాణి

శ్రీ టి. శే. అజ్ఞానాదిభట్ట
నారాయణదాసు

... 1

వైదికసాహిత్య పాశ్చాత్య

రచయితలు

శ్రీ పి. యస్. ఆచార్య

... 4

నాగహృదయం

రమణశ్రీ

... 9

సత్తివెల్లి

శ్రీ కంచి శేషగిరిరావు

... 17

జీవుని వేదన

శ్రీ ధూరిపాళ శ్రీరామమూర్తి

... 33

పునర్జన్మ

విజయ-రాఘవ

... 40

వేమన మనీష

శ్రీ చిత్తజల్లు వరహాలరావు

... 55

నానార్థ నిఘంటువు

శ్రీ తుకుమల్ల కామేశ్వరరావు

... 68

జానకి

శ్రీ వి. యస్. చెన్నూరి

... 77

కలగూరగంప

... 93

గ్రంథ విమర్శనము

... 98

⊗ ఈ విషయము మరిండు పేజీలలో

వే కు వ రాణి

శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ అజ్ఞానాదిభట్ట నారాయణదాసు

*

ఉ హా శోభిత శశి చన్ద్రీయ ఋగ్వేద
మంత్రములకు తెలుగు వేత

*

తెలివిమీఱగ మాకుఁ దెల్లవాఁతించు
పగటివెలుగు దొల్లఁబరపి యెల్లపుడు
పాడిపంటల కల్మి బ్రబలించు మీవు
వింటికూరిమి బిడ్డ! వేకువరాణి!

గుఱ్ఱము లావులు కోరిన సిరులు
కమ్మతావుల హాయిగా వీచుగాలి
రాచరీవిన్నాకు రప్పించు మెపుడు
వేడుకొందుము నిన్ను వేకువరాణి!

వెలయించితివి తొల్లి వేడుకమీఱ
నెన్నియో లేఁబ్రొద్దు లిప్పటి వలెను,
అరదము లోడలు హాయి నద్పితివి
విన్ను మన్నలరించు వేకువరాణి!

వేదసాదలనెల్లఁ బెంచిన తల్లి
ముఱ్ఱగంబుల మెప్పు పొందినయమ్మ
మేనితాల్పులనెల్ల మేల్కొల్పు వేల్పు
వేంచేయు బంగారు వేకువరాణి!

పూటపూటకుఁ జాయముం బొడిగించి
వాసిగాఁ బిట్టలం బై కెగిరించి
మేలైన యిల్లాలు మెలఁగు చందమున
వేంచేయు బంగారు వెకువరాణి!

నా గ హృ ద యం

ర మణ శ్రీ

‘ఈ దేశాలో జీవితం అనిపించదు, నుడి గట్టిత్వం అనిపించదు.’

ఇటీవల కలిగిన నెత్తికెత్తుకుంటూ అంది నాగి...

కొత్తగా పనిలోకి వచ్చిన దుర్గమ్మ నాగిగల్లెలో వాట్యూహాడే అందాలు చిందిరవందిరగా చూస్తూ, ‘ఏ జీవితం? ఎలా యెరిపింది?’ అన్నాడు.

‘పాలం గొవి, దుర్గమ్మ తిన్నారంట! యేకో యిగ్గ రహం వాగేటికల కడ్డంబడి దుర్గమ్మ పొగనిచ్చింది గానంట! అరేత్రి ఖాయంనుకల్లో గవబడి నుడి గట్టింప మందింట! నేకపోతే వంపం నాసమైపోయి, పరిధిం నుట్టుకొంటాదని, పలుకు నెప్పించంట... ఆ యిగ్గరహం కొళ్ళునుట్టూ పొములూ, అడమనిషి బొమ్మలా ఉంది... దాన్నే నాగజీవితం, వాగేటిజీవితం అని కొలుపులు దీరుతున్నాడు’...

నాగిగల్లెలో చిన్న ఆవేశం తొలుకులాడింది! ధీకతో ఆపదను సరళం జలదరించింది!

దుర్గమ్మ సమస్తకేకండా నవ్వుతూ: ‘ఆ ఖాయంను సందాలు పోగునీకాదా! ఏకో యిగ్గరహం దొరికితే దాన్ని బట్టకొని, నుడి గట్టింపడమేటి?.... ఇబ్బన్న వాగేనీ యెత్తు....’

‘సందా విదాకలు పొగడినాడి... పూసుకొని పని నేయిత్తిన్నాడు దిర్యపెరువు...’

నుడి కడుతోన్న మేస్త్రీల కేకని ఉలిక్కి పడ్డారు. కిందికు దింపుకొన్న తిట్ల మర్మ నెత్తికెత్తు కొని పరుగెత్తింది.

‘యెవడ పెపంచకం! అంత మోసం!’ అంటూ పళ్లు విగబ్బాడు దుర్గమ్మ.

మర్మ నాగి నున్నంతోసం విచ్చింది.

‘ఎవరైనా మనువు నేనుకొన్నావా?’

‘ఇంకా నేను! తగినోడు తవలి తానొద్దు?’ అంది దుర్గమ్మ కంఠలు దిరిగిని భుజాలమీద చూపులు నిగి డిస్తూ.

దళసరిపాటి ఇనుపకేకుని కొలిమిలో కార్చి వంపులుదీర్చినట్టున్న వత్తుస్సురిండా ఊపిరి పీల్చుకొని ‘నీకెవరైనా ఉన్నారా? నుడి నెక్కడున్నాడీ?’ అన్నాడు దుర్గమ్మ.

‘ఎవరూ నేను. నేనూ ముసలవా. అంతా కలరావలి పోనాడు’

నున్నం దీసుకొని, పోతోంది.

పోయిన దిక్కునే చూస్తూ. దుర్గమ్మ ఏకో మధురబా? నుండెలో నెరుగుకు తెచ్చుకొంటు న్నాడు.

నాగిలాంటి పిల్లనే మనువు చేసుకొన్నాడు. పోలెనంతి ఓరిపోసి, బాహువుల్లో చిక్కించుకొని, వయస్సు పార్థకం చేసుకోవోయాడు. నెల్లొళ్ళు కాపరం చెయ్యకండా నే, నూడెంలో ఎవడితోనో లేచిపోయింది. అప్పట్నుంచి వెదుకులాడుతూ ఇక్కడ పనిలోకిచ్చాడు. నాగిని చూసిపప్పుట్టుంచి, వెనకటి దానిమాట మర్మపోవాలనిపిస్తోంది.

నాగి నిచ్చెనెక్క ఇటీకలందిపోంది. మేస్త్రీల పరాచికాటి సరాగాలకీ సమాధానం చెప్పతోంది. దుర్గమ్మ దూరంవించి, చూపంనుకొన్నాడు. అక్కణించి కాలూరిపడితే, అక్కా.... ఒక్క ఉదుటన ఎగిరివెళ్ళి వెతుకుకాని, చేతుల్లో వెరికించుకొని, నుండెలకీ చూపుకొంటు చాలిశీతానికీ!... ఊహల్లో మెరుపులు కురుస్తూ, మర్మ ప్రత్యక్షమైంది!

తట్ట నేలకేసికొడుతూ కూలబడింది.

‘దొంగనామాలు! నోటికొచ్చినట్టు కూర్చున్నారు. వాగే నోట పురుగులడ...’

మేస్త్రీలని తిట్టి పోగులు పెసుతోంది!

‘ఏటి సంగతి?’ అన్నాడు దుర్గప్ప మెల్లగా.

‘అట్లా...మేస్త్రీలు...కాదుకూరలు కూర్చున్నారు.’ అంటూ కళ్ళంట నీళ్లు తిప్పుకొంటోంది....

‘నువ్వందిండు. నేనెల్లా...’ అన్నాడు దుర్గప్ప. దుర్గప్పకేసి బాలికా మాసింది కళ్ళలో కనునీళ్ళన్న కౌంతి చెక్కిల్పమీదనుంచి బాలునాడతోంది.

దుర్గప్ప నుండే ఆ మాపులు ఉప్పెన కలిగించి నయ! అక్కణించి నాగి తట్ట నెత్తి కత్తుతోంటు దుర్గప్పే అందించి వచ్చాడు.

మధ్యాహ్నం వేళ ఇద్దరూ అన్నాలు ఒకటోట కూర్చుని తిన్నారు. ‘ఈడెవరో నేన తెలిసిందింటు.’ నాగి మునిమాక్కులు జ్ఞాపకంలో గిలగిలాడుకుంటు న్నయ! నాగి తన హృదయదీవాలయంలో దేవతె నెలిసివట్టుంది! అంత అందంగా స్వాభావికంగా నవ్వుతూ (మేలుతూ తన నుండేలో దీవాలయం కడు తోన్న నాగి.

తట్ట నెత్తికత్తుకున్నప్పుడు కళ్ళలో ఏదో నెది కేది. దిప్పి తిగిలేలా వంపులు తిరిగిన శరీరంవైపు చూసేది. ఏదో పాశేషకొన్నదానిలా వెదుకులాలేది. వ్యక్తవ్యక్తంగా నవ్వేది. చిరునవ్వు పెదవుల చివర క్రుంచి పాశేసి, ఏదో వేరాకోశమాడేది.

‘ఇయ్యాల కూడెవరోండాదు?’ అంది నాగి.

‘నేనే’

పక్కన వర్చింది.

‘గొంతు దిగజారే, బావనాగ సంగటి నేను కొన్నావే?’ అని మేలమాడింది.

దుర్గప్పకి, ఆ నవ్వు, వేరాకోశం ఏదో అజ్ఞాత సౌందర్యశక్తుల పూర్వారూపాల్ని ఉపదేశించి, బాంధ వ్యానికి అట్టులు చాచాయి. అన్నం తిన్న ముంతిలూ గిన్నెలూ రెండూ తనే కడిగి తెచ్చిపెట్టింది. ఆడుతూ పాడుతూ, పని దకదకలాడుతూ పూర్తి చేసేసరికి చీకటి పడబోతోంది.

మేస్త్రీలు రెండు రూపాయల నోటిచ్చి, మాడ్చుకోమన్నారు. నాగి దుర్గప్ప మొహంకేసి చూసింది.

దుర్గప్ప వెనకాలే నాగి బయల్దేరింది ఊళ్ళోకి! మెలికలు తిరుగుతూ పోతున్న పాములా కాలుదారి

ఊళ్ళోకి త్రోవదీస్తోంది. దారికి పదివారల జూరంలో ఉన్న పుట్టవైపుకి వేలెట్టి చూపిస్తూ అంది నాగి:

‘నూనావా? ఆ పుట్టనో బారెడు తానుపా మున్నాది. అదే మా పాములుమాడని కాశేసి పొట్టచెట్టుకొంది! అడివించి, ఆ పుట్టంటే బయం నాకు!’—

పుట్టలో ఏదో కదిలివట్టనిపించింది.

బారెడు నాను...

నాగి నున్నని భుజాలమించి కేగుతూ బారు తున్న జడవైపు చూశాడు. బారెడు నాను.

‘ఏలే పాము నెవరూ సంప నేమా?’ అన్నాడు.

‘అమ్మో! దేవుణ్ణి సంపనమే!...నాగరాజు... వొంసం నాకిమైపోదూ?... ఇల్లంతా పాములు పాములైపోయి, వివం కక్కి కక్కి, పగ తీరుకు కొంటాయి.

ఆ రోజు రేతిరికి, పాములుమాడలే నాకు పెళ్ళి గావాల...దేరించి కొవాల్చిన సరుకులూ గుడ్డముక్కులూ కొనుక్కుంటే వస్తన్నాడన్నమాట! సన్నగా నీకటవెరింది—పుట్టదరి కొచ్చేసరికి బయం బుట్టిందింట! గునకు పల్నాగ బుసబుస లినించినా యంట! పడగతి పారాడుతూ, కోరాడుతూ వస్తంటే కళ్ళు బయిర్లుగమివయ్యంట!...తరవాత మహావిప్లవ దీపోనాడు...ఆ దారి నొస్తన్నానోళ్ళు ఊళ్ళోకి మోసుకోచ్చినారు. ఆరికి ఎటోయ్య మంత్రింకూడా పని నేసిందిగాడు. ఎన్ని మంత్రంత్రాలు నేసినా, నాగరాజు కాటుకి బలయిపోనాడు.’

నాగి గొంతులో తడియూరి వణికిపోయింది. కళ్ళలో కమ్మతోన్న చీకట్లు కాటుకతో కరిగి చెక్కిల్లమీద చారలు కడుతోన్నట్టు అస్పష్టంగా చూశాడు దుర్గప్ప.

‘మనువు నేనుకోడానికెవరూ రానేచా?కరాతి’

‘ఎన్ను నేనుకోన్నానోళ్ళని పాము కరుతూ దివి ఉళ్ళోవాళ్ళు నెప్పకుంటుండేనాడు. అట్టింది ఎవరూ రానేను’—

దుర్గప్ప కళ్ళలో ఆశ్చర్యం మెరిసింది.

‘మాయమ్మ రోజూ దిట్టం చెట్టుకొ నేవంట, ఈ దారిని పోతా యీ పుట్టకి—అస్పృశింకా పిల్లలు బుట్టక, దిగులు పడంజేదంట!...పుట్టకు దణ్ణాలెట్టి

హ్మ టిరించి, ఏదో కోర్కెపొచ్చినట్లుండేదంట!... నన్ను గన్నాది తరాత.

‘నాగరాజు వరానబట్టా వన్నమాట....అందుకే నీపేరు నాగి’ అన్నాడు దుర్గపు అ ప్రయత్నంగా...

‘అందుకే వాగి పేరెవరి?... నేను కన్ను దరి విన వేల్చాల్సి మా యమ్య కన్ను చూసిందంట!..... అట్టించి మా మామ్యే పాక్కొచ్చింది...తిల్లివి పాట్ల నెట్టుకొన్నావని తిడతావుంటి దిప్పటిగూడా?

‘మీ అయ్యవరో నీకు తెలుసా? అన్నాడు దుర్గపు.

‘ఎవరో తెలవదు.’ అంటా నిన్నతో తల వంచింది.

‘ఓహో! అనుకోన్నట్లుగా అన్నాడు దుర్గపు.

‘మీ మామ్యయినా నాగరాజుకి కొలువులు దీరి సిందా?

‘అమ్మా! కొలువులే! అంతి దివ్యేన నింపొస్తది!’

‘అందుకే నిన్ను నీసుకోదోయేవాణ్ణి కాపే న్నది?

నాగి దుర్గపు కళ్ళిలోకి నూటిగా చూసింది. ‘ఏజమేనా? అన్నట్లు.

కొరాణా కొట్టుదగ్గర చిల్లర మాట్లాడుకున్నారు.

నాగి కావలసిన సామాను కొనుక్కుని వెళ్లి పోయింది.

దుర్గపు నెమ్మదిగా పొడవైన నుడిలోకి చేరు కొన్నాడు.

* * * *

చెట్టుకింది పక్షి దుర్గపు. నా అ నే వా య్లు, బంధాలూ బంధువులూ లేని ఒంటరి పక్షి. ఎక్కడికి కళ్ళివా క్కెలు గొట్టుకొని బతికారినదే! ఊరూరూ తిరుగుతూ ఈ వాడిక్కడి కొచ్చిపడ్డాడు. చేపరిలాంటి నాగి హృదయాన్ని తియ్యని ఊపిరితో పూరిస్తోంది. ఎక్కడో చిక్కని అనందానుభూతిని అందిస్తోంది. నాగి వాడిమాటలు ప్రతి క్షణం వెంటాడుతు నే వున్నాయ్!...

నాగిని తన లోలోపల బక్యం చేసుకొనేందుకు ప్రయత్నిస్తూ, నిద్రాదీరి కొగిరిలో ఒరిగిపోయాడు.

చెల్లు బల్లగా వీరనలు విసురుతున్నయ్. చంద్రుడు వెన్నెల ధారపోస్తున్నాడు. చుక్కలచీరల

మేఘకాంతలు చంద్రుడితో దోబూచు లాడుకొంటున్నయ్ మిణుగురులు గుంపులు గుంపులుగా కిందికి దిగివచ్చిన నక్షత్రంపిల్లల్లా ఆడుకొంటూ, సంగీతం పాడుకొంటున్నాయి.

దూరంలో పద్మాకారంలో వెలుస్తోన్న నుడి, వెన్నెల పొలకి తిడిసి నానిపోతోంది...చారిలో పెద్ద పుట్ట...బంగారపు పుట్ట...నాగరాజు పడగెత్తి నాగ స్వరానికి ముగ్ధమాహావంగా వర్తిస్తుంటే, ఆ పడగ వైన నాగి.....నాగకన్యల అపురూపసౌందర్యతీరంగాలు పొంగుతాడతోన్న సాగరంలాంటి నాగి...

పాము పడగల బుడబుడల మధ్య నాగి...

ఆ నాగిని చేతుల్లో పట్టుకొందామని ప్రయత్నిస్తోన్న తిను...అందకండా ఏ లోకలోకాలకో లేరిపోతోన్న నాగకన్య...సర్పాల పహారాలో నాగి పోతోన్న నాగి...

అకుసులు ముంగుసు పడుతున్నయ్!...

పుట్టదగ్గర పడుతోంది...

పడగల బుడబుడలు విసరిపల సరంభం...

నాగి నెవరో అందుకు పోతున్నాడు...

చేతులు చాచి కార్తీంకుకోబోయాడు..... పొదాలు గడగడ తలక పోగిందయ్?.....త్రాళ్ళతో కట్టి వేసినట్లు...కార్తీ నిండా నెక్కురు...కొన్ని వేల కాట్లు. విషవహ్ని కీలలు... నాగి ఎగిరిరి నుడిమిది లేలింది.

పద్మాంచలాలమీద నాహాన్వ్యగంతో వర్తిస్తోంది...పరుగుతాడు. కార్తీలో సత్తువ లేరిపోతోంది..

నాగి కొలువారి అతివి చేతిలో మెత్తని మాంసం ముద్దలా, నెక్కురుగడ్డలా పడింది.

గుండెలకు మాతుకొని...

కవ్వన కేక వేళాడు...

కేలకి చెట్టుమీద పక్షులు క్కెలూరుస్తూ ఎగిరి పోయాయి. కార్తీ నైపు మానుకొన్నాడు. ఒక వెచ్చని నిట్టూర్పు ముఖాన్ని మేఘంలా అలుముకొంది!

కలను కన్నాడు.

ధియం గుండెల్ని పిండిపారేస్తోంది!

నాగి కేకలా కనిపించింది.

నాగిని చేసుకోవడమంటే మాటలా?

అంతి క్తినీకుందా? అన్న ప్రశ్న వేస్తోందికల.

ఏదో పూర్వా కరాలు స్మృతిపథంతో
తేగాయి.

తెలతెల్లగా తెల్లవారింది.

పరిలోకి బయల్దేరాడు. అప్పటి కప్పుడే నాగి
పరిలోకి వచ్చి నిద్రంగావుంది. నాగిని చూసేసరికి ఏదో
కొద్దిపాటి భక్తి, ఆవేశం కలిగిందుకోవోయాడు—

నవ్వుతూ పేయతూ నాగి పలకరించింది, నిన్నటి
తనువు మరింత వృద్ధి చేసుకొంటూ.

‘నీతో పలకరిస్తే అపకారమేమో? నాగరా
బాగుకొంటాడా?’

దుర్గప్ప వేళాకోళం చేశాడు.

‘ఇంకా నయం! పాముల్ని గానీ నేనునేనుకో
వోతన్నావా?’ అంటూ మూతి ముద్దుగా ముడుచు
కొంది!

‘హరికెనే అన్నానే నాగీ! యేరే తెప్పెట్టు
కోకు!’

దుర్గప్ప దీరదీంపుకి కరిగి ప్రవహించింది నాగి.
ఈ మనువుకూడా ఆ తామపాము మూలంగా చిటి
పొతుంటేమో అనే భయం లీలగా గుండెమట్టూ తిరగ
నాగింది.

నిన్నటిలా చనువు ప్రసరించడంలేదు దుర్గప్ప.
విషవాసన తగిలినట్టు దూరదూరంగా తప్పుకు
పోతున్నాడు. కలలకి జీరితానికి సంబంధమేమిటి?
అంత పిరికితన మెందుకు తనలో? రకరకాలుగా
వ్యతిరేకంగా దోహించుకొంటూ ఎవమొగం పెన
మొగం పెట్టి పనిచేస్తున్నాడు.

మేస్త్రీలు ఎగతాళిచేస్తూ, ‘ఒకరోజుకే బెడిసి
గొట్టేసిందేటి యెవ్వారం?’ అన్నాడు దుర్గప్ప!

కాస్తంత ధైర్యం చిక్కించుకొని, ‘మూతి
ముడుచుకొన్నావేం? నాగీ! నా మీద కోపమా?’
దుర్గప్ప నాగిలో అసహనం పారబోలడానికి ప్రయ
త్నిస్తూ అన్నాడు.

మొహంమీద ఎరువు చిరునవ్వు తెచ్చిపెట్టు
కుంటూ అంది. ‘నాకేం కోపం! నీ మనసెవరో యిరి
నేననట్టు, ముంగినా మాటాడకపోతే, ఎలాగుంటది
నెత్తు?’

దుర్గప్ప భావతరంగాల్లో ఒడ్డు చేరుకొనే
ప్రయత్నంలో తిన్నాడు. మధ్యాహ్నం అన్నాలు

తీవేలప్పుడు తను తెచ్చుకొన్న పచ్చజేదో పెట్టా
యింది. ఆ పచ్చకి చిక్రిం గా కనిపించింది. విషవాసన
తగిలినట్టు తగిలింది వద్దని వారించాడు. మళ్ళీ కథ
మొనటికొచ్చింది.

‘నింతకాయ పచ్చకికేం?’ అంది మొహం
ముడుచుకొని...

‘అదీదో తలకాయ సిగ్గుబీస పచ్చడిలా వుంది
గాని, నింతకాయపచ్చడివా లేదు...అయ్యేటి
పచ్చగా మెరుస్తున్నాయో? పచ్చకివైపు చూసిస్తూ
అన్నాడు.

పకపక నవ్వింది, ‘మొరబగాయ ముక్కలు మెర
తప మేంటి?’ అంది అయాయకంగా...

దుర్గప్ప కళ్ళి కెక్కడచూసినా పాముల మెలి
కలే! పాము కుటుసాలే! బయటికి పొడుచుకోస్తోన్న
నాలికలే! ఏ రంగుచూసినా విషంలాగే! ఈ విష
రీతానికి భయపిపొయాడు. గుండెబపు నీపాద్రుహ
కల తన నిది భయపెట్టేందుకు ప్రయత్నిస్తున్నాయ్.
ఇంతటి వైపరీత్యానికి కారణం నాగికన్న! ఆకళ్ళిలో
ప్రతిభిస్తోన్న వ్యాలాతరంగం...నవ్వుతూ పేయతూ
తనమట్టు పలయాలు తిరుగుతోన్న వ్యాలాతరంగం...

వివాభావోన్మాదంతో ప్రవర్తించకండా అటు
పోటుకి నిలబడి పరిచేశాడు. నాగిని చూసేసరికి పూర్తి
ఏదగింపు కలిగింది.

చిరుచీకటి పడింది!

పని కట్టిపెట్టి బయల్దేరాడు.

పుట్టవైపువారి మానేసి, అడ్డవ్రోవ బయల్దేరాడు.
నాగికూడా నిశ్శబ్దంగా బయల్దేరింది అతిని వెంట.
ఉన్నట్టుండి అకౌశాన మేఘం క్రమ్ముకొంది. చీకటి
మరింత చిక్కబడింది!

దారిలో ‘దుర్గయ్యకూడా!’ అంది నాగి.
గొంతు పూడిపోయింది.

కళ్ళిలో ఏదో వెల్తురు దారి చూపుతోంది!...

నేత్రాందజాల్లో కాంక్ష ప్రబలాకుతోంది
భయంగా.

అనునయంగా దుర్గణ్ణి చుట్టబెట్టుకోవోయింది.

పాము తన కిరిరాన్ని చుట్టబెట్టుకొన్నట్టు అను
భూతి పొందాడు. చల్లనిగాలి విసిరింది. పచ్చకి

ఈర్ష్యలు మొగాన్ని పెదవుల్ని నరనరాల్ని ఉండే
కెప్పున్నాయో!...రక్తం తిరంగమనుం గా ప్రవహిస్తోంది
అపాదమ ప్రకం...

‘నాగి!’

ఉండేకం కేక వేసింది!

జలజల మేఘం వస్తోంది!

నాగి ఉలిక్కి పడింది.

దగ్గర్లో పాడుపడిన గుడి...

గుడిదగ్గరికి చేరుకో నేసరికి గాలివాన...

ఆ గాలిలో వానలో ఏక రహస్య ప్రణాళి య
భయంకర సంజీవి!

దట్టంగా కమ్మిన మేఘాలు వర్షిస్తున్న భారలో
తడిసిపోయారెందరా... వర్షలోకం లోంచి ఉడిపిస్త
మానవాతీతికెక్కుతూ ఉన్నాయి!

‘నే నిక్కడే నిద్రోవం’—దీపం వెలిగించి,
అన్నాడు దుర్గప్ప చలికి వణికిపోతూ.

వంటివొంది వర్షించువులు ముత్యాలూ తూరి
పడుతున్నయ్! నాగి ముఖంమీద ఉంగరాలు తిరిగిన
ముంగురులు రింగురింగున ఉరుతూ ముత్యాలు
రాల పున్నయ్!...

‘వురుగువుట్రా ఉండే పోట, ఇక్కడేవా
నీ నిద్ర?’ అంది.

దుర్గప్ప కళ్ళలో కిక్కురు మాళాడు. కంఠండుట్టూ
తిడిసి నానిపోతోన్న అంధం, భుజాలకిందుగా
బాహువుల్లోకి జారుతోంది!... మైకం కమ్మింది.
ఏం చూస్తున్నదీ చేస్తున్నదీ అతి చైతన్యంలో లేదు.

‘అపగాధం... పొద్దుబొచ్చి, నీ కళ్ళలో మెదు
ల్తోన్న పాము మెలికే లేమిటి?’

లోలోపల ఘోష!

వినిపించలేదు అతి చైత్రుణ్ణి! నుడ్డిదీపం ఇద్దరి
చూసి రహస్యం దీమంగుతోంది!

గారికి తెలిసేసలాడిపోయి అస్తమించింది
నెల్లరు. నాగి పాములా మెలికలు తిరిగిపోయింది
అతినిదుట్టూ పెనుగులాడుతూ, మెరుపు మెరిసింది.
మేఘం అరిచింది... ఎక్కడో ప్రణయచేవాలయం
వాకిళ్లు తెరుస్తున్న దప్పులు...

గంటలో విపరీత పరిణామంతో శాంతించింది
ప్రకృతి, మెల్లిగా ఐదుపోచావు...

‘దుర్గయ్య మావో!’

హోరుడు సముద్రం పొంగిపట్టు వీడ్చింది అతిని
సందెల్లో తలదాచుకొని...

‘ఛా... ఎందుకూ ఏమవు? నువ్వే నా మమవు.
నిన్నే మమవు నేనుకొంటా!’ దుర్గప్ప మాటల్లో
విశ్వాసం ఏమవు అరికట్టింది.

మెల్లిగా చీకట్లో దారి తిడుముకొంటూ, తిడుము
కొంటూ పోసిపోయింది నాగి!...

నుడ్డిదీపం వెలిగింది దుర్గప్ప కళ్ళలో.

ప్రంభించగ్గర ఏదో తరచిత పాడిపట్టింది!
తుల్లిపడి చూశాడు. ఏం కనిపించలేదు. వట్టిభ్రమ.

అక్కణ్ణుంచి తొలి అంపాప పెట్టపొగింది
మనసు. అంత సందెటిటవూ నీరుకారిపోయింది.
ప్రాణాల్ని ఉగ్గబట్టకొని ఉపిరి విడిచాడు. ఎండుగడ్డి
మంటల్లాడు. చలికి వంకరదీసిన సరాలు పొగాయి.
రక్తం రరరర పాతేంది మెదులో శిలాదవం
కరిగింది.

మంటలో జ్వాల నారికలమీదనాగి వృత్తం
చేస్తోన్నట్టు కదిలించింది. పాములు మెలికలు తిరుగుతు
న్నట్టున్నయ్ కిలలు! మంట ప్రక్కనే వెలుగుతూన్నా
హృదయంలో కణుకు పోలేదు. భయం పీల్చిపారేసి
పిప్పిలా ఉన్నాడు మనసి.

నాగిలో ఎంత అపచారంచేశాడు? ‘దాని
ఫలితమే అనుభవిస్తున్నావ్! నుడ్డిదీపం మిణ్ణు
మిణుకుమంటూ పాత్యమిస్తోంది! పాడుపడిన గోడలు
చాయాచిత్రాలు తీసుకొని, తిరిగి ప్రవర్తిస్తున్నట్లు
పించింది! ప్రకృతిలో ఇంత విపరీత పరిణామాలు
సమృద్ధిపొయ్యాయి!...

ఏనాడూ కంటనీరు పెట్టనివాడు భయంతో
ఏడ్చాడు.

‘వెంటనే పారిపో!’

లోలోపల ఘోష!

నాగిలో మమవో?

‘నీ ప్రాణంకంటే ఎక్కువ? పాము పగబట్టి
కాపేస్తే?’

.....

పాముకంటుకు నురగలు గక్కుతూ, పొగలు

ఈమూ చొంగలు కాకస్తా మరణముఖం కనిపించింది!

* * *

‘దుర్ఘయ్య మావా!’

పాడుకుడి ప్రతిస్వనిం చింది — ‘ఇదిలా యమ్మలో ఇవుకు లేడోయి’ అని — నాగి గొంతు సుడి దిరిగిపోయింది.

అతిదులేపింది, ఆగ్రోశించి చెవుతోంది వాతావరణం.

‘పనిలోకి నావా యెలాడేమా!’

కుడిపిగ్గరికి పగగల్గింది. ‘ఇయ్యాల పనిలేదే నాగీ! దుర్గప్పగానా గబురేలే నెప్ప’

మేల్చి అన్నాడు మున్నంగుట్ట బాగుచేస్తూ.

‘ఎవరితోనూ చెప్పడం? మొంకిగోడల్లోనా? పాడుపడినకుడిలో విగ్రహంతోనా? ఎవరితోనూ చెప్పడం?...’

గుఃఖం గుండెలో దిగదొక్కుకుంటూ పుట్ట దారింపడి పరిగెత్తింది! ఒక్కడేవున కుడిసెలో కక్కి నులకమంచంమీద ఎగిరిపడింది.

బారెకు నాగుతా మూలాంటి జడ పడగవిప్పి బున గొడుగున్నట్లంది. విపరన్నా బ్యాల్లో పెంపులూ, ముఖం, కళ్లు లేలిపోతున్నట్లన్నయి!

‘ఏలే నాగీ! అంతిపరితంగా వున్నావ్?’ అని ముసలవ్వ సమాధానంకోసం ఎదురుచూసింది!

దుర్గప్ప మనవుసంతి తలపెక్కుతూ చెప్పేసింది.

‘ఇకేం! దిగా చేశాడన్న మాట! నీపేతుకు నెలంబో కాల్వకుతిన్నాడు’

ముసలవ్వ మెటికలు విరిచింది.

నాటినుంచి, అలా బతుకుతూవచ్చింది నాగి. దిగులుగా, నీరసంగా ముసిలింది. ఆదిపల్లో నీరసం లోనే, నెల అని లేలింది. అంతులేని అవేదన... దుర్గప్ప తన కడుపులో చిచ్చుచెట్టి, ఎక్కడికో పారి పోయాడు!...

‘ఏడే పారిపోలేదు... దుర్ఘయ్యమావడ నాకడు పులో సిక్కడిపోవాడు’ అనేది ముసలమ్మతో పిచ్చిగా. పిచ్చిపిచ్చి వేమలేవేది. వాగేది. పాడేది.

‘అడుగు! దుర్ఘయ్యమావడ పొట్టలోంచి వత్త న్నాడు. పుట్టమీది కెక్కుతున్నాడు... పడగిప్పిన

నాగరాజు, పగబట్టిన నాగరాజు మాటేసి కాటే తాడు’ —

తొమ్మిది నెలలూ కంటికితెప్పలా కాపాడు కోచ్చింది ముసలవ్వ. పవోనెల ప్రెబకుతోంటే, నాగి కడుపు పండి, లింపునుకండి. అవ్వజే కమనంబిడిచిన పాములాంటివిడ్డ... చేతిలో పాములా మెలికలు తిరిగి పోతున్నవిడ్డ... తిర్లిపాలు తాగడానికి బుసలు గొడు తున్నవిడ్డ...

పాములా పక్కమీదపాకిపొయ్యేవాడు పాము చారలు... పడగలా తల!... ముసలవ్వ విడ్డట్టి చూసి మురిసిపోయింది! ‘పాములూ’ అని పేరుచెట్టింది! పాము చెవులే! ఎక్కడేల్బునిన్నా ఉలిక్కి పడే వాడు. కోడుకురి పొత్తిలో పొడుపుకుని పెంచు కొంటోంది నాగి... దిగులు మరిచిపోయింది. చంట్లో బాలింతరాళి నాయు మెరుకుబడిరింది. ‘చక్కనిమ్మ చిక్కినా అందమే’ అన్నట్లంది!

ఊరంతా ఈ ‘పాముల్ని’ చూద్దానికొచ్చారు. నాతియతి విలక్షితలేవండా.

పూర్తిగా పాము కడుపున పుట్టిపట్టున్నా డన్నారు. బుసగిట్టడం విరి, గతుక్కుమన్నారు... పాము నాలికలాంటి నాలిక చూచి విస్తుపోయారు... పడగలాంటి తలచూసి ఝకునుకొన్నారు! నాగిపేరు పత్తికాశ్రపంచంబోకి కూడా వెల్లిపోయింది. దానితో దిక్కులు మాశ్శోగియ... మనిషికి పాము పాలికల్లో, బుసల్లో విడ్డపుట్టాడని....

నాటినుంచి, ఆపలేటూరు తీర్థమెపోయింది. క్రిక్కరిసిపోయింది. వారిలో పుట్ట ఆవుపాలతో తిడిసి నానిపోయింది. పసుపు కుంకుమల్లో ఎలుకలా పసుపుల కొంపలా దూరానికి కనిపించింది!

‘పాములూ’ బుసరిని, నాలికలుచూచి ప్రపంచం నాగలోకంనైపు భ్రమించిపోయింది!

దూరాన పద్మాకారంలో వెలిసిపకుడిలోనేతర, పుట్టవైపు ఈర్ష్యగాచూసింది! పుట్ట నానాటికి పెద్దదై పోతోంది నాగలోకమంతా భూతలంమీద మెలు కుందా అన్నట్లు!... ఈ వేడుకలూ, తీర్థప్రవా, ప్రచారం అంతా వెల్లార్చులో పొంగులా అణిగి పోయింది.

ఈ పొంగులో నెనా దుర్గప్ప ఎక్కడైనా లేలి కనిపిస్తాడేమా అని చూసింది. కళ్లు ప్రతిఫలించలేక

పొయ్యాయి. తీరని అకమాత్రం మిగిలింది!...అలాగే
ఎప్పుడైనా కొడుకుతోనైనా రాకపోతాడా? అని
బతుకుతోంది నాగి!

కాలం గిరిగిరి తిరిగి యేడాది కాటింది.

'పాము' పోబోతున్నాడు ఎక్కడినై నా
సరే!...

ఒకకోణం ఎవరో వింతవ్యక్తి పాముల్ని బతు
ట్టుంచి లోపలికి తీసుకొచ్చి, 'మరిగిందిబడి నెత్తురై
పోయింది బిడ్డ...బతుకటి రానీమోకండి' అని వాగి
కప్పకెప్పాడు.

జీయగడ్డం... పెట్టెబూచి బావున్నాడు.....
ముఖం విందాగాట్టు, ముగిసి చూలివ్యం కందినాండా....
చూడ్డానికి వింత, శోకం... కళ్లలో అనవ్యం...

వాగి ఎవరింపుగా చూసింది...అబూచి తలూకు
కంటిమీద చూలివ్యం విడ్డంబుకొండేమో అని తల్లి
తల్లి దీర్చిపోయింది.

'ఎవరబాబూ నువ్వు?'

అరివ కళ్ళలో ప్రశ్న.

'నువ్వు ఎన్నెరుకుచుకుంటున్నావా?'

అని తిరిగి ప్రశ్న.

'ఎక్కడో ఏవో అనుబంధం అనుకొంటా'

విసిగిపోతోన్న అకప్పు.

'నీకు బాగా వ్యాపకమేనా? ఏర్పించావా?'

విసిగిపోతోన్న అకప్పు మెప్పుల ధూత కా
లాన్ని చప్పుడుచేస్తున్నట్లున్నయ...

వింతవ్యక్తి బతుకటికొచ్చాడు.

వాగి సుమ్యంలావించి తొంగి చూసింది.

పాడుగుడివైపు ఎవకపోగిస్తాన్ని వింతవ్యక్తి...

వాగికుప్పి ఏవో పూర్వార్ని దృశ్యకరించుకొం
టున్నయ!

చిరుచీకటి పడుతోన్నప్పుడే వాగికా కళ్ళకు
డికో ప్రయాణం తలపెట్టాయి. ముసలవ్యక్తి చెప్ప
కండా, పాముల్ని కంక చేసుకొని బతులేరింది.

ఏవాడో చూసింగుడి!...ఎవరో ఉన్న అరికి
...అకురుల సవ్యకి, లోపలింది కేక.

'ఎవరూ కన?'

వాగి చప్పుడు చెయ్యకండా లోపలికి తొంగి
చూసింది. పాములు కప్పు మిటకరించుకొని, వారిక

వళ్ళకెట్టి చూడారు. పాముల్ని కేటించి కదిలింది
వాగి స్తంభం పక్కనుంచి చిరచిర పావతూ, ముసి
గొడుతూ వెళ్ళాడు.

వింతవ్యక్తి నిజంగా పామునే అనుకోవాలి!
'పాము...పాము...' అని కేకచేసాడు కప్పు మూసు
కొని కిటికీ ఎక్కి కూరున్నాడు.

వాగి కళ్ళయందు కవిపించింది!

'నువ్వా?'. అన్నాడు అప్రయత్నింగా.
పాముల్ని చేతిలోకి తీసుకొని మెలికలు తిరిగిపోతు
న్నాడు. భయంతో విడిచిపోతున్నాడు.

'పాము...పామునుకోన్నావు'

'పాదంపే అంత భయమే?'. అంది వాగి
కెట్టింది.

'సిన్నప్పట్టుంచీ భయమే!' అన్నాడు తిపి
బతుకూ.

'సిన్నప్పట్టుంచీనా? ముద్దించా? నువ్వెవ
రికో? తెలిసించా?'

చేసెనక్కో వాడు తెలికండా ఉంటుందా?
నిన్ను చూత్రం పొదులు మర్రాణ్ణిపై పేటప్పడు
చూడారు. చేతు అకుక్కురి తిని బతికేపోణ్ణి! వాడగ్గ
లేవుండి? ఎంకుకొచ్చావు ఇక్కడికి?'

'రెండేళ్ళ క్రితం ఇక్కడేం. జరిగింకో వ్యాపకం
చేచూ నీకు? నిన్ను పసిగట్టే యెంబులదాను.
యేసం చూరివా గొంతుచూరండి! కందితుండిలోఉన్నా
నీ గొంతు పిటిక్కిన పసిగెతా! ఈ పాముల్ని చూడు
...ఈడు తిండిరిలేరి బిడ్డ...దిక్కులేరి బిడ్డ...వా
చూచావ ఎన్నెదిలేసి, పారిపోవాడు తిండి. ఈబిడ్డ
కోసం బతికాను...వాగరాజు వారావ పామెపుట్టింది
బిడ్డ...ఈణ్ణి నూడ్డానికి పెసందం ఇరిగబడి రిచ్చింది.
అప్పుడేనా తిండిరిపరి నెప్పుకొంటా వత్తేవేమో అని
చూడారు. ఎవ్వరూరాంకే?...ఈపాడు చూడారు...
పయ్యునేకపోయ్యారు. మునిసి చూరినా మూపు చూరదు
గందా! గొంతు చూరకుగందా!...యెయ్యితుండిలో
ఉన్నా ఇట్టే పసిగట్టాల్సిన చూత్రా, గొంటూ వాగి
గొంతు పూడిపోయింది.

మొహంలో చూలివ్యం కరుకుతోన్నట్లుంది
అవ్యక్తికి. కళ్ళలో ఏవో మెరుపు మెరుపున్నట్లుంది!
అరిని మొడ్డుకొరిపి వారిలేరి పెసపులు, పొగ

చూరిన గోడలంటి పెళ్ళులు, గతాన్ని బలవంతంగా
చప్పురిస్తున్నట్లున్నాయో!

‘నాగీ’ అన్నశబ్దం పాడుపడిన దీవాలయం
గోడల్ని కూర్చి పాళింది. రెండేళ్లక్రితం చేసిన
ఈ ఇప్పుడు వినిపించివచ్చింది! ఈరెండు సంవత్సరాల
దీర్ఘకాలం గ్రక్కదలిపోయినట్లయింది! వాటి
నంచీ నడివరకు, ‘నాగీ’ అన్న దీర్ఘశబ్దం పాగ
దీసి అలిసిపోయింది!

‘నాగీ వాణివరి ఆ చేపరికి ద్రోహం చేశాను—
పాముకాటుకి ధియపడి’—అన్నాడు ఆచిరికెళ్ళికి.

నాగిశ్లోలో నీరు నుక్కుకొంటూ నిలిచి
పోయింది. నోట్లోంచి, ఆవేశం అరిగిచింది. ఏనాటి
నంచీ కాపాడుకోస్తోందో బలపర్తియం ఒక్క
ఉడుటువ కూలబడిపోయింది. పాములు వింతిన్యక్తికేసి
మాస్తా, బునిగొడుగున్నాడు.

‘ఈడే నీకోడుకు’

‘నాకోడుకా’ అన్నాడు. ఆశ్చర్యంతో పెన
చేసుకోవాల్సి పాముల్ని.

‘ఏలంగా పామేనీ నాగీ! పాముంటే ఎంత
భయపడేవాడో, ఆకోబాన, పాములు నాశ్లోలో
మెరికలు తిరిగిపోయామంటే నమ్మకం... ఏవరికి
వాధియం భయంవాగ నీకువుల పడ్డది’

అలా ఎంతసేపు గడిచిపోయిందో, మానంగా
భావార్థిలంగా, నాగికి అంతుపట్టలేదు!

నాగిలేచి, ‘యెల్లాను’ అని నెలవు తీసుకొంది.

పాముల్ని ముద్దులాడియచ్చేరాడు.

‘కేనొచ్చి దిగబెట్టవా?’ అన్నాడు.

‘ఎదురే! ఎవరేనీ నూస్తే నాగోడు’ అంటూ
చాలిపోయింది.

ఏదారిని పోతోందో తనకే తెలియలేదు. ముట్టూ
నల్లగా చూడిపోయి ప్రవహిస్తూన్న చీకటి. ధియం
నుండెల్ని పిండిపారేస్తోంది. కోలా నడిచేదాచి!
బలేనేం?... ఏదో అమావాస్యపెన భీరి... గజాజ
నడిచిపోయింది. పాములు బులులు గొడుగున్నాడు.
అల్లంత దూరంలో చిన్న కొండలాంటి పుట్ట...
పుట్టలో ఏదో కదిలింది. కాంతివాకలా వెతురు
జలజల మనిస్తోంది పుట్టమీద. నాగి చేతులెత్తినమస్క
రించింది. పాములు దివికి చాలిపోయాడు. భక్తిలో
ఆవేశంలో తూగిపోయింది. పాములికా చేతిలో నే

ఉన్నాడనే ధ్రువలో వుంది! పాములు మెల్లగా
నల్లగా పొగిపోయాడుకు ఎక్కడికో అవిదాడి పసి
పాపకే అంతుపట్టదు! చైతన్యంతో చేతుల్లో నకుము
డిగిర చూడుకొంది. ఏంవుంది? కూనయం... కెవ్వన
కేకేవేసింది... ఎలుగల్ని నిలిచింది. పుట్టలోంచి
పాములు మిమిలతోంగి చూశాయి. జలజల కదిలాయి.
పాములా పుట్టలోకి పొగిపోతున్న పాప... ఏదో
భారకు పదార్థం కట్టబెట్టు క్రమ్మిస్తూ, నత్తుతాల ము
రులో, ‘పాములు’ కార్లని చుట్టుబెట్టకొని, పెన
పుల్చి ముద్దు చెబుకొంది—

ఒక్క ఉడుటువ నాగి పరిగెత్తుకెళ్ళింది.

‘పాములు’ బునిగొడుగునా వున్నాడు బోనకునా
పున్నాడు. నురగలు గక్కుతూ పొగలు రెండుతూ
యమయాతన కల్లోలో ప్రతిఫలిస్తున్నాడు. ఆచీకటిలో,
నడివెల్లుదాలో. ‘ఎంతఅన్యాయం?... ఎంతగీరం!...’
ప్రకృతి ఘోషించింది నాగి గోంతులోంచి...

‘పసిపాపే, నీ అకలికి దొరికిందా నాగరాబా!
చతుష్పులో పాంతులువాడుతూ, జలజల రక్తంగో
సంగీరింపాడే నరల్ని విష కూషితం చేసి. వాకేసిన్న
మీద పసి నాట్యమాడలే పోయాడా? నాగిరాన్ని
పెనచేసుకొని, చిత్రిమొచ్చిన చోట కాటుచేసి ముద్దు
లాడలే పోయాడా?... అని...

నాగి చింతిచెబు కిందకి ఆ ప్రాణంలేని కట్టతో
చేరుకొంది. తెల్లవాలులా కన్నీళ్లు ప్రవహించింది.
చిదిరికి స్పృహతీర్చి పడిపోయింది.

నుడిగంటలు మోగుతున్నాయో!

పామునిలి పడిపోయిన నాగి నుండెలో ఘంటా
నివాదం ఏలొకంనింతో మేల్కొల్పింది! పరుగు
పగరుం అలలని విషవహ్ని కీలాతి ప్రమేన పాముల్ని
చేతిలో ఇరికింపుకొని, దీవాలయం ముందు వారి
పోయింది!

ప్రాచారి అడ్డగించాడు.

‘ఈచుడి నేనే గట్టాను!... చల్లో చేపరినీ నేనే
ముందు నూకాను. ఇందులో అకుగట్టడానికి వాకర్తరి
లేదా? ఇదేం వాయం చేవుడా?... నేను గడిచే
పసికొచ్చిన నుడిలో నన్నుకుగట్టనీయా? అని నాగి
మెట్లమీద పడి ఆశోకించింది.

నుడిలోంచి దుర్గపపు బతుటి కొస్తున్నాడు.
నాగిని చూసి గతుక్కురుని పోయాడు.

చేతిలో విషంతో చూడిపోయిన నల్లనిపాముల్ని
చూసి చిత్తిరపోయాడు. ‘దురగయ్య నూనా’ అంటూ
నాగి అరిగి కళ్ళముందు పాముల్ని కన్నీటితో అభి
షేకిస్తూ వారి పోయింది.

నుడిగంటలు ఘటఘట మోగాయి!

సత్తిపెళ్లి

శ్రీ కంచి శేషగిరిరావు

ఏ కాంకిత

* * బీదవాని యిల్లు; విరిగిపోయిన కుర్చీలు; పాతబట్టలు; మాసివబట్టలు వగైరా. సుబ్బయ్య, సత్యవతి; జిట్టబాచు, నిక్కరు, చారల బసీ నుతో సుబ్బయ్య మొరిటుగా కనిపించునూ వుంటాడు.

సత్య : ఎన్నిసార్లు చెప్పేదివా నీతో ! చెప్పి చెప్పి నోరు నొప్పిపుకుతోంది

సుబ్బ : (పరిధ్యావంగా వున్నవాడల్లా కూతురుకేసి తిరిగి) ఏంబది ఏదీ! మల్లా వెళ్ళు. వోల్టో కొలుకుకో; పాతే గట్టిగా ఎవరరానూ ?

సత్య : ఏదీలేదీ వాన్నా! ఎప్పుడూ కనుగుంటావు. నుంచి చెబుకున్నా అంటే.

సుబ్బ : కనుగుకో; పాతే ఒకనాడుకోనుంటావా ఎంటి? నుచ్చేమైవా కలకలేరువా?

సత్య : కలకలేరుకాదు. ఉప్పులేనూ కాదు.

సుబ్బ : మరి? —

సత్య : అనుకో! అట్లా గవనాయిస్తే నేను చెప్పేది లేదు బాబు. అమ్మ పోయిపోయిపోయింది యిట్లాగే వేపుకుంటున్నావు (కంట తడి పెట్టుకోనను)

సుబ్బ : ఈ ఆపింగులతో ఏదీపా పావేయిది. గట్టిగా పలుకాడితే యిచ్చే ఏమతాడు. (మెత్తిబడి గొంతుక తగ్గించి) అయితే నువ్వు నెప్పే దేలో గబుక్కున నెప్పెయ్య.

సత్య : రంగయ్యవాడయ్య నీతో చెప్పరున్నాడు...

సుబ్బ : ఏమని?.....తిరిగివచ్చింది ఎదైవాడేలు పంపించువా?

సత్య : వాడేలుకాదు, పగలూకాదు.

సుబ్బ : మరేటి?

సత్య : ఇకలే పెళ్ళికొడుగు మామకోడానికే వస్తాడుట. నీన్న మంచిబట్టలు కట్టుకుని సిద్ధంగా వుండమన్నాడు.

సుబ్బ : ఎవడా పెళ్ళికొడుగు, మామకోడు మామ! ఎవనుంచి వస్తున్నాడు?

సత్య : అదిగో! అట్లా బంపెనీలు మాట్లాడొద్దరి కూడా మామయ్య చెప్పరున్నాడు.

సుబ్బ : మరి మీ మామ గే నెనుటలు మాట్లాడతాడాయే? "వాకి తీర్పులేదేం యింకా" అని విలేసి అగివచ్చుకు నూడారి అడి మాడవరస. మిరపకాయ నమిలింట్టుంటుదిలే!

సత్య : వామాట వినిపించుకో వాన్నా! మామయ్య చెప్పరున్నాడంతా చెప్పనియ్యి.

సుబ్బ : నెప్పేదేలో గబుక్కున నెప్పెయ్య. పెరి కోసిది మేకలా అరుస్తున్నావు.

సత్య : నీళ్లు పోసుకుని, మంచిబట్టలు కట్టుకుని నీన్న సిద్ధంగా వుండమన్నాడు. కాఫీ, ఉప్పు తియూరుచేసి నీన్న సిద్ధంగా వుండమన్నాడు. తను యిప్పుడే వస్తాన్నాడు.

సుబ్బ : పెళ్ళికొడుగు నా బట్టలు చూసి పెల్లిచేసుకుంటాడా ఏటి? ఆడికి కావల్సింది వీలేగా? నేనెట్లా వుంటే ఆడికే?

సత్య : పెళ్ళికొడుగు నీ బట్టలు చూసి పెళ్ళి చేసికోడులే. కాని నీ మాటలు వింటే వెళ్ళి తిరిగి పారిపోతాడు

సుబ్బ : (కోపంగా లేచి) ఎవడా యెవర వా కొంక నెట్టేది, అట్లాటి పన్నుంపం పోవాలిందే.

సత్య : నీకు కుధిం, అనుధిం, నుంచిచెడ్డా తెలియవు వాన్నా. నోటికిఎంతోస్తే అంతవానతావు.

సుబ్బ : వాకు కిరెక్కులేవా, నేను మనిసిది కాను.

- సత్య : మామయ్య వచ్చే వేళవుతోంది. చెప్పివట్టు చేస్తావా?
- సుబ్బ : మీ మామ చెప్పివట్టు నేను చెయ్యాలి ఎందుకు? అయినా మామ తెచ్చే పప్పుండం నీ కండుకే సత్తీ నీకు మా రాజులాంటి పప్పుంది నేను తెస్తాలే.
- సత్య : బ! తెచ్చావులే! “వెల్లులాగ ఎదిగిన మామ నుకు పెళ్ళి చెయ్యకుండా సుబ్బయ్య కులా పాగా కూర్చుంటున్నాడు” అంటూ మన వాడకట్టంతో నిన్ను, నన్ను నానా మాటలు అంటుంటే నీకు నీకు కుట్టిపట్ట యినా వుండీ? వాళ్ళ మాటలు విడలేక నా మన పెంతు బాధపడుతోందో మనస్వేషం యినా గ్రహించావా? నీగొప్పే నీది. ఇంటి సంగతి పట్టించుకుంటేనా? అయ్య బతికి వుంటే ఇట్లా ప్రాణకోసిచ్చేవా? ఈపాటికి పెళ్ళిచేసి అత్తారింటకి పంపించి వుండేది.
- సుబ్బ : నేను మటుకు పూగకున్నా నేమిటి సత్తీ. మా పెద్దత్తి కొడుకును తెస్తే వద్దు పామ్య న్నావు. నేనొప్పుకోను మొర్రో అన్నావు.
- సత్య : మీ పెద్దత్తి కొడుకు నా కంటే 20 ఏళ్లు పెద్ద. వైగా రెండో పెళ్ళివాడు. పెళ్ళి అయి కొత్తరం చెప్పన్న నా అంత కూతురు అతన్ని ఎల్లా చెసుకునేది?
- సుబ్బ : అయితే ఏం తిక్కువా అంటా? వాడైకరాల మాగాణి వుంది. వైగా యిమ్మాయి మాట్లాడు పనినేర్తున్నాడు. కలం కొనీ కూడా అక్క లేవాడు. మరీ యిన్నావా?
- సత్య : రెండో పెళ్ళి సంబంధం నాకొద్దు బాబు!
- సుబ్బ : దాంతో వాకు కేచిక్క ఎసుకోచ్చింది. తండ్రిమాట యివని కూతురు సంగతి నాకెందుకు. వాకేం పట్టింది. ఇక సమ్మందాలు ఎరికడం మానేశా.
- సత్య : అయినోదో అయిపోయింది. ఇంకమా వయ్య ప్రామకున్నాడు... అదుగో మామయ్య వస్తున్నాడు. బాగ్గరిగా మాట్లాడు మామయ్యతో... రా! మామయ్య!
- సుబ్బ : రావయ్య రావయ్య రా! మాపత్రినీమాటే పెంతుతోంది యిందాటి నుంచీ.
- రంగ : ఏమీ సత్యం! నేను చెప్పనున్న మాటలు అన్నీ మీ అయ్యతో చెప్పేవా?
- సత్య : ఇందాకటినుంచీ చెబుతుంటే. రాద్ధాంతం సిద్ధాంతం చేస్తున్నాడు.
- రంగ : “అయ్య పెట్టనూ పెట్టరు, అడుక్కుతివా నివ్వను” అట్లా వుంది మీ నాన్న సంగతి.
- సుబ్బ : మహా తెచ్చావులేనోయ్ మనువులు. ముద్దె పేరమామకు కావలసివచ్చింది దానిసంగతి. ఇంత గొడవెందుకు, మచ్చే నేనుకోకపోయావ్?
- రంగ : నేను వయసులో వుంటేనా, తిప్పకుండా చేసుకునేవాడినే ఈ రత్నాన్ని. ఏమంటావో సత్యం?
- సత్య : అబ్బ ప్రాణకోమావయ్య, వేళాకోళాలు.
- సుబ్బ : కబుర్ల కంటితే! కట్టండిట్టంగా లాగకుండా నేనుకు నేనాడినే ఎంటి దాన్ని.
- రంగ : కట్టుం ప్రయ్యకోని పెళ్ళికొడుకు నే సంపాదించాలే.
- సుబ్బ : ఇంతకీ నవ్వు ప్రాణికోపితావా రంగయ్య? ఏదో వుండలే ఎవ్వారం.
- సత్య : ఊరుకో నాన్నా! మామయ్య కేముచ్చింది యిందులో డబ్బు ఖర్చు తప్ప.
- రంగ : ప్రతిదానికి నే నేదో స్వలాభం చూచుకోండి ఏపని చేయవలసుంటావు నువ్వు, అంటేనా?
- సత్య : ఊరుకో మామయ్య, నాన్నమాటల కేమిటి. ఎప్పుడూ అట్లాగే అర్థం లేకుండా మాట్లాడుతూ వుంటాడు.
- రంగ : లేకపోలే ఏమిటి? ఒక్కగా నొక్క సిల్ల, తల్లి లేనిదిద్ద, ఈజేరిప అడెకూతురు. దానికి పెళ్ళి చేసి ఒక యింటిదానిని చేయకుండా, డబ్బులేదని, కట్టుం యచ్చుకోలేవని నిన్ను మీ అయ్య రొట్టె పెట్టంటే, చూస్తూ ప్రాణ

- కోలేక నేను నీ పెళ్లికి పూనుకుంటే, నా రంగ : బుద్ధిమంతుడు వగువున్నవాడు. నక్కలు కొచ్చే పాడాయది?
- సత్య : ఊరుకో మావయ్యా! ఏమీ కష్టపెట్టుకోకు నాన్న తీరు అందిరికి తెలిసిందేగా. అమ్మ పోయినప్పటినుంచి అజీమిటో చిత్రిం గాయిత్రీ దూరిపోయాడు.
- సుబ్బ : నేన్ను నే నేమీ అడటం లేదులే రంగయ్య భారతయ్యా. పశ్చాత్తాపంపొంది ఏమిటో చెప్ప.
- రంగ : చక్కటి సంబంధం తెచ్చేగా. ఇప్పుడేవస్తున్నాడు ఆ పెళ్లికొడుకు పెళ్లి మాపులకు.
- సుబ్బ : పెళ్లికొడుకు ఎవరూ అంటా?
- రంగ : వస్తున్నాడుగా, మాన్తువుగాని.
- సుబ్బ : అనుగనుగో నీ దాపరికం మాటలు మానేవు కాదు. పెళ్లికొడుకు యివరాలు వెప్పయంటే నీలుకుతా నెందుకు.
- రంగ : తొందరపడకు సుబ్బయ్యా, తొందరపడకు. మంచి బుద్ధిమంతుడిని, ఉద్యోగిగొట్టాడిని గంగి గోవులాంటివాడిని వదిలి తెచ్చావుగా.
- సుబ్బ : ఆరి ఛేవ! భారతాడినే సంపాదించానన్న మాట. ఇంకేం! పాలు పితుక్కొక్కరమ్మ.
- సత్య : ఏమిటి నాన్నా; ఇవంతా నీకు వేరొకటిగా వుంది. మావయ్య మనకోసం ఎంత కష్టపడు తున్నాడో నీకు తెలియటం లేదు.
- రంగ : మీనాన్న వాలో వలకారంగా మాటాడ కుండా వుండి ఎప్పుడు చెప్పలే సత్యం.
- సుబ్బ : ఉండవయ్యా భారతయ్యా! అంత హైలాస్ సమృద్ధిం తెచ్చేయంటే నామలే పోయింది. ఏదో అనేకా. ఊ! చెప్ప యింకా.
- రంగ : సత్యం! నువ్వ నోపరికిపోయి కాఫీ పల పారల సంగతి మామకో. అతిమ వచ్చే చేతు తోంది. అప్పుడు ఆలస్యం చేస్తే బాగుండు.
- [సత్యవతి లోపలికి వెళుతుంది]
- సుబ్బ : పర్యవేక్షణలేవయ్యా ఆలస్యమయినా వచ్చి వోడు తినుకుండా ఎలాచేయిటి. సరేలే! పెళ్లికొడుకు సంారితేవ్వ. బుద్ధిమంతుడు గేం, కాదు ఆవులాంటివాడు. ఊ! ఇంకా.
- రంగ : బుద్ధిమంతుడు వగువున్నవాడు. నక్కలు పైవెలు ప్యాసయినవాడు. యివకుడు.
- సుబ్బ : బలే! బలే! కానావుంటే కత.
- రంగ : కదిమాడాను.
- సుబ్బ : కవేంటి?
- రంగ : మాట అర్థం కాకపోలే పూరుకో. కవంటే, కథలు పాటలు పద్యాలు రాసేవాడు.
- సుబ్బ : మరిగయితే, కామయ్యకతరాసింది యితేనా?
- రంగ : చవ! బుద్ధిమంతుడుగా మాటాడకు. అతిమ చాల చక్కగా పాటలు పాడుతాడు. మొన్న ముఘూరి నక్కలు వారికోత్స వంలో ఎంత చక్కగా పాడేసినవన్నావు పాటలు.
- సుబ్బ : పన్నుకుడా పిలవకపోయావ? వచ్చి చిత్ర వోడిని.
- రంగ : ఆపాటలు అర్థంకావులే నీకు. పారాసీసా పాట, పచ్చలొట్టపాట అనుకున్నావా ఏమిటి పాడింది.
- సుబ్బ : అయితే కుమ్ కుమానమ్ పాటలు యాదు పాడలేదూ? ఓవ యింతేనా.
- రంగ : నీఅల్లువయ్యక వేర్వరువుగానిలే.
- సుబ్బ : సరేలే! ఆడుచేనే ఉద్యోగం ఏమిటి?
- రంగ : రాజాలాంటి ఉద్యోగం చేస్తున్నాడు. నెలకు 60 రూపాయలు సంపాదించు కొంటున్నాడు.
- సుబ్బ : ఎక్కడ?
- రంగ : ఇక్కడే ముఘూళ్ళోనే మందులమొల్లో.
- సుబ్బ : పెచ్చేవుకాదు! అందుకే నేంటి, వారం కోజలనుంచి ఆమందులబజారులో కాలు కాలిపిల్లిలాగ తినుకున్నావు మీయింట్లో ఎవరికో రోగమొచ్చిందిమకున్నా.
- రంగ : ఫీ! నోరు మానుకో. అకుంఠి మాటలూ నువ్వును.
- సుబ్బ : మందులమొల్లో నాకు తెలియని మనిషి ఎవరంటా?
- రంగ : కొత్తిగా రాలా? కాంపొందిన. వెనుక గదిలోవుండి మందులు కలిపి యిస్తుంటాడు.

సుబ్బ : అరకులు కలిపిచ్చే ఆదా? ఈ! అదెంగి మొగం ఆదానూ. గిరజాలూ పెడియారి, కళ్ళతోనూ. అదెంగిమంటూ ఆదానూ.

రంగ : నోటికి వచ్చినట్లుగా పిచ్చివాడుకు వాగకు. ఇంతకుంచి సంబంధం వచ్చివ్వవంటే ఇంక జన్మజన్మాదులు యిటువంటిది దొంగకు.

సుబ్బ : వాకెందుకులే! పీటలమీద ఆర్చిపక్కన నేను కూసుంటేగా. అయితే యీ అరకులు కలిపేవాడి చేశాంటి?

రంగ : రజనీకాంతమార.

సుబ్బ : ఓరయ్యా! పేను కూడా మాపాడుగ్గా వుంటే.

రంగ : కవులపేర్లు అట్లాగే వుంటాయిలే.

సుబ్బ : అదిగదీ! ((చేళ్లు లెక్కపెడుతూ)) బుద్ధి ముంకుడు. నేనీ...కాదు! కాదు! ఆవులాంటి వోడు. దనువునున్న వోడు. పాటలు పాడే వోడు. బారెకు చేరు గలవోడు...మరి కట్టం లేకుండా మానరిలి పెళ్లి చేసుకోదానికి ఎట్లా తియారయాడంటా? ధరే సిరెంగా వుండేయిది. మానరిలి అడిగేళ్ళకు రంధిలాగ కనబడ్డదాయేంటి? లేకపోతే...లేకపోతే... ఏమైనా...వంకలు...

రంగ : ఛీ! వ్రాసుకో! లక్షణమైన సంబంధం కాక పోతే నేను తెస్తావా ఏమిటి?

సుబ్బ : అయితే మరి ఎందుకు సిద్ధియూడంట? అదే నాకు పట్టుకుంది.

రంగ : కవులవంకరి నీకు తెలియకులే! వాళ్ళకు కావలసింది కట్నాలుకాదు, కాంఠియ. వాళ్ళతోనూలకు వచ్చినట్లు దొరికింపంటే అదే మని పెళ్ళికి తియారవుతాడు. తెలిసిందా?

సుబ్బ : మరి యీ రజనీకుమారుడుగాదు మానరిలి మానుకోకుండా పెళ్ళికి ఎట్లా తియారయాడు?

రంగ : మందులు కొడదానికి మెత్తుకు నిడిలే ఒకటి రెండుసార్లు మాళాడుట.

సుబ్బ : సరే! అప్పుడు మాళాడుగదా, మల్లీ ఇప్పుడు నూపులెండుకు, చక్కాడికి పెళ్లిపేనుకోక.

రంగ : అప్పుడు సరిగా చూడలేదుట. అయినా పెళ్లి కొడుకు చూపులకు రావడం, పిల్ల చేత

పాటలు పాడించటం ఇవన్నీ లాంఛనమని తెలియదూ నీకు.

సుబ్బ : అయితే రజనీఅయ్య కేంపని?

రంగ : అయ్య లేకు. అయ్య లేదు. మేనమామ వున్నాడు. మున్నుబురని చేస్తున్నాడు. కాదు, వాళ్ళు, ఓ! బరేచోదాగా వుందిలే ఆయన ఉద్యోగం.

సుబ్బ : మనంబుకు పెట్టివోడు, పాలేళ్ళు వుంటారు కాని, వాళ్ళు, కొద్ది ఎందుకుంటాయయ్యా బావా?

రంగ : అబ్బ! పల్లెటూరిమున్నుబు కొదియ్య బాబూ! నీంకా అవరిచేళం; కోర్లు ముస సబు అంటే జడ్డి అన్నమాట.

సుబ్బ : అదిగదీ! అట్లా పెన్ను మామ మున్నురీ అయితే, అల్లుడు అంకులు కలిసివుంటాడా! ఛేప్! మరి అల్లుడికి పాంపుట్రా ఏమైనా వున్నాయా?

రంగ : పాంపు, ప్లెం, యిల్లు, రొక్కం యివేమీ లేవు. మంచి ఉద్యోగం. మంచి ఖజాన వున్నాయి. ఇంకేం కావాలి?

సుబ్బ : అయితే మామకు తగ్గ అల్లుడొస్తున్నాడన్న మాట. (నవ్వుతాడు)

రంగ : నవ్వు ఆపేసి, స్నానం చేసి పంచే వొక్కా కట్టకుని రా. (వాచి చూచుకుని) అప్పుడే తొమ్మిదవుతోంది. ఈపాటికి అరిసు బయలు చేరి ఉంటాడు.

సుబ్బ : రానియ్యి.

రంగ : నవ్వు విధం కొరయ్యా.

సుబ్బ : సిద్ధంగానే ఉన్నానుగా.

రంగ : ఆ విక్కాదూ, అబనీనూ, అడబ్బు జాట్లా మాళాడంటే ఎవరో వాకరమకుంటాడు నీమ్మ.

సుబ్బ : (కోపంగా నిలబడి) వాకరమకుంటాడూ! అనుకోలానికి ఎన్నిగుండెలాడికి. అనుకో నును. అప్పుడు చూపుతా వారిదాఖా. సుబ్బాళ్య అంటే ఎవరో తెలుస్తేది పాటలూ గీతలూ పయగలెల.

రంగ : ఇవ! తిహయింకరయ్య బాబూ! నీకు మర్యాదా తెలియను, మంచి తెలియను. మువ్వ ముందు ఇక్కడినుంచి లేచి పూసం చేసి బట్టలు మార్చుకుని రా...ఈ! లే!

[ప్రవేశం సత్యవతి]

సత్య : ఇబ్బో నాన్నా! నీ పంచె, చొక్కా; రెండూ ఇష్టమేయిందాను. చొక్కాకు నుండిన కూర పెట్టేను! అద్దం నువ్వెన్నా యిరిగో (అన్నీ బల్లమీద పెడుతుంది)

సుబ్బ : నా పంచె, చొక్కా మానీ అను నిన్ను పెల్లి నీకుంటాడా? నీకును నేటి నిన్నా, నిన్నా? నే నెల్లా వుంటే అది తెందుకు.

రంగ : అబ్బబ్బ! మొదలెట్టావయ్య మర్రి సతా యంత్ర. నీకు కావనివన్నీ అది యింకెన్నాళ్లు అనుర్చి పెడుతుందిలే? పాపం! నా చిట్టికి మామమమ్మ పడేంత వంకే అతిర్యాక దానితోను అది పోతుంది. అప్పటినుంచి అన్ని పనులూ నువ్వే చేసుకోవాలి.

సుబ్బ : ఆరీ! (కూలకి) అప్పుడే అత్తారింటికి మా సత్తి ఎక్కిడిచి పెట్టి ఎల్లినాకుందా?

రంగ : వెళ్ళిపోక ఎన్నాళ్లు మాక్కుంటుంది పెల్లి అయిన పిల్ల నీ యిట్లా. చెల్లే నీ మంచిదిలే. నీ తిట్లూ పాదంపులూ తిప్పుతాయి. అస లీనాటికే మువ్వ దానిపై లేచివుండాలింది. ఎందుకు చెప్పరా వింటేనా? డబ్బులేవని ఒక శ్రేణి.

సుబ్బ : నన్నడిగితే డబ్బులేనోడి? ఆపకూతురు పుట్ట కూడవంటా. నెల్లమీద వాలు గంటికెయిన్న ప్రతి నాయలూ, వెయ్యిలైవా, రెండువేలి లైవా అవి అమలకుంటే నేనెక్కడినుంచి తెచ్చి నుమ్మరిల్లా అంటివెబ్బు.

రంగ : ఫ్యాన్సీలో మేస్త్రీ పని, 60 రూపాయలు జీరిందా నీకు. ఈ ఇంటికి మిరిద్దరేవా, జీరిందా కొద్దిగా వెనుక వేస్తూ కొంత అప్పు చేసి పెల్లి చేయడానికి ప్రయత్నం చేశావే?

సుబ్బ : డబ్బు మిగిలినప్పుండమిటి నెయ్యిడానికి.

రంగ : ఎట్లా మిగులుతుంది? పారా దుకాణం బావ్యాలు మానికేగా!

సుబ్బ : కానీ నాచోట పనిచేసేటప్పుడే రంగ వెల్లి పోలే బాగుండేది. ఈ పాటికి యేమి సంపాదించి నూ సత్తి యిందా చెబోగంగా పెల్లి నేనేవాడివి.

రంగ : అవనిదానికీ అనుకోవంపించుకులే. ఇన్నాళ్లు కష్టం పెట్టేవు ఒక్క గానొక్క సంతాదాన్ని. పాపం! నూ స్త్రీయం ముక్కింబాంటిపిల్ల. ఎప్పుడూ కనుకొడిం, కనుమనం, అది లేదని యిదిలేదని అలరి చేయడం, విషాలో వండి రెండు మూడు పాల్లు కొట్టేవుల కూడాను. ఇన్నాళ్లు కష్టాలు గట్టెక్క దానితోను అది పోవోరుంటే యింకా అడ్డోస్తావెందుకు?

సుబ్బ : (కళ్ళిసీల్లు చెల్లుకుంటూ దీపంగా) విజమే బావయ్యా, మువ్వ పెప్పించెంత విజమే. ఎందుకూ పనికిరాని యెవనను చేసు. సతే కాలుపుపిల్ల నూ సత్తి దాన్ని బాప పెట్టేను. పాపాత్ముణ్ణి ఇప్పుడేం నెయ్యికుంటావు.

రంగ : నేను చెప్పింటువిను. లే! నీళ్లు పోసుకుని యీ బట్టలు కట్టకో. అతిదొచ్చాక మర్యాదగా మట్లాడు. తిక్కిన సంఘంలా నేను చూసుకుంటా.

సుబ్బ : (చూపం)

రంగ : నీ అల్లరితో యీ సంబంధం చెప్పగొట్టే వంటే, వెయ్యేళ్ళు తలమ్మచేపినా మళ్ళా యిల్లాంటి సంబంధం కొరకదు. ఇంక నేను కలుగజేసుకోను. నీ మూలాన నీ కూతురు జీరితమంత పెళ్ళిగాకుండా వుండవలసి వస్తుంది. ఆలోచించుకో.

సుబ్బ : సరేలే. నాకు తెలిసాల్సింది. మువ్వ పెప్పి వట్టే నేల్లా.

రంగ : ఇక పది. లోపలకు వెళ్లు. (చొక్కా, పంచె భుజంమీద పడేసి సుబ్బ ముగ్గురు లోపలకు పోవడం) ఇదనా! అమ్మాయి సత్యం! కాఫీ పడవల సంకలి చూసుకుంటున్నావా?

సత్య : మొరలు పెట్టేను మావగారు.
రంగ : కడులాసలాలు తెప్పించావా?
సత్య : ఆ.
రంగ : మా యింటనుంచి గాజుగ్గానులు, కప్పులు
సాపర్లు పంపించాను అందేయా?
సత్య : అంతాయ. ఇప్పుడే రామి తెచ్చియిచ్చింది.
రంగ : అయితే నీ పని మత్స్య మానుకో.

[సత్యుని లోపలికి వెళుతుంది.]

[ప్రవేశం సుబ్బయ్య. భుజంమీది పంచె,
చొక్కా, కువ్వలు, చేతిలో డబ్బుతో.]

సుబ్బ : అయితే రంగయ్యబావా! సత్తి కాపురాని
కలికే, వాగలేంకావాలి?

రంగ : నీకేం తిక్కున సారాదుకాం, పేకాట,
రాడీసీ పీనులు వున్నానుగా.

సుబ్బ : అల్లుడింపియ్య! వా బాధ నేను పడు
తుంటే కాని పోనీనీట్లు పొడుతావు

రంగ : అవునులే. ఎంతబెడ్డా తిండిరిగా. నీకు
మలుకు బాధవుందేదా ఏం?

సుబ్బ : నేనుకూడా మా పనితో అల్లుడింటికి
ఎల్లాచ్చా?

రంగ : బాగుంది నువ్వెందుకు అక్కడికి? వాల్లిద్దరిని
కోజా సతాయించడానికా?

సుబ్బ : మరి అంతేపంటావు.

రంగ : లేకపోతే. మాట సంపాదించు, మాట
మాటకోసం రమ్మంటాను అల్లుడు.

సుబ్బ : దీని నుంపతెగ! అన్నిటికీ యీ ఉత్తే!
అంతి డబ్బు నే నెట్లా పొనుచేస్తా?

రంగ : డబ్బులేకపోతే అంతే.

సుబ్బ : మరి నేనొక్కడిని యీ యింట్లో లింగ
లింగమంటూ మాకోవాలా? పంటా గింటా
నే నే నేనుకోవాలా?

రంగ : అంతే మరి; కాని సుబ్బయ్య! నేను నీకోక
సహాయంచేస్తా, కావాలంటే. నీ చేతం డబ్బు
లలో యిరవయ్యో, పాతికో వాకియ్యో.
ముప్పుటలావచ్చి మా యింటికి మాతో
బాటు భోజనం చెయ్యి. మిగతా డబ్బు నీ
ఖర్చుకు బాగ్రుతిగా వాడుకో. (తలుపు వేపు

చూచి) అనుగ! పెల్లికొడుకు వస్తున్నాడు!
ఇంకా నువ్వు ఇట్లాగే వున్నావు. నీకు
మానుకోవద్దులే డబ్బుతో కాళ్లు నేతులు
మొగం కడుక్కుని బట్టలు చూర్చుకుని
తియరగారా. పది లోపలికి (వీపు పట్టుకుని
లోపలికి సుబ్బయ్యను నెట్టతాడు)

[సుబ్బయ్య విస్మయించి]

రంగ : (తలుపుకు ఎదురుగా వడుస్తూ) రండి
కాంపాండనుగారూ! రండి మీకోసమే
ఎదురుచూస్తున్నాం.

[ప్రవేశం రజనీకాంతకుమార్. వయస్సు. 25
సం|| లాల్మీ, వైదూ, వైద వల్లెవాటుగా ఉ ర్తిరీతుం,
కళ్ళిజోడు. ఒక చేతిలో చేతిబునాలు, మరొక చేతిలో
పుస్తకం]

రంగ : (కుర్చీ చూపిస్తూ) రజనీకాంత్ గారూ! ఈ
కుర్చీలో కూర్చోండి.

రజ : (కుర్చీ నుమూలతో చాలావేపు తుడిచి
కూర్చుంటాడు)

రంగ : సరిగ్గా బయలుకు వచ్చారండి మీరు.

రజ : (వచ్చి చూసుకుంటూ) "పంపుయాలనే"
అంటే వాకు అతి పట్టుదలండీ రంగయ్య
గారూ! అరు మారయినాసరి టంపన్ గా
పైముకు రావాలింటే. వాకు అతడిన
యింగీపువారి అలవాట్లలో యిది ఒకటి
(కళ్ళిజోడు పరిచేసుకుంటూ పోజు పెట్టాడు.)

రంగ : అది చాలమంచి అలవాటండీ.

[ప్రవేశం సుబ్బయ్య వైదేరింగుదగ్గరనుంచి
మెల్లగా అడ్డవిడ్డంగా పంచె కట్టుకుని, చొక్కా
కాలరు లోపలికి వేసుకుని, గుండీలు పెట్టుకోకుండా,
తిడిమొగంతో—బాట్టుమీసనుంచి నీళ్లు కాకుతూ
వుంటాయి]

సుబ్బ : ఏయేపత్రి! నువ్వాయ ఎక్కడి తగలేకావ్ ?
నిన్నే, యివంటంటా? (పెల్లికొడుకుని
చూచి, కంకారుపడి, ఒకటి రెండుసార్లు
వెనుకకువేసి గొంతుక తిగించి) పోనీలే.
ఫర్వాలేకులే పంచెతో తుడుచుకుంటాలే!
[వైదేరింగ్ లో నుంచి సత్యుని తువ్వలు
సుబ్బయ్యమీదికి విసిరివేస్తుంది. అతడు

కువ్వలుతో మొగం తుడుచుకుంటూ బల్ల దగ్గరకువచ్చి కువ్వలు రజనీ కుర్చున్న కుర్చీమీద పడవేసి, బల్లమీద నున్న అర్థం గువ్వపై తల దువ్వడం మొదలుపెట్టి నీళ్లు తక్కినవారే మీదకు చివలవూ వుంటాడు]

సుబ్బ : (తల అడ్డదిద్దం గా గువ్వకుని పంచె పరిచేసు కుంటూ) అబ్బ! దీని నీగ తరగ. ఈ పాకు పంచె ఎక్కడో పై దిగబారుద్ది. ఎట్లా విడిచి దంట. వాకు అలవాటు లేదు మొత్తం అంటే. కట్టకో, కట్టకో అని సంప్రకారు. కట్టకుంటే నేగాని మర్యాద కాదని?

రంగ : ఏమిటి అమామిడిగం సుబ్బయ్యగారీ! తల జాగ్రత్తగా గువ్వకో ప్రక్కన పెద్ద మనుష్యులు కూర్చుంటే కవపడటంలా?

రంగ : (సుబ్బయ్యచేపు కల్లగమిచూస్తాడు)

రజ : ఈయన ఎవరండీ?

సుబ్బ : (గొంతుక తగించి చింకుతూ రజనీచేపు తిరిగి) పంచె అలవాటు లేదండి రజనీ గారూ అందుకనే యీ తిప్పులు.

రంగ : ఈయనెవండీ మీకు కాలోయే మామగారు మా బావమరదే లెండి. పేరు సుబ్బయ్య

రంగ : (లోపలకు విచ్చుమించుకాడు)

సుబ్బ : దీని నీగ తరగా! జట్టు బలేగా చిక్క పడిందే! (జట్టతో కుస్తీ పట్టుంటాడు).

రజ : దానికేమిబండీ! గుర్రం ఫర్వాలేదు. మీరు యింకా అంతవరకై వా కట్టకుర్చాడు వాకు అదీ చేతకాదు. రాత్రింబగళ్లు పైజమామీదే వుంటా; చూ ముప్పలు చూడ అంటే.

రంగ : మా సుబ్బయ్యగారి కొంచెంపల్లెటూరు వాడే లెండి. పట్నం మర్యాదలు చూడటం తెలియవు. అతివి స్వభావమే అంతి. ఏమీ అనుకోకండి.

రంగ : (లోపలినుండి స్త్రీలమీదకు వచ్చి, చేతులో నున్న కమలాఫలం వలచుంటాడు) రజనీ కొంతో గారూ యీ కమలాఫలం తోవలు కొంచెం గురిచూడండి.

రజ : "నో మేటర్" మరేం ఫర్వాలేదులెండి స్వభావసిద్ధం గా వుండే వాళ్లు అంటే వాకు యిష్టం. అచ్చే! అరువుమాటలు ఎవవు పలుకులు అంటే వాకు తలచొప్పండి!

రజ : ప్రాద్దుక్నే కమలాఫలం తోవలేమిబండీ? పయించవు.

రంగ : చిత్రిం! తమరు మావరి స్వభావాన్ని బాగా అర్థం చేసుకుంటారండి.

రంగ : మంచి వాగ్మూర్త కమలాబండీ. లెంకు తోవలు నీచించండి.

రజ : కవులకు వుండవలసిన మొదటి లక్షణం అదీ అనుకోండి నిజంగా మీ బావగారు సావి బట్టని శ్రేణం అనుకోండి.

సుబ్బ : (చూక్కా కఫ్ఫెతో తిక్కుతూ పకునున్న వాస్తల కోపంతో) కమలాఫలాల్లా? ఏమే సత్రీ! వాదలా డబ్బులుపెట్టి కమలాఫలం ఎవరు తెప్పించమన్నారే (రంగయ్యచేపు చూసి సంభాషణ మార్చుతూ రజనీతో) పావులా పెట్టి కమలా తెప్పించే బతులు ఆర్థ రూపాయి పెట్టి ఆవుల పండు తెప్పించ మన్నవండి.

సుబ్బ : (కోపంగా రంగయ్యచేపుతిరిగి) వా నురించి ఏమిటి అనుకుంటున్నాడు.

రజ : (తోవలు కొరుకుతూ) మా మామ యింట్లో స్టేబిలండా కమలాలు ద్రాక్షలు, ఏవుల్స్ ... ఓ ఎక్కిరి తిక్కిగా వుంటామండి.

రజ : ఏమీ లేదు సుబ్బయ్యగారీ! నువ్వు రవ్వలాంటి వాడివని రజనీకొంతో కుమారుగారు చెబు తున్నారు.

సుబ్బ : (రజనీతో) కొంచెంపల్లెటూరు! నిగువు కన్నోరుగండ! ఈ తోవలలో గింజలు కేముడు ఎందుకు పెట్టేదో వెళ్ళండి.

సుబ్బ : ఓన్! అంటేవా ఇంకేమిటో, అనుకున్నా.

రజ : చూశారూ రంగయ్య గారూ! మా ముప్పలు మామ కూడా యింలేవండి. ఇల్లు కూడా కోర్తే అనుకుంటాడు. ఇడ్డిమెంటు యిచ్చివల్లు మాట్లాడుతాడు.

రంగ : అబ్బ వుండేవయ్యా! ఆర్థం లేని ప్రశ్నలూ నువ్వును.

రజ : (సుబ్బయ్యతో) రైట్! నుంచి ప్రశ్న వేశాను. దానిని నిర్ణయంలో చెప్పాలంటే పెద్ద ప్రాంతం ఆవుతుంది. మాకు ముక్కలలో చెలిలే తొనకు నింజ ఆధారం—అంతే.

సుబ్బ : అదిగో! మా బాగ నెలవిచ్చేను. మరీగయితే ఒంటికి కనులాలు నుంచివా, బత్తాయిలు నుంచివా నెప్పుండి.

రజ : రెండూను.

సుబ్బ : మరికూ మా ఫ్యాక్టరీ డాక్టరుగారు బత్తాయే ఒంటికి నుంచివంటూ చెనుండి.

రజ : ఆరోగ్యరీతయం కాదు నేను చెప్పింది; తినే విషయం. తిండిదానికే రెండూ నుంచివే.

[తొనెన్ని తినేస్తాడు.]

రంగ : రజనీకాంత్ గారూ! ఇక నవము వ్యవహారానికి నిద్రాం.

రజ : ఓ! వర్తాం! దానికనుంది అయినా సుబ్బయ్య ప్రశ్నలు వేసివచ్చాడు వాటికి జవాబు చెప్ప వలసివ బా:గ్గతి మా కాంపానీకుల మీద, కలిపిమాగులమీద ఉంది. మాట్లాడడం చేర్చి నవ్వుటినుంచి నేను మా మామన ప్రశ్నలు తెచ్చేసేవాడిని. అయిన వాటి కన్నీటికి దక్క గా జవాబిచ్చేరాడు.

రంగ : నిజమేనండి. అందుకే నే మీరు అన్ని కథలు, పాటలు, పుస్తకాలు రాశాను. మొన్న మార్కెటులో మీ పాట విని చాలా ఆనందించానండి.

రజ : పాటలు పద్యాలు రాయడం, వాటిని కోరిక స్వరంతో గానం చేయడం చేతగాకపోతే వాడు కవీ కావడమోంది. పువ్వు పుట్టగానే పరిమళించువట్లుగా, నేను పుట్టగానే నా విడుపు తిని చెవులకు వీణావాదనలాగా వినిపించిందని మా మునెనలు మాను ఇప్పటికీ చెబ్బాంటాను.

రంగ : మా బాగా నెలవిచ్చాను.

సుబ్బ : ఏదీ ఒక పాటపాడండి. ఇంటాను.

రంగ : పాటకు తొందర మొచ్చింది సుబ్బయ్య! లోపలకు వెళ్ళి అమ్మాయిని తీసుకువచ్చి చూపించు. ఆలస్యం ఎందుకు పని. (సుబ్బయ్య నిష్క్రమణ)

రజ : తొందర మొచ్చింది. ఇంకా ఆదివారం కూడను ఇక్కడంటే నిజంగా స్వస్థులం లాగా వుండినవోండి.

రంగ : అంతా మీరయి స్వస్థులమే చేసుకోండి.

రజ : రంగయ్యగారూ! మీ బాటగారికి ఆస్తి పొస్తులు ఏయన్నా నుండి?

రంగ : రజనీకాంత్ గారూ! మీ కావినయం ఇది వరకే చెప్పేనుగనిండి నాద్గర దానిర కాలులేవు. సుబ్బయ్యకు ఫ్యాక్టరీలో మేస్త్రీగా పనిచేస్తే వచ్చే 60 రూపాయల నైజీతింతిచ్చి యింకే చరనీరాస్తులు లేవు.

రజ : బ్యాంకులో నిజమేమైనా.....

రంగ : ఆరవై రూపాయల జీతంలో యీకోజల్లో అన్నచేయడండా జీరిస్తే అదే పదివేలు. మా మేవకోడలు తేలివై నెవ్విల్ల గాబట్టి, సంసార పక్షముది గాబట్టి ఆ ఆరవై రాళ్ళతో పాడు పుగా సంసారం నిర్వహించుకునస్తోంది.

రజ : అంతే అంటారు! మరి మీ సంారి?

రంగ : ఏవో కొద్దిగా వ్యవసాయం చిప్పయిల్లు, పున్నాయి కాస్తా, మాస్తా రొక్కలం ఇడ్డీకి తినులతోందినుకోండి. అయినా మిగిలి దస్తుండి. గంపెకు సంతానం మరి మీ సంారి?

రజ : నేనుకూడా మీడివివరకే చెప్పేనుగనిండి. విద్యాధూషణంతిప్ప వేరే ధూషలులేదని. నునాడి కింతింటే ఏంకావాలండీ. సుబ్బయ్యగారూ, నేనూ ఒకేరంగం గా వున్నాం.

రంగ : మరి మా అమ్మాయికి నగలు?

రజ : కట్నం నేను పుచ్చుకోను. నగలు పెట్టేది లేదు.

రంగ : బాగా నెలవిచ్చాను.

రజ : కవితో, గానంతో ఆంధ్రావారిని రస వంతం చేస్తున్న నా ప్రతిభ విని పరమేశ్వరి

చిక్కబువ్వవాడున్నాడు చూడరా, చిక్కబువ్వవాడు కనిగా రమ్యమని కబుర్లు పంపుతున్నాడు.

రంగ : ఇంకేం! చెప్పేడుకాదు.

రజ : రేపోమాపో మెడను వెళ్ళేం ఆకంపి నీలో చేంపెం తిథ్యం. అప్పుడు నెలకు అయిదువందల రూపాయలకు తిక్కుతగా తీరిం వుండవలసింది.

రంగ : మీ ప్రతిభితంతో ముందవుంది. మా సత్యం చాల అద్భుతమవుతుంది.

రజ : అప్పుడు కొరిసిందిన్నీ ఎగలు చేయిస్తాను కోండి. అయినా ఫలాని కరిగారిభార్య అంటే ఎంతకొప్పండి ఎంతకొనాలు పేరుమాడను.

రంగ : ఇంకా ఏమిటో నవకున్నాను. మీకు చాలా పెద్ద ప్లానులే వున్నాయి.

రజ : మీతో దాపరిక మెందుకు? చెబున్నానినండి. పేగుకు పేగు కరిపేగాని చిక్కర దైర క్షవలోనూడ వా ర్యాతి చాలావుంటుందినకోండి.

రంగ : మిమ్మల్ని పెళ్ళి చేసుకుంటే మా సత్యం ముమ్మాటికీ అద్భుతమవుతుంది
[సత్యవతిని వెంటచెట్టకుని సుబ్బయ్య ప్రవేశం]

రంగ : రంజనీకాంత గారూ! అమ్మాయిని యిది వరకు పరిగా చూడలేదన్నాడు. ఇప్పుడు చూసుకోండి.

రజ : (పోజ్ పెట్టి కొంచెం నీపు చూస్తాడు) అమ్మాయి పాడుకుందిని చెప్పేడుకదూ.

రంగ : సినిమా పాటలన్నీ అద్భుతంగా పాడుతుంది. విద్యుత్ సత్యం, ఒకపాటపాడు. (స్వగతముగా రకు చిచ్చి) పాడమ్మా పాడు ఒక చక్కనిపాట.....అమ్మాయి వీళ్ళ నడుతోంది.

సుబ్బ : ఏమే! పాడవే! అతిగిది కొద్ది గింజుకుంటావేటి, పెద్దయిది పాడమంటుంటే.

రజ : పోనీలేండి. "నో మేటర్"! ఫర్వాలేదు. ఎందుకండీ బాగు పెట్టడం. "లెట్ మేర్ గో" లోపలకు తీసుకువళ్ళండి.

సుబ్బ : ఎందుకు పాడెవో నూత్రా! పొద్దిల్లిమానం కుంద్య కుంద్య మంటా పాడతావ్! మరిప్పుడు పాడనుంటే నోటికి తాళ మేను కుంటావ్! నీకే చెప్పేది. పాడే పాడు.

రంగ : వుండు సుబ్బయ్య! వుండు! గవమా యిందకు. ఇవారే కాకపోలే రేపైవా రజనీ కాంత్ గారు పాటలు విశకపోతారాయేం? ఇక దాన్ని యింట్లోకి తీసుకువెళ్ళు [సుబ్బయ్య మొరటుగా రోక్కుపుయ్యకుని సత్యవతిని లోనికి తీసుకువెళ్ళాడు.]

రంగ : కాంపొందకుగారూ! అమ్మాయి ఎట్లా వుండంటారు?

రజ : ఇదివరకే చెప్పేనుకండి అందుకు భిన్నంగా వుంటుందా యిప్పుడు. తొలకరిలోని తిట్టిలక పోలే మెరిసి పరిగి తిందప్పుడు. ఇప్పుడా, ఓ క్రావణమాసపు పేగునం క్రివలే, కరత్కలపు జాబిల్లివలే, సుధావధుర ముగియూర్తి వలే గోదరించింది.

రంగ : ఏదో కరిత్యం చెప్పేస్తున్నాడు. కొంచెం మా భావలో నెలవిధ్యండి.

రజ : మూర్తిధరించిన వడదేవతలా, ఆకాశం నుంచి అవతరించిన అప్పరపలా, కవుల దాహ పథంలో విలసిల్లే కాంతారత్నంగా అవిరళ వించిందింటే నవ్వుండి.

రంగ : ఇంతకీ మరి అమ్మాయి మీకు సమ్మతమేవా?

రజ : పిల్లకేం నిక్షేపంలాగ వుంది. (పెదవి విరస్తూ) కాని.....

రంగ : కాని ఏమిటి? ఏదో సంజీవాపకుడున్నాడు?

రజ : అమ్మాయి విషయంలో అధ్యంతరం లేదనుకోండి, ఎటూప్రీ.....

రంగ : కల్పం మీద ఆకే కలిగిందా?

రజ : అబ్బేతే! ఎంతమాట! కల్పం పుయ్యకోనవి చెప్పేను కద. చూపగనుడైనా నేను ఆ మాట మీదే నిలబడుతా. అయితే.....

రంగ : (రజనీదగ్గరకు వచ్చి) బాబూ! ఇటు చూడండి. మీ సంగీతం ఏమిటో తెలివివ్వండి.

రజ : ఏమీలేదండి కట్నం వస్తే ముందే చెప్పేవానగదా! ఇకపోతే లాంఛనాలయినా సక్రమంగా జరుగుతాయో లేదో అని.....

రంగ : లాంఛనాలా? ఏం కావాలంటారు?

రజ : ఆ! ఏమన్నాయండి. అందరూ మామూలుగా యిచ్చేవే ఏదో చెండికందం అని చెందిచెంది అని వుంటాయనిదండీ...

రంగ : చిత్రిం! చిత్రిం! తెలివివ్వండి

రజ : ఈ రిక్తువాలి వుంది చూడండి ఇది చాలా పొలిది. కొత్తది ఒక 'పాండో' రిక్తువాలి అలకపాడువాడు...

రంగ : ఊ! చెప్పండి.

రజ : పాపుకు రెండుపూటలూ ఎండలో రానాలంటే కష్టంగా వుంటోందండి ఒక ర్యాబీ తెగియ. ఈ నాల్గు ఇంటేషండి. నేను అల్ప సంతోషిని.

రంగ : అయ్యో కాంపొండుగారూ! నా సంగతి మా ముబ్బయ్యసంగతి మీకు ముందే విన్నవించుకున్నా. పెళ్ళి అయిందనిపించి పంపించడంకంటే అధికంగా ఏమీ చెయ్యలేమంటే నమ్ముండి. ఒకరోజు రెండురోజులు భోజనాలు మేమే సర్దుబాటు చేసుకుంటాం అనుకోండి.

[ప్రవేశం ముబ్బయ్య]

రజ : అవుననగోండి.

రంగ : మావాడిది మీ సంతారం. ఈ పెళ్ళి ఖర్చుతో నేనే ధిరాయింపబోతున్నా. మరి మీరు మా పరిస్థితికూడ కొంచెం ఆలోచించాలి.

రజ : సరేలేండి. ఇంత మీ సంతారపుల్లమ చేసుకునే సంగతి కూడా నేను ఆలోచించకలసి వుంటుంది.

ముబ్బ : (ముందుకు వచ్చి) ఏమిటయ్యావో! మీదా గీతా అంటున్నావు. నా సంగతి నీకు...

[ఓకలోనుంచి అయ్యో! కాంపొండుగారూ! అంటూ కేక.]

రంగ : మువ్వ ఇక్కడకు రాకు ముబ్బయ్యో! లోపలికి చా! రజనీకాంత్ గారు ఉదారవ్యథావులు. అయినా నేను ఒక సమ్యక్తానికి వస్తాములే.

[ప్రవేశం వాకలు అంజయ్య]

అంజ : అయ్యో! కాంపొండుగారూ! పాపుకాకు గోరు మిమ్మల్ని పిలుచుకు రమ్మన్నారండి.

రజ : (రెమ్మగ్గా) ఏం? పుట్టి మురిగించా ఏమిటి? అదివారం కూడా పని చెయ్యాలా ఏం? రావని చెప్తా.

ముబ్బ : ఎవరేమిటోరు యిచ్చిందో తెలియ వుంది పాపుకాకుకు తెలియదా?

అంజ : అదికాంపొండుగారూ! తాపిల్లలుగారంటే అర్థంబుగా అరకు కలిసి పంపాలంటా చెంటనే మిమ్మల్ని వచ్చి మును కలిసి ఎల్లి పొమ్మన్నారండి. ఇరిగో తాళంపీనులు, ఇదిగో సీసా, ఇదిగో చీటీ.

రజ : మేగాడీ! ఏదో ఒక అనంతరం పాపకంలా పుడకలాగ వీడొకడు. రోగాలూ బుర్రాలు కూడా అదివారంవాడు తెలపుతీసుకో కూడదు, నమ్మి చంపకపోతే! రంగయ్య గారూ వెళ్లివస్తానండి.

రంగ : రజనీకాంత్ గారూ వెళ్లిపోతే ఎల్లాగండి. ఇంకా మన వ్యవహారం సైనికం. కాఫీ, పుడకలా వున్నాయి. అవి యింకా మేము తీసుకురా లేదు. మంచిచ్చి మీరు చెంటనే తిరిగిరావాలి.

ముబ్బ : కాఫీ, ఉప్పునూ తివి ఎల్లంపయ్యో.

రజ : అల్లాగే లేండి.

రంగ : లేండి అంటేకాదు, రావాలి. నేను కూడా మీతో వస్తా.

రజ : నేను వస్తానని చెప్పేసుకదండీ మాట తప్పుతానా నేను. (ముబ్బయ్య ఒకసారి లోపలికి వెళ్లివస్తాడు.)

సత్తి పెళ్లి

సుబ్బ : బావమూర్తి నాట
 రంగ : రజనీకాంత్ గారూ మీరు నమస్కరించండి.
 రెండంగిలో వచ్చి మిమ్మల్ని కలసుకుంటా.
 [రజనీ, అంజయ్యలు విచ్చేయగా]
 రంగ : ఏమిటి?
 సుబ్బ : కాజీ రెడీగా వుండినా, ఉప్పా నూడిపోయిందట. వచ్చేటప్పుడు ఏమన్నా రెమ్మని సత్తి సీతో చెప్పింది.
 రంగ : ఏదీనినీ పేరుంది. ఇక్కడి వ్యవహారం కూడా నూడిన పేరుంది.
 సుబ్బ : (ఆశ్చర్యంగా) ఏం? ఏమింది? ఏమన్నాడు పెళ్లికొడుకు.
 రంగ : పెళ్లికొడుకు ఈ సరికి వానికే ఇచ్చవలసిందట.
 సుబ్బ : ఇదిగో సయ్యాద్! ఇందులో వాటివ్వలేదు బావమూర్తి. మవ్వెట్లా వుండమంటే అట్లా వున్నా. మవ్వెం పెయ్యమంటే అది నేలా.
 రంగ : కాంపొండుకు కావల్సింది నీ సంగతి కావయ్య బాబూ!
 సుబ్బ : మరి ఇంకేదీ? కట్టమా?
 రంగ : అదీకాదు! పెండింగు పెండింగు రిఫు నాది, సైలీలా ఈ లాంఛనాలు కావాలి. మన ప్రయత్నం అంతా దిండుగ అయ్యే బట్టంది.
 సుబ్బ : ఆరి యాడి తప్పా దియ్యా! ఇయ్యి కావాలా యాడికి. ఇన్నీ అరాయిండుకో గలదా అంటా.
 రంగ : గోల చెయ్యకు! ఇయ్యిగిలే ఇయ్యి ఇయ్యి. లేకపోతే తూర్పుగా తిరిగి దండం పెట్టు.
 సుబ్బ : నాదిగ్గరేనుంది? నువ్వి మనం ఇయ్యిన్నో డింగా! ఆ తరువాత నావ్వే పెట్టుకో కూడరా ఏం?
 రంగ : పుణ్యంకోసం పోతే పోతం ఎదురయిందట. పెళ్లిఖచ్చ పెట్టమంటే చాలనూ. లాంఛనాలు కూడా నా పెళ్లి పేరుద్దాలి నా వల్ల కాదు.

సుబ్బ : పోనీలేవయ్యా! మీ సత్తెం పెళ్లి కాకుండా అట్లాగే వుండేవారిదిలే.
 రంగ : అప్పుడే కొండమునిగిపోలేదులే! వేసెట్లాగో అతిన్ని ఒప్పిస్తానుగా. ఇప్పుడే తీసుకు వస్తా అతిన్ని. (రంగయ్య నివృత్తిగా)
 సుబ్బ : (చెమకమంచి కేక) రెండు కిల్లీలు కూడా అమ్మాయి రెమ్మంబయ్యాద్ బావయ్యా!
 సుబ్బ : (ఎదురుగా) ఇయ్యి! ఇయ్యి! పోతున్నా! అన్నిటికీ సత్తే. నా దిగ్గరే కనుక ఇయ్యం లేనా వాచీ గీచీ కొని అతి ముగా చేసి కొట్టివుండేవోడిని. (మర్నీలో కూలబడు తాడు.)

[ప్రవేశం వాగేస్వరరావు]

వాగే : ఏమండోయ్ సుబ్బయ్యగారూ! కుళిలమా?
 సుబ్బ : ఎదిరబ్బాయ్ నవ్వు?
 వాగే : నేనె-సంది వాగేస్వరరావునా, అప్పుడే మరచిపోయారా నమ్మ.
 సుబ్బ : (నిదానించి చూచి) ఎక్కడో నూనిన పేరు వుందీ. సరిగ్గా గావకం రావటంలేదు.
 వాగే : జ్ఞాపకం లేందీ? కాజీనాటిలో మీరూ మేమూ, పక్క పక్క యిల్లీలో కాపుర ముండేవాళ్ళం. మీరూ మా నాన్నగారూ హర్షకులో పనిచేస్తుండేవాళ్ళు.
 సుబ్బ : ఆరి నువ్వేట్రా వాగే! అంజనేయలు కొడుకునా నవ్వు! ఎంతలో ఎంత మారి పోయ్యావు. లాట్టికాయంత వుండే వోడి చిప్పకు.
 వాగే : అవుండీ! ఇప్పటి సంగతా? 10, 12 ఏళ్ళ క్రిందటి సంగతి అది.
 సుబ్బ : వాగే! మీ నాన్న ఏం చేస్తున్నాడా? బాగున్నాడా? తిక్కవోట్లు?
 వాగే : అందరం తేమంగానే వున్నామంది. నేను ఏలూరు రిజిస్ట్రార్ ఆఫీసులో ఉద్యోగం చేస్తున్నా.
 సుబ్బ : అదంతటా వంతుడివిరా! తేలిందాళ్ళు ఎన్ని వత్తయి?

వాగే : 80 రూ॥లు యిస్తాను. గదిర్న మెంటు ఉద్యోగం. ముంసు ఇంకా పెద్ద తీరిమలే కుంది.

సుబ్బ : అదుగదీ! అట్లా నెవ్వ. అందుకే ఈ విషం, ఈ దాబూను.

వాగే : సత్యం ఎట్లావుందంటే, ఇంకా అల్లరి చేస్తోందా? పెళ్ళిఅయి అత్తారింటికి వెళ్లిపోయిందా?

సుబ్బ : డబ్బులేనోడి కూతురికి పెళ్లి ఎట్లా అవుతుందిరా వాగే?

వాగే : మరి పెళ్లి చెయ్యకుండా అట్టే పెట్టావా?

సుబ్బ : ఏమ్యంబాలు మామూలే వున్నాం. ఇంకావచ్చే విద్యకు ఒక బాబాయి చూసుకోదానికి.

వాగే : నిశ్చయమయిందా?

సుబ్బ : వాచియ, ఎండి కించాలు యింకేలో కావాలంటుంటే, ఏదమంచి తెచ్చి యిస్తా యిరిచిదమండా వోడి నిగందా.

వాగే : మా తాతాకు సంబంధం ఏమన్నా చూసి పెట్టమన్నారా?

సుబ్బ : దీని సంగతి లేనీ. మా బావయ్య ఏంటో నేనున్నాడు నిర్వాం. అ...మరిసి బోయా, నెవ్వ ను పూరు వచ్చేవో? బావకు ఫరు అయిందా?

వాగే : లేదండి. మా అమ్మమ్మకు నేనంటే యిష్టం. తిసుకున్న వాటకు ఎక రాంధూమి—అంటే 8 పేల రూ పా యి ల అన్నీ—వా పేరం రా నేనంది ఆ పొలాలు యీ పూర్లోవున్నాయి వాటి సంగతి చూద్దామని విచ్చాండి.

సుబ్బ : వాక్కూడా ఎవరైన అత్తి రాసి పాకేలే బాగుండేదే! అంజనీగాదిని లాంగిదిసి వోడిని (అలా చించి) అ! అదీ! అదుగదీ!

[చివరికి లేచి చిటికెలు వేస్తూ]

వాగే : (నిరసపోయి) ఏమిటండోయ్! ఏమిటది.

సుబ్బ : ఒకేయ్ వాగే! నువ్వ నాకోక్క పాయం చేసి పెట్టాలి.

వాగే : నేను చేసే సహాయం ఏమంటుండండి. అభీముషవా?

సుబ్బ : కాదురా, కాదు. కష్టంలేదు. ఆ చిన్నపని చేసి పెడితే నీవు వున్నానుంటాది.

వాగే : వాకు పెళ్ళియిపోయిందండి.

సుబ్బ : అత్తే! నీ పెళ్ళిసంగతి కాదురా. మా పత్తి పెల్లికి నవ్వు పాయం పెయ్యాలి.

వాగే : వా సంపాదనలో మిగిలేది కొంచెంకూడ లేదండి.

సుబ్బ : అవ్! నీ డబ్బు వా కక్కర్లేనరా. చూల నాయం కావాలిరా, చూల నాయం.

వాగే : ఓవ్! అదా! దానికేమంది తప్పు చేస్తా. చెప్పండి.

సుబ్బ : నీతో అడుకున్న నీ నేస్తం సత్తి నీ వామాతం నాయంపడకపోతే ఎట్లా.

వాగే : చేస్తానన్నాగా చెప్పండి.

సుబ్బ : నెలుకున్నాగా యిరు. ఒక రిమాపా చెయ్యాలి నవ్వు.

వాగే : అంటే (సుబ్బయ్య అన్ని పక్కల చూసి తిలుపులు దగ్గర చేసి వాగేవ్వంరావు చెంతకు వస్తాడు.)

సుబ్బ : వాక్కూడా అమ్మమ్మో, వాయసమ్మో, తాతమ్మో, లేకపోతే యింకెవడో సచ్చి నోడు అత్తి రాసిపాచేసివట్టు నీవు రిమాపా పెయ్యాలి.

వాగే : ఓవ్! అదా అట్లా నాటకం అడుతాకొని ఆ తిర్వాతి యింతా అసద్దం అని తెలిస్తే.

సుబ్బ : తెలిస్తే తెలిసిందిలే. ఎప్పుడో సంగతిగందా. ఈ లోపుగ పెళ్లి అయిపోతాది.

వాగే : అదా సంగతి. నే నీ రిమాపాచేస్తే మీ అమ్మాయి పెళ్ళి అవుతుండొచ్చుచూట.

సుబ్బ : అదేరా వాగే! నువ్వీపని నేకాంటే దాన్నొక యింబాదాన్ని నేనీనోడెవవుతావు.

వాగే : వెయ్యి అబద్దాలు అడి అయివా యిల్లువిలప మన్నాడు. తప్పుకుండా చేస్తా. కాని దీని మూలంగా ఎవరికైన కష్టం.....

సుబ్బ : డబ్బం ఎవడికిరా? డబ్బులేని సమృద్ధం వద్దంటూ గింజాకుంటున్న ఆ కాంపొందిన

గాడు ఎర్రపాదమున బడియి పెళ్లికి
ఒప్పుకుంటాడు.

నాగే : ఎన్నెచట నున్నదా రేమో?

సుబ్బ : ఎన్నెచట ఎరుగుదా యిక్కడ, నేను
మా సత్తికిప్పు. అయినా నీయెళ్ళ కానా
మరిందిలే.

నాగే : మరి విరిరా లేమిటో నువ్వంటి.

సుబ్బ : ఇవరాలు నాకేం తెలుస్తాయి అంతా నీకే
వదిలేకా.

నాగే : సరి లేండి. ఆ సంగతింతా నేను మామ
కుంటా.

సుబ్బ : జాగరత్తి నాగే. ఎట్లా చేతావో! రచ్చించే
తారం నీది.

నాగే : మరేం ఫర్వాలేదండి. కాలేజీలో నాలుకాలు
చేసే అలవాటుంది. అంతా వాకు వదిలే
యింది. మీ అమ్మాయి పెళ్ళి అయిందని
దైర్యంగా ఉండండి.

సుబ్బ : ఏమో నాయనా, నీ ఋణం తీర్చుకోలేను.

నాగే : ఆ కాస్త సహాయం చేయకపోతే ఎందు
కంటే నేను; మీరు మాస్తారుగా.

సుబ్బ : ఇంకెట్లు, అప్పుచ్చే ఏలయింది.

నాగే : మరి సత్యాన్ని చూపలేదే.

సుబ్బ : మాడ్చుగానిలే, యిప్పుడొద్దు. మద్దినాల
నుంచి రా. మాపుటికి బోజనానికి కుండువు
గాని.

నాగే : అయితే సరే. పావుగంటలో వస్తా.

[నాగే శ్వరరావు నిష్క్రమణ]

సుబ్బ : (హుమర్ గా ఆటు యిటు తిరుగుతూ)
ఇప్పుడు తెలుస్తోంది సుబ్బయ్య సత్రా అంటే
ఏటో. (చిటిక వేసి) ఒక్కొక్కప్పుడు యేకాను.
పోయే సమయం దాన్ని యిట్టే నిలేకా. పెళ్లి
ఎరికిమూలాన అవుతావో మా రంగయ్యకు
తెలుస్తేవా (వచ్చుతూ). ఆ రజనీగాడు
ఎందుకు నేనుకోడో మాస్తా. మాపెద్దా
నా మహా.

రంగ : [[వేళం, రంగయ్య, రజనీ కాంత్ కుమార్]]
: (చేతిలోవున్న పాట్లలు సుబ్బయ్యకు
యిస్తూ, సుబ్బయ్య యింట్లోకి యిని తీసుకు
వెళ్ళి, గ్లాసులు, ప్లేట్లతో కాఫీ ఉప్పాలు
తీసుకురా.

సుబ్బ : ఓ! అల్లాగే! (సుబ్బయ్య నిష్క్రమణ)

రంగ : దోవలో మనం మాట్లాడుకోడానికి సరిగ్గా
మీలులేకపోయింది. వాళ్ళు పిల్ల ఎరుదుతీరులు
గొంటే మాట్లాడేది ఎట్లా?

రజ : అయినా మాట్లాడిడానికి ఏముంది
యిందులో.

రంగ : ఇంకా వ్యవహారం పైవలవంతే.
[సుబ్బయ్య (చేలో కాఫీ, ఉప్పా కిల్లీలు
మంచినీళ్ళ గ్లాసులు పెట్టుకుని తియారవు
తాడు, (చే బల్లమీద పెద్దాడు).

రంగ : (ఉప్పా ప్లేటు రజనీ కాంత్ కు అందిస్తూ)
ఉప్పా కాస్త నేనించండి.

రజ : ఉప్పా వస్తేనే కాఫీ చాలు.

రంగ : (తెండు గ్లాసుల కాఫీ రజనీకి, సుబ్బయ్యకు
యిచ్చి చూడో గ్లాసు కిను తీసుకుంటాడు)

సుబ్బ : (కాఫీ కొంచెంతాగి) అబ్బ! పచ్చా!
తాట పోయింది. ఇంకా ఏదీ కాఫీ ఎర
రిస్తున్నారంట దిన్ని. ఉప్పునా ఏమో
చూడలేట్టింది, కాఫీ ఏమో మరగలేట్టింది
పానాలనుకుందా బతికొలనుకుందా.

[కాఫీ గ్లాసు దిడాలన బల్లమీద పెట్టగా
కాఫీ చిందుకుంటే]

రంగ : నీ యిలు బంగారంకొను, వుండవయ్య
సుబ్బయ్య! కాఫీ వేడిగావుంటే ప్లేటులో
పోసుకు తాగరాదు. దీనికంటే అల్లరి
చెయ్యాలా? కొంచెంవుంటే కాఫీ అంతా
యాయనమీద దిమ్మరించేవానివి.

సుబ్బ : నాటిక కాలి పోలే ఏం నీయి మంటావు.
‘పులేటు’ ఏదీ (ప్లేటు తీసుకుంటాడు).

రజ : (కాఫీ తాగుకుంటాడు).

రంగ : కాఫీ బాగా వేడిగా వుందిట. ప్లేటు తీసు
కొండి.

రజ : కాఫీ వేమిటి? ఎంత వేగిగా వుంటే అంత బాగుంటుంది. అంత తాపీగా తాగవచ్చు.

[సుబ్బయ్య కాఫీ తాగుతూ మోతచేస్తూ తాగుతూ వుంటాడు.]

రంగ : (రజనీతో) పందవార, పాలు, డికావన్ విమయినా కొవాలా?

రజ : ఐదు! దివ్యంగావుంది కాఫీ బుర్రలో పరి చేపి వార్చుకు కాఫీ అమృతసమానం అనుకోండి. 'ప్లాస్క్' ఏండా చేతి వేది కాఫీ పోసుకుని కొద్దికొద్దిగా తాగుతూ నాలిక తిడుపుతూంటే నేగాని నాకు కలం ఎవరినూ కని. ఒక కన్న ప్లాస్క్ కాఫీ తాగివచ్చి అప్పుడిస్తాడు జడ్డిమెంటు మా మున్నయి మామ.

రంగ : అయ్యో కొంపొందకుగానూ, అయితే మీ ఉద్దేశం ఏమిటో జడ్డిమెంటులాగా చెప్పి య్యండి.

[సుబ్బయ్య కాఫీ చంటిమీద ఒకపోసు కుంటాడు]

అదేమిటి సుబ్బయ్య! ప్లేటుతో తాగనం నీకు అలవాటు లేవట్టుంది. లోపలకుపోయి చొక్కా కడుక్కురా.

[సుబ్బయ్య రివ్ల్యూయ]

రజ : స్వల్పమైన నా లోక్కలు యిందాకే చెప్పేవకండి అని తిర్చడానికి ఒక్క కంటే పెరికి నా అధ్యంతరించి వినిలేదు.

రంగ : ఇందాకటినుంచి ప్రాణేయపడితే చివరకు మీరు చెప్పేది యివా. కొంచెం ఒక మెట్టు దిగండి.

రజ : "మాట తిరుగలేదు మానసము" అన్నాడు బలిష్ఠకవర్తి. మానం, అధిమానంగల ఇను ఇస్సడోకమాట అస్సడోకమాట చెప్పే అర మానపు పనులు చేయను.

రంగ : పిలువబట్టి మెల్లి మెల్లిగా మీరు కోరికనన్నీ అనుచుపోయి. సరేనా! ఇక ఒక్కకోండి.

రజ : "ఇవారే సంగతి ఇవారే రేపటి సంగతి ఆలోచించవచ్చి"న్నాడు ఓమర్ ఖయ్యమ్.

నేను కావాలన్నవాటి కన్నీటికి ఇవారే ఒప్పుదం యివ్వాలన్నీ వుంటుంది.

రంగ : అయితే అంతే ఎంటారా?

[బయటనుండి సుబ్బయ్యగారు అని కేక]

రజ : ఇంతే గదండీ (4 వట్లు మాపిస్తూ) అప్పు సంతోషిని నేను.

[ప్రవేశించి వాగేర్వరరావు — చేతిలో నైలు వుంటుంది.]

వాగే : (అధార్థిక) రా మనరపు సుబ్బయ్యగారి యిల్లు యిదేనా?

రంగ : (ముందుకువచ్చి) అవునండీ, ఇదే. వారీగో మీకు ఏం పని?

వాగే : అబ్బ! చచ్చిపోయానండి ఇల్లు కనుక్కోలేక. ఎవ్వరూ చెప్పిచావడే. చివరికి ఎల్లాగో కనుక్కున్నా. ఒకసారి సుబ్బయ్యగారిని పిలవండి

రంగ : సుబ్బయ్య లోపలవున్నాడు. వారి బావ గారిని నేను. మీరు వాతో చెప్పవచ్చు.

వాగే : అట్లా కాదండీ. సుబ్బయ్యగారితో నే చెప్పాలి. ఇరిగిలతో చెప్పకూడదు.

రంగ : (అరుర్థాగా) ఏం కబురండి అది. నెకు వారి కొడుకా.

వాగే : (వర్వి) అచ్చే! కాదండీ చాలా శుభవార్త. పిలుచుకురండి వారిని.

రంగ : (చాడానికిగా లోపలకు వెళ్తుకు).

[ప్రవేశించి సుబ్బయ్య, రంగయ్య; పర్యవర్తి లోపలినుంచి తొంగిమాస్తూ వుంటుంది.]

రంగ : పీక సుబ్బయ్యగారు.

సుబ్బ : అయ్యో నేనెవండీ సుబ్బయ్యను.

వాగే : (అసహన కీరితూ) మీ పెంనాన్ని గారి నే రేపటికి చెబుతారా?

సుబ్బ : గంగయ్యగారండీ.

వాగే : రైట్! వా రక్కడ వుండేవాలో ఏంచేపి వాలో మీకు తెలుసా?

సుబ్బ : చిన్నప్పటి యింట్లోంచి పారిపోయాడండీ. కొవారోజాలవరకు వారి అదూకే తెలియ

సత్తి పెళ్లి

- లేవండి. చెప్పవట్టుం చేతున్నారని అక్క టేంట్ చేస్తున్నారని మీ బోటి గాళ్ళు చెబితేయిన్నాం. అంతే.
- వాగే : రైట్! గంగయ్యగారు మా యిమ్మారెమ్మ కంపెనీలో పెద్ద మొత్తానికి భీమాచేశారు. వారు పాపం రెండునెలల క్రితం కాల ధర్మం చేశారు.
- సుబ్బ : అయ్యో! అయ్యో! మాకు తెలియవైతా తెలిస్తే నూసి ఎన్నేళ్ళియింకో.
- వాగే : వారికి సంకతిలేదు. వారసు లేవరూ అని చెతకగా చెతకగా దగ్గర వారు మీరు అని తెలిసింది.
- సుబ్బ : నిజంగావా అండీ?
- వాగే : పూర్తిగా నిజం. చూశారా! మా ఇమ్మారెమ్మ కంపెనీయొక్క గొప్పతనం మా కంపెనీలో పాలిసీ తీసుకున్నవాళ్ళ వారసులు చేశారో ఎక్కడున్నా గాలించి పెదకి పట్టుకుని వాళ్ళ యిమ్మారెమ్మ పెబ్బు అంపి తేసే పెద్దభారం కూడా మా కంపెనీ భుజాల మీద వుంది.
- రంగ : ఎంతకు యిమ్మారు చేశారంటి గంగయ్య మామగారు.
- వాగే : పదివేలకు.
- రంగ : (ఆశ్చర్యంగా) పదివేలకా?
- వాగే : అంత ఆశ్చర్యం ఎందుకు? గంగయ్యగారి కేం? ఆయన మద్రాసులో పెద్ద వ్యాపారం చేసేవాడు. 10 వేల రూపాయలకు మా కంపెనీలో పాలిసీ తీసుకున్నాడు.
- సుబ్బ : పదియేలే! (నోరు తెడుకుని చూస్తూ వుంటాడు).
- వాగే : దీనికేవా? ఏదైతేలకు, లక్షరూపాయలకు యిమ్మారు చేసేవాళ్లు మా కంపెనీలో బోలెడుమంది ఉన్నారు.
- సుబ్బ : అరి వా పామరంగా! పదియేలే! బలే యిసి శ్రంగా వుండే యింకెంత.
- వాగే : పదివేలు ఒక్కపారివచ్చి చేతిలో పడటం ఆశ్చర్యం కాదండీ?
- సుబ్బ : సతైవ్నారాయణ పూజం గా నిజమే?
- వాగే : అక్షరాల నిజం! పదివేలు చేతే లెక్క పెట్టి మీ చేతుల్లో పెడతా.
- సుబ్బ : అయితే యిప్పుడే యిస్తారా?
- వాగే : (వర్వి) అప్పుడేవా? అంత త్వరగా రాదు. మీదగ్గర నుంచి, తాహీల్దారు దగ్గరనుంచి, స్టేటు మెంటులు, సర్టిఫికేటు వగైరా కావాలి. అవన్నీ అయ్యాక వసుంది ఉబ్బు.
- సుబ్బ : రాదానికి ఎన్ని శోజాలు పడ్డాడి?
- వాగే : మామూలుగా అయితే 2 నెలలు పక్కండి. కాని చేతు మెద్రాసు వెళ్ళగానే మీ పతే నూసి నెలలో వచ్చేటట్లు చేస్తా.
- రంగ : (సుబ్బయ్య వీపుతట్టి) బలే అద్భుతమందుడివి సుబ్బయ్యా. ఇక నీ కష్టాలు గట్టెక్కాయి.
- సుబ్బ : (వాగేశ్వరరావుతో) అయ్యో! మీరు నిజంగా చేతుడులాగ వచ్చి రచ్చించారండీ. ఇల్లు కలిపిన పున్నెంకట్టుకున్నాడు.
- వాగే : ఇట్లా పాకిస్తూ, కొంపలూ కుటుంబాలూ నిలపడానికివండీ యిమ్మారెమ్మ కంపెనీలు భూమిమీద అవతరించాయి.
- సుబ్బ : (దణం పెడుతూ) మీ ఋణం జల్మజల్మాలకు తీర్చుకోలేవండీ.
- వాగే : మా కంపెనీలో ఏ రెండు వేలకో, చూడు వేలకో యిమ్మారు చేయండి, ఋణం తీర్చుకున్నట్లు అవుతుంది.
- సుబ్బ : మీ కేరి చేయమంటే అది చేస్తా.
- వాగే : ఇక చేతు పెట్టి వస్తా. మళ్ళీ వచ్చేటప్పుడు పెబ్బుతో వస్తా.
- రంగ : కొంచెం కాఫీ ఫలహారాలు పుచ్చుకుని వెళ్ళండి.
- వాగే : ఉద్దండి. ఖాళీ లేదు. కంపెనీ పెబ్బుతో హాల్లో పూటగా పట్టించా. వస్తా. వస్తున్నే!
- [వాగేశ్వరరావు నిష్క్రమణ]
- రజ : (ఆశ్చర్యంగా, శివయ్యయ్యతో చూస్తూ) రంగయ్యగారూ! మాట. ఒకపారి ఇలా రండి.

రంగ : (కనుబొమలూ, ముక్కు విరచి, కొంటేగా వ్రవ్వమా) ఏమిటండీ రజనీకాంత్ కుమార్ గారూ?

రజ : నా పూర్తి సమృతి తెలియజేస్తున్నా. పెళ్ళి భాగం చేసేయండి. ముహూర్తం పెట్టే యండి.

రంగ : లాంఛనాలు మీ రిగిసింది యిచ్చుకోలేని వాళ్ళం కదండీ

రజ : నాటికి తొందరేమి వ్విందండి. బ్యాంకులో వున్నట్లే. తిర్వాక మాదుకుందాం లెండి.

రంగ : 'మాట తిరుగలేని మానవమౌలకు మాట తప్పడం అవమానం కదండీ.

రజ : 'వారిజాతీయలందు వైవాహికములందు' మాట తప్పువచ్చుని కుకాదాద్యులవాడు చెప్పనే చెప్పేను కదండీ

రంగ : ఇవ్వారే సంగతి ఇవ్వారే అన్నానుగా?

రజ : సమృతిందనం కూడా ఇవ్వారే సంగతేగా!

రంగ : ఎరేలెండి ఆలోచిస్తాం!

సుబ్బ : రంగయ్యబావయ్యా! రజనీగారు ఏమంటున్నారా.

రంగ : ఏమంటారు? పెళ్ళికి రెడీ అంటున్నారు.

సుబ్బ : ఆయితే బాహ్యుడై పిలిచి యెంటనే పెట్టేయ్యండి లగ్గం.

రంగ : రజనీకాంత్ గారూ! ఇక పోదామా?

రజ : అప్పుడే!

రంగ : వచ్చిన పని అయిపోయిందిగా. మిగతా సంగతులు తిర్వాక మాట్లాడుదాం లెండి.

[రంగయ్య, రజనీ విద్యుతులు]

సుబ్బ : (మీసం మెలిపేస్తూ, జబ్బు చరచుకుంటూ, కూలవేస్తూ). కొండెక్కి కూటన్నాటెల్లా తక్కువరి దిగొచ్చాడు. ఇండాక వాచీలు, గోచీలు కొవాలని గింజుకున్నాడు. రెపటి మందీ పెర్లి చేస్తూవా పెయ్యరా అంటా అడే తిరుగుతాడు. మంచి లగ్గంమాసి యిట్టే పెర్లి చేసేస్తా. పెర్లి అయినాక వబ్బురా

లేదు అవి తెలిసికొని ఏకిస్తే ఏడికాదు... చేనే గవక యీ సిట్టా పెయ్యకపోతినా, మానల్లికి పెర్లి అవుద్దీకి తినేదో మా చెడ్డ కష్టం పడ్డావని అనుకుంటాడు మా రంగయ్య! మమవు కుడిరేలులు చేసింది ఎవరంటా? నేనా—నాదా?

[ప్రవేశం ఒక మూలమంచి సత్యవతి. మరొక మూలమంచి రంగయ్య]

సుబ్బ : ఇంకెక్కడికి పోతాడు రంగయ్యబావయ్యా, కాంపాడెకగోడు. (వ్రవ్వమా) పెర్లి చేస్తే కాని నిడబోనిస్తాదా? మనం ఎట్లా చెదిలే అట్లా యింటాడు గీస తిరిగింది అయ్యకు.

రంగ : (గొప్పగా) పంపించేశా. మా అమ్మాయి మీదికి పెట్టుకోవద్దని యింకోపిల్లని వెతుక్కోమని ఖండితంగా చెప్పేశా.

సత్య : మావయ్యా! నేనూ అడే అనుకుంటున్నా.

రంగ : కోతికొరాయుడు—మావగొప్ప తిప్ప ఏడి గొప్ప ఏమంది.

సత్య : ఉల్లికబ్బురాయుడు. పెట్టినవన్నీ కూడకాదు.

సుబ్బ : (తెలపోయిన వాడెల్లా తెప్పరిరి) ఏం? ఏ మొచ్చింది? ఏం తిక్కు వయింది?

సత్య : ఆ గిరిమాలిది సంబంధం నా కొద్దువాన్నా.

రంగ : పదివేలు వచ్చి పగుతుంటే ఆ దిక్కు మాలిది సంబంధం కావల్సివచ్చిందా సుబ్బయ్యా! దిర్లాగా, రెండువేల రూపాయలు కట్టం యిచ్చి...అన్నీ లాంఛనాలతో, గొప్పగా, పలకుతంగా మా సత్యంకు పెర్లిచేస్తా. ఇంక ఆ కాంపాడెకు ఎందుకు. అందుకనే పొమ్మన్నా, తిగిలేకా. రాజా లాంటి సంబంధం తెస్తా.

సత్య : నా ఉద్దేశమూ అంతే మావయ్యా.

సుబ్బ : ఆరి భగవంతుడా! (తెల రెండు చేతులతో పట్టుకుని కుర్చీలో కూలబడుతాడు).

[తెర]

జీవునివేదన

శ్రీ ధూళిపాళ శ్రీరామమూర్తి

అనునక కవులలో శ్రీ విశ్వవాళ సత్యవారాయణ గారు రచించిన కావ్యములు పరకృతిములు. ఈ యన్ని కావ్యములందును నవనూర్తిగా గణపయ్య వాయన కవితోనుగములను పలుకుండి పలుకేరుల నుగ్గడించిరి. కొంది రాయన రచనా శిల్పమునుగురించి, కొందరు కథా నిర్మాణమునుగురించి, కొందరు వర్ణనా నైపుణ్యమునుగురించి, కొందరాయన లోకజ్ఞతనుగురించి ప్రకృతి పరిశీలనమునుగురించి పాత్ర నిర్మాణమునుగురించి సంభాషణాచాతుర్యమునుగురించి బహు విధములుగా వ్యాఖ్యాసించిరి. అనంతమైన యాయన ప్రతిభ యునేక మార్గముల విజృంభించినది. ఒకరోక రొక్కొక్కత్రోవను పట్టుకొని దాని స్వరూప నిరూపణ మొనర్చుటకు ప్రయత్నించిరి. ఎంతియంది యెన్ని రీతుల వ్యాఖ్యాసించినను నాయనలో చెప్పదగిన ముఖ్యాంశ మేదియో చెప్పబడక మిగిలిపోయినట్లే కన్పించును. ఆయన కవితలో నెక్కడొరటివిన నక్కడ పొరకుచు మహావేగమున నాకర్షించి కుడిపెట్టు మహా నుగ మొకటున్నది. ఆ మహానుగము రచనాశిల్పము గాదు. కథాకథనముగాదు. వర్ణనానైపుణ్యముగాదు. లోకజ్ఞత, ప్రకృతిపరిశీలనను పాత్రనిర్మాణము మొనలైన వేరియుగాదు. నీవియన్నిటిని మించి యా మహా నుగ మాయన సర్వకవితయందు ముద్రితమై మహా కవితను భావమును వ్యక్తీకరించుచున్నది. ఆ మహా నుగమేమి? అది యాయన యతిలోకమైన యనుభూతి. నిరంతరము నన్నింటి జన్మలించుచున్న జీవుని వేదన.

ప్రధానముగా సత్యవారాయణగారిని కనిపి జేసింది జీవుని వేదనయే.

ప్రాసిన రాకుండంగు కథ
ప్రాసిత వందనిసింతుకో, వృథా
యాసముగాక కట్టుకరి
లైహికమా పరమా యటంచు దా

జేసిన తిండి యాజ్ఞయును
జీవుని వేదన రెండు నేకమై
నా పకలోహాచైభవన
నాథము నాథ కథకా రచించెనా

అని యాయన తన రామాయణమునందు తెప్పకొన్నాడు సత్యవారాయణగారే యనవలె? అచ్చమైన కవి యెవ్వడైనను నీ జీవుని వేదనవల్లనే కవియైనాడు. రెండు విధముల కవులున్నారు. ఒకవచ్చమైనకవి. లోపలనుండి కవియైనవాడు. రెండవవాడు బయటి పెలుగులు సంతరించుకొని కవి యనిపించుకొన్నవాడు. ఆ మొదటివాడు కవిత్యము వ్రాయునివోనాని ప్రాణములు నిలువవు. ఈ రెండవవాడు కవిత్యము వ్రాయునది లోకములో నూరేగుటకు. ఆ మొదటివాడు వేయియేండ్ల కొకడున్న వది గొప్ప. ఈ రెండవవాటి నేకాలయంబైనను లెక్కకట్టుటకు నాదిశేషుడు చాలడు.

“యేనాస్మి స్మృతి విచిత్రకవిపరంపరావాహిని సంసారే కాళిదాస ప్రభృతియః ద్విత్రాః పంచమనా మహాకవయ ఇతి గణ్యంతే” అని యానంద వర్ధనా చాడుటకు చెప్పెను.

ఈ పల్లవైదురులు కాళిదాసాదుల జీవనంపుటి యందు వారు విశిష్టకవులు గావలసిన లక్షణమున్నవి కావున వారు మహాకవులైనారు. ఈ లక్షణమే జీవుని వేదన. ఈ జీవుని వేదన నిరంతర జాబ్యల్యమానమై వారి జీవనంపుటియందుఁ బరిపక్వతమ సంతరించినది. ఆ పరిణతియే వారి వాక్కులందు నిండియున్నది. “శబ్దబ్రహ్మగ్నిఃక వేపరిణకాంప్రాజ్వల్యనాణీమిమాం” అన్నాడు భవభూతి. మహాకవుల వాక్కులు అంతియను నీ జీవుని వేదనయన్న యగ్నిలోఁదిప్రమై తప్తకాంచనమువలె బయటికి ప్రసించును. కావున నీ జీవుని వేదన సర్వకవితా నిర్మాణమునకును మూలకందము.

ఇట్టి శీత్రుని వేదన తీతము గాగలవాడు శ్రీ సత్య వారాయణగారు. ఆయన సర్వకావ్యము లందును నీ వేదన విండియున్నది.

“ఈయనిలాభ్యమెల్ల నివడించెడి మువ్వల మోత దూరమై

పోయినగోతిరిక నిలదుపోలిక నేకొనినిస్వనించెడిన్
రాయిడిపొందుదున్ విలదరాక వగర్చి పురాను ధూరితుల్

తీయని భావముల్ దలపులెమ్మకొనన్ వలవంకఁ గుంచెన్”

శృంగారకీర్తియను కావ్యములో సామెత్కార మను ఖండికలోని తొలిపద్యమిది. ఆకడనుండియు మువ్వలమోతి నిండి మోతుచున్నది. ఆ మోతి దూరముపోయిన గోవులను తేరఁబెలుచు చున్నట్లు వేదియో యవ్వ క్రమేనయర్థమును జెప్పుచున్నట్లున్నది. ఆ మోతి విని నా మనస్సు విడియో స్పష్టముగాని, తీయని పూర్వానుభవములను గుర్తు లెమ్మకొనుటకు బాధపడుచున్నది. ఇది పర్యాయము. ఆకడనుండియు మువ్వలమోతి నిండి మోయుచున్నది. ఆ మోతి నెంతిమంది నిన్నాగు? విని ఎంతిమంది బాధపడ్డారు? పైగా నా మోతి దూరముపోయిన గోవులను నిలచు చున్నట్లున్నది. ఇవ్వుట గోవులగా నావులనియు కెబ్బములనియు నర్థము. మువ్వలమోతి పరమేశ్వరుని పిలుపు. తన వాక్యములు పరమేశ్వర భావరహితులై లోకహర్షము పట్టినది. ఈలోకహర్షము పట్టిన వాక్కులను మువ్వలవ్వనిచేసి తనవంకకుఁ బిలుచుచున్నాడా ప్రభువు? ఆ పిలుపు విని యెనియో స్వృకులు మగుర మైన యస్పష్టమైన స్వృకులు కదలినది. ఆ కదలిక ఇదిమిల్లముని చెప్పరాని యొక బాధ కల్గించుచున్నది. ఈ బాధయే శీత్రుని వేదన. ఒక మగురమైన సవ్వడి విన్నప్పుడు, ఒక రిక్తుమైన రూపమును జూచినప్పు డీ శీత్రుని వేదన ప్రజ్వలిల్లి యెఱచి సర్వ విద్యారమును మూలముట్టుగ గడలించివేయునో వాడెచ్చమైన కవి. సత్యవారాయణగారట్లు కదలిపోయినారు.

ఒకసారి నాలోన నూహించియే మేము

స్త్రీవోలె సిగ్గుపొందెదము నేను

ఒకసారి యెదిపొంగి యూగించి కవివోలె

మృదుకంఠమెత్తి పాడెదను నేను

ఒకసారి హృదయమూరక బాధపడి కంటి

కుంఠించు నీరు జార్పెదను నేను.

ఒకసారి వీరహీనుకముగా పొబ్బిమ్ము

విరిసిపడ్డట్లు నవ్వెదను నేను

ఏ మహాభావమో వచ్చి హృదయ దూర

రించి నా సంఘలను గడలించివైచు

నా మహాభావ మరచెద నన్నకొలది

నా విలోచన పథమెల్ల నల్లవయ్యె.”

జ్వలితమైన శీత్రుని వేదన సిగ్గుపొందుటలుగా గంకమెత్తి పొడుటలుగా కంటికుంఠించు నీరు జార్పెటలుగా పొబ్బిము విరిసిపడ్డట్లు నవ్వుటలుగా నభివ్యక్తమైనవి. లోపలనుండి కవియనుట యనగా నిట్టిది. ఆంతరముగాఁ గవియైనవానికి నీ శీత్రుని వేదన నిరంతరము జ్వలించుచునే యుండును. దాని యభివ్యక్తి యనేక రూపములు. ఒకప్పుడది శృంగార ముగను మఱియొకప్పుడు కరుణముగను మఱియొకప్పుడు శౌర్యముగను విజృంభింపుచుండుగాఁ బరిణమించును. ఈ శీత్రుని వేదనను నిరంతరము జ్వలిత మొనరించుటకుఁ గవివేయు సమీపము బట్టి దానిరంగు మార్చుచుండును. ఆ రంగును కవిని చూచినచోఁ దక్కిన శీత్రుని వేదనయంతయు నొక్కటే. ఇట్లు నిరంతర జాగరూకమైన యీ శీత్రుని వేదన దాని యంతిట నది పైకి నభివ్యక్తముచుటకుఁ బ్రయత్నించుచేయుచుండును. దాని ప్రయోగముననే సత్యవారాయణ గారు నిరంతర కావ్యవ్యాపారమునందుఁ బ్రకృతుడగుట.

“అస్పృశీయ కంఠమున యెం దాడుచుండె

నొక యోహాగితి బయటికి నుదీరిరారు

చొచ్చుకొని లోనికింబోదు వచ్చిపోయె

నా హృదయమో మహాప్రయత్ని మృణంతు.

అచ్చమైన శీత్రునివేదన యచ్చముగా బయట పడటకుఁ బ్రయత్నించిన దిదట. కవి దానికొక వాహికను సంకరించలేదు. మొదటఁ జెప్పినట్లు దాని స్వరూప మస్పష్టము. మనసులోని యనుచుపారయైన చిత్రియనం దది కదలిపడిగాని సంకల్ప వికల్పాత్మక మగు పైసార కది యుదితమైన వాహిక లేక రాలేదు. ఆ కదిలిన కదిలిక చిత్రియనంచే గిరిటె కొట్టుచున్నది.

“రహస్యజీ వీక్ష్య మగురాంశ్యే విశేష్య కల్పా

పన్యస్సుకో భవతి యత్సృభికో పి జంతుః

తిచ్చేరిపా స్మరితి మాన మబోధ పూర్వం

భావస్థిరాణి జనవాంతర పౌహృదాని”

అది కాలిదాసు చెప్పవచ్చును.

జీవి ముఖముగా దివి కూర్చున్నాడు. దుఃఖకారణ మేమియు లేదు. రమ్యమైన రూపములనే చూచివాడు మధురమైన శిల్పములనే విన్నాడు. పయ్యత్తుకు దైవాడు. పయ్యత్తుకర్త మనగా తీయని బాధ. ఇట్టి తీయని బాధ పొందుటకుఁ గారణమేమి? కాలిదాసు చెప్పిన కారణ మిది. ఆ సమయమున నరసింఁ జిత్రియనందు జన్మాంతరీయకము లైన కోన్ని సంస్కారములు పూర్వాపరసంబంధ మూహ్యములై స్మరగతు వచ్చినవి. సంబంధములు తెల్లముగాని సంస్కారముల చిత్రియనందలి కదిలికయే యీ పయ్యత్తుకముట. ఈ శ్లోకమునందు “చేతనా స్మరతి” యన్నది ముఖ్యమైన యంశము. చిత్రియనందు స్మరణ యనగా దానిని స్మృత్వ ప్రతిపత్తి యుండును. కావున స్మరణ కాదు. స్మరణ మెవ్వమును పాపేక్ష కము, పుష్టము. మై తెల్పిన చిత్రియనందలి స్మరణ యిట్టిది కాదు గావున నదట స్మరణ శిల్పమున కాంతిర మగు బోధ లేక వేదన యని యర్థము చేయవలయును. ఇదియే జీవుని వేదన మరియు వివరించిన విషయము గమనయగును గావున వివరింపను.

ఈ చిత్రమైన వాహిక యన్నచో నీ జీవుని వేద న పైకధివ్యక్తమగును. వాహిక యనగా వస్తువు. ఎదని యొక విస్తువు వాక్రియించి జీవుని వేదన బహిర్గత మగును. అన్యదేవి కంఠేత్యాది పద్యమునందలి జీవుని వేదన కట్టి వాహిక యనపర్యవ్రాసముగా లేదు గావున నది కంఠగతిమై పైకి రాక లోపలికి తోక హృదయ మును ప్రచ్చిబోఁజీయవచ్చును. “ఈ మహాప్రయత్ని మ్మునం” దన్నచోట నా ప్రయత్నిము కవిది కాదు. అంతిరమైన జీవుని వేదన యచ్చయగా బయట పడు టకుఁ జేసిన ప్రయత్ని మిది. కావున నది విఫలమైనది. అయ్యు—

“విఫలిత పునఃపునః కృత వినిశ్చయత్ని
భారితి ప్రచండబాధా తిథాఁ విదారి
తాస్యదీక్షా హృదంతిరంబంధుఁ దోఁచె
స్ఫురితి సంప్రల్ల నవజహాకోణ సంధ్య”

ఈవిధమున పునః పునః ప్రయత్నిములు విఫలిత మైనచోలది జీవుని వేదన సంధుక్షీతమైనది. ఈ సంధు క్షీమే స్ఫురితి నవజహాకోణసంధ్య. ఇదివి విది రూప కాలిదేయోక్త్యలంకారము. వేదనాధిక్యవ్యంజకము.

ఈ సంధుక్షీమమండి సత్యవారాయణగారి సరస్వతీ ప్రవాహము పుట్టివది.

ఈ మహాసంధ్యలో కారదామయ్యారి రమ్యకీంఠి కిణికి రధనపాద మంజుల విలాసవృత్తి సామ్రాజ్యలక్ష్మీ యగుదుఁ గచ్చపీ మృదుగీతు లనుసరించు

కచ్చపీ సరస్వతి వీణ. జీవుని వేదన పొంగిన హృదయములో సరస్వతి యన్న శెలిలి కచ్చపీ గీత ముల ననుసరించుచు సృష్టియ నేయుచున్నది. బిల్వణు దెన్నాడుగదా

“జయంతిలే శంకమనాదమిత్ర
చిత్రోక్తి సంకర్ష విభూషణేషు
సరస్వతీ యద్వదనారవిందే
మృధాని విణామివ నాదయంతి”

వారి వాక్య సంకర్షములు కోకిల కంఠమునోఁ జెలిమినేయును. వారు మాటాడుచుండగా సరస్వతివారి ముఖమున గూర్చుండి వీణ వాయించు చున్నట్లుండును. వారు సర్వోత్కృష్టులై వెలయుచుండురు.

ఈ శ్రేణిలో లెక్కింప తగ్గవాడు సత్యవారా యణగారు. ఆయన ముఖమునండి యీ సరస్వతీ సృష్టియ, ఆ కచ్చపీనాదము బహిర్నిస్పృతిమై యాయన కావ్యజాలముగాఁ బరిణమించినది. ఈ మూడు పద్యములు ‘గిరిమమానిని ప్రేమగీతాలు’ అను గ్రంథములోని ప్రథమ ఖండిక. ఈ మూడుపద్యము లును నాయనజీవుని వేదనలోని గాఢత్వమునుబట్టి యిచ్చుచున్నవి. ఇంతి లోలైన వేదన గలవాడు కావు ననే యాయన కావ్యము లెచ్చటఁ జదివినను జన్మాంత రీయక దుఃఖసముద్రములు పోతుల్పింట్లుండును. ఆయన యెట్టి వస్తువును తీసికొన్నను నీ జీవుని వేదనయందు దానిని కాచి బంగారమును జేయును. ఆ వేదనయొక సంగీతిమై ఆయన ప్రతికావ్యమునందును తోలుకాదు చుండును.

“అదటి కిన్నెరసాని నా యాత్మయందు
విప్పటికీ దాని సంగీతిమే నడించు”

నిజమున కాయాత్మయందు నడించు సంగీతిము కిన్నెరసానిది కాదు. కిన్నెరసానియందు గన్పించు నా సంగీతిము జీవుని వేదనా స్వరూపమైనది. అత్మ యందు నడించినది.

అత్యయందు నదిందుట యనగా నేమి? అత్య ప్రకాశముచే దీపితిమైనది చెప్పవలయును. నదిందు టయనగా ద్వనించుట ద్వవఃత్వంజన రసవాది కల్ప ములు ప్రతీతి పరములని యభివచన ప్రసాదుల పరిష్కారము. ప్రతీతియనగా స్వసంజేదన గోచర మగుట యని యర్థము. స్వకల్పమున కాత్మయనియు సంజేదన కల్పమునకు ప్రకాశనమనియు నర్థమును గ్రహించుట యాలంకారిక సంప్రదాయము. ప్రతీతి మేమన? కెన్నె రసానియందు గన్పించు సంగీత మాత్ర్య ప్రకాశిపితి మైన జీవుని వేదనా స్వరూపమని.

ఉన్నతిమైన యీ యనుభూతిని సత్యవారా యుగము స్పష్టముగా జెప్పచే తెప్పెను.

“మూలితాభిధానై పెజ్జ మెదల మండఁ
దెలివి పాలముల సాగను యెల్లలకుఁ దిగితి
నా మనసు, నేదో యొక్క యజ్ఞాతిపూర్వ
మైన యనుభూతి గలిగ నాయంతిరాత్మ్య”

“ఆ నిమేషార్థమున భావనయ్యో నాకు
గతి విభావరీ సుఖదుఃఖ భుటలెల్ల
స్వాప్నీకములని సప్రకాశమున నింకఁ
బోదు నని పులుగడిగిం ముత్రెయిల్లు.”

మనసు తెలివి పాలముల యెల్లలకు దిగిలిసిది అంతిరాత్మ్యంబు దజ్ఞాతి పూర్వమైన యనుభూతి కలిగి నది. సుఖదుఃఖములు స్వాప్నీకములు సప్రకాశమున బోవుదునని భాసించినదివాడు.

మనసు తెలివి పాలముల యెల్లలకు దిగులుట యనగా దస్పృయమగుట, లేక సమాధి పొందుట లయ మగుటయని యర్థము. ఆ యెల్లలు సాగనుగామన్న వనుటలో మనసు సమాధి పొందు నవస్థలోని మాధు ర్యము చెప్పఁబడినది. ఆ మనసు సమాధి పొందినది. ఇంక దాని కేమియుఁ దెలియదు. అందుచేతనే తెలివి పాలముల యెల్లలు చాటిరి. మనసు విషయమును గ్రహించుట చాటి పోయిన యతర్థి నందుటచే నింక నది పనిచేయదు. ఆ స్థితికే మకోలమునియు మన స్సుమాధి యనియు పేర్లు. ఆ స్థితిలో నొక యనుభూతి కలిగినది. అది యజ్ఞాతి పూర్వముట. అజ్ఞాతి పూర్వ మను మాటకు రెండు విధములకు నర్థములు చేయవల యును. మొదిటిది యిట్టి యనుభూతి పూర్వ మెప్పుడు నెఱుగనని. రెండవది దీనిపూర్వ మెదియో తెలియబడ

లేదని. కాలినాను “రహస్యణి వీక్ష్యేత్త్యా”ది తోకము లోని అబోధపూర్వం అనునదియు నీ యజ్ఞాతి పూర్వమును నదియు నొక్కటియే. మొదిటియై మిట్టి యనుభూతి మానసిక దశను చాటివని చెప్పెను. రెండవ యర్థము ఈ యనుభూతి స్వపర సంబంధ భూన్యమైనది చెప్పెను. పర్యవసానమున రెండు నొకటే. స్వపరసంబంధము మానస్సున్నింతిజ మునకు ఆ మానస్సు యే మొందిన తిర్వాతి కల్పనను భూతి నిరపేక్ష మైనది, యపరిమిత మైనదియు. ఇట్టి యనుభూతి యెదల గల్గు నదిగా “లిగ నాయంతి రాత్మ్య” నని సమాధానము. అంతిరాత్మ్యలో గలిగినది కావుననే సప్రకాశ రూపమైనది. ఈ సప్రకా శానభవము నందిన తిర్వాతి సుఖదుఃఖ భుటలెల్ల స్వాప్నీకములగుట సంప్రదాయ సిద్ధమైన విషయము.

ఇచ్చట జీవుని వేదన సుఖ దుఃఖాది రూపముల తాళిక తోటిని చాటిరి. కావున నిది యతాళికము. దీనినే రసమని యాలంకారికులు వ్యవహరించిరి. ఇట్టి రసానుభూతిని పొందుటకు సహజ సిద్ధమైన యాహూతి సత్యవారాయణగారి జీవ సంప్రటి యందున్నది. ఈ జీవుని వేదనను మన మిప్పుడు రెండు విధములుగా విధి జించు కొనవలయును. అదిగా దీనియందు రెండు దశ లున్నవి. మొదిటిది రసాహూతి, రెండవది రసాను భూతి. రసాహూతి దశయందు జీవుడు రసాను భూతికై తపాతపా చెందును. ఈ తపాతపా యందుండి రసస్థితి చెందుటలోని నీ జీవుని వేదనా ప్రయ త్నిమే కావ్యముగా రూపొందును. ఈ ప్రయత్న మొక యగ్నింబడిది. ఈ యగ్నియందు కరి మనస్సు ప్రకౌదబడి మానిష్యమంతయు నశించి పరిశుద్ధమగును. అందుచేతనే “కుచిర్వి ప్ర శుచీకరి” అని శ్రుతి. విశ్వనాథ సత్యవారాయణగారు ఇంత కుచిర్మోష కవి. ఆయన తన జీవుని వేదనయందు దిం కావ్యరక్త స్వయమ హోమముచేసిన హోత. ఆ యగ్నియందు దిం మనస్సును రుక్తుక సుక్తుకెట్టుకొన్నవాడు. అదిగా గవిత్యమును దివస్సుగా వాదించినవాడెన్ని మాట “కవితా రూప తివస్సు చేసెనెను క్రికంకా” అన్నాడు. ఈజీవుని వేదనాగ్నిలో లెప్పగా ప్రకౌ దబడి కావుననే యాయన కావ్యజాలమంతయు, దశ రిశ లాడుదుండును. ఆ రిశరిశ లాకచోట పద్య రచన, ఒకచోట కథా కథనము—ఒకచోట పాత్రల

తీర్చుచిరి. ఒకచోట సంభాషణ జరిగింది. వర్తమానా ప్రభుణి ఇట్లునంత నుజుగూర్చున్నామై గోచరించును. దీని కంటకు కారణము ప్రజ్వలితమున జీవుని వేదన.

“అన్య దిక్షాకర్తార్య దివ్యత్వ మెప్పు
నీ పునీతానీశుండు మిట్లు నిలిచి
యన్యతంత్రుని దొరలు వా యాంధ్రశక్తి
నన్ను గంపింపజేయుదున్నది ధృశ్యము.”

ఇచ్చట కవిని గంపింపజేసింది నిజముగా నాంధ్రశక్తిగాను నాటి జీవుని వేదనయే. కాని దాని బహిర్నిష్పత్తి యాంధ్రశక్తిగా రూపొందింది ఈ యాంధ్రత్వమునకును లోని జీవునకును వ్యత్యాసము నకు సంబంధములేదు. ఆ సంబంధ మేదైన నున్న నది బాహ్యమేకాని యాంతరముగాదు. కాబట్టి యిక్కడ కవిని గంపింపజేసింది యాంతరమైన హేతువు ఆంధ్ర శక్తి బహిరుపాధి

“వ్యతిరేకతపదార్థా వాంతరః కోపి హేతుః
నిఖలు బహిరుపాధీన ప్రీతియ పుంశ్చియైవే”

అన్నాడు భక్తగూరి మహాకవి. ఈ యాంతరమైన హేతు వేమి? అదియే జీవుని వేదన.

“ఏ పరజన్మమందరయ
నే మొకతల్లియు విష్ణుయైతిమో
వా పయి నీ ధరావళికి నాటివ
ప్రేమ మదింతియొకదా
లేవకు వంతిధార పరతెంచి
దిశాభిల మర్గకోధియై
యా పయనము నన్ను జవ
నీయక నిల్చుకొనెన్ తనంతటన్.”

“తి చేర్చిపా స్మరతి నూన మబోధూర్వం
భావస్థిగాణి జననాంతర సాహృదాని”

అన్న సిద్ధాంతమును పట్టించి చూచినచో గాని యీ పద్యము బోధపడదు. లోకమును జూచి యిట్టి యనుభూతి పొందినవా డొక్క వాల్మీకి మాత్రమే. తిక్కన వారి యనుభూతి యంతియుఁ గాత్యయలు చదివి తొని పొందుననుభూతి.. కావ్యాత్మకమని చెప్పటకు నిండుచేతి నే యాంధ్రులగును వాల్మీకి నుదాహరించు వాడు.

‘కావ్యపాత్యత్వా న వివార్థః తథా చాదిక వే పురా
క్రొంచద్యంబ్య వియోగోత్థః శోకశ్లోకత్వమాగతిః’

కాలిదాసు గూడ

“నిమిష విధాంజల దర్శనోత్థ శ్లోకత్వ మా పద్యత యన్య శోకః” అన్నాడు. అచ్చమైన కవి కానివాని శోకము శ్లోకత్వ ముందిను శోకము శ్లోకత్వ ముందు స్థితి యెప్పుడు గల్గును? మదిను తెలివి యెల్లలు దాటిపప్పుడు గల్గును. జీవుని వేదన రెండవది నంది నప్పుడు అదిగా వాల్మీకిప్రకారే గోచరమైనప్పుడు గల్గును—తి చేర్చిపాస్మరతి యన్న సిద్ధాంతము వాల్మీకి “మానిష దోత్యాది శోకమునందును సర్వవారాయణ గారి పై పద్యములంగను తుల్యముగా వ్యయించును. అంతి పరాకాష్ఠ పొందిన జీవుని వేదన యాయుంది

“పాదీని గీతిమే నుజుల బాడెన్”

“ఇది విడిపింతునందు మది నెంచెన్”

ఈ మొదలైన పద్యములందు జీవుని వేదన లో తెల్పి నిలుపులో? తెలుసు కవులలో నింది పరాకాష్ఠ పొందిన కవు లిద్దరే యిద్దరు ఒకడు పోతిన్న గారు రెండవవాడు సర్వవారాయణగారు. ఇద్దరును వాంగిరమైన యీ జీవుని వేదనయందు తిప్పించి కవులైనవారే. వామనుకు నాకు సర్వవారాయణగారి యందు పోతితోడి పాపార్థ్య మెక్కువ కన్పించును. నా యుద్దేశ్యములో సర్వవారాయణగారికి వేరుబంతి పోతిన్న గారు.

“ఆతి డె తోడుగల్గినను ఎవ్వముగా గలకంపలయ్యుం
బోతలు పోనియుం డెడము పోతిగారి విభావ”

అని చెప్పికొన్నా డాయన. కాని జీవసంప్రటి లోని భేదమునుబట్టి వారి మార్గములు భిన్నములైనవి. ఈ మార్గభేదమును మీరి చూచినచో

“అదె నంద నందిమం దంతిర్నిరుంజయ్యె
పాలరీ తిడలార! పట్టరమ్మ”

మొదలైన పద్యములలోని జీవుని వేదనతో

“జేనువు బ్రహ్మగీతియు చెరింబడెనో”

మొదలైన పద్యములలోని జీవుని వేదన సహా తీయమని తోచబోదు. పై పద్యములలో మార్గములు వేరైనను వార్తయొక్కటే. పోతిన్న గారు ఈ యార్తినొక మధురమైన మెత్తిని పోతిగా పోపివాడు. సర్వ వారాయణగారి పోతియందు ప్రాశ్ని యొక్కతయైనది. మఱియొక వేదనగా పోతిగారి చిత్త నే సర్వవారాయణగారు కూడ సహజ పాండిత్యాభిరాయుడు. పాండిత్యముగా బాడనము—ఈ బాడనము రెండు విధ

మును. సహజమైనది, కాస్త్రీయమైనది. కాస్త్రీయమైన జ్ఞానము సహజ జ్ఞానమును బుట్టించి చరితార్థమును. సహజజ్ఞానముగా నాత్మబోధ. ఈ మాత్మబోధ మజ్ఞానముచే మహితము కాగా నీ యజ్ఞాన స్వంస మొనర్చుటకు నీ కాస్త్రజ్ఞాన మవసరము.

అజ్ఞానస్వంస మొనర్చుటతో కాస్త్రజ్ఞానము చరితార్థమగును. అం గా సజ్ఞానముగో బాటు కాస్త్రజ్ఞానమును విశించును తిరువతి సహజమగు వాత్మజ్ఞానము దానియంతట నది ప్రకాశించును. సహజ పాండిత్యముగా నీ స్వతిస్పదమగు వాత్మజ్ఞానము. ఇట్టి యాత్మజ్ఞానము బోధింపగలు జీవుని వేదవల్ల పొందును. సర్వవారాయణ గారును జీవుని వేదవల్ల నే యిట్టి స్థితిపొందెను కావున వర్ధిలమందును నీ యాత్మను భవము రహించి మైచి. పరబ్రహ్మవందయు కంటే నొక మెట్లు క్రింది దైచి. ఈ రహించుము సరికొప్పు సమాధిస్థితియు సరికొప్పు సమాధిమందిరి జీవుని పేర వయే యీ రహించుము. తిది పాండిత్య చుట్టిని సత్య వారాయణ గారు కూడ బోధింపలేక చెప్పిపోయినాడు.

“అస్మాద్విశుంపలముస్వాగు
రహితతర భవజాహంకార
సంభారదోహల బ్రహ్మీ
మునుమాత్రి” — అని

అయిన భిషణ రహితులందీ యవతిరించినది అందుచేత వైదిక సంప్రదాయానుబంధియైచి. ఎవని యంద దైవత తిత్వము దీపించునో వాడు నిష్క్రేమముగా సంప్రదాయ మార్గముగా మునుకును.

“బుద్ధాద్వైత సతీత్యావాం యధేషావరణం యది
శువాం తిత్వ దృశాంచైవ కో భేదః”...

ఈ సంప్రదాయానుబంధితయే సర్వసర్వమూల బీజము—కారణ మేమున నీ సంప్రదాయము జీవుని యంతరిపరిణతికి సంబంధించినది. అట్టి పరిణతి పొందినవానికి గాని తెలియవది. అందుచేతనే “వారాయణ సూరంభం”- సంప్రదాయము పుట్టివది ఆత్మానుభవమునుండి, అట్టి యాత్మజ్ఞాన ప్రతిచేతి ప్రవర్తింపవది. సర్వవారాయణ గారు రహస్యత వండిన జీవుని వేదవ కలవాడగుటచే మహాకవి సంప్రదాయ ప్రవర్తకుడై వాడు. ఈ మహాకవి సంప్రదాయము వాల్మీకినుండి సమారంభ మైచి. అందుచేతనే—

“ఈ సంసార మిగిన్ని జన్మలకు
నేనీ మాని వాల్మీకి భా
మ సంక్రాంతి ఋణంబు
తీర్వగలదా సత్కృత్య విర్యాగ లే
భా పాముగి ఋణంబు
తీర్వగలదా”... అన్నాడు.

ఈ మహాకవి సంప్రదాయానుబంధిత అయినను వైదిక సర్వసంప్రదాయానుబంధిని చెప్పినది. “సర్వసర్వ మూలబీజంబుగ నిచ్చిన్న సంప్రదాయార్థినే” యని యాయన చెప్పిపోయినాడు.

ఇంత పరిణతి పొందిన జీవుని వేదవ తింకి యాత్మబోధ మేళించి రామాయణ రచనమునకు సర్వవారాయణ గారిని ప్రవర్తించవేసినది. అందుచేతనే యది “ఎకలోహ వైధిసహాయము.” ఈ యాహ వైధిమందియు వెక్కడినుండి పుట్టివది? అంతరి పరిణతిపొందిన జీవుని వేదవమండి పుట్టివది. శుకాలంకారములు భావవాచకములని శుప్రపాదుకు తెలియిచ్చినాడు. భావం యనగా రహస్యత దీక్షనుండి రహస్యధూతి విశి పొందువరకు జీవుని వేదవ చేయు ప్రయత్నము ఇట్టి భావవాదైర్యతీర్వమును కొనసాగించు జీవుని వేదవకున్న బలము ప్రతిభి యని చెప్పబడుచున్నది. ఈ ప్రతిభి యెంత బలముగా నుండునో కవియొక్క రహస్యత రహస్యధూతు లంత బలముగా నుండును అనగా కవి ప్రతిభా వైశిష్ట్యమును బట్టి జీవుని వేదవలోని లోతును కొలువనచ్చు నన్ను మాట. ఈ ప్రతిభియొక్క ఒహియాపమే యాహ వైధిమము. ఈ యాహ యొకచోట శుకాలంకార రూపముగను నొకచోట కథాభిధాన రూపముగను నొకచోట పద్యరచనా రూపముగను నిల్చు పెక్కుచోట్ల పెక్కురూపములగు నుండును. దాని యీ వివిధ రూపము లన్నియు జీవుని వేదవలోని లోతులను వ్యంజింప చేయుటనుండి చరితార్థము లగును. ఇదే యాహ వైధిమమునకును జీవుని వేదవకు నన్ను సంబంధము. ఇట్టి జీవుని వేదవతో నిచ్చిన్న సంబంధము గల ఎకలోహ వైధిమముతో సహజమైనది యాయన రామాయణము. అందుచేత ప్రాతిఃభవము ప్రశ్నియే లేదు.

“వృద్ధపూర్వా అపిహ్యర్థః
కావ్యే రసపరిగ్రహతే

సర్వేనవా ఇవా భాంతి

మధుమాప ఇత్యదుహః."

వస్తువులు ప్రాతలైనను జీవుని జీవితో నిండి యందుబలవలన వసంతకాలములోని చెట్లవలెఁ గ్రోత్తరియై ప్రకాశించును ఎవరికి ఎవరితయనిగా నది కాలమునకు సంబంధించినది గాదు. కాలమునద లేని యనుభూతివలన ఎదుకూడునది. ఈ యర్థమునే

"మఱల విశేల రామానుజం బన్నచో
నీ ప్రపంచక మెల్ల చెల్లవేళెఁ
దినుమన్న యన్న మే తినుమన్న దిన్నాను
తిను నుచి బ్రదుకులు తినిరిగాన
చేసిని సంపారిమే నేయుమన్నది
తినుదైన యనుభూతి తినిరిగాన
తిలచిన రామునే తిలచెని నేనును
వా ధిక్తి రచనలు నానిగాన"

అని చెప్పివాడాయన.

అన్నము తినుటయందును, సంపారము వేయుట యందును చెల్లవాడును గ్రోత్తినను ననుభవించుచు నే యున్నాడు. దీనికి గారణమేమి? ఎరివించి వానిది యెవరి యనుభూతి వానిది గాబట్టి, అట్లే తిసధిక్తి తిసదిగాన తాను రామానుజమును వ్రాయుచున్నాను. ఇందు గూఢమైన మఱియొక సమాధానమున్నది. ప్రపంచకములో చెల్లవాడును తిన్న యన్నమే యేల తినుచున్నాడు? చేసిని సంపారిమే యేల చేయు చున్నాడు? దీనికి గారణ మజ్ఞానము అజ్ఞానమువల్ల నే యెవరి నుచి వానిది యెవరి యనుభూతి వానిది యైవది. ఇదట యనుభూతి పదియునకు నుఖదుఃఖము లని యర్థము. ఎంతవఱకును నీ యజ్ఞాన ముండునో యంతవఱకును ధిక్తియొక్క యవసరముండ నే యున్నది. కావున సంపార మున్నంతవఱకు రామా నుజముయొక్క యవసర ముండును. రామాను

భావతాది గ్రంథములు సంపారతారకములు. ఆ కథల యందు స్వతిస్సిద్ధియుగా వార్తిని కలిగించు నొక మహా నుణయున్నది అందుచేత నే యని "యావత్ స్థాస్యంతి గిరయః పరిత్యే మహీతలే, తావద్రామానుజ కథా లోకేషు ప్రచరిష్యతి"

ఇట్టి సమాధానము చే ధివభూత్యాదులును చెప్పి కొన్నారు.

ధివభూతి:

"పాప్యధ్యత్యే పువతి వధాయతి చక్రేణుంసే నేతుం కథా మంగల్యాచ మనోహరాచ జగతో మా లేగంశే విదా తామేతాం పరిభావయతు"

అనియును

మురారిధియు:

"మదిమొట్టం పూర్వైర్విది జహతి రామస్య చరితం నునైరీతావద్ధిః జగతి పున రన్యో జయతి కః"

అని చెప్పికొన్నాడు.

సత్యవారాయణునిగాదు "వా ధిక్తి రచనలు నాని గాన" అని చెప్పికొన్నాడు. నై ధివభూతి మురారి ధిట్టుల వాక్యముల ఎనుకొనించినచో వానిగూడ విట్టి ధిక్తితోడనే రామానుజ రచనమునకు పూనుకొన్నారని విశేషమునకు? ఈ ధిక్తియొక్క స్వగూఢమేమి? ఇది "పూర్వేష్యమరాగః" అను దీర్ఘదినమునకు విషయమైనదిగాను శ్రీ శింకణలు చెప్పిన "స్వస్వరూ పాను సంధాం ధిక్తిరిత్యధిధీయతే" అన్నది. ఇదటఁ గల యొక స్వతెల్లమునకు వాత్సల్య యనియు, రెండవ దాని శీర్షికనదియు వర్ణము అత్యుచుండు నీర్వ్వరత్వా రోపణము చేయుట ధిక్తి అనగా నుపాసనా మార్గము లోనిది. సరికల్ప సమాధి విషయమైనది. రవాకూతి దిశినుండి రవానుభూతిఃశివ పరిగతి చెందిన జీవుని వేదనారూపమైనది.

పునర్జన్మ

విజయ — రాఘవ

గృహియారం మాకు గంటలు కొట్టింది.

మధు తిలెత్తి చూశాడు.

పెండ్లలం బగువుగా వూరతోంది.

మధు ఒక్క నిట్టూర్పు బగువుగానే వదిలాడు. ఎలాగో గతాన్ని విస్మరించి, మళ్ళా పవిత్రమైన ద్వారా పోనిచ్చాడు.

ఇంకిలోనే ప్రేలో మరికొన్ని కౌగిలాలొచ్చి పడ్డాయి.

మధు వాటి వంక చూస్తూ కుక్కలనున్నాడు. “బహు పోలనిసిరి, అట్లంటుగా యెన్నివున్నయి!” అని భయం వేసింది.

ఆ భయాన్ని అలాగే అణగారిన ఒక్క పుత్తి రామ్మి సగం టైపు చేసేటప్పటికి—నిమ్మరసంగా కలరా తిగి చనిపోయిన తల్లి ఇరుకొచ్చింది మధుకి. కంకు కన్నా ఆశ్రుపూరితాలయిన చీతి ప్రేలో బరితగి, నీరసంతో అగిపోయినాయి.

మరపురాని అనుభూతులు ఒకదాని తరువాత మరొకటి తోసుకొస్తున్నాయి—

“రాత్రింబవళ్లు అభీష్ట మెప్పుకోసం, వానా ఆవిష్టలు పడి, పీనుకగా మొగంపెట్టుకొని యింటి కొచ్చేటప్పటికి, తిలపై వాసుధూరిగా, బాలిగా— ప్రేమగా—వాత్సల్యంగా— తిలనిపల్కరించి,— చేన్నీలు తోడిచ్చి, వడి వడిఅన్నంపెట్టి, కడుపులో దాచుకోనే తల్లి! ప్రాణంలో ప్రాణమై, బేహంలో బేహమై, చూపులో చూపై. చూటలో చూపై, పెంచింది. చదువు చెప్పించింది— డబ్బుకలవాళ్ల యిండ్లలో వంటలు చేసి పెడుతూ, నీళ్ళు తోడి పెడుతూ.

వార్లనే చూటలన్నీ, తిలకోసం, తిల బాగుకోసం బాధ్యురాలై భిరాయించింది. ఎంత గడ్డితిని, తిలని బ్రతికించినా, తిలకి వుద్యోగం వచ్చేటప్పటికి పట్టరానంత అవంధం కట్టులు తిలమగిని పొట్టింది.

ఎన్నోవిధాల తన్ను ఆమె దీరించింది.

మధు యింకా మరిచిపోలేదు. ఎలా మరచాడు? తనకు బుద్ధి తెలిసికప్పుటినుంచి యీ లోకంలో అన్ని బంధువుగావుంది అమ్మ ఒక్కరే ఆ వొక్కతే యీ వాడు ద్రిఘములో నిద్రపోతోంది.

మధు మాత్రం తనదప్పకంబాగా యీ అఫీసులో రెమింగ్ బుక్ ముందు ఒకేపోయిన రోలు మొగం వేసుకొని కూర్చున్నాడు.

అలోచనలు క్రమేపీ రికిపోతున్న సమయంలో మధు చేతి వేళ్లు చూసుకొన్నాడు.

అది ఎమ్మె చేతున్నట్లుగా వున్నాయి

ప్రయత్నించి చూసాడు కొద్ది నిమిషాలు.

అప్పుకొని చూటలు పడ్డాయి. చివాట్లు తిప్పకనుకున్నాడు మేనేజరుతో. ఇవాల్చితో యీవుద్యోగానికి స్వస్తియేమో! అనుకొన్నాడు. ఎంతో ప్రయత్నించాడు. మనస్సుని పరిగ్గా తిప్పకంటానికి యేం ప్రయోజనం లేకపోయింది ఈ ప్రయత్నాన్ని పురికొల్పేటటులా బాధాకరమే ఆ అలోచనల్లోనే చాలాహాయి వున్నట్లు తోచింది మధుకి. సరాల పరుచు పన్నగిల్లింది. తిల అతిక్రమి తానే నిందించుకొన్నాడు టైపుమచన్ మీద మధుకు పెట్టి యేవ్వటం ప్రాంభించాడు.

ఈ యేక్కు హతాత్తుగా ప్రక్కనే వున్న మూర్తిని కంగారు పెట్టింది. అతను మధుని తిట్టుతూ, “ఎందుకురా! యేకుస్తున్నావ్” అన్నాడు. తేవురించిన మొగంలో మధు తిలెత్తి చూశాడు. కూర్చుండి ఒక అఫీసులో. అఫీసులో యింటికన్నా సురించి, క్యక్తి సంబంధమైన బాధాన్ని సురించి, తిట్టుకోగూడదని, తిల బ్రతుకంతో సంబంధం యీ టైపుమచన్ కి దాని సగా వుంకి పోవడమేదని బాధకొని వచ్చింది. యిరవై అయిదు సంవత్సరాలవున్న తిల, యెంతో అనుభవం గడించుకొని, అనేక విధాలుగా కష్టపడ్డ

కీ. శే. బాలగంగాధర తిలక్

గత జూలై 23వ తేదీన లోకమాన్యుని శతవార్షిక జయంతి మహోత్సవాలు ఆసేతుహిమాచలమూ అత్యంతవైభవోపేతంగా జరిగినాయి.

భారత స్వరాజ్యసమరపీరునకు యావచ్చారతప్రజలూ
వినయ విసమితాంగులై జోహారు లర్పించారు.

కీ. శే. జార్జి బెర్నార్డ్ షా

గత జూలై 28 వ తేదీన ప్రసిద్ధాంగ్ల నాటకకర్త బెర్నార్డ్ షా శతవార్షిక జయంతి మహోత్సవాలు ప్రపంచవదిని సర్వసారస్వతప్రియులూ జరుపుకున్నారు. ఆయన ప్రతిభాసంపదను సంస్మరించారు.

లతో బ్రతుకుతూ వస్తున్న ఈ వ్యక్తిత్వం పోతూ వున్న యేళ్ళుకన్నా హీనంగా వున్నాయి అనిపించి వున్న అభీషుతో యేడ్వటం, మధుకి తీరన అవహాన మనిపించింది. తన కష్టాలు గురించి చెప్పితే యెవరూ వింటాడు? లోకంలో? తనలాంటివాళ్ళు యెంతో మందిలేను? తనకన్నా గొప్పవాళ్ళే వున్నాడు. ఈ యేళ్ళుకే యే దిగం గానూ అర్థంలేదనిపించింది ఎండు వల్లనంటే, కాలం మారిపోయింది. నాగరికతకు అంతర్థాలు పెరిగివాయి. పరిస్థితికు కావలసిన గౌరవ ప్రతిష్టలు యీవాడు సంఘంలో అభ్యంతరంలేకుండా లేదు — అందువల్ల “ఒకరి కష్టాలు మరొకరికి ఆనందం — మరొకరి వాదనలు మరొకరికి బ్రహ్మానందం.” —

వంచె కొంచుతో కారిత కన్నీళ్ళకు తుడుచుకొంటూ “ఏం లేదురా?” అన్నాడు మధు.
“అదేంటిరా... అలా నీళ్ళు కాకుండాంటే!” —

“ఒకటి చేసిందిలే — అన్నాడు మధు. తనలోని బల హీనత యొక్కాడి బతుకుపడిపోతుందో అని, పరిస్థితికు లోబడ్డా రావురిస్తుంటే అని మూర్తికి చిన్న వల్పురచ్చింది. అది యెంతో సేపు నిలుపుకోకుండానే తన పలోకి తానుకొమ్మకు పోయాడు.

ఇన్నాకు భారమనిపించని తీరిం — తీరనం మధుకి ఒక్కపారిగా నిమగ్నం — చిరాకుని కలిగించాయి. ఆ బ్రాటకు పరిమిత ధ్యానపోయింది. తిల్లి మూర్తి కన్నులమందు లాస్యం చేస్తున్నట్లుగా వుంది. అట్టే ఆలోచిస్తున్న కొద్దీ యీ లోకం మే నెలబడిపించింది.

ఎన్ని వేళలు — సంఘటనలు — సమాలోచనలు చాలా వరకు తీరికతో మధుని లేస్తూ వుంటాయి కానీ, వీటిని గురించి ముందుగా చాలా ఆలోచిస్తాం. యిది తెప్పించే చెరువు — బాగా — విచారమూ — ఫలించవచ్చునూ, మునురవచ్చునూ మరి దుర్భరంగా వుంటుంది హృదయం.

కలరావచ్చి దివిపోయితిల్లికి దహమక్రియలు జరిపి ఆయి దాడు నెలలు కావస్తున్నది. కానీ మధు దృష్టిలో యీవిషయం జరిగింది కొద్ది గంటల క్రితమే అన్నట్లు వుంది.

ఇటువంటి అవిరళమైన ఆలోచనలే అతని హృదయాన్ని పీల్చి పీల్చిచేస్తున్నాయి. వీటికి మాటికి మలే

రియోజ్యరం అతని ఆలోచనల్ని కుచిచూసి పోతూ వుంటుంది.

అటువంటివన్నకు నలసల కాగిపోతూ వుంటుంది తీరం. మృగువుగాతాకే, జ్వరాన్ని ఉపశమింప చేయడానికి అనువైన కోమల మస్తాలు తన కిలోకంలో కరుణ మోయివాడేమో!” అని మధు మృగపడుతూ వుండే వాడు.

ఇంతలో గడియారం నాలుగున్నరకు మాచిస్తూ ఒక గంట కొట్టింది.

మధు అదిరిపడ్డాడు.
మావవుడు కోణకొంటున్న కనీసపు కోర్కెల్లో మాడా తనకేర్పించగానూ అనుమానించని భాగ్యంతోలని పోయింది.”

కన్నీడు అపుకున్నా ఆగటం లేదు.
ఇంతలో ఫ్యూన్ దిచ్చాడు మధు దగ్గరికి.

“నిలువ”న్నట్లు చూశాడు మధు.

“మే నేజరు పిలుస్తున్నారా?” అన్నాడు ఫ్యూన్.
మధు పిల్లలాగా, చొక్కాతో ముఖం తుడుచుకొని మే నేజరు గదిలోకి ప్రవేశించాడు. ఎదురుగా వల్లి వంగి నడుస్తూరంటే నీలబడి నడుచి చూసి —

“ఎక్కడూ అడ్డమాదిరిగా వుంటావేమిటోయో?” ఉడుగుగా వుండవేమిటి? ఏమైనా కబ్బుగా వుందా, అని ఎక్కరి తక్కిరిగా ప్రశ్నించాడు మే నేజరు. మధుకి గొంతుకలోకి యేళ్ళు ముందుకొచ్చింది.

“మగ్గుతులేరినూ తీరంగా వస్తోంది... ఆరోగ్యం మాడా చెడిపోతోంది. చతురేపి ఒక పదిపాను రోజులు నెలదిప్పిస్తే మీపుణ్యమాయని చాగుపడతా!” అని మధు ప్రాధేయ పడ్డాడు.

మే నేజరుకి యిదేమీ సుతరామూ గిటలేదు.

“నీకు పదిపాను రోజులు నెలదిచ్చి, నీస్థానంలో చూగొక్కట్ని వేసి, మల్ల నవురంగానే వ్రాడతెరి కలే వాడేమైపోను —?” (పూర్వార్థంగా అన్నాడు మే నేజరు.

మధుకి యేదో సమాధానం నీళ్ళెంకగా — దృఢంగా చెప్పలేనవి పించింది.

తండ్రికుసులు ముందుకి వస్తూ — “అయితే నా ఆరోగ్యం చెడినట్లుకో మంటారా?” — అన్నాడు దీనంగా — అందులోని వాస్తవాన్ని మే నేజరు యేమీ గుర్తించ లేకపోయాడు.

“అదంతా నాకేం తెలియదు, నేను నెలపు యివ్వను. ఇప్పుడుంటే యీ వుద్యోగం చెయ్యి—లేకపోతే నీయిష్టం...” అని మిగతా భాగం మధుకి వదిలివేసి మే వేజరు ప్రక్కగదిలోకి లేచిపోయాడు.

మధు యివరిలికి వచ్చాడు. కానీపు చేతి వేళ్లు జాబ్బు లోకి దూర్చి, యేవో అలోచించాడు. ముందు ముందు కష్టం లేకుండా తన జీవితానికి అడ్డు తగులుతూం బయ్యో అతని కేవల వూహలో తిట్టలేదు—తంగి పోయిన తలకు విసుగుగా ఒక్కపారి “మే వేండు” అన్న యింగ్లీషువోర్డు వంకరుతీర్చి—” ఇంలేగా నువ్వు చెయ్యగలిగింది. కానీ, అంతమాత్రానికి వే నేమీ వాణంకాను. ఈ రోజునాంచి నీ ఆఫీసుకు, నీర మింగ్ బన్ మిషన్ కి నీర్తి ధార వసులుకొంటున్నా” అని దీనిం గా సహధాన మిస్తూ ఆఫీసుమొట్టె దిగి బజార్లోకి పడ్డాడు.

రణగోగ్యులకు మధుకి మతిపోతున్నట్లు అనిపించింది. గానుగెద్దులాగా కాళ్ళిచ్చుకొంటూ సరాసరి యింటికొచ్చి చేరాడు — అయినా నీ ముహూవంతరం గదిలోకి వెళ్లి పడుకోన్నాడు. “ప్రపంచంలో ప్రతి వస్తువు తిన్న రూపి పోషక వస్తువు అనిపిస్తుంది! ఎందు కనపించదు మది! ఎవరైనా నా ‘అనేవా ళ్లంటేగా! తనకు కలుగుంటే కష్టాలలోగల దుఃఖాన్ని, సుఖాలలోగల ఆనందాన్ని తనకున్న వొక్క పౌదను మే ధరించాలి. తను ఏకాకి.

జరిగిపోయిన మధురత జ్ఞానం అనేకం స్మృతిలో మొదిలినయి—

చిరిపోయిన తిల్లి నెరికి నెరికి ఒకమ్యాయినీ, తెచ్చి పెల్లి చేసుకోమని కోరింది. ఆ కోరికను తెల్లించవలసిన బాధ్యత తనకుంది. అమె సంతోషమేగా తన సంతోషం! అమృత మాటకు ఎదురు చెప్పకుండా అంగీకరించాడు. కుభిమహూర్తం నిశ్చయించకముందే మాయదారి కలరాకు అమృత బలి అయిపోయింది. తరువాత పిల్లవాళ్లు తన కివ్వడానికి తిరస్కరించారు. ఒకందుకు తనకిది మంచిదే భావించాడు మధు. రోజులు వానాటికి గడుస్తున్న కొద్దీ యీ లోకానికి తనెంత పనికిరాని వెగవైపోయాడో తెలిసినవచ్చింది.

ఉద్యోగం తన అప్రయోజకత్వంతో వూడిపోవడం, బ్రతకడిం అంటే బహువుని భుజాలమీదకు ఎక్కువని బ్రతికినంతకాలం మోయడం, అతన్ని ఆయోమయం చేసినయి. ఉద్యోగం దొరికిన క్రొత్తిలో యావత్తీరితం

తిల్లి పాదాలకు అంతరం చేదామమకొన్నాడు. కానీ మధుపట్ల విధి దురదృష్టాన్ని వ్రాసి పెట్టిపోయాడు. దాని ప్రభావంవల్ల నేడుకు జీవితంలో బొమ్మకెయ్యకు మొక్కలు మొలిచినయి. నెలరోజులూ కష్టపడిన దంతా ఒకటవ తారీఖున ఫలించేది. ఆ సాయంత్రానికి, హోటల్ మేనేజరు, చాకలివాడూ, యింటి అద్దె వాడూ గుంజుకొనేవారు ఆ కాస్త ఫలితాన్ని. తరువాత చేతులు భారీ అయి చల్లబడిపోయేరి.

జీవితంలో అసలు సంతోషమూ, ఆనందమూ, యెప్పుడూ — యెప్పుడూ వుండవు. వాస్తవం గా ప్రకటిత వాదమకు వే యీ లోకంలో మోయలేరి భాగాన్ని మోస్తున్నప్పుటికి, అది ప్రమేషి రప్ప బనుతూ వుంటుంది. తనవంటి మానవుడికన్నా. పక్షిలూ - జంతువులూ చాలారంకు ఎక్కుమో నని విస్తుంది. ఒకరికన్నా మరొకరు బాగా బ్రతుకుతున్నారనుకొంటాం. ఎవరినీ ఉద్ధించడానికి?

ఇలా వుద్యోగం పోయిన రెన్నెల్లకు మధులో వివిధ రకాల భావాలు చెలరేగుతూ వస్తున్నయి. వీటికి యొక్కవగా దోహద క్రియలు జరిపింది అతన్ని నెం టాడుతున్న మలేరియా జ్వరం. దానిమూలంగా మధు మొగం పారిపోయి, కళా కీమానంగా తియ్యరైంది. తివాలనుకున్నంతి దోరకడు. తింటే మరాయించు కొనే కత్తి లేదు. ఉచితంగా మందు రిచ్చి పోయే ప్రాణాన్ని విరిచే దాకల్లు తన కెప్పుడూలేకు. ఉన్నా వాళ్ల దగ్గరకు వెళ్లిడానికి స్వాగ్ధం కాదు. రోజురోజుకి తనలో ‘చావు’ అనే అభిప్రాయం బరిసిపోతూ వస్తోంది. యెప్పుడెది చాత్రుగా వచ్చి తిన్న అలింగనం చేసుకొంటుందో మధుకి పాలుపోవడం లేదు. తింతుతానై చావడం సుఖంగా కనిపించదు! చచ్చి పోవడానికి యీలోకంలో చాలా మార్గాలున్నయి. రైల్వ, కాడూ, ఎలక్ట్రిక్ తీగలూ — ఉర్రితాల్లా వగైరా. కానీ అవి అనవసరంకి లేరిక పనులుకొవు మధు చావులోకూడా సుఖం కావాలని కోరుకున్నాడు. ఇది యెలా స్వాగ్ధం? యెప్పటికైనా అంతరి మివ్వక తప్పదు. చివరకు కోరికే అది తను. అందుకని సుఖ ముగా చావాలని కోరుకోవడంలో మధుకి కనిపించిన తిప్పేమీ లేదు. ఒక చోట వుండి, మరొక చోట వుండే హాయిని, పొందిరానిన్ని, కోరుకోవటం మాన వుని సహజ లక్షణాల్లో ఒకటి. దీనికి యెవరైనా

అలా చూడటం వుట్టుకూ వుంటుంది, తరిచి, తరిచి అలా చూస్తాం. అలాగే అలా చూచాడు మధు. చివరకు చావంటే యిష్టమనేది ఒక్కొక్కసారి నన్ను గుర్తించింది. అందుకుని యొక్క వగ అ అలా చూపుతున్న తిప్పుకోలేదు మధు. ఒక్కసారిగా వెలుపలికి వచ్చాడు గదిలో నుంచి.

అలాంటి అంతా కాటకవంటి చీకట్లో మునిగిపోయి మూలకొంది. గదికి ఎట్టిగా అంతా వేరాడు. గుమ్మరికి దాటి పెద్ద రోడ్డెక్కాడు — జనం రద్దీ అంతరితంగా లేదు.

మొదట తలవంచి నిర్భయంగా అడుగులో అడుగు వేసుకొంటూ నడుస్తున్నాడు. “చావాలి” అన్న మాట మౌనములో తలెత్తి వింటిగా నవుతోంది. “ఎలా చావాలి”? మధుకి పరిష్కారం కొవలం లేదు. “ఎలా గానా సరే! చావు కోరుకుంది. మధు పిచ్చి కుక్కలాగా తలెత్తి యెగురుగా చూసాడు. ఒక చిన్న కోరు వడిగా—వడివడిగా, త్రాచుచూచూగనవోంది. దానిముందు తెల్లు తన కళ్ళలో నూడులు పొడిచిపెట్టు పొడుస్తున్నాయి.

గుండె రాయిగా యిదివరకే మారిపోయింది. చెవికి కట్టుకున్న చేతులు పూడిపోయి స్వస్థానంలోకి వచ్చి చేరాయి.

పక్కలో వున్న సర్దువంతా ఉపయోగించుకొని మధు, అవిన్న కొడు ముందు చక్రాలకింద మెత్తిగా పడుకుంటామని, అట్టంగా ఉరికాడు.

క్షణంకాలం వుత్కిరిపడి లేచింది.

చిన్న కొడు తలపడి రోడ్డుపక్కగా పెట్టిపడివుంది. దూరంగా వున్న కొంతమంది దగ్గరగా వచ్చిచేరారు. అప్పటికే ఆ చిన్న కొడులోంచి దిగిన ఒక యువతి, యువకుడు మధు ప్రక్కగా నిలబడి కంగారుగా వున్నారు. యేమిటో చూస్తున్నారు.

“అలా మాస్త్రీ యేం లాభం... అన్నీ తిరిగి పట్టుకొళ్ళక” అన్నాడోక పెద్ద మనిషి యింతలో.

“నెంబరు నోట్ చేసుకోక వదిలిపెడతావేరా!” అంటున్నాడోక యువకుడు ప్రక్క వాడితో.

“కళ్ళు బోయిపోయాయి! వాయవా! మానీ వోలేవు” అన్నగోక ముసలి కవ్వలాంటి అవ్వ.

“యెందుకు వాయవా! అలా అనుకొంటారు... ద్రోపుతుంది తిప్పేయింది... ఇంకా నయం బాగ్రతిగా అపగలాడు”...అందా యువతి.

యువకుడు మధువంక చూస్తూ—ఒక నిట్టూర్పు విడిచాడు.

“యెలా వున్నాడు?” అందాయవతి, యువకుని చైత్రు చూస్తూ.

“ఫర్వాలేదు... కొద్దిగా గాయాలు తగిలినయి” అన్నాడా యువకుడు.

“ఇంటికి తీసికెళ్ళిలే”

“అలాగే...” అంటూ యువకుడు ముందు కొచ్చాడు— యువతి అతని దగ్గరగా వస్తూ—

“డాక్టర్ ... తిప్పకుండా బ్రతుకుతాడా!” అంది బాలికా—

“నువ్వేం అడుక్తావవకు! నేనున్నానుగా!” అంటూ ఆమెను ఓదార్చాడు.

ప్రక్కనవున్న వాళ్ళ సహాయంతో మధుని కార్లో కెక్కించుకొని యింటికి తీసుకొచ్చింది ఆయువతి.

2

డాక్టర్ రఘు మర్నాడునయమే వచ్చి, గుడ్డలు మార్పించి, కట్టు గట్టాడు.

క్రమంగా అతినిమొగంలో ప్రియచాచులు కనిపిస్తున్నాయి. బాధకు ఒళ్లంతా కదిలిపోతోంది. మూలుగుతూ — ముక్కుతూ — కళ్ళు తెరుస్తూ, చూస్తూ ఉంటున్నాడు.

సరోజని మధు ప్రక్కనే కూర్చోని, అతిన్ని అవలోకిస్తూ ఉంది—

రఘు చేతులు కడుక్కొని, తుడుచుకుంటూపోగా—

“ఇంజక్షన్ ఇచ్చారా! రోమాట ప్రియచా వస్తుందా!” అన్నది సరోజని.

రఘు ఆమె కళ్ళిల్లోకి చూస్తూ—

మరేం భయంలేదు సరోజనీ, నేనున్నానుగా! ప్రమాది మేమీ లేదు. మళ్ళీ రేపాస్తాను. అంతగా కావాలంటే నర్సుని సహాయంపంపమంటావా!” అన్నాడు.

“అంతగా మరేం అవసరంలేదు. నేనిక్కడే వుంటాగా—” అంది సరోజని.

రఘుకి బాలివేసింది—

“క్రింద రాత్రి కూడా నువ్వు నిద్రపోకుండా మెల్లొన్నావ్. ఈ పూటకూడా అలావుంటే నీ ఆరోగ్యం యేమాయంకో తెలుసా!” అన్నాడు.

“ఫర్వాలేదులే రఘూ! ఒక ప్రాణికోసం ఈ మాత్రం ఉండలేకపోలే యెలా!” రఘు దీర్ఘంగా ఆలోచించాడు. ఏం చెప్పలేకపోయాడు - చివరకులేచి వెనుకూ - “నీయిష్టం కోరి లేచివుండేలా యేం కావాలంటే అది, అంటే యెప్పుడు, రోడ్డు, పొలం, యిమ్మంటు - చెప్పాగా ముందు యెప్పుడెప్పుడెప్పుడో. మరి యిక చెల్లినా!” అంటూ సోజనిన తృప్తిగా చూసి ముందు సందర్భం రఘు మెట్టుదిగి వెళ్ళిపోయాడు.

మధుకి, రఘు వెళ్ళిన గంటకు తేలిది వచ్చింది. అక్కడక్కడా తిగిలిన చెట్టలరెల్ల బాగా తెల్లమైన ఉంది. అది చావాలనుకోవడం అనుకోవాడు మధు. ‘చావు’, ముందు అలా ప్రారంభమవుతుందనుకోవాడు. పూర్తిగా చావడంలే ఒక్కసారి ఆరావెలా వుంటుందో బాగా కళ్ళు తెరిచివుండి చూద్దామనుకోవాడు. కాని భయం కాని భయంయేవో విప్రువీధి తిట్టతోంది.

“ఇంత బాగాపడే ముందుగా, ప్రాణం యెందుకు ఎగిరి పోవడా వుంది?” - మధుకి యీ సందేహం తిట్టింది. ప్రాణం పోవడం ఒక్కసారి, బాగా అనుభవించడం మరొకసారి అయితేయితే తన విధంగా చావుని కోరుకోవడాడుగాకేమో! అనుకోవాడు మధు. అసలు మధు కిష్టమే బరికటంంటే కూడా చావడమే కష్టమనిపించింది.

పుహవచ్చి, తనెక్కడ వున్నాడో తెలియని అథోగతిలో వున్న ఆత్మను యేవో కిక్కులు ఈ చావుకి పురి గొల్పాయి. భరించలేని యమబాగా దానికితోడు అదే పనిగా కళ్ళు తెరిచి అటూ-యిటూ పొత్తిపల్లవండా బల్లపగువుగా పడుకోని వుండటం చావుకన్నా కష్టమనిపించింది మధుకి.

ఇంతలో ఎదురుగుండా వున్న గడియారం రెండు గంటలు కొట్టింది.

మధుకి యీ లోకంలో పట్టటనిపించింది. కట్టుకట్టు బడి చేరి వేళ్ళతో కళ్ళు ముసుగుకొన్నాడు. రకరకాల వస్తువులతో అలంకరించబడిన పెద్ద గది తివ్రస తిరిగే ‘ఉమ’ సంగంకాయ - గోవన పెద్ద పెద్ద ఫూటోలు - రెండు నీలువులదూలు - ఒక పుస్తకాల బీరువా - ఒక ద్రాక్షలు - దాని చుట్టూ రెండూ - మూడు కుర్చీలు - దాని ప్రక్కగా ఒక రేడియో

నెట్టు - ఇవన్నీ మధుకి స్వర్గాన్ని సరస్వతీ సేవాయి. ఇలాగే వుంటుంది మధుకి సరస్వతీ కూడా. ఇంతలో కొంప వెళ్ళి గోవన తిగిలి, ఎరక బాగాను జుట్టి తీసుకోవచ్చింది.

మధు మామూలు మరిచి అయినాడు - ఈ స్వర్గంలో స్వర్గాన్ని చూసి కలవరించి తనవారి మల్ల బాగా మధుని పీడించడం మొదలెట్టింది. ఎన్నగా మూలక తిప్పించలేదు - కళ్ళు మూసే మధు తివ్రతాను తిట్టుకోంటూండగానే - సోజని చల్లచేయి, అతిని బుగ్గిన్ని స్పృశించుతూ మధుని మూసే వెళ్ళింది -

వరిపోయిన తల్లి సరస్వతీ కొచ్చింది - మధు బయటగా కళ్ళు తెరిచాడు.

సోజని ఆమృతాన్ని సరిపెన్న తన పై పే చూస్తోంది. దేవకన్య కన్నా విపరీతమైన సౌందర్యంతోనూ, ఆమృత తనవారి అన్యకన్నా యెక్కువగా చూసుకోనే తృప్తిగానూ, సోజని మధుకి కనిపించింది. ఒక్క పీఠం కన్నా యెక్కువసేపు సోజనిని చూడలేకపోయాడు.

“బాగుతుతోందా!” అంది కోమలంగా సోజని.

“ఉ!” అంటూ మూగగా బాగానంతా తృప్తం చేస్తూ. సోజనిచేయి ఫలభౌగం మీదనుంచి జారిపోతూండగా - మధుకి అందిన వాయి యేవో హతాత్తుగా పోతోందినిపించింది. ఇంకా కావేపు అలాగే వుందమని ప్రాశ్నానుపదానుమోన్నాడు మధు. కాని యెట్లా అంటాడు. అమె ఆతిరి మొగం మీదకు తన మొగాన్ని దగ్గరగా వుంచుతూ -

“కొస్త కాఫీ యివ్వవా!” అంది -

మధు మాతృప్యాయంలోకి చొచ్చుకొని పోయి వెళ్ళుగా భావించాడు.

ఆతిరి బ్రాహ్మణికి వచ్చింది. క్రిందికి రోజున ఉర వాసం - యానాడు.....!”

“అబ్బా!” అన్నాడు మధు.

అమె లేచి విచారంగా ఆతిరిని చూసింది. అతిమ తన బాగాను, నెమరు చేసుకోంటున్నాడేమో నని సంశయ పడ్డది... కాని అలాగే సోజని యెక్కువ సేపు నిల్చులేదు.

అమె గాజుల దర్పకు యెప్పుడైతే అక్కడినుంచి మటుమాయమైందో - మధుకి పూర్వపు ఆలోచనలు కదిలినాయి.

“తాను చదువుకొంటున్న రోజుల్లోనూ—ఉద్యోగం చేస్తున్న రోజుల్లోనూ, ఎంతోమంది అందమైన ఆడ వాళ్ళను చూడగలిగాడు. వాళ్ళందరి అందం— అందం, సరిగ్గా ప్రపంచంలో విడియోగించుకో బడిందా! యెన్ని విపరీత పరిణామాలు వోహం కాలేదా!—తన విషయంలో మాత్రమే సఫలమైంది. చావుని రోతి బయలుదేరిన వాడు. స్వర్గ సౌఖ్యాల్ని అనుభవించే భాగ్యం లభ్యమవడం మేమిటి! నేను పడిన కాళకి, దంపనంచేత కాలేమా! ఎన్నిసార్లు తన దివ్యాను దంపుకొన్నాను. హృదయంలో వుండే ఊర్ధ్వ యెన్నిదంపనాల్గు అణచుకోన్నాడు! అయినా బ్రతికి సాధించగలేకపోయితి? చివరకు ముగ్ధ కంపలోకి కూడా పోలేని అసమర్థత తనలో వుట్టుకుందేమా! యెలాగైనా బ్రతికాలని కోరకూడదు. ఈ క్షయిండ్రి ప్రాణికి సానుభూతి - జాలి - దళ - మాస కూడదు. ఈ పారికి యీ బాధను పెంచుకోన్నావా. బాళ్ళతంకా కావాలనుకోనే చావు సంప్రాప్తమవుతుంది. ఎవరితోనూ, తివేర్చింకానూ సంబంధం పెట్టుకోకూడదు. ప్రతీకదానికి అశించే విషయాల వైపుకి మనస్సుని పోనివ్వకూడదు. చావుకి ముంగు, తనమీద యెందుకీ సానుభూతి యీ అందగలెత్తె? అనలమె యెవరు? తన ప్రాణానికి యెందుకీలా నేరలు చేస్తోంది నేను చావాలనుకొంటే, నన్ను ఆపి యెవో పనులు చేస్తోంది—చివరకు నుఖంగా చావ నీయరు—విప్రసీత—అయినా, వాలో యీమెకేం పని. ఇలా వాదగర్త కండుకోస్తోంది?—తనకేంపని... సరోజవిదగ్గరగా వచ్చి కూర్చుంటూ.

“కాఫీ కలిపి తెచ్చాను. (బాంతువా!) అంటూ బుజ్జ గిస్తూ అడిగింది.

“అక్కర్లేన్నట్లు తెల్పావాడు.

“ధర్మాలేను త్రాగండి లేకపోతే కోపాస్తుంది!” అంది. మరుగు తిడుతుంటూ—

మూర్ఖులూ “వాకోర్డు” అన్నట్లు తెల్పావాడు. మన స్సులో యేవోభావాలు నిద్రకొడున్నాయి. “తాను మానే పానుభూతికి, యిత నేమో బాధులకు కాప లుగా ఉంటాడేమిటి!” అని అత్యర్థపడుతుండేమా నని మధు ఈవాటి వారికతా లోకాన్ని తిరిమి చూశాడు. ఆమె అట్లాగే తన కళ్ళిల్లాకి, కళ్ళు పెట్టి చూస్తోంది. ఏవో భావాలు రంగరించి, యేవో మరు

తను చూస్తున్నా, తన బాధకు ఉపశమనం కలిగించే సానుభూతిని, సంకేతాన్ని తన మాపులద్వారా అంద చేస్తోంది. మధు ఆమాపుల్లో గల అంతరార్థవివహాన్ని గ్రహించుకోలేక, కంటపిరట్టుకోన్నాడు.

సరోజకి హృదయం (వించింది మృగువుగా అతని తలవియుగతూ — “ప్రారికే బాధపడకు. అనే తగ్గి పోతుంది. కాస్త కాఫీ త్రాగండి” అని ప్రతిమిలాడి నట్లు చూట్లాడింది.

“అబ్బ! నన్ను యిట్లా ఉంచినయింది. సంతకే దంప నోకండి. నన్ను యెలాగోలాగు యేర్పుకోనియింది “మీరు యిక్కణ్ణుంచి అవరిలికి వెళ్ళిపోండి! యీగల్లాగా పీష్కొతివండి! వా యెయకలు కొర క్కండి! ఎట్లాగోట్లా ధస్తాగా” అంటూ మధు రోప్పకూ — నుగునమీద చెయ్యి పెట్టుకోని, గుండెను యెరుర వేస్తున్నాడు

సరోజకి మతిదలించిట్లయింది—ఆర్తంకాని ధను మేవో ఆమెను విరించింది. మందుసీకలోని మందు నిజమైన మంచేవా! అంతా అయోమయంగా తోచింది. రోగికి మతి దలించలేదుగాదా! ఏమో! సరోజకి అనుమానం వేసింది. కానేవు అలాగే పల్క రిస్తావనే ఆకెతో నిలబడే ఉండగలిగింది. మధు యేం చూట్లాడారేమి సరోజరి అతిన్ని విసిగించకూడదను కొంది. చేతిలో కప్పని అలాగే ప్రక్క బల్లమీద వుంచుతూ - వెక్కిరిసింది. సరోజరి వెళ్ళిపోయిన ఆరగంటలోపే మధు కళ్ళు తెరచిచూశాడు. ఆమె లేచు. నేటికేమీద కాఫీకప్పవుంది. మంచి వాసన కూడా వస్తోంది. త్రాగాలని జిహ్వకోరింది. మధుకి చావాలనివుంది త్రాగేనే చావు వాయిదాపడుతుంది. ఎండుకు వాయిదా పడేనుకోవాలి. చచ్చిపోవాలని నిశ్చయించుకొన్నవాడు, బ్రతికించే వస్తువుల్ని అస రాగా కోంకూడవలసిందించి ఎదురుగా వుంటే యీ కోరిక కలిసిపోతుందనుకొని మధు ఆ కప్పని బల్లమీద నుంచి తోసివేసివేశాడు.

గది వెలుపల గోడప్రక్కగా నిలబడివున్న సరోజరికి యీ శబ్దం వినిపించింది. నిశ్చేషురాలైపోయింది. స్వహ తెలిసివుండీ యీలా ప్రవర్తిస్తున్నానని సరోజరి గ్రహించింది. ఎండు కంకణింపం? ఆమె కర్తంకా లేదు. తెలుసుకొంటానికి అవకాశం కల్పంకడం యిప్పుడు! నెమ్మదిగా మధు దగ్గరకొచ్చి నిలుచుంది. అతను కోపంగా పగిలిన పింగాణి పెంకులవంక చూస్తు

న్నాడు. సరోజని మాట్లాడించాలని ప్రయత్నించి—

“మరింతమంటారా! చేరయిందీకూడా!” అంది.

మొగం చిటిచి, పరీక్షగా చూడకు సరోజనివంక. తనలో దనువుకొన్నవాళ్ళిగా ఒకమూయి యిలాగే వుండేది అగ్నింగా.

ఆ అమాయక యీ అమాయక—

ఏమో!

అంతగా యీ ఆలోచననరుచిని బాధపడ తలచుకోలేదు మధు. ఏదైనా—ఒకప్పుడు పరిణయ ముంటే దాన్ని జ్ఞాపకం తెచ్చుకోటంకూడా యీ సంవత్సరంలో అనవసరమనిపించింది.

మధు పరీక్షగాచూసి, తలతిప్పుకోవడంలో, సరోజని అతని భావాన్ని కింగిత్ గ్రహించిందానిలాగా—దుర్బిలో కూర్చుంది—

“ఉరుకోచ్చావా! లేదా!” అంది.

మధు మూగవాడిలాగా పూతుకొన్నాడు. బాధగా కళ్ళు మూసుకొన్నాడు.

మధు యీ పారీక్షాదా యేం జవాబివ్వకుండా పూరికే వున్నాడు.

ఆమె సాహసించి మంగు గ్లాసులోపాసింది. అతను ఆమె భుజాన్ని అపరాధగా చేసుకొని లేచాడు. పెదవులు చిప్పి తాళదామకొన్నాడు. కొని “దచ్చేవాడికి మంగులేమిటి” అనిపించింది. తన దౌర్భాగ్యినికి తానే సవ్యకొన్నాడు.

అంతలోనే ఆ మంగుమీదకచ్చి పుట్టుకొచ్చింది. ఆమె చేతిలోంచి మంగుగ్లాసు లాగొని బలవంతంగా గొడకు విసిరికొట్టాడు.

ఆమె వికారవేతలు ఆక్లిష్టపడ్డాయి

అతని వికృతకారం సరోజనికి భయాన్ని కలిగించింది. కాసేపటికి తెప్పరిల్లి—

“నిమండీ!” అంది మెల్లగా—

విమూలనో దాగివున్న నిరర్థకమేద చూపుట అతని గొంతుకలోంచి బయటికి కాస్త కాస్త రాసాగింది.

అతని ముస్తత్వాన్ని ఆమె గ్రహించాలనుకొని చాలా ప్రయత్నించింది. చివరకు యేం తోచలేదు. యెప్పుడవేపు ఆలా కూర్చోవాలనిపించలేదు. మెల్లిగా లేచి గది యివకిలికి వచ్చి పరీక్షగాచూచి ప్రకృతిలోకి చూడటం మొదలెట్టింది — మృగమృగ మూలలు—

గొంతుకు మాటలు ఆమె విశ్వలాలోదనర్చి భంగపడుతున్నాయి.

అప్పటికి నాలుగు గంటలు వాటింది. మధు కూర్చుంటు లేడు.

సరోజని విగ్గరమవేసి తలతిప్పు కొద్దిగా తెంచి చూసింది

నిద్రి బోరున్నట్లుగా వున్నాడు—

ఆమెకు కూడా శ్రమ యేదో కాసేపు నిద్ర పొమ్మని తెలచిచ్చింది—

అలాగే యిద్దరూ ఆ సాయంత్రం పూట చిన్నకునుకు తీసారు

3

చీకటి పడింది.

మధు నిద్రబోతూనే వున్నాడు.

సరోజని కళ్ళి మలుముకొని, లేచి కూర్చుంది.

జరిగింది సంఘటనంతా నుదురు రా సాగింది.

సరోజనికి మధుపట్ల యేలా సానుభూతిని, జాలిన మానించాలో తెలియలేదు.

ఒక్కసారి మధునిచూసి నిశ్చయించింది.

ఇంతలో బూట్లదప్పుకు ఆమెని కదలించాయి.

రఘువచ్చాడు.

సరోజని లేచి నిలబడింది.

“ఎలా వున్నాడు?” అని అడిగాడు రఘు.

సరోజని రఘుని యివకిలికి పిల్చి, మధుచేసి తరింగమంతా పూసించిచ్చెట్లు చెప్పింది. అతిసునిచ్చిగా నవ్వాడు

సరోజనికి ఆ నవ్వు చింతగా తోచింది.

“నేనెవ్వే విన్నావ్! నీలాంటివాళ్ళకు తోసల పట్ల ఎలా వుండాలో యేం తెలుస్తుంది. ఈశ్రమ నీవు పడలేదేనే నన్నుని పంపుతానంది విన్నావ్ కావు. తోసల మనస్తత్వాన్ని ఆర్థం చేసుకోవడమంటే, కూరగాయలు తిరగట మనుకొన్నావా!”

“అతిసు చివరకు మందూ—తాగలేదు కాఫీ కూడా రుచి చూడలేదు—నివేయిమ్మకొని పారవేశాడు”— అంది నిర్జీవంగా సరోజని.

“అదంతా నీ చూసుకొంటాగాని, మచ్చేం తెంగ పెట్టుకోకు. అసలెంతో ఒక విద్య ఇంకా నువ్వది దనువుకోవాలి.” అంటూ రఘు మధువంక చూసాడు. అతడు యీ సంవత్సరంలో మేల్కొనబానికి కారణం వాళ్ళిద్దరి నులల నందితే.

మేల్కొని మూలగుతున్నాడు. మంగళకర్ణి తోపిరి సలపకుండా యెక్కిళ్లు వొస్తున్నాయి.

రఘు మగు దగ్గరకు చేరి ఆరివి మొగాన్ని తివనైపుకు తిప్పకొన్నాడు-మఱు యివ్వబోతున్నాడు మఱుకి ఆత్మర్యాన్ని కలిగించింది — ముఖంలో ఆ చాయలు ద్విగుణీకృతి మయివాయి.

“మర్రి విచ్చారు. నా ప్రాణానికి యివ్వబట్టగా — విన్నదేనురా? వద్దంటే ఎందుకొస్తాను! దంపాలను కొంటే ఒక్కసారి దంపరాదు! యెందుకట్లా కాస్త కాస్తగా యేపిస్తూ, చంపుతాను!” అని మఱు, రఘుని నిదిర్చిపారేశాడు. రఘు ఒక తీగం ఆలోచించాడు.

“దీనికింత క్రమపకుతాను. త్వరగానే తగ్గిపోతుందిగా కాస్త మందు త్రాగండి! యేం గాలరాపడకండి!” —

“నాకు బ్రతికాలని ఆరిలేదు. మీరు నన్ను అర్థంచేసు కోరే పోతున్నాను. నాకు మీరేం ఉపకారం చేయ క్కలేదు. చేయబట్టకుంటే, త్వరగా దిచ్చే ఉపాయం చెప్పండి — చావడానికి యే మందిచ్చినా పోయినా తాళతా!”

సరోజిని, రఘు గొంతుకలు ఆ మాటలు విన్న తరువాతి మూగ పోయింది. విరాళి పెరిగినా, జీవితానికి ఆరి వసించదు ఒక ప్రక్క ప్రాణంపోతూ వున్నా, బ్రతికాలనే ఆకాంక్ష అనుకున్నంత తేలిగ్గా మాసి పోదు. “చావారి — చావారి” అనుకొన్నప్పటికీ, ఆ కాస్త తీగం వచ్చేటప్పటికీ బ్రతికి యేదో సాధించాలని బుద్ధి పుడుతుంది. అది జీవిత లక్షణం. కాని యితని ప్రత్యర్థిలో చాలావరకు ఆనూదల యొక్కతగా కనిపించడం లేదు. వికృతమైన ముద్రత్యం దాని పరిణామంలో గల ఆంతరార్థం రఘుకి బోధపడటం లేదు.

రఘు తిరువారి చాలానేపు బ్రతిమలాడాడు.

“పాపం చాలా కష్టాలు పడిట్టున్నాను. అందుకనే జీవితం అంటే విసురుపుట్టింది. విరాళిను బలపర్చుకొన్నాను —” అన్నాడు రఘు మఱువంక మాస్తూ.

“అవును. ఏం.....రప్పా!” మఱు గంభీరంగా అన్నాడు.

“ప్రస్తుతం మీ కలువంటిదేం వుండినాడదు...మీ ప్రాణానికి యేం ఫర్వాలేదు. తిప్పకుండా యీవ్యాధి నయమవుతుంది—మీ రిలా అనుకోంటూ వుంటుంటే యెలా నయమవుతుంది!”

“నా కదిలు బ్రతికాలని లేదు. తెలుసునా!” — రఘు యేం మాట్లాడలేను.

“నాకు తెలుసు. చావు అనుకున్నంత తేలిక కాదని” — అందుకే దానికోసం మందివ్వకుంటున్నా!”

ముందు పంటితో క్రింద పెరిగి కరడుకుంటూ రఘు యేమో ఆలోచిస్తూన్నాడు

సరోజిని నిశ్చల నిరీహానేతాలతో మఱుని చూస్తోంది. రఘు సరోజిని వంక తిర్యాక పెట్టుకొని చూస్తూ “సరోజా! నాకేం గోంబంటేను. ఇతిని ముత్యమణం చూస్తుంటే, ముందు నాకు మతిపోయేట్టు వుంది” — అన్నాడు.

సరోజిని అతిన్ని గదినించి అవతలికి తీసికెళ్ళి మాట్లాడేట్టింది.

అతిను ఒక సిగరెట్ తీసి కొలుచు — ఆమె కళ్ళల్లోకి చూపాడు.

సరోజిని మృదువుగా — అంది:

“అతినికి పృథురావుండే యిలా అంటున్నాడు. ఇంత మొండిగావుంటే మీ రిలాగూ మందివ్వలేదు. అమృతం యిచ్చినా, మానవాల ముపుతుంది శారీరకంగా కుదిర్చినం చాలాకష్టం. అందుని మానసికంగా ముందు ప్రయత్నిస్తే యీవిర్యాశక్తికు యేమైవాలొంగున్నా.”

రఘు పాపభావంగా విని —

“అయినా నీ కంఠకొచ్చిందేమి. నువ్వు వొప్పకొంటే యీ పాపాని తీసికెళ్ళి ఆ జడలలో అప్పత్రిలో పారేస్తే గీపిడా, నాపిడా పోతుందా” అన్నాడు విసుగ్గా. ఆ మాట వివంగానే సరోజినికి కళ్ళల్లో నీళ్లు తిరిగియి.

రఘుకి విస్మయం కలిగింది.

“సరోజా! యేమిటది?”

“ఎముంది, యంతో చేసి అతినికి ద్రోహం చెయ్యటం కన్న యేమైనా ఉందా!” ఎంకుకుపోతున్న గొంతుక లోనుంచి వినిపడే మాటల్లాగ వున్నాయి అని రఘుకి.

“అతిను నా ప్రసంగా నిర్భాశ్యుడే. అతిన్ని చూసి నవ్వుడే నాకు యంతివారి ఎంకుకుగ్గిందో తెలియదు. చైనా నాతో చదువుకున్నాడు. చాలా వీడవాడు మాడా. అతిని జీవితం యెటువంటిదో నాకు బాగా తెలుసు. వారాలు చేసుకొని కొన్నాళ్లు దిదివాడు. జీతాలు కట్టకోలేని స్థితిలో నేనే చాలా సార్లు సాయ పడ్డాను. జీవితంలో మనం యెవ్వరమూ యెరుగని

కష్టాల్ని కష్టాల్ని చరిచాచాడు. సరిగ్గా యీ వాడు మన కారు క్రింద పడే ప్రాణాలు తీసుకొంటానీ ప్రయత్నించాడు. యేదీమేవా, వా యింటి, వా కిల్లి ముందు విహారముగా అరిచి ప్రాణాలు పోవడం యిష్టంలేదు. ఎంత భయపాడు, భయపాడు అరిచి ప్రాణం నెలవెడతాడు. యేలాగైతే అరిచి బ్రతికి ఉపాయం చూపండి!" అంటూ సరోజిని తన బాధను—అనురాధను— చూపుకొన్నా— ప్లేహాన్ని బట్టి క్షమించింది. రఘు ఆమె ఉద్దేశ్యం తెలుసుకొని ఆస్పృహపడ్డాడు. సరోజిని ప్రేమిస్తూ, పెళ్లి చేసుకోవాలని ప్రయత్నిస్తున్నాడు రఘు. ఈ ప్రయత్నం యిప్పటికి సంపూర్ణమై ఉన్నట్లుగా జరుగుతోంది. ఆమె అంగీకారం కోసం తాను పడేపాట్లు యంత అంతగాను ఎలాగైతే సరోజిని సంతోషపెట్టి, తన ఆమరాగాన్ని ఆమె మృదులతలో పాతుకొని పొయేటట్లు చేయాలని భగీరథప్రయత్నాలు జరుపుతున్నాడు.

ఇప్పుడు యీ రోగి విషయంలో అరిచు తిరిగింది శ్రద్ధ చూపాలనుకొన్నాడు, సరోజినికోసం, యీ సరోజిని తనకు తిట్టన పనే పోయిఉంటున్నాయేయీ రోగి - అంటే రోగులూంటేరోగే - కొత్తపేమీ యీ తిరిగి రఘుకి కనిపించలేదు. సరోజిని కల శ్రద్ధ, పట్టుదల రఘుని ఉన్నట్టి పరచియి.

రఘు చాలాపేపు సరోజిని చెప్పించి మహామనసుంచి తెలుపాడు - ఆలోచించాడు.

తిర్వాతి మెల్లిగా అన్నాడు.

"సర... నవ్వండిగా కోరుతుంటే నే కాదనలేను.

నాకు మాత్రం మానవులంటేయి — చాలీ—లేకపోలేను. అందులో యిరిను నీవవాడు — తెలివిగలవాడు—విడుపు కొన్నాడు. అన్నిటికన్నా ముఖ్యమైంది నీకీప్రమేసవాడు. అంగకవి నాకాయకెప్పులా ప్రయత్నించి యిరిన్ని బ్రతికిస్తా. నావీ ఒక్కటే ఉపాయంవుంది — అయితే అది చాలా కష్టమైంది" రఘు సరోజిని వింత చూపాడు యీమాటవి.

"అయితే అయింది. ఏమిటి?" అందిలేలిగా.

"అరిచికున్న 'నిరాశ' 'విసుగు' 'నా' అనేవాళ్లలేక పోవటే యిరిగా పెరిగియి. అరిచి కిప్పుడు 'నా' అనేవాళ్లు కావాలి. మనస్సులో మనమై మెలగాలి, అరిచికిగల అభిరుచుల్ని గ్రహించగలగాలి. సరిగ్గా అలా

గేటించాలి—చరి నవ్వు యిరిని చేయగలవా!" అన్నాడు రఘు—

సరోజిని "యేం చెయ్యాలి? కోరలా!"—

"ప్రేమిస్తున్నట్లుగా వదిలి— లాలిప్రసన్నట్లుగా చూట్లాడు — అరిచి నీ ప్రయత్నానికి భావించు— ఆనావాన్ని అరిచు గ్రహించుకోగలగి — నవ్వు ఆర్కిబంధువుగా అరిచికి కడబడాలి — ఎంతో పిచ్చు చూపాలి—అరిచేమన్నా నవ్వు పడాలి — చాలా ప్రసన్నమందడంతో అరిచికి కడబడుతుందాలి—నీ మీద అరిచి తీవ్రతయన్నీ పుండుకోవేటట్లుగా ప్రవర్తించాలి—లేదపోచి ఆరియి అరిచికి చూపెట్టు. స్త్రీకి లొంగని పుగుమలెనని చెప్పి! అందులో నీలాంటి అంశకలైకు సాగ్ధంకాని పనేయిందీ? ఇది వేలిగా చేయగలిగితే అరిచు చానడతాడు. చూపి కంక యిరికన్నా చేయగలిగిందేలేదు"—అన్నాడు రఘు. సరోజిని యిరిని తిప్పగా అర్థం కాలేదు. చాలా నీరసించి ఆలోచించి విడిచిపోలేదు. చివరకు ఎలాగో ఒక విట్టాల్పరిడిచి— "జీవితంలో నాటక చూడాలన్న మాట"—అంది.

"అవునుమరి. కాకపోలే యిరిను నవ్వునుకొన్న నాడు కాకుండా పోతాడు తెలుసా!" అన్నాడు రఘు. "ఇది సాగ్ధమవుతుందా!"—అంది సరోజిని సందేహంగా—

"ఏదికాదు సరోజి! నిత్యమూ హాజరీతిలో మనకు తెలియకుండా యిరిగంగా జరిగిపోవడంలా. అనుకోంటే యీలేదా కవిత్వమిది. యిష్టంలేక తిట్టుకున్నప్పటికీ—కవ్య క్రికపటిలే — అనుకొన్నంతా నుండెలో బాదుకొని, పైకి మామూలుగా చూట్లాడు కోవలం లేదు! జీవితమంటే నానిర్యదం ఒక్కటే! 'ఎటవి అది'—

"ఎటవి"—సరోజిని తనజీవితం జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఏదో కొత్తవిషయం. వేపుకోవాలి కలలోచూపండి, రిలవండ్లి ఈ విషయం.

రఘు మాటల్ని బాగా అర్థం చేసుకొంది. దొంగటన, మధుసూత్ర చేయడానికి నిశ్చయించుకొన్నది. తను చేస్తున్నది తప్పయినా, మధుసూత్ర చేయకతిప్పుడు. అరిచు ఆరోగ్యవంతుడు కావాలి. లేకపోతే తన ఆర్కికు కాంతిలేదు. పెద్దరాళ్ళన్నా చిన్నవాళ్లు యీ విషయంలో చాలా వేలిగా చెప్పివేస్తారు. ఎందుకంటే వాళ్లకిన్ని ఆలోచనలు పుండవు. అసలుకలగవు.

“ఏనుంటావా?” అన్నాడు రఘు గట్టిగా—

“యాస్తా యాస్తా చేయక తప్పకుండా!” అంది.

“ఓహూ మరి, కాకపోతే యెలా అతిమ బాంధవంతులకు, నువ్వు చెయ్యబోయే పనికి నన్ను కూడా అక్కర్లేను నీ హృదయం అతినికి అర్పించే స్థితిలో వుండాలి. అతిని అభిరుచులే నువ్వే బాధ్యురాలిని అతిని దృష్టిలో నువ్వు ‘చేయవలె’ - నీ దృష్టిలో అతిను ప్రేమయై వుండగలిగితే, అతిను నీవాడు. నీవు చెయ్యగలిగింది అనుచు చాలా అవుతుంది. తిరువాతి పంపితే నేను ముగించాను మరి చెప్పిరానా!” అంటూ రఘు వెళ్ళిపోయాడు. అతిను వెళ్ళింది దివ్యంకమాస్తా - సరోజిని చాలాసేపు యేకో ఆలోచించింది - అతిను అన్న మాటల్లో సత్యం యేకో వుందని ఊహించింది. తిరిగి పట్టివున్న బాధ్యతకు తానే కారకురాలనుకొంది - ఒక్క పాతీ తిలుపు తీసి ముగువంక మాసి చిన్నగా నిద్రించి.

4

ప్రస్తుతం యేంచేయాలి?

సరోజిని తిట్టింది. చేస్తే యెలా చేయాలి.

అందులో ఎటను. అనుకోన్నంత తేలిగ్గాను తాను ఒక్కరి ప్రేమించాలి ఇంతకు ముందెప్పుడూ యెన్నో ప్రేమించలేదు. తిరిగి ప్రేమించాలనే చాలామంది మర్రాళ్ళు చదువుకోవే కోరికల్లో ప్రయత్నించి వ్యర్థులై వారు. ఎన్నో పాదు ప్రణయగాలు చదివించి గాని, ప్రణయాన్ని యెవ్వరిపట్ల యింతవరకు ప్రసరించే యోగం పట్టలేదు. కానీ యీనా పది అవసరమైంది. యెవరికోసమోగాడు తిరిగి సమే—సరోజిని కొంచెం దైర్యంపెచ్చింది.

రఘు వివరం సింహావలోకం చేసుకొంది. అతిమ తిరిగి స్నేహాన్ని పెంచుకొని, చివరకు ప్రేమకురిలా మారిపోయి పిల్లి చేసుకొందామనే వుద్దేశ్యంతో వున్నాడు. కానీ తాను ప్రేమించలేదే అతియిదిగా—ప్రేమనీలాగా ప్రవర్తించడం అంటే దానికి సహజత్వం కాస్తయివా వుండాలి.

సరోజిని ఉద్దేశ్యం రఘుకి యేమాత్రం తెలియదు. చదువుకోన్న కోరికల్లో తనంటే కొలేతే మర్రాళ్ళు పడే తిహితహను తిలుపుకొంది. ఎందుకలా అవాలి గారా అనిపించింది. లోకం పోకడ ఆలోచించిపోయింది సరోజిని బాగా అర్థమవుతూ వచ్చింది.

ప్రేమించి వున్నట్లయితే, అంత బాధనిపించేదిగాదు.

ప్రత్యేకంగా ప్రేమించా అనుకొంటే అది సత్యంగా జరగటం చాలాకష్టం.

“మధుకి- తిరిగి యేదేని సంబంధం. ఏమైనా అవుతా! బంధువా! కేవలం స్నేహితుడు. కాకపోతే తిరిగి చదువుకోన్న నీదవా—తెలివిగలవాడు. ఇంతగా శ్రమ అతినిపట్ల యెందుకు తీసుకోవాలి” ఊరుకుంటే బాంసుండేదేకారా! సరోజిని గుండె యీమాట అనుకోగానే ద్రవించింది నీరులాగా!

ఇంతవరకు - బాలీ - సహాయం చేయకుండా, మాపకుండా వున్నట్లయితే అతినిపాటికి యెక్కడుండేవాడో! అతిగాడే, అంతగా ప్రతికి శేమ పెట్టింది నట్లయితే వెయ్యి రూపాయితో వాడిని సంత్రిప్తి పంచి, వాడారిం నేమ వచ్చేవాన్ని. కానీ అంత నీరుకాల్చిని యెలా అరిపించుకోను. ముందూ, మాకు లేకుండా, మాని పోయే కోరికానికి పరియ్యే బాధం తనే వుండగా, వేరొక అప్పగితి యెందుకు తీసికొని వెళ్ళాలి.

మానవుడికోసం తోటిమనవుడు ప్రాణాలు నైతం భార పోస్తున్న యీవాటి వాగిడిలోకంలో ఒక్క ప్రాణిని, తిరిగి చదువుకోన్న వాణ్ణి, సామ్యుణ్ణి, నిర్భాగ్యుణ్ణి, తిరిగి చదువుకో తిరిగి చేతివైస సహాయంతో అతిన్ని ప్రతినించలేకపోతే యెందుకునిపించింది సరోజిని. ఒక శరీరకోసం తిరిగి శరీరం త్యాగం చేస్తాంకంటే తప్ప! ఇంత చేయ ప్రభావతలు గడించుకోన్న భారతీకేరంలో ఒక్క అల్ప ప్రాణం నిమగ్నరణంగా అరిపోసుంటే, తిరిగిపాటి ప్రేమంతుల దిట్ట మాస్తా పూరుకోవడం తిరిగిపని” అని నిశ్చయించుకొంది సరోజి.

కేవలం అతిని ప్రాణాల్ని నిలబెట్టటం కోసం - అతిని ప్రతుకు ఫలితంకొని కోసం ప్రపంచంలో తానుకూడా ఒక మనిషినిపించుకోదానికికోసం తానేంచేస్తే మాత్రం తిప్పేయండి? తిమ చేయబోయే పని తిరిగి అన్నివిధాలా మంచిపనిపించింది. హృదయం ఉప్పొంగిపోయింది. కళ్ళల్లో ఎవ్వకొంతులేవో తిరుగాడుతున్నట్లుగా తోచాయి. ప్రతి అవయవంలోనూ ఉత్సాహం, ఆనందం ఉరకలుపెట్టింది. మధు ప్రాణంతో తిరిగిప్రాణానికి యేనాడో సంబంధం వున్నట్లుగా - దాన్ని యిప్పుడు బలపరచేటందుకు శేమోపన్మిట్లు సరోజి అమితానందంతో మధు గడిగి చేయకుంది.

5

మధు విరీత కలాప్రతిభలాగా వుండటం సరోజకు యేంతోచలేదు. పెరిమల చిరరమణి, చొట్ట కాయ తోంది. తలంతా తెరిగిపోయింది. అతిమ అనుభవించే బాధయొక్క స్వరూప మేమిటో కచ్చితంగా సరోజకు తెలియటంలేదు. ఎలా పట్టిస్తే సంతోషిస్తాడో - లేకపోలే బాధను పెంచినదానో తానేమో పని జంకింది. నిరాశలో మునిగిపోయిన ఆత్మను తేల్చి, సంతోషపాకరంలో అభిషేకం చేయించాలని సరోజకు మెల్లగా తిట్టింది.

కానీవు అలాగే ఆశించకదుగుగా నిలబడింది. ఆశించింకా కళ్లు తెరువలేదు. సరోజ ముసుగులో యేమీ ఆలోచనలు ముసుగులోని పుక్కిరిసిక్కిరి చేస్తున్నాయి. ఎక్కువచేతు నిలబడలేక, పెడగ్గా వున్న కుర్చీని దగ్గరగా లాక్కొని మధుకు అందుబాటులో కూర్చుంది. ఏకో బయట కమతప్పర్చి లేపనీయకుండా అంచినేస్తోందా అనిపిస్తోంది - సరోజకు. వేడినీయ దీరికే దారాపాలంగా కనుగోరకనుండి కాదు తోంది - సరోజకు పటించబోతున్న పాత్రకు యిదే మొదటి పని కాబోలను కుంది. అందుకే ఆశించినగరగా జరిగి, తన పనికిచెంగుతో కాదుకున్న కన్నీళ్ళను కున్నీలంగా తుడిచింది.

మధు ఉలిక్కిపడి కళ్ళు తెరిచాడు. సరోజ రూపం వృద్ధంగా కనిపించలేదు. మరింత ప్రయత్నింతో బాగా కమలు దిప్పి చూశాడు. ఆ చూపుకే సరోజ కళ్లు చెయ్యివయి. ఇది ఎటువక్కాదు నిజంగా వటంతటి కవే చెయ్యివయి. మధుకి, అంతిరసంగా వున్నా సరోజను చూడగానే, ఆమె చర్యను అనుభవించంగానే ఒక్క పారిగా ఆకృత్యం కలిగింది. అలాగే—దీనిపదంతో—బాధగా సరోజ కళ్లలోకి చూడనాగాడు.

సరోజ ఆచూపుకే కంపించింది— మధు దృష్టిలో ఆమెను దీనితగా భావించి చూస్తున్నాడు. తన కనుకొలకునంట దిగజారిస నీటి బిందువులను సరోజ తన ముని చేళ్ళతో తుడుచుకొంది— అవ్యక్తమైన మధుర భావనలో, అనిర్వచనీయమైన గుండరమూర్తిని అవలోకించిపప్పుకు పల్కరించాలనే ఆశకలిగినట్లుగా భావించి—

“సరోజనీ...” అన్నాడు మధు. సరోజని—అతిని మొగంకోకి చూస్తూ, తియ్యగా “దీని”—అంది.

ఆ సమాధానంతో మధుకి బ్రతికాలపించింది. “తన మీద దయ చూపించే హృదయాలు యింకా వున్నాయనుకున్నాడు. ఉండి కూడా చావుకు తాను ప్రకోమించటం తనకే చివ్వికనమరిపించింది. యిన్నాల్లా యీ లోకం న్యాయం—నియ—బాల్ - లేక నొడ్డుపోయినదనోన్నాడు. తీవరిమంటే నిరాశా పూరితమైనదే అనుకున్నాడు. ఈ వృద్ధులతో మాయ అరి, బ్రతుకుంత ఆకాశ్యతమరి నమ్మాడు. కాని, యీ క్షణంలో, బ్రతీదీ కావ్యకమనీ, అందించ తిగ్గది యింకా చాలా వుందని దూపించాడు. దనిపోతున్నా ఆకే మానవుణ్ణి చెంటాడుకుంది. పరకానికే పోవడం యిప్పుడేకే స్వర్గాన్ని కోరుకుంటాడు. దానికోసం పుణ్యకార్యాల చేయడం మొదలెడతాడు. ఆలే యీ విధంగా మానవుణ్ణి లోబరుచుకొంటుందని మధు భావించాడు” మళ్ళా నిరాశ ఆతన్ని చెరిపించింది.

“అసలీసరోజని ఎవరి? చావాలని కాదుక్రింద పడ్డ పప్పుకు చంపకూడదు! తన హృదయంలోని దియను, పానుగూతని రంగరించి తనకే యెందుకు పురుషు తోంది? వాప్రాణాల్ని నిలబెట్టి ఏం కీర్తి సంపాదించుకోవచ్చింది! ఈ వేళ సరోజని తనకు మన న్నూర్తిగా నేడేస్తోంది! ఎందుకని? ఆపదిలో వున్నా పనేగా! ఇది కాస్తా తిప్పించి తిరువతి సరోజని చేతులు తుడుచుకోకుండా వుంటుందా! మళ్ళా తను తోడ్లెంటా—దుయ్యలోనూ—పొద్దుల్లోనూ— ఆలీ దప్పల్లోనూ— ఆలీల ఉరితాళ్ళలోనూ— చిక్కి, బక్కపీమగైపోక తప్పనుగా! యెందుకోచ్చిన ముచ్చటల! యెందుకొంతిక్రమ! నమ్మ బాచుడేదామరి యీమె ప్రయత్నించడమేగాని, వాస్తవంగా తన బ్రతుక్కి పోయి, నీవచ్చ, పనుకునుతాయ! ఒక వేళ యీమె పుణ్యంవల్ల బ్రతికేవా, పాధించే జీమంది?” మధులో యింత ఆలోచన విభిన్నరూపాల్లో, వింత వింతచర్యగా స్థాగిపోతుంటే—సరోజని తనని పరిక్షగా చూస్తూ!—

“కాస్త ముందు వుచ్చుకొంటారా!”—అంది. సరోజని, తనను బ్రతికులాడి, బుజ్జగిస్తున్నట్లుంది. ఇంతిరకు తనలిల్లి పోయినతెరువతి, యిలా విడటం యిదే మొదటిపారి తనకే.

మరికీ, మరికీరి ప్రేమిస్తాడు. వ్యాధియందు భావా లన్నింటిని, యెరుకెక్కి పరిశీలించి బట్టి ధరింపాస్తాడు. అభిమానం మాపుతాడు. అనిగవ చేసుకుంటాడు. తన కళ్ళను యెరుకెక్కి వాని కళ్ళతో కలపుతాడు, తన నమ్మతాడు. ఎరుకెక్కి నమ్మిస్తాడు. తనవత్తుతాడు—నర్విస్తాడు— అన్నీ మానవునిలోని భావాలే. అంత మానవత్వంలోని మహత్వమే! ప్రకృతిలోని ప్రతి గొప్పరిదయనూ, ప్రతి చిన్నరిదయనూ, ప్రతి సన్నివేశంలోనూ, ప్రతినిష్కేషంలోనూ వర్తి క్రితనూ నే వుంటాడు— బయటపెట్టుతా నే వుంటాడు. ఇది దాచినా దాగకుండా దాగని చదువుల్ని తినిపించి వేసి నుట్టుతోంది మధు భావించాడు. ఈ భావం బాధ్యురాల మధు దృష్టిలో 'సో' అనే ముద్రిం గా కనిపిస్తోంది. కను రెప్పలు అలా లేచినా సో' అని అనిక మాతాడు.

“ఏంకావాలి” అన్నట్లు నిరోధవి ఆశ్చర్య గామాస్తోంది.
పేరు పెట్టి పీరిచాడు మధు.

“హే!”—అంది ఏరోజున వంశపూ—

“ఇదింతా యేమిటో నీకు తెలుసా!” బేదాంతిలాగా అన్నాడు మధు.

సరస్వతి నమ్మిన కార్తీకేంద భూమి పుంగిపాతన్న
టవిసింది.

“ఇదింతా వృథాశ్రమ—వా ఆశ్రయజకత్వం—నా
నిరాలి—నా బాధ—నా కష్టాలు—నవ్వకునున్నంత
చేరిగొప్పావు—అరి నాకు ఇన్నిహితలైనాయి.
నువ్వెంతిచ్చిపడి పరివర్తనచేసివా అని నన్ను విడిచి
పెళ్లిలేనంటితిమిమిగిలాన్నీ నావద్ద రాదుమని ప్రభుకు
కున్నయి”—మధుమాలగారు—అరి—అరి అన్నాడు.
ఇలా—ఇనికి అరిచి చూడలో కల నిప్పుపూ—మరిగి
పోయిన వివ్వాలరి - పట్టుదల - గాఢంగా వున్నట్లు
కనిపించాయి. వాటిని నుంచే తాను దీర్ఘంగా ఆలో
చిస్తోంది. కాని అతినితో వాటిని దర్పించడానికి ఆమె
పూనుకో దలలేదు.

ఎం చెప్పి అదివి పూకులోపడమే ప్రస్తుతా
నకి మంచిది దుష్టించిది.

“నాకు బరికొలని లేదు. చావుని కోరుకొంటున్నాను. యేదై నా నీకు ఉపకారం చేయాలనివుంటే— అది చావుని త్వరలో తెప్పించేదిగా వుండవలసివస్తుంది. నా చావుకి అనురూపంగా—”

సరోజిని ప్రక్కనేవున్న నెమలి విషవక్రతో విను
గుత్తూ—ఆ మాటలు వింది.

అతిని విడదవ్వు గుప్పటి మడిచేస్తా సభ్యురూ—
 “మధుర! యేమిటి యింత నిరాశ చెప్తా!” అంది
 తి.బి.గౌ—

“నా కెవరున్నాడు?” — “యిదివరకు చూడమి
భ్రంశేడి!”

“ఇప్పుడు?”—అరిసు ప్రక్కరకం గా చూసాడు.

“వీ లేమా! ఉధూ!”—

"మహా!" అతడు దళిగా నవ్వాడు. ఆ నవ్వులో
 తపంలేదు. ఎండిన తాటాకు నవ్వులావుంది.

“ఉద్యోగం - ఆశ్రయం - ఆమృతం” అన్న పోయినాయి. యింకా నాకేం మిగిలింది? చే నెనెరికోనం మిగిలివున్నా!” — మధు కళ్ళలో నీటి తిరిగినాయి.

అర్జునుని ఆధిని నుదురురానూ—

"నాకోసం మధూ! మరేం కంగారు పడకు! అంది.

అతివికే అమాటలు నమ్మకంగా కనిపించలేదు.

“*Oh, my dear friend!*”

“అవును...మరి...”

4వంక చిన్నపిల్లలగా అంటున్నావ్! నీలో యింకా అకూయకొనిపో చోలేదు. నిరాధారమైన యీ నిర్భాగ్యనిమిషా! నీకు తీరివి దయ. అందుకని బ్రతికించ దలచావా!" —

“మీరలా అవకాం! మీ కోసం పర్యవహారాలు తీసు
పడి ప్రతినియమంకాదు. మీ కోసం వాపర్యవ్యం
వచ్చించి మీ ప్రాణాల్ని నిలబెట్టుకుంటాను” —
“సోకోజికి తెలియకుండానే సోకోజి మృదయంలో
నుంచి ఈ మాటలు వచ్చిటికి వచ్చేసినై.

“ఎంత ధైర్యంతో అంది! యింతా సత్యమేనా! యంత బాధ్యత తనపట్ల యెలా తీసుకొనింది! యంతగా హృదయాన్ని తనజీవితం చివరింపు చేసేందుకు త్యాగంచేస్తుంటే, తన ఆత్మకు ఆపదాన్ని మార్చు తిట్టుకొంటుంటే— నే నెందుకు అమెకొసం బ్రతిక్కొద్దనా?” అని అనసేందిదిమధుకి— వెంటనే “సో! బా!”— అన్నాడు.

ఆ మాటల్లో నిర్రోజువు యెంతో ఉత్సాహం నిండి
వీరిది.

అతిమ చివ గా నివారకు ఆమెవంక యాసి.

பொன் லுள்ள அகில விரிவென.

“నవ్వంటే నాకందుకో నవ్వుకంగా వుండిపోతా!”
“నుంచిదేగా!”—

“ఏది నుంచిది?”—

“మీరు నవ్వు నవ్వుటం”—

“అదికాదు! నవ్వు నవ్వు ప్రేమిస్తున్నావా!”—
సరోజకు తన ‘ఎటవ’ మీద విశ్వాసం. నవ్వుకం
కుదురుతోంది.

“యోగ్యుడైతాడు యోగ్యుడూ (ప్రేమించబడతాడుగా
మధూ”—అంది సరోజ.

ఆ మాట అంటూంటే సరోజకు కన్నులు మురిసిపోయి
మధుకి మధువుని వాకిపట్లనిపించింది.

“ప్రేమకు ప్రత్యేకంగా కారణం లేమీ వుండి నను
కొంటా! ఆసలు ప్రేమించింది మనది మనం ప్రయ
త్నిస్తే అయ్యేది కాదు”—

“నిజమే నేనా?”—అనిపించింది మధుకి.

“ఇంతకీ నీను బ్రతుకుతావా?”

“అదేమిటి - తప్పకుండా!” - అంది సరోజని
మృదువుగా. మధుకి బ్రతుకుమీద ఆశ—నిశ్వాసం
కలిగింది—

“నే చెప్పినట్లు నింటే మరి...”

“నవ్వు నాపట్ల దైవస్వరూపిణిని. శ్రాత్రి తీవా
న్నేవో నాలో ప్రవేశిస్తావా?”—అన్నాడు మధు
కృతిజ్ఞులతో. ఇంతలో పనిచేసే మనిషి కాఫీ
లేచింది. సరోజ మధుకి శ్రాగమని అందించింది.
కాస్త చప్పరించి తృప్తిపడ్డాడు.

తరువాతి సరోజ నెమ్మదిగా లేచి, మేడమెట్టు దిగి
క్రొందకు వెళ్లింది.

సరోజ లిండ్రి ఎదురుమాస్తా కూర్చున్నాడు అప్పటికి.
“రండు రోజులున్నుంచి నవ్వు రాకపోయేటప్పటికి
నేనే వచ్చానమ్మా!” అన్నాడు లిండ్రి.

సరోజ లిండ్రి వెంట్రావు టి వి. వల్ల పూరవతిల
ప్రకారంగా ఒకరోజు డాబాలో వుంటున్నాడు.
అప్పడప్పుడు సరోజ రథూను వెంటకీడుకొని,
లిండ్రిని చూద్దానికి వెడతూవుండేది ఇలా ఒకనాడు
వెళ్లి వస్తూండగానే మధు సరోజ కాకలిగింది పడటం
జరిగింది.

ఈ విషయాన్నంతా సరోజ లిండ్రికి తెల్పింది.
వెంట్రావు మధుని గురించి విని, జాలిపడ్డాడు.
ఒక్కగానొక్క కూతురైప్పటికి, ఆ మె చూపి న

దియకు—సానుధూరికి మెచ్చుకొని, మధుని చూడ
టానికి వెళ్లివచ్చాడు—

మధుని పరిచయం చేసింది సరోజ.

అతను కృతిజ్ఞతా పూర్వకంగా నమస్కరించాడు.
వెంట్రావు అతని నలుగురు, గౌరవానికి తృప్తిపడి
కాసీవుండి, ఆ మధ్యాహ్నం స్వప్నానానికి వెళ్లి
పోయాడు.

6

వారం రోజులు యిట్టే గడిచిపోయాయి.

మధుకి సరోజను చూస్తూ, తృప్తిపడటం ఒక కళా
భ్యోసంగా మారిపోయింది.

ఆ రోజు సాయంత్రం వచ్చి డాక్టరు రఘు ‘ఎలా
వుండిన్నాడు?’—

“మీ దయవల్ల”—అంటూ నమస్కరించాడు.

“తిప్పకుండా నయపుతుంది. ఖర్చులేదు” అన్నాడు
రఘు.

మధుకి లేచికినిపించింది బ్రతుకంటే.

“నిరాశిపడకుండా చూడుకో!” అని సరోజకు చెప్పి
రఘు వెళ్లిపోయాడు.

మధుకి లేచి తిరుగాలిసిందనం మొదలెట్టింది.

ఈ వారంరోజులవట్టి సరోజని చేస్తున్న నేరకు మధుకి
బ్రతుకుమీద ముకుకారం—ఆశ వుట్టినాయి
సరోజ తీరిక వేళ్లలో మధు దగ్గరగా కూర్చొని, యేవో
కబుర్లు చెప్పతూవుండేది—అతను అన్నింటికీ బద్ధుడై
సరోజ సందర్భాన్ని ఆస్వాదిస్తూ యేవో కలులు
కంటున్నాడు.

ఆరోజు రాత్రి సరోజ, అతను విద్రావయింది తరువాతి,
తన ‘ఎటవ’ గురించి తానే సమీక్షించుకొంది.
ఇంతంత యిలా జరిగటం, ఆరినిపట్ల ఆపరాం మేమో!
అని భయపడింది. కాని అతనిమీద వున్న ఆశ, తన
నిట్లా చేయిస్తోందిని ఆమెకు మనసులో రేఖగా
తోచింది.

తెల్లవారింది.

సరోజ నామూలుగా కాఫీ అందించింది.

“నే నెప్పుడు లేచి తిరుగుతానని చెప్పాడూ డాక్టరు?”
అన్నాడు మధు.

సరోజ నవ్వింది. జీవితమంటే భయపడి చావుకి దారి
దీసిన నిర్భాగ్యుడు. నిరాశాపూరితుడు—బ్రతుకు

విలువ తెలుసుకోలేక భయపడినవాడు. ఈ ప్రపంచంలో ఇంతకంటే ఇంకా వుంటుంది, అమె నవ్వుకొరగం?

“దాక్కదు తిరగమనంలే తిరగడానికి వీలేదు!” అంది కావసపూర్వకంగా—

“ఎందుకని?” అన్నాడు మధు.

“ఎందుకేమిటి!—అంతే” —

“అదేమిటి! వాలో తిరిగే శక్తివుంటే తిరగక్కడావా!”

మంకు పట్టుదలతో అన్నాడు మధు.

ఇంతలో రఘు వచ్చాడు.

“ఎలా వుంది—మధూ!” అన్నాడు.

“నేను తిరగొచ్చా!” అని అడిగాను.

“ఇంకా వాలుగైదు రోజు లాగిన తర్వాత—”

“అంతవరకూ యేం చెయ్యను?”

“సరోజ వుందిగా—” అంటూ సరోజవైపు చూశాడు రఘు.

అమె ముచ్చటగా నవ్వింది.

మధు అమెచంక చుట్టిపిల్లవాడిలాగా చున్నా!—

“నవ్వు యొక్కడికి నల్లకు సమా! యేదైనా దుదివి కథలు చెప్పి— లేపోలే వాకంతోదను” — అన్నాడు.

“అలాగేలే—మధూ”—అంది సరోజని.

మధు లేచేసరికి అమె అన్నట్లుగా నేవదేసింది—

మధు యేవో ఉబుసుబాకగా అడిగేవాడు. ప్రేమపీ పల్కలకన్నా తియ్యగా సహధావాలు యిస్తాండేది మధుకి.

మధు హృదయం సరోజ స్థలాపాల అమృతంతో నిండి పోతోంది.

ఒకవాటి రాత్రి మధు ఒంటరిగాలేచి గదివాటి వపారాలోకి వచ్చి, కుర్చీలో చిరికిలపడి కూర్చున్నాడు.

అప్పుడు సరోజ యేదోపనిమీద క్రిందకు దిగివెళ్లింది. అరగంటయిన తర్వాత సరోజ వచ్చిచూసింది.

మధు, విరియగానిన వెన్నెల్లో—కదలని రమ్యమైన ప్రకృతిని, అవలోకిస్తూ యేదో పునశ్చరణ చేసుకొంటున్నాడు.

సరోజ అడుగులదప్పుడికి మధు చలించి చూశాడు.

అమె నవ్వుతూ మధుదగ్గరగా వచ్చిరిల్పింది—

అమెకళ్ళిల్లోకి, మధు చూస్తూ—

“యొక్కడి కళ్ళావు సరోజా!” అన్నాడు—

“మీకు కాఫీ తేవాలనివెళ్ళా”—అంది—

“తాగి తాగి వోరంతా చేచక్కపోయింది. కాఫీ అంటే విడుగ్గాడావుటింది. దాని చేరతిలే చిరాకెత్తుతోంది”—అన్నాడు ముఖం చిట్టించుకొంటూ.

“వాడెంతి. ఇప్పుడు త్రోగద్దలే”—అంది అతిరి అయిష్టాన్ని గ్రహించి—

మధు ఒక్కసారి అమెవ్యూహాన్ని బాగాచూశాడు.

“పండువెన్నెల్లో తిలకింప కంటికి నే సరోజ రెగిన ముండుకులో కోబూదులాడే కోల మొగం, నవ్విలే బుగ్గన చొట్టబడే నవ్వునవ్వం—” మధుని వుక్కిరిచిక్కిరిచేసేయి అలాగే మాస్తాండవంతో, సరోజకు యేదో అనిర్వచనీయమైన మధుంభావం నటింది—

“యేమిటలా చూస్తున్నాను!” అంది—చిగునవ్వుతో.

“యేమీలేదు.”—

“ఏమీలేకపోలే యెందుకట్లాచూస్తారు నామొగాన్ని”

“సరోజా!”—

“క్షణం”

“ఇలాకూర్చో! ఒక్కమాట!”—

సరోజ ప్రక్క నెవున్న కుర్చీలో కూర్చుంది—

“ఏమిటది?”

“నీ సౌందర్యం వమ్మ మళ్ళా ఒరికించింది. విడుగల్గిన లోకానికి మళ్ళా విందుచేస్తున్నా! ఆశతో పెనవేసుకొన్న హృదయానికి నీ ప్రేమవల్ల నీరాజు వాలు సమర్పిస్తున్నా!”

“ఏమిటి కదిల్వం చెబుతున్నాను?”—అంది.

“కదిల్వంకాదు సరోజనీ, ఒకప్పుడు మనిద్దరం కాశే తీలో వాటకం వేశాం గుర్తుందా! అందులో నా పోర్ట్ నెలోని యీ మాటలు యింకా నేమర్చిపోలేదు. ఈలోకా మళ్ళా జ్ఞాపకానికి వస్తున్నయి నిన్ను చూస్తుంటే”—

“ఒక్కరే లేచి యెలా వచ్చాడు.”—

“విద్రవ్యలేదు యెంతవైపు కళ్ళుచూసివా! ఇంత వెన్నెల వృథాగా మరిగిపోవడం వాకంతో చిన్నతన మనిపించింది.

సరోజని కిరీరం ఒక్కసారిగా పుల్కరించింది. అలాగి వున్న కోరికలు చిగురులైతాయి. ఆమెని కోయిలతనలో మధుర రాగాలాపన చేసినట్లనిపించింది. నవనసంత సుమారులవైపోయా ననిపించింది— మధు చూస్తున్న

మాపుల్లో ఆమెకు అర్థంకావీ అనుభూతులు గోచరిం

చాయి-పల్కరించాయి-ద్రవించాయి

“రఘు లేవడం పేయెందుకు లేచాడు?” అంది మైకి.

“అలాగే అంటారు లేవడానికి యిష్టంలేక—వాళ్ల కేం తెలుసుంది రోగిబా?—అవస్థ” —

“అలా అవకండి! డాక్టరు చెప్పివల్లు విచారితే” —

“ఏంటే—యింకా యేదీపిస్తాను....పీసీక ఫున్న పువ్వుకు యెలా పడుకోను.”

“ఇంత పెంకెతిం—పరికిండు!” —

“నీకు తెలియను సరోజా! వా? వ్యక్తిని పరీక్షిస్తుం దనుకొంటారు డాక్టర్లు. కానీ వాకేమా అదంటే ప్రస్తుతం ఎమ్మకం లేదు సుమా!” —

సరోజా అతిరి మన ప్రత్యేకం యింకా గ్రహించలేదేమో! మధు నిశ్చింతగా — నిర్మలంగా—నిష్కల్మషంగా చూస్తున్నాడు సరోజను.

ఆమె కేవల నీర్గత వచ్చింది.

“ఎందుకలా చూస్తాను?” అంది.

“వా కిష్టమైంది అదొక్కటే” — అన్నాడు మధు.

“ఏమిటి మరివా!” — సిగ్గు బాధ మతివారింది.

“ఏమింది—చాలా చిక్కోకోయావు నామాలుంగా!” — అంటూ ఆమె బుగ్గిల్ని స్పృశించాడు తన మని ప్రేమతో —

ఆమెకు సవనాదలూ జలవరించాయి

మంచు మూలంగా—యిద్దరి కిరీగాలు చల్లబడ్డాయి.

“నిద్ర రావడంలేదా!” అంది—

“క్షోల పొడిలేగా” — సరోజ ప్రయత్నంపే యిలాగే మాట్లాడుతూ వెనుకొంది.

ఆరాత్రి మధు సుఖంగా సరోజను చూస్తూ నిద్రపోయాడు.

తెల్లవారింది.

రఘు మామూలుగా వచ్చాడు.

సరోజ జరిగిన విషయమంతా చెప్పింది.

అశ్విర్యవర్ధాడు రఘు.

చావుబ్రతుకుల సమస్యలు చాలావరకు రోగిమీద

ఆధారపడివుంటా యనుకొన్నాడు. తన మందుల

బ్రతికివాడనుకోవటం కంటే, సరోజని ఉపచర్యరల్ల

లేకపోగల్గడాని, తృప్తిపడటం సమంజస మనసించింది.

అరోజే రోగిని అన్నం తిరిపించాలనుకొన్నాడు రఘు.

సరోజని ‘పిల్ల’ అంది.

మధు ఉర్రూతి లూగిపోయాడు.

తన నటన, వాస్తవిక జీవితానికి వాంది ప్రస్తావనగా

అవుతుంది సరోజని కలగజలేదు. కల విజమైంది.

మధు హృదయాన్ని నిమగ్నంచేసుకును, అతను తనవల్ల

పునర్జన్మ యొత్తిపించును, తన ప్రేమను అంతర్ముఖ లేక

పోవడంవల్లనూ, జీవితంలో మధుకోబాటు సహ

కరించడానికి సంసిద్ధురాలై, వెంకట్రావుతో మధు

విషయాన్ని, అతరిపల్ల తన మనోభిప్రాయాన్ని, వె

డించుకొంది —

వెంకట్రావు సరోజ మాటల్లోగల యథార్థాన్ని అవగా

హం చేసుకొని కొనసలేకపోయాడు —

మధు కేత్రాలలో సరోజ హృదయం పుప్పొడి

రాలింది.

రఘు చేసిన ఉపకారానికి సరోజని ప్రతిఫలం పను

ర్పించుకొంది—కానీ, తనపట్ల సరోజని యీ విధంగా

సత్కరించి, గౌరవించుటం ఎవకోలేను—ఆమె

పంపిన ప్రతిఫలాన్ని పరీక్షగా చూస్తూ, ఆందుకువల్ల

హాయి జారవిడుదలకొన్ని వాడిలాగా మోగింపెట్టి

విశ్వదించాడు.

కొన్నాడు. తెలుగు నానార్థనిఘంటుకర్త 'లక్షణకవి' యనిగాక 'లక్షణమంత్రి' అని తెలుపుకొన్నాడు.

పైడిపాటి లక్షణకవి ఆంధ్రనామ సంగ్రహం రచించేడు. ఇతని తండ్రి పేరు ఏకామ్రమంత్రి. పైడిపాటి లక్షణకవి పేర మరొక పద్యనిఘంటువు ఉంది. అది* ఆంధ్రభాషారత్నాకరము. ఈ పుస్తకంలో అతని తండ్రి పేరు అమరనామాత్యుడు అని కొంచెం భిన్నంగా ఉంది. పైడిపాటి లక్షణకవులు ఇద్దరో, ఒక్కరో ఊరికిలన అవసరం. అడయూరులోని 'ధియసాఫికల్ సొసైటీ'వారి తాళపత్ర గ్రంథాలయంలో ఏకామ్ర నాథుని పుత్రుడైన పైడిపాటి లక్షణకవి రచించిన నిఘంటువు ఒకటి, పేరు తెలియని నిఘంటువు మరొకటి ఉన్నాయి. వీటిని కూడ ఊరికిలింపాలి.

పైడిపాటి లక్షణకవి ఆంధ్రభాషారత్నాకరంలో కందపద్యాలను, ఆటవెలదులను వాడేడు. కాని దీనిలో ఉండే చిత్రమేమంటే ఈ ఆటవెలదులకు గీతపద్యాలని పేరు పెట్టబడింది. ఇది వ్రాయన కాని పొరపాటుని మాత్రమే చెప్పవచ్చు. అట్లే తెలుగు నానార్థనిఘంటువులోకూడ ఆటవెలదులకు గీతాలు† అని చెప్పబడింది. ఈ పొరపాటు రెండు గ్రంథాలలోకూడ సమానంగా ఉంది.

తెలుగు నానార్థనిఘంటువుకర్త లక్షణమంత్రి పేరులో పొరపాటు ఉన్నట్లు తోస్తుంది. పైడిపాటి లక్షణమంత్రి పేరును వ్రాయన కాదు పొరపాటున లక్షణమంత్రి అని వ్రాసి నాడేమో. అదే నిజమయితే ఈ నిఘంటువు ఆంధ్ర భాషారత్నాకరంలోని ఒక ఆశ్వాసం కావచ్చు. నిఘంటువులలో దేవవర్గ, మనుష్యవర్గ మొదలైనవి చెప్పి, చివర నానార్థవర్గం చెప్పతారు. కాబట్టి ఈ నానార్థనిఘంటువు ఆంధ్రభాషారత్నాకరంలోని ఆఖరి ఆశ్వాసం కావచ్చు. మూలగ్రంథంలో మొదటి నాలుగు పద్యాలకు సంఖ్యలు ఈయబడలేదు. ఆటుతర్వాతివాటికే ఒకటి, రెండు అని వరుస సంఖ్య లీయబడ్డాయి. బహుశా మొదటి నాలుగు పద్యాలు గ్రంథాదినండి ఎత్తబడి నానార్థ పద్యాల ముందు చేర్చబడి ఉంటాయి. కాని నేను ఈ పద్యాలన్నిటికీ వరుస సంఖ్యలను ఇచ్చేను.

పైడిపాటి లక్షణకవి క్రీ. శ. 1700 ప్రాంతంవాడు, కాబట్టి తెలుగు నానార్థనిఘంటువు అదేకాలంది కావచ్చు.

ఈ పుస్తకాన్ని 'కథాప్రసంగవరవైఖరిని' రచిస్తాను అన్నాడు కవి. కాబట్టి హనుమంతుడు ఈ నిఘంటువును ఇర్రులకు చెప్పినట్లుగా మొదలుపెట్టేడు.

ఈ కవి కొన్ని సంస్కృతపదాలకు, తెలుగు మాటలకు కూడ నానార్థాలను వ్రాసేడు. ఈ మాటలను అచ్చునిఘంటువులలో చూడగా ఈ కవి ఇచ్చిన నానార్థాలు

* A Triennial Catalogue of Manuscripts Vol III Part III
1916-17-18-19 R. No. 399 (b).

† ఈ పొరపాటును పరించి ఇక్కడ ఈ పద్యాలను ప్రకటిస్తున్నాను.

చాలవరకు కనబడవు. అయితే అతను తక్కిన ఆర్థాలను ఎక్కడినుండి సంపాదించేడు? ఆ ఆర్థాలు గల నిఘంటువు ఎక్కడియినా ఉందా? 4 వ పద్యాన్ని బట్టి చూస్తే కవి ఎనిమిది భాషలలోని ఆర్థాలను చెప్పేదనిపిస్తోంది. కొన్ని ఆర్థాలు కన్నడనిఘంటువులో దొరుకుతున్నాయి. తెలుగు మొదలైన భాషలలోని, ప్రాంతీయభాషలలోని మాటలను విరివిగా ఆర్థాలుగా గ్రహించేడా?

నిఘంటు రచనలో కవి కొన్ని సొంత నియమాలను పెట్టుకొన్నాడు. మాటలలో లింగమును పూచించే విభక్తులను పాటించలేదు. కాబట్టి 'అజము' అను మాటకు బ్రహ్మ, విష్ణువు అను ఆర్థాలను, 'రావణుడు' అను పదానికి హంస అను ఆర్థాన్ని చెప్పేడు. సందర్భాన్ని బట్టి విభక్తులను మనం వేసుకోవాలి. నిర్మాణ సౌలభ్యంకోసమే ఇట్టి స్వేచ్ఛ అనుసరించేదని చెప్పవచ్చు. ఈ పుస్తకంలో 'పేరు' అను మాటను అర్థం అను భావంలో కూడ వాడేడు. నీలము(ప, 62)లో స్త్రీలిరంగుగల వస్తువులను గుచ్చెత్తేడు. ఇవి నానార్థాలు కావు. కాబట్టి ఇట్టి మాటలు అక్కడక్కడ ఉంటాయని ఊహించవచ్చు.

ఈ పుస్తకంలో వ్రాయవలసిన లోపాలు అధికం! తప్పులని తోచినచోట్ల, అర్థంకాని కొన్ని చోట్ల మాత్రమే ద్రక్ష గుర్తును వేసేను, కొంచెంగా సవరించ ప్రయత్నించేను. మరొక మంచి ప్రతి లభిస్తే పని సుధువవుతుంది. ఏదయినా ఈ పుస్తకం పండితుల కొక పెద్ద సమస్య అనే విషయం స్పష్టమవుతుంది. పండితులు అష్టభాషలను, వాటి ప్రాంతీయభాషలను పరిశీలించి ఈ పుస్తకంయొక్క విలువను నిర్ణయించ గోరుతున్నాను.

ఉ. శ్రీకమలాకర్ణ! సరసికావే!
యవతి (?) గౌ! స
ద్భీకరి వజ్ర దైత్యకులభేద! సమృధి
చిత్రసంగ! ర
తన్నకర గర్వసంహరణ! అబ్బకొల (?)
కపర్దికమ్మతా!
నీకు నొసర్చి ఉండము నెమ్మి మతించెన
సక్కిసింద్రులన్.

క. భాసురముగ వాల్మీకుల,
భూసుంహితీ కాశీదాస పుణ్యుల కరుణ
జేసెద వావార్థంబును
వాసిండు కథాప్రసంగవిరచైఖరినన్.

క. కనుగొని మానుమంతునిచే
వినిగోరెను బాంబరింతు విధు, సంగిరసున్

మును లవకొన్నవి మాటలు
కనుగొని చే ప్రస్తుతింపగలనో లేనో! 3
క తెలుగుల మకగుల, సంస్కృతి
కలముగల యచ్చభాషగల శబ్దములన్
తెలిగ తెచ్చిమ గరచె
తెలివోజ్వల కావ్యకర్త లక్షణమందెన్, 4
గీ. కొంచెపేరు లక్ష్య, కొమరొప్ప బంగారు;
కొంచెపేరు విల్లు, కొంచె గొడుగు;
కొంచె రథము, సిరిజ, మిరింబు, జల మంద్రు;
కొంచె హరియు, బుట్టి కోటకాసు (?) 5
క. సారంగము రథసారి;
సారంగము కొరి లేదీ, సరసికామన్;
సారంగ మతివయు, నలుగు (?)
1 సారంగము దంతి, చిలక, చివళివిధూ! 6

1. ఈ చరణంలో గణాలు సరిపోలేదు. యితలేను.

క. ఘృత మనగ తేయి, నీళ్లును;
ఘృత మనగా పాలు, దల్లి, నుగ్గిల, మినుమున్;
ఘృత మనగ తేనె, నెత్తురు;
ఘృత మన సంపారముఖము, కులగిరులయ్యెన్ ?

క. తీవనము వనము, మేఘము;
తీవనము పెండ్లి, నోయి, ఊతి వైచిత్రమున్;
తీవనము...మూరతి;
తీవనము...ప్రాణికోటి శేషము పేరున్. 8

క. అజ మనగ బ్రహ్మ, విష్ణువు;
అజ మనగా గౌరి, శివుడు, వాత్సల్యము గంధిన్;
అజ మనగ విలుపు, మెలుపును;
అజ మనగా మేక, చూక, యాకప మయ్యెన్. 9

క. గజ మనగ సింధు, సంగ్రుడు;
గజ మనగా గంగ, కుంగ, గణపతి, శివుడున్;
గజ మనగ రేల, రింగడు;
గజ మనగా పాము, కప్ప, కమలము, కణమున్. 10

క. కాకము కణి, కర్కట మురు;
కాకము గృధ్రంబు, మొసలి, కరి, నూకరమున్;
కాక మన కాక, గౌతమి;
కాకము నీలంబు, కుసుమ కౌంచనఫలమున్. 11

గీ. పుండరీకము తెల్పు, పులియొడు, ఎలుగండ్రు;
పుండరీకము కుసుమ, పుట్టుపాప;
పుండరీకము పూడ్చి(?) పురుషాశ్రయిధియొడు;
పుండరీక మెజ్జి(?) పురుక(?) జలధి. 12

క. వేదా యని నొక నాలుగు;
వేదా యని వీరిహాత్రి; వేదా సురభిన్;
వేదా విప్రులు, వరితలు;
వేదా వ్యాసంబు, హయము, వేదాశ్రుద్ధుల్. 13

గీ. 2వేరు పేరు పాము వేయింబ గల విండ్రు;
వేరు పేరు తులసి, వేదరాశి;
వేరు పేరు జలధి, విష్ణు పాదంబును;
వేరు పేరు పేర్లు విశ్వమునను. 14

క. తారలు సత్త్రింబులు;
తారలు ముత్యములు, కుసుమ తంబూలంబున్;
తారలు తెలియజేయుతలు;
తారలు వస్త్రాంబు, కృతులు, దిశగణపంతుల్. 15

క. గోపాలుడు సహదేవుడు;
గోపాలుడు గొల్లదల్లి, గోవ్యభుదదువుల్;

గోపాలుడు భూపాలుడు;
గోపాలుడు కృష్ణు డెరయు కుంభిరిలోనన్. 16

క. కేకి కొక్కెర, కృపధిము
కేకి పోరాదిలాది కేకియు రచన్ (?)
కేకివాద మయ్యారము;
కేకిగంఁబు పేరు కెం గా ర్పండ్రు (?) 17

కా. గంధా బాహుతి కల్పకృత్తుము, సభా
కంఠంబు, తంబూలమున్
గంధా కవ్యక, దంతి, వేము, రమణిన్
కన్దురి, కర్పూరమున్;
గంధా పుష్పాశి, పాణికంబు, రసమున్,
గంఁబు పుష్పంబులున్;
గంధా కుంకుమ, లేకు, కుమ్మెర, పరిన్
దిక్షింబు ప్రాణాహుతుల్. 18

మ. మధు వేదం బమృతంబు, లేవియలును
నృద్ధింబు, పానీయమున్;
మధువేదము, విశ్విదంధరసమున్,
మల్లేధిమున్, పద్మమున్;
మధువేక్షిరము, నమృతపార రసమున్
మల్లిద్విరపావళుల్;
మధువేయిద్ధర నెంచి మాడగ మహా
మందారవారావరిన్(?). 19

క. గృతి వజనధిము; ధిష్ణము;
గృతి సేత్రము, తిమ్మకంటి, దిగ్గజపంతుల్;
గృతి బ్రహ్మ మదీ, భువనము;
గృతి కంఠము, కూరి, గంగ, తిర మణిశూలన్(?) 20

గీ. పుట్టపేరు కొంప, భుజగంబు, మెసెనాలు
పుట్ట యముడు, బ్రహ్మ పునుక, సరవి(?)
పుట్ట వేదవ్యాసభుజా దిగు(?) వాల్మీకి;
పుట్ట సుకులు, సతులు, పుణ్యాశ్రులు. 21

క. తోడవగ పాక్షి పలుకుట;
తోడవగా గొడ్డు 4వడ్డ, తోగ, బ్రహ్మకృత్(?)
తోడవగ భద్రాగజములు(?);
తోడవగా నవనిసురులు, గృతియజ్ఞములున్. 22

2 మూలంలో నాలుగు వరణాలలోను పేరు వేరు
అవి ఉండగా మార్చితిని. ఈ పుస్తకంలో
పేరు అను మాటకి అర్థం అని అర్థం.

3. మాంసము అని మూలం.
4. బడ్డ అని మూలం.

- క. ఈ గవగ కూలి కప్పెర;
యీ గవగా నమ్మతి, చిలుక, యిందిరవిధుడున్;
యీ గవగ తొగ, భోగము;
యీ గవగా నురులపాట, యిల పంజరముల్. 23
- క. నవనీతి మువ్వతనారలు
నవనీతియ పువ్వుదోట, నవనమ్మదుడున్;
నవనీతి మరటిఫలమున;
నవనీతియ వెన్న, రంభ, నవయద్యవమున్. 24
- క. రావణు డెవ గా హంసయు;
రావణు డెవ మొసలి, మేఘ రథమున్ నవమున్;
రావణు డెవ రజతాద్రియు;
రావణు డెవ గౌరి, హస్త, రావణుడు భువిన్. 25
- క. భూతియు బలి భోజాదులు;
భూతియు దైవంబు, పిడుగు, భూతేశ్వరుడున్;
భూతియు జేరుదు, చిక్కెరు(?)
భూతం బా నవన పర్యభూతాత్ము లనెన్. 26
- క. భూతంబు నవగ సర్వియు;
భూతం బన పల్లమొక్క బుద్ధియు, తిరువున్;
భూతి మన పంచవిధము;
భూతి మన నభోమఖాదిభూతియు లయ్యెన్. 27
- క. పిచ్చిక శింభుడుకాడా(?)
పిచ్చిక శేవంబు, కోరి, పిండాన్నంబుల్;
పిచ్చిక వరాచము (?), చిరుగులు;
పిచ్చిక యొక చండమాను, పిడుగులు, గంగన్. 28
- ఆ. వె. ఘటము మయ్యి కోట, గామగ నుల్లెము;
ఘటము కడివ, కుంభకర్ణుతోలు;
ఘటము బొంది, కుచ్చంబు(?)ను, లంకిణి;
ఘటము కవ్య, కడుపు; ఘటము చెరువు. 29
- ఆ. వె. కుక్క పేరు నుడియ, నురుభాను, సింధుండు;
కుక్క చక్రేపురము, కుంభమాను;
కుక్క కడుపు, ముడుపు, కుశ, దర్భ, శ్యామంబు;
కుక్క డొక్క, వేళ్ళకులము రంప. 30
- క. చింతామణి పరు లండుడు;
చింతామణి రావిరక, చిలర పరుకుల్;
చింతామణి రష్రంగంథము;
చింతామణి సావరాయి, శ్రీపతి పేరున్. 31
- ఆ. వె. కుశలంబు వేదంబు; కుశలంబు మోదురు;
కుశలంబు ఘణిరాజ కుశల ముదవి;

- కుశలంబు వేకుక; కుశలంబు క్షేమంబు;
కుశలంబు క్షీతి, వాప, గోపురవలి. 32
- క. రంభవిగ రాజహంసయు;
రంభవిగా నరటికెట్టు, రథమును పేరా;
రంభవిగ నబల, యశ్వయు;
రంభవిగా భూతి, క్రతువు, రమణికి పేరా. 33
- క. భీముడు గద, భిల్లూకము;
భీముడు కుంకారక క్షీ, పిడుగుల రణలివ;
భీముడు వాన్పులు, రణమున;
భీముడు భీముడు సరితేరును బరచున్. 34
- ఆ. వె. గాలిపేరు కక్షి, గగనంబు, మేఘంబు;
గాలిపేరు మొసలి, కౌందుచ్చు;
గాలిపేరు దిగుడు (?), కవి, వైషలేయుండు;
గాలి శిరశ్చి మోతి కరము నంగు. 35
- ఆ. వె. రాగి పరుసవేది, రత్నాలపాగులు;
రాగి వేణువాప రవము, పాట
రాగి యోగాభ్యాసరంగంబు, మిరియంబు;
రాగి రావికెట్టు, రథము (?) కుంభ. 36
- ఆ. వె. భగము మాదితొర, బవెబాగ్ని శిఖ యంగు;
భగము పెట్టతొరి, భాను డంగు;
భగము రయంగు హరి, పరమేష్ఠి, శత్రు డంగు;
భగము గోరిపేరు పరపు (?) తోడ. 37
- ఆ. వె. వామంబు పొట్టి వనసికార్యంబు;
వామంబు మందు, నలుచ (?) నంగు;
వామంబు పుట్ట, వలరాజామోపులు;
వామంబు తెలుపు వగరు చిరుగు. 38
- ఆ. వె. తోడిమ శత్రుడు, రాయి, తోయంబు, తోలకరి;
తోడిమ గర్వచిహ్ను, తోపకాయ;
తోడిమ వాడుకాయ, తోరంబు మెరుపులు;
తోడిమ పువ్వుకొల, తోడిమ మొయిలు. 39
- ఆ. వె. కోడె బాణగాడు, కుమ్మరి దరచెడి (?);
కోడె ద్రవపత్రి, కోట్టవెన్ను;
కోడె కోడెభాను, కోమగోష్ఠ యంగుండు;
కోడె కోలిమితిరి; కోడె చేయి. 40

5. మూలములో యంగుడు అని ఉంది. గణ విధిజను సరిపోదు.

6. మూలములో వాలుగు దరచాలలోను కోడి అని ఉండగా, కోడె అని దిద్దితిరి.

అ.చె. గోవు పొదరసము, కృష్ణండు, వస్తుతెలుగు;
గోవు పంచదార, గొల్లవాడు(?)
గోవు యముడు, దుఃఖ, భుజింబు, రవి పేరు;
గోవు మంచవాడు, గోవు పేరు. 41

క. పొన్నలు పొరుగులు, పరుగులు;
పొన్నలు తాపేలు, 7యస్మిన్ పొగుల పేరున్;
పొన్నలు వికృతమెగులలు;
పొన్నలు ధిమరములు, కురులు, పూదోటలుమన్

క. వట మనగ కొఱుకు, వృక్షము;
వట మనగ మహేశ్వరుండు, వజ్రాయుమున్
వటము బ్రహ్మకేవల వృషభము;
వట మనగా నుట్టి చెట్టు, వనగండ్లండున్. 43

క. మాతలు కిమోతల వేరలు;
మాతలు చిరురాదువంటి (కోరిల్ (?) పేరిల్;
మాతలు కేషపు శిబ్రము;
మాతల నంజేసి బ్రహ్మకువలయు 9యగున్. 44

క. తాళము కప్పెర చిప్పలు;
తాళము కరకల్లి, పేఘ, తిప్పెట రవళిన్;
తాళము వోయ్యు వివాదము;
తాళము చప్పెట్టు; 10 తాళవృక్షము 7రణిన్. 45

అ.చె. కప్ప యారి, పుప్పి, గదిరివ యగుచెల్లి (?)
కప్ప యాయుంబు, కాలివంటు;
కప్ప రాయి, యప్ప, కడకోల, మేఘంబు;
కప్ప వడివ, రమణి, కప్ప పేరు. 46

క. నీరాట చెక్కు, మాపము;
నీరాట మునీశ్వరుండు, నీరాహకమున్;
నీరాట వంచి రం(?)బు
నీరాటము కప్ప, మొలలి, వినుమును, తొట్టిన్. 47

క. కిట్టలు మట్టలు, తిట్టలు;
కిట్టలు మృతిమాట; చెట్టు క్రిందిటమాటల్;
కిట్టలు పెట్టలు; కట్టలు;
కిట్టలు తిగు తిగవినలు, గీతప్రబంధల్. 48

క. కినుదుట మరదుట పరదుట;
కినుదుట తిగు తిగని నుదుట కెప్పిరకాయల్;
కినుదుట హాస్యపు పనులును;
కినుదుట భూరంబు పేరు, కీర్త్యక బరచన్. 49

అ.చె. కిలంబు పింహంబు, మురులు, శార్దూలంబు;
కిలంబు నవవియు, చింతి చెట్టు;

కిలంబు కోడియు, రవభూతి, శూర్పాతి;
కిలంబు వ్రతమును, సిగలు, నోము. 50

అ.చె. తాతె పరణి పేరు, తిలయును, హరియును;
తాతె తండ్రి గారు, పర్వరాజు;
తాతె వన్నీ పేరు, తిర్క్కంబు, శివుడండ్రు;
తాతె పేరు పూర్వకలపు కాలకా (?) 51

క. 11 చింపుడుకుడి జల్లనదను;
చింపుడు ముటాట వెంట చింబులు, జిగురున్
చింపుడు గల్లును (?) గానుగ;
చింపుడు నోరండ్రు, పింట చింపుడు పేరున్. 52

క. కాకర కరమును మోరియు;
కాకర వనివాళి, మృగ్యు కాకోదరమున్;
కాకర రజసుం పేరలు;
కాకర మడి మోగి, తిరువు, కాకర పేరున్. 53

క. వచ్చులు వలుకా కొయలు;
వచ్చులు విరహాగ్ని, చిరువు నాట్యముచిహ్నం;
వచ్చులు బర్హలు, కళిలును;
వచ్చులు... హాస్య లండ్రు, వాదము గానిన్. 54

క. పులిసిరి రాహువు కోరలు;
పులిసిరి గుడిరథము, బండి, పులుషామృగమున్;
పులిసిరి పుడిను, పముద్రము;
పులిసిరి, కపి, వారి, గారి; పులిసిరి చేయిన్. 55

క. ముక్కన్న వారికేళము;
ముక్కన్నను తాటిమంజు, మునిమా గ్గుండున్;
ముక్కన్న శివుడు, హరియును;
ముక్కన్న మహేంద్రవారి, మదితేయు గంటన్.

క. కది 12 రథిమల పన్నామాను;
కది ముక్కుండు, మెల్లకమ్ము, కరిబుందంబున్;

7. మూలం లో మచ్చిచోసులు అని ఉంది.

8 మోతలు వేరలు అని మూలం.

9 అమరన్ అని మూలం.

10 తాటవృక్షము అని మూలం.

11 చింపుడు అనునది చీరపుడు యొక్క ఉచ్చారణ గుడియూర్తిం ప్రాంతంలో అట్లే ఉండును. ఈ పద్యంలోని వెంట (వేట), పింట (పీట) ఇట్టిపదాలే కావచ్చు శివార్ధ దండక విఘంటువులో వెంట అనగా వేట అని అర్థం చెప్పబడింది.

12 రథిమలు అని మూలం,

కవి మంత్రి, జ్యోతిషుని దివలుడు;
కవి విభ్రుడు, రణము, సురభి కవివరు పేరున్.

అ.వె. 13కండ్లచీమ పేరు గణవాళు దివి యండ్రు;
కండ్లచీమ పేరు గరుడు డండ్రు;
కండ్లచీమ పేరు కరికంఠ దివి యండ్రు;
కండ్లచీమ యివ్వకండ్ల మండ్రు. 58

అ.వె. పావకంబు వీడె భావంబు చెఱకండ్రు;
పావకంబు 14సుద్ధి జంక వాడు;
పావకంబు చెవుడు, పగవాడు, మాఝారి;
పావకంబు కోరి, బ్రహ్మములము. 59

అ.వె. పుష్పకంబు చిలుక, పులితోలు, చింబాయి(?);
పుష్పకంబు రథము, పొన్నమాను;
పుష్పకంబు కొండ, పొడరిల్లు, పాలిండు;
పుష్పకంబు పేడ, పాలలి, వేట. 60

అ.వె. తాడుపలుపు, తాయి, చెవంబు, తలయేరు;
తాడు పోతురాజు, భరణి, కల్లి;
తాడు చలుగు, పాము, తివలగు పోరాట;
తాడు గొలియండ్రు, తిలలు, బయలు. 61

అ.వె. నీలంబు గరళంబు; నీలంబు వరుషంబు(?);
నీలంబు నిరిపేరు, నీల మండ్రు;
నీలంబు కృష్ణండు; నీలంబు గగనంబు
నీలం బవంగను వింగ్రుపేరు. 62

క. విశ్వేంద్ర భగము, విలిమిడి,
విశ్వేంద్రయ దామరయను, విశ్వేంద్రుడున్;
విశ్వేంద్ర రజకు పేరట;
విశ్వేంద్ర రాసి, చెండి, విశ్వేశ్వరుడున్. 63

అ.వె. భాండ మన్న భండ, బడిబాగ్ని, నధి మండ్రు;
భాండ మనగ అమ్మ, పరివ, భూమి;
భాండ మన్న భాను, వావండ్రు, బ్రహ్మాండ్రు;
భాండ మన్న రవి, బాగ, గోపి, 64

అ.వె. చిలుక రమణి పేరు శ్రీకంఠ, కన్నురి;
చిలుక మోవి(?)కొమ్మ, చిరురు, పువ్వు;
చిలుక వవ15నీకంబు, చిలుకండ్రు, చెఱకండ్రు;
చిలుక రావిరేక, చెలివి పేరు. 65

అ.వె. ముత్యంబు పుష్పంబు, ముత్యంబు వజ్రంబు;
ముత్యంబు నీరండ్రు, మొల్లి చెట్టు;
ముత్యంబు మక్కల, మోహంపు 16పల్లవం;,
ముత్యంబు మక్కర, ముగ్గుపేరు. 66

అ.వె. అశులపేరు కురులు, అధికారి, దీకటి;
అశులు సువకమండ్రు, అపారి పేరు;
అశులు తెప్ప, వాన, అకటి(రి), వవకండ్రు;
అశులు తుమ్మెదలును, అగ్ని శిఖలు. 67

అ.వె. పులిపేరు కరకటు(?); పాలుపైవ చండ్రుండు;
పులిపేరు పేఘంబు పారలు, బయలు;
పులిపేరు యివకండ్రు(?); పాదరిండ్లు, సింహంబు
పులిపేరు క్రొన్నెల, పాలి, యెరుక. 68

అ.వె. దివ్య అగ్ని పేరు దీప ముత్యంబు;
దివ్య నూరు, మక్క, తెలుపు నండ్రు;
దివ్యశియ, పువ్వు, నీహంబు, అమృతంబు;
దివ్యండ్లు, లక్ష్మి, శేష, మర్వం(?) 69

అ.వె. గుద్రాక్ష పథిమండ్రు, గుద్రాక్ష గుద్రాక్ష;
గుద్రాక్ష ధిద్రాక్ష, గుద్రాక్ష పేరు;
గుద్రాక్ష వివ వేరు, గుద్రాక్ష గుద్రాక్ష;
గుద్రాక్ష రక్షండ్రు గుగ్రుపేరు. 70

అ.వె. రామ గుప్పి, యగ్ని, రాజ్యంబు, వీరము;
రామ చిలుక, మొలక, రమణి సురుకు;
రామ నల్లు, తెల్లు, రక్షంబు, కలహంస;
రామ నల్లనదియ, రాము పరును. 71

క. దోమనగ పర్యటంబున;
దోమనగా కంపతోడుగు, రువ(?)గచ్చాయన్;
దోమనగ దుక్కి, చిక్కును;
దోమనగా హిమము, మద్ది, దోమయనయ్యెన్ 72

క. గోవింద మనగ పునసము;
గోవింద మనగ తొల్లి గొల్లడు సురియన్(?);
గోవింద మనగ కృష్ణుడు;
గోవింద మనగ పిల్ల గోపియనయ్యెన్. 73

క. పద్మ మన శివుని కంజడి;
పద్మం బన జపము, తిపము, బండ్(?)వయ్యెన్;
పద్మ మన రాణివాసము;
పద్మం బన పద్మిజంకు, భానుకు, గజమున్, 74

క. హేమం బన కరి, మకరియ;
హేమం బన పర్యటంబు, హేమము పవిత్రన్;

18 కండ్లచీమ = కండ్లచీమ.

14 సుద్ధి అని మూలం.

15. 'వవనీ' అనగా గణము కుదిరదు.

16. మోహంబు అని మూలం.

- హేమ మన బ్రహ్మదేవుడు;
హేమం బన నాధియకాల హేమము నయ్యెన్. 75
- క. అమృత మన మోక్ష మర్థియె;
అమృతం బన పొలు, నీట్లు, అంబుజ మిశ్రం
దిమృత మన పులియె, సింహము;
అమృతం బన నాక సంబు, హస్తీయనయ్యెన్. 76
- క. స్వర్గ మన నాక సంబుకు;
స్వర్గం బన దేవలోక స్వర్గవము, అస్తి (?) న
స్వర్గ మన విజము, త్యాగము
స్వర్గము దాస్యంబు, మిశ్రం బతురతనయ్యెన్. 77
- క. వజ్రమన ధూమి.....
వజ్రంబు దిక్కు, రస్మి, వాక్కును, 17గన్నుకా
వజ్ర మన స్వర్గ మెరుకయె;
వజ్రం బన సాయకంబు, వజ్రము నయ్యెన్. 78
- క. శ్రీపద్మ మనగ తామర
శ్రీపద్మం బనగ పక్షి, శివుడును, హరియెన్
శ్రీపద్మ మనగ తెలుపును;
శ్రీపద్మము నాగదర్శ సింధుర మయ్యెన్. 79
- క. కరుణ యన వెలయు నర్థియె;
కరుణయన నెవ్వయె నర్థి కాము, కృతయెన్
కరుణ యన గుణ ప్రవేశము;
కరుణ యనెన్ తిథ్య మెగుల గాదుట నయ్యెన్ 80
- క. సంస్కృతి ము లక్షణోర్థియె;
సంస్కృతి మన గతియె, కృతియె, సర్వము
ధూమిన్;
సంస్కృతి మన చెవివిషదియె;
సంస్కృతి మన పక్షి, పండు, పథి మొదలయ్యెన్.
- క. అక్రంద మనగ మోరియె;
అక్రందం బనగ 18 వేడుపు నర్థి యమెందున్;
అక్రంద మనగ జేగుట;
అక్రందం బనగ పక్షి, నర్థియె నయ్యెన్. 82
- క. అర్థ మన గనము, పసిడియె;
అర్థం బన ఫలము, దిస్తు మాగము, యధిపున్
అర్థ మన ముదుట యర్థము
అర్థం బన నిర్వికర్మ మతిశయ నయ్యెన్. 83
- క. యోగము కలిమి, యుపాయము;
యోగం బన వేగునాడు, యుద్ధములుంబున్,

- యోగ మన చిత్తవృత్తియె;
యోగం బన జాతికర్మ యత్తియె నయ్యెన్. 84
- క. భోగ మన పాము పడగయె;
భోగం బన కుళము, కీర్తి పొందుట, మామన్;
భోగ మన పదము, భవము;
భోగం బన వేదమానువుక్రమ నయ్యెన్. 85
- క. అవ్యక్త మనగ కృష్ణుడు;
అవ్యక్తం బనగ పింహ, మగ్నియె, లేదెన్;
అవ్యక్త మనగ చంద్రుడు;
అవ్యక్తం బనగ పర్వ మంబున యయ్యెన్. 86
- క. వృత్తాంత మనగ ప్రస్తుతి;
వృత్తాంతం బనగ క్రొత్తి 19 వారము పేరున్;
వృత్తాంత మనగ ముపయె;
వృత్తాంతం బనగ వార్త యుధము నయ్యెన్ 87
- క. శక్తి యన నీలిలావును;
శక్తి యనెన్ గట్టిగుణము, సమరసమూర్తిన్;
శక్తి కుమారస్వామియె;
శక్తి యనెన్ నంది వేల్పు, సమరస నయ్యెన్. 88
- క. స్థాణు వన గోరకు, కొక్కెర;
స్థాణువు నిరి తిరుపు, స్థలంబు ప్రవేశంబున్;
స్థాణు వన హరియె, హరుడును;
స్థాణువు ఘనమోహనంబు, లింగియె నయ్యెన్.
- క. హేతి యన...నుడు రాక్షసి;
హేతి యనెన్ నిర్మి, భవ్య, మింగుడు, చంద్రున్;
హేతి యన వెంట (?) మంటయె;
హేతి యనెన్ ఆయుధంబు, హేతువు నయ్యెన్.
- క. శ్రుతి యనగ చదువు తాస్త్రము;
శ్రుతి యనగా జేదిమూరి, జాంబీగయనన్;
శ్రుతి యనగ బ్రహ్మపాపడు;
శ్రుతి యనగా చెరియె, కుభము, మాత్రము
నయ్యెన్.
- క. భూతి యన గౌరి, గణపతి;
భూతియె నైర్వ్యాపదము, భుక్తియె, ముక్తిన్;
17 గనుక అవి మూలం లో ఉంది. గణం పరి
పాదు. కాబట్టి గన్నున్ అవి మాక్చును.
18 యేకైక సతీ భయమందున్ అవి మూలం.
19 వాదము అవి మూలం.

ధూతి యన లక్ష్మి, సంపద,
ధూతి యన న్నిజము బ్రహ్మ ధూతియు నయ్యెన్.

క. ధూత మన వగుట ? సత్త్వము;
ధూతి మనన్ అల్ప దోష్క బుద్ధియు, తినువున,
ధూతి మన పంచరిషయము;
ధూతి మన సత్తోహ భాదిధూతియు నయ్యెన్. 92

క. త్విణ మనగ పుష్పియ వన; ?
త్విణ మనగా త్యక్తి, మొక్క సంజ్ఞయు, తినువున;
త్విణ మనగ కాలత్యక్తము;
త్విణ మనగా బంటు బతుగు, క్షణము మాత్రమున్.

క. గుణ మనగ సత్యసంపద;
గుణ మనగా రమణి, వింటి కొప్పును, వారిన్;
గుణ మనగ ప్రాయ మించుక;
గుణ మనగా హైర్యహదితలములు నయ్యెన్ 95

క. రణ మనగ రాజ, ధూమియు;
రణ మనగా యుద్ధివేళి, రమణియు, భిరణిన్;
రణ మనగ భేదమందుము;
రణ మనగా రిశ్మితి వింతి రధిసం నయ్యెన్ 96

క. హరిణ మన లేడి, యిట్టియు;
హరిణం బన నిలుపు, తెలుపు, హరునును, హరి
యున్;

హరిణ మన మీను, మివలెయు,
హరిణం బన పర్వతంబు, వందయు నయ్యెన్. 97

క. 20 ప్రామాణ్య మనగ నెమికియు;
ప్రామాణ్యం బనగ పద్మపాటయు నమరున్;
ప్రామాణ్య ధూతి కాస్త్రము,
ప్రామాణ్యం బనగ కొడి ప్రస్తుత నయ్యెన్ 98

క. హైరణ్య మనగ చెంకియు,
హైరణ్యము నినుము, చెంకి, యినుకయు, చదువున్
హైరణ్య మనట పాడుట;
హైరణ్యము తెలిసి, ముచుతి, హిమమును, హరునున్.

క. 21 సంధిత్తు నెరుక, యుద్ధము;
22 సంధి త్రివికోపమును ప్రాప్తి పిహియు, తెలుపున్
సంధిత్తు నిజము, ధూమణ
సంధి త్రివి కౌరవుణ్యసన్నికం నయ్యెన్. 100

20. అన్ని దరణాలలోను ప్రామాణ్యమని
మూలంలో ఉండగా ప్రామాణ్యం అని మార్చెను.

21. అన్ని దరణాలలోను సంధి త్రివి మూలంలో
ఉండగా సంధిత్తు అని దీర్చెను.

22. ఇందియ్యు సరిగా లేదు.

జానకి

శ్రీ వి. యస్. చెన్నూరి

రామ్యూర్తి స్కూలు డైరీ పాసయి, మేనమామ గారి ప్రోత్సాహంతో, వైదికువులకి గాను, ముద్రాసులకి పయనమయ్యాడు.

రామ్యూర్తివి సాగవంపదానికి బానికి స్టేషన్ దాకా వెళ్లింది రామ్యూర్తి బానికివద్ద పెనుపురినుంచి ఆరిష్టంతో రైలెక్కాడు.

ఎవ్వడూ లేదీపిల్లలా గెంతుతూ, ఎవ్వరూ, దలాకీగా వుండే బానికి, ఆరోజు ఆరోజు వుండవం రామ్యూర్తివి కలవర పెట్టింది. రైలు కదిలేప్పుడు బానికి కళ్ళిల్లో నీళ్లు తిరిగాయి బానికి ఎంత ప్రయత్నించినా, రామ్యూర్తి కంటబడుకుండా దాచుకో లేకపోయింది రామ్యూర్తి శిలావ్రతిమకి మల్లే నువ్వు గించి చూస్తూ వుండిపోయాడు.

రైలు కలవేంకో దూసుకుపోతోంది. రైలు కంటే వేగంగా రామ్యూర్తి బుర్రలో పిచ్చి పిచ్చిగా, ఆలోచనాతరంగాలు పాగిపోతున్నాయి.

రైలు వెంట్రో స్టేషన్ చేరుకుంది. రామ్యూర్తి కళ్ళిల్లో బానికి మెనులాడుతూ నే వుంది.

ముద్రాసులో అంతా కొత్త వాతావరణం. అందరూ కొత్త నేస్తాలు ఏదో చింతిలోకంలో వున్నట్లనిపించేది రామ్యూర్తికి.

తిలకో తిరిగేవాళ్ళందరూ కలిగినవాళ్ళ పిల్లలు. భోగాలకి నిలాసాలకి ఘరానాగా కల్చు పెట్టేవాళ్ళు.

పాపం, తిల కలాసాగు. మేనమామ భాగ్య వంతుకు కాదు. అతిదీ సంపాదన తిలదానికి చాడు. కాని, కష్టంలో కష్టం, ఎలాగో, అప్పో సబ్బోచేసి, పంపిస్తున్నాడు. రామ్యూర్తి వైకి ఘరానాగా అవు పించినా దెబ్బ మూత్రం అతి పొడుపుగా వాడుకు నే వాడు.

రామ్యూర్తికి కొత్త వాతావరణంలో—కొత్త నేస్తాలతో కాలం సరదాగా నే గడిచిపోతోంది.

ఎవ్వడో, ఏకాంతంలో వున్నప్పుడు మాత్రం బానికి జ్ఞాపకాలి కొచ్చేది చంద్రులు బతుకెక్కరి ఏదో పోగొట్టకున్నవాడికి మల్లే దిగులుగా కూచుండి పోయేవాడు.

సంవత్సరం రోజులు దొర్లిపోయాయి సెల వుల్లో విద్యార్థు లందరూ తమ తమ ఇళ్ళకు వెళుతు వ్వాడు. రామ్యూర్తి కూడా మామగారికి ఉత్తరంరాసి బయలుదేరాడు. రైలు కదిలింది.

‘బానికివి చూచి సంవత్సరం అవుతోంది. ఈ సంవత్సరం వ్యవధిలో ఎంతగా మారిపోయిందో!

నే నొచ్చానని తెలిస్తే తప్పకుండా పరుగుతు కొస్తుంది. నేను చూడాలి వైపుండిపోతాను. పలకరిం చను. తాను పలకరించడానికి చికిత్సపడుతుంది కాస్త ఉడికించి పలకరిస్తాను.

“ముద్రాసునించి వాకేం తెచ్చావ్?”—అని అడుగుతుంది.

“అచ్చే, నే నేం లేలేదే”—అంటాను. చిన్న బుచ్చుకుంటుంది.

మెల్లిగా వొక్కొక్కటే తెలులోంచి, తీసి ముంగు పెడతాను. బానికి సంతోషిస్తుంది.

ముద్రాసులో నా అనుభవాలు గోరంతలు, కొం డంతలుచేసి చెబుతోంటే వోడు తెలుదుకు చింటుంది—రామ్యూర్తి యేదేదో పిచ్చి పిచ్చిగా కలుగుం టున్నాడు.

రైలు, స్టేషన్ లో ఆగింది. పెట్టే, వెడ్డింగూ కూరీ నెత్తి కెక్కించి, చూచుకుగా, కాలివెడ నే బయలుదేరాడు.

మామగారింటికి పోయేదాల్లోనే బానికి ఇల్లు. దాదా మీది కనిపిస్తుండేవాని నని చూచాడు. కనిపించ లేదు.

“ఎందుకు తొందర?—నే నాచూసని తెలిస్తే అదిదే పడుగవుతుందా?”—అని నవ్వుకున్నాడు.

రామ్యూర్తి ఇంట్లో చేరుకున్నాడు... అప్పటికే గండుమాకు కోసాలు గడిచిపోయినై. పూర్వోచి ప్రియమైన లండనూ, ఒక్కొక్కరే విచ్చి పలకరించి పోతున్నాను జానకిమాత్రం అవుపించలేదు. కారణం ప్రాసాండుకోలేక పోయాడు. బాండ్ల తెలిజేమో ననుకున్నాడు.

కానీ, తీరంతా తెలియగా, బాండ్ల తెలియకపోవడమేంటి?—రామ్యూర్తి బాండ్లమీద కోప మొచ్చింది.

‘ఎంతగర్వం!’—అనుకున్నాడు. కానీ, అలా అనుకుని గవ్ చివ్వన వుండలేకపోయాడు.

‘నేనే ఎందుకేళ్లకూడదు వచ్చింటికి?’—అనుకున్నాడు. అనుకున్నదే తప్ప తేచి బతులు లేరాదు.

శుక్లం యొక్కతూ నే జానకి తొగ్గి నీతా రామయ్యగారు ఎదురై పలకరించడం నా నే ధరధరా వెళ్ళిపోయాడు. రామ్యూర్తి లెక్క వెయ్యలేదు. ‘అయ్యవారి తరహా అంటే’—అనుకుంటూ ముందు నడిచాడు.

జానకితల్లి రామలక్ష్మణమ్మ మాత్రం—“యెవ్వరొచ్చావు నాయనా?—కులాపా?” అని పలకరించి, బాడ్లకి చాచిపి, అరగంటచాకా తిరిగిరా లేదు.

జానకి అవుపిస్తుండేమోనని వెతికాడు. కనిపించ లేదు. దాదామీడికి వెళ్ళి చూచాడు. దాదామీడి గది తాళం వేసివుంది.

“బాండ్లమేంటి?”—అని అడుగడామనుకుంటే, నాకరు నెలకూడా అవుపించలేదు.

ఏమీ తోడక అలా కూచుంటిపోయాడు.

ఎంతవేరని అలా కూచోగలకు?—తిన్నగా దొడ్లోకెళ్ళి, మల్లెపాడురికి నీళ్లుపోస్తున్న గామలక్ష్మి వయ్యగారివద్ద పెంపువుద్దుకుని, ఇంటివేపు ఎకిచాడు.

వడిదాల్లో అవుపించి నాగర్ని విలేజ్ అడగా జానకి పూర్వో లేవని మేనమామగారింటికి వెళ్ళింది నీ తెలిసింది. రామ్యూర్తి అక్క నిరాశయింది ఆ పూర్వోవున్న పాటనుకోసం అతికష్టంతో గడపా తిని వచ్చింది. దీనినిగా ఏమీ తోచేదొకరు ఎవ

రితో మాట్లాడుతున్నా—ఏవని చేస్తున్నా జానకి బాధకొనికొచ్చింది.

మరో సంవత్సరంకోసాలు దొర్లిపోయాయి.

పరీక్షలు దగ్గరపడుతున్నయ్. పరీక్షలకగా నే వెళుతున్నా. పెంపుల్లో యింటికొక్కొక్క బానకిని చూడొచ్చు రామ్యూర్తి అందరి విద్యార్థులతోపాటు పరీక్షలకి తయారవుతున్నాడు.

ఇంకెలా? మామగారికి నీరియనగా ఉంచని ఇంటినంతి వుద్దరం వచ్చింది. ఉద్దరం అందిగా నే ఎక్కడిని బతులు దీరి వచ్చాను.

మామ చావుబతుకుల్లో ఉన్నాడు. దాక్కున పెంపులు విరిచాడు. రామ్యూర్తి శుండెల్లో బండ్ల పడ్డ ఓయింది.

వారంకోసాలపాటు నీద చేయించుకున్న మామగారు, ఓవాటిరాత్రి పన్నెండుకుంటలకి, ఇమాలోకయాత్రి చాలించాడు. మామగారికి కర్మక్రమపు బయ్యేకరహం, రామ్యూర్తికి మగం తీరిక లేక పోయింది కనీసం, జానకిని కలుసుకునేందుకూడా వి్యవధి దొరక లేదు.

అకోజ ఇంట్లో వాతావరణం కాస్త ప్రశాంతంగా ఉంది. వచ్చిన మల్లాలండనా వొక్కొక్కరే వెళ్ళిపోయారు. మేనమామగారి బావమరది, అరివి తాలూకు బంధువులూ తిప్ప మరెవ్వరూ లేరు మేనమామగారి ఆస్తికురించీ—అత్తగారి పోషణ కురించి వాళ్లలో వాళ్లకి మాటలు జరుగుతున్నయ్.

రామ్యూర్తికి నీలు దొరికింది. తిన్నగా జానకి ఇంటివేపు ఎకిచాడు.

జానకి ఇంటిమందు కాదు అగివుంది. ఎవరో బంధువులొచ్చివెళ్ళున్నాను. ఇంట్లో అంతా చూడా విడిగా ఉంది.

ఎవరో పెళ్ళిచూపులకని వచ్చివెళ్ళు నాకరు ద్వారా తెలిసింది.

అబ్బాయి ఎం ఏ. పాసయ్యట్ల. కాలేజీలో ట్యూటర్ గా పనిచేస్తున్నట్ల. ప్రితర్థితిం తోలే దింది వుందిట. అందిగాదూ, శుభవంతుడూట. బాండ్ల ఈ సంబంధం ఇచ్చమేట

రామ్యూర్తి శుండెల్లో గతుక్కురుంది. మనసు ముడుగులేదు. పిచ్చిపిచ్చిగా ఆలోచించుకుంటూ ఇంటివేపు ఎకిచాడు.

అనుకునాటి పొయ్యిలో, దాచామీద బాసి
వొక్కరే కూచుని, దూరంగా ఆకాశంలో ఎరగా
నిట్టూరుస్తూ, పదిమంది కొంపల్లో కృంగిపోతున్న
నూర్గురి పసికిరణాలతో ధగధగ మెరిసిపోతున్న
ప్రకృతిని, యన్నా యేవేవో తియ్య తియ్యని కలలు
కంటోంది.

అమె కట్టకున్న తెల్లని వాయిదీరగా, తెల్లని
సిల్క్ చోరీ, వోడులుగా అల్లుకున్న జవలో గురుగు
కున్న మలైలూటా, పంజకంతుల వింతజెలుగుల్లో
ధగధగ మెరిసిపోతున్నాయి.

పచ్చగా, పసి నిమ్మపండులా, గయసుతో
నచ్చిన వయ్యారంతో అర్ధజేడిగవచ్చిన అప్పురదికి
దుల్లే వుంది బాసి.

‘రంజేశ్వరికి ఎంతగా మారిపోయింది!

అడవాల్లాంటి త్వరగా ఎదిగిపోతాడు!’—అను
కున్నాడు రామ్మూర్తి.

ఆ మరణం వొక్క కారీకంగానే కాదు—
మానసికంగా కూడా—అన్న రిషయం తెలుసుకునేం
దుగు ఎంతోకాలం పట్టలేదు రామ్మూర్తికి.

బాసికి మాటల్లోకి దింపి, మెల్లగా తిన ముదిస్తూ
లోని విషయాన్ని కలుపు పెట్టాడు.

బాసికి పోనకా నవ్వేసింది.

“కూమిందు రామా, నువ్వై అందివి పళ్ళికి
అగ్రలు చాస్తున్నావ్”

“నిజంగానా?”

“అవును. అప్పటి ఎప్పుడూ అధికమయిన
సుఖాల్ని—విశ్రాంతిని కోరుతుంది. కానీ దారి
ప్రశ్నల్ని కోరి తెచ్చుకోదు. బా;ల్ని వరించదు.”

రామ్మూర్తి ప్లాజువులా నుంచుండిపోయాడు.

“బాసి! ఆడదానిక్కా చలిసింది విశ్వరథం
వొక్కటేనా?”

“కాకపోవచ్చు; కానీ, విశ్వరథంతో కొడుల్లో
లేని జీవితంలేదు”

“ప్రేమని కూడానా?”

“ప్రేమా?—ప్రేమ?—అదన్నీ పుస్తకాల్లోని
మాటలు మూర్తి! వాస్తవిక జీవితానికి కొరతలేసింది
దబ్బు!—ప్రేమకాదు.”

రామ్మూర్తి పలకలేదు.

నిజమేనా—అడదానిక్కా చలిసింది విశ్వరథం
వొక్కటేనా?—కోరిక నగలా, చీరలూ, అందిమెన
మేదా, నుంచి కాదు, దానవసీలూ వుంటే
చాలా?—ప్రేమకి అర్థంలేదా?

రామ్మూర్తి ఆలోచిస్తూ వుండిపోయాడు.

బాసి మారిపోయింది—ఆ వునిలో తీసి—
ఆ మాటల్లో హందాతిం—ఆ కళ్ళల్లో గర్వం—
బాసి నిజంగా మారిపోయింది.

“నిజం బాసి, అర్థంలేని ప్రేమకోసం ఆకల్లు
చంపుకోవడం అవాంతరాలని తెచ్చిపెట్టికోవడం నెరి
తపిమే కావచ్చు. ఇప్పటికయినా నీవూర్ధునం నిర్వి
చెప్పినందుకు నా ధన్యవాదాలు. పెన్ బాసి!—
నల్గొస్తా!”—రామ్మూర్తి జగలు కోసం ఎదురు
చూడకుండానే దరదరా మెట్టదిగి వెళ్ళిపోయాడు.

బాసి అతిగాని వేపు చూచి నవ్వుకుంది.

‘నిచ్చినాడు!’—అనుకుంది.

* * *
బాసి, ఆ పూల్లో ప్రేమ ప్రభావులు గడిచింది
డాక్టరు సీతారామయ్యగారి విశ్రాంతి. లేక లేక
పుట్టిన సంతాపం కొనసాగేతే అల్లారు ముద్దుగానే
పెరిగింది. సీతారామయ్యగారు బాసికి ఎందులోనూ
లోటు జరిగిందేమోనాడు. గారాలంగా పెరగడం
మూలాన మాటంటే పట్టంగానీ—నువసులోని విష
యాన్ని దాచుకోవడంగానీ ఎరగదు. ముక్కుకి
నూటిగా ప్రవర్తించేది.

పచ్చగా, పసినిమ్మపండులా గయసుతోనచ్చిన
వయ్యారంతో విరియబూసిన నూటి పొదలూ ఎప్పుడూ
నవవలడుతూ వుండేది.

బాసికై, స్కూలు వలక పూర్వమే
రామ్మూర్తిలో పరిచయమైంది. వంపిలది రివ్యూల్లల్ని
నూదంటు రాయిలా ఆర్పించి, తిడుచుట్టూ తిప్పించు
కుని, కాపలాకాయించుకుని, గర్వంగా తిలలోతాను
నవ్వుకునే బాసి, రామ్మూర్తిలేని ఆర్పించుకునేటే,
రామ్మూర్తిలోని నిశ్చయంలేనాటి.

రామ్మూర్తి అందిగాడు. తెలివెరుకు. నుగ
వంతుడు.

బాసి అర్ధమకు వాలుగోళారం కావోలు దదువు
తోంది. స్కూలు వార్షికోత్సవాల సంవత్సరంలో, విద్య

దూరచేరి ప్రదిర్పించబడ్డ నాటికలో 'హీరో'గా పటించిన రామ్మూర్తి, ప్రాచుర్యమును పొందిన గానకుండా, జానకి మృదంగాన్ని కూడా దూరగొన్నాడు. ఆ ముహూర్తమున విద్యార్థులు, 'అరితః శానంతి' కార్యదర్శిగా రామ్మూర్తి, సహాయకులుగా జానకి ఎమ్మెల్యేలతో సన్నిహితులయ్యారు. ఈ సన్నిహితులను సీరియలీ, పిక్కార్లీ కూడా తిరిగింత స్నేహానికి వారితీసింది.

జానకి రామ్మూర్తిని ఒకరి ఆంధ్రర్యాల మహిమితి చెప్పకునేవారు. కష్టసఖల పండుకునేవారు. గంటల తిరిగియే వేవో ంర్పించునంటూ కూడుచేవాళ్లు, ఎవరూ వాళ్ళరివారిం చే వాళ్లుకారు.

ఇద్దరూ ముగ్గులువెలలో పరిక్షల్లో కృతార్థులయ్యారు. జానకి మైదనువులికి వెళ్ళడం యిష్టంలేక అంతిటితో అగిపోయింది. రామ్మూర్తి మామగారి ప్రోత్సహంతో మద్రాసుకి వెళ్ళాడు.

రామ్మూర్తి మద్రాసులోవున్న రెండేళ్ళకాలం లోనూ జానకి బాగామారి పోయింది. తిండి సీత రామయ్యగారి దిగి నూరింది ఎవ్వడో ఒకటి రెండూ దింపగమారి కేసులు తప్ప శిశుమాదరి దాక్కునగారికి, దిహంతు మోచ్చింది ఇవ్వకు రెండుచేతులా అర్పిస్తున్నారని అందరూ అంటున్నారు. ఈమధ్య ఓకారు కూడా కొన్నారట దీంతో జానకి అంతిమూ పెరిగింది. గొప్పబుద్ధిలా, గొప్ప అలవాట్లూ, గొప్ప వారితో స్నేహం, అలవర్చుకుంది. అభిజనులు మాన్చుకుంది బహుళ కళానిన్నా కాదులో వెళ్ళాలి. చీకట్లకు నేర్వకు కూడా రాసేది పక్కనండాలి.

జానకి బాగా మారిపోయింది—ఆవిడ దృక్కోణం మారిపోయింది.

గొప్పగొప్ప సంబంధాలు జానకి కోసం ఎదురుతున్నాయి.

అందం తిక్కవనో—విశ్వరంగం తిక్కవనో—దగువు తిక్కవనో—ఉద్యోగం లేదనో వంకలు పెడుతోంది జానకి. చివరికి, మద్రాసునించి ఓ సంబంధం వచ్చింది. అతిగాడికి అందం, విశ్వరంగం, దగువు ఉద్యోగం అన్నీ వున్నాయి. జానకి యీ సంబంధాన్ని వొప్పేసుకుంది. వరుడు కట్నం యావేణా చిల్లికానీ ముట్టనని చెప్పడంచేత, సీత రామయ్యగారు

కూడా ఈ సంబంధం చేసుకునేందుకు వొప్పుతున్నారు.

జానకిస్వతు యేదో వూహించుకుంటూ, తియ్యతియ్యగా కలలుంటోంది.

ఆమెస్వతు కావలసింది అర్థంలేని ప్రేమకాదు. కీర్తి!—దబ్బు!—హోదా!.....

* * *

అర్థిగారి పుట్టింటికి హాజరై, రామ్మూర్తి మద్రాసుకి బయలుదేరాడు. పరిశీలించుతోన్నా. నెల వులిచ్చారు. అప్పటివరకూ రామ్మూర్తికి, తింధిరివ్యక్తుని చరించి ఆలోచన రాలేదు.

అర్థిగారు పుట్టిల్లు చేరుకుంది మామగారి ప్రపంచంలోనే లేదు.

'ఇవ్వకు వాకెరు దిక్కు?—దగువుకి దిక్కువరంపుతా?—కనీసం తింధిరిని పెడతా?—వాకి ప్రపంచంలో ఎరున్నా?'

తిర్తి పోయిందివాతి, తిర్తి తో ముట్టువు కావట్టి ఆదిరించాడు. అతిదూర వాటుకున్నాడు. ఇహ, అది రించేవాళ్ళెవరన్నా?

తిండికి ఉత్తరం రానే?—హీ!—ఆమ్మం పున్నం ఎరుగని తిర్తిహిడ అభాంపంమోసి, పుట్టింటికి తిరిగిసి భోగంతుంచెతో మలికే తిండికా?—అంత కంటే అనుకున్నాతిన్నా.

అవును, వేసేం అన్యకుణ్ణికాను. నాచాట్ల నేను పోషించుకోగలను దగువుకున్నాను ఎక్కడో వాకరిలేని బ్రతుకుతాను.'—రామ్మూర్తి దగువుకి స్వస్తిచెప్పి, ఉద్యోగంకోసం ప్రయత్నించడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

పెళ్ళేదేదా వర్యస్వం అమృతం అంతిమపూర్వం చెనెన చేబడులు తీర్చిసి, గది భారీచెసి, ఉద్యోగా శ్యేషుకు బయలుదేరాడు.

కాని, ఉద్యోగాలు సంపాదించడం అనుకున్నంత తేలికయిందనికాదని తెలుసుకునేందుకు ఆత్మకాం పట్టలేదు.

అభీనులు—ఛాన్సలరీలు—విల్లులు—రుకాబాలూ అన్నీ గాలించాడు. ఎక్కడ భారీవుందని విన్నా అక్కడికి పరుగెత్తాడు. కన్నువాదికాళ్ళల్లా పట్టుకున్నాడు, కాని ప్రయోజనం కనిపించలేదు.

కోలా, కాళ్ళరిగేలా పూరంత గాలించి, పాత్రులతోకలూ ఉమామహాలక్ష్మి 'రామమమ స్రుతి' చేతుకు వేనాడు. అరటిపళ్ళు అరగించి, పంపు నీళ్ళు పట్టించి, అరుచుమీదికి చేతుకు వేనాడు. స్రుతి అరుచుమీది బుచ్చేటి అభాగ్యుని, అభాగ్యుని మామూ—'శరీరములే ఇంత ధయంకరంగా పుంటుందా?'—అనుకు వేనాడు.

'అందుకే కాబోలు, బానికి పేరుని తృప్తిక రించి, విద్యార్థుల చేతు మెగింది.'—అనుకుని భాగ గా విట్టాల్సివచ్చింది.

అలా, అరాధితేర మద్రాసు మహానగరం విద్యార్థిపాల వినిలకాంతుల్లో ఉద్దేశ్యమహంగా వెలిగి పోతోంది. పులంత కాల్వలో—రిక్తాలలో తీరిక లేని వికలమైత భాగ్యుడు వికలాంతి తీసుకుంటున్నాయి.

వలెందో గ్రాంథ్యులకూ, కేవలమేమిమీది ఒక్కడే కాల్వకుంటూ—విక్రమ విక్రమంబూ ఎదురున్నాడు, స్రుతిచేతు రామ్యురీ

బట్టు బాగా వెలిగిపోయినై (కాపు వెలిగి పోయింది. గడ్డం మానిపోయింది. తేమలో చిల్లిగవ్వ లేదు లేవట్టింది, అరగించడానికి అంటిపళ్ళుగూడా లేవు. అఖిలకాశీ స్థాన సేవకలయినాపాన వెలిగి పోతోంది. రామ్యురీ దీర్ఘంగా అలాచిస్తున్నాడు. అతినియంతు ధరిచియు ధయంకరంగా ఎదిప్తోంది కోరికలనిచ్చి.

ఏదో చివ్వచేయలే వెల్లికి తిరిగియాడు. కోడుమీది వెలుతోన్న రిక్తా ఆగిపోయింది ఎవరో ఇద్దరు ఎదురై ఆహుతి అందులో ఒకడు చేతిలోని కత్తిని యుగిచిస్తున్నాడు. ఇవోకడు రిక్తాలోని రెంగలీ ఆసామిని దింపి, అతిగాడి తేమలు తిడుతు మన్నాడు. రిక్తావాడూ—ఆసామి నిస్సహాయంగా నుంచుండిపోయాడు.

ఈదృశ్యం చూచేసరికి, రామ్యురీలోని ఉడుకురక్తం మతిమతిలాడిపోయింది. మద్రాసులోని గుంపల మోసాలు రామ్యురీకి తెలియందికాదు. రామ్యురీ మామూ పూకుంపలేపోయాడు.

నెలకే వెల్లికి తిరిగి, నెలకంబూ, కత్తి పట్టకున్న వాడిమీదికి ఉరికాడు. అంతవరకూ నిస్సహాయంగా నుంచున్న ఆసామీకూడా రెండోవాడితో కలియ

బడ్డాడు. కొంతసేపు పునరుద్ధరితరువాత నుంచు రిద్దరూ పారిపోయారు.

ఆసామి మనసు కుదులుబడింది. ఏ అత్య చారమూ జరక్కుండా. తేమలోని పాతక వేల గూపా యలా వెక్కు వెదరకుండా సమయానికి దీవుల్లాగా ఆనుకున్న రామ్యురీని ఎంతగానో అభివందించాడు. రామ్యురీని తిలతోబాటు తిలలాడ్డికి తీసుకుపోయి, అతిని స్థితిగతులు విచారించి, తిలకి చేసిన మేలుకు కృతజ్ఞతగా తిలతోబాటు కలకత్తా వోస్తే, తిప్పుకుండా యేదీవా వుద్యోగం యిప్పించగలవని హామీ ఇచ్చాడు. రామ్యురీ రెంగలీ ఆసామీతోబాటు కలకత్తా వెళ్లడానికి నిశ్చయించుకున్నాడు.

మరునాటికోలా, కలకత్తా మెయిల్లో రెంగలీ వాలాతో బాటు, రామ్యురీ కూడా ప్రయాణ మయ్యాడు.

* * * * *
బండ్లు ఓపలవుతాయో—ఓపలు బండ్లవుతాయో. విద్యార్థిమహులూ ఎవరి దాక్తు సీతారామయ్య గారు (తాళకుడి లేమికి ఆలవాటు పడతారనీ, ఉన్న నిర్వస్యం లేమల్లో పెట్టి, చూటాల్సిగా నుండెలాగి పర లోకయాత్ర సాగిస్తారనీ ఎవరూ ఆమోదేను.

దాక్తుగారి మరణంతో ఆస్థలవాళ్ళు యాగలు మూగిపట్టు మూగి, మిగిలిన కాస్తకూడా సంచుకు పోయారు. భార్యచిట్టలు తలదాచుకోడానికి ఇల్లు కూడా మిగిలేను.

రామలక్ష్మివచ్చు కూతురు బానికితోబాటు తమ్ముడిల్లు చేతుకోవలసి వచ్చింది. బానికి అంతస్తు దిగిపోయింది. సినిమాలూ సికాయా బంపియినై. మురిక బట్టలే కలుచెనై.

రాగిగువ్వ కట్నం అవక్కుండానే పెళ్ళికి ఒప్పుకున్న పెద్దమనిషి దాక్తుగారు చెబుకు వేసరికి పాతక వేల కట్నం చెల్లించిందే వునై కట్టవని మామ న్నాడు. అంతా 'వెటికో' అయి పెళ్లిపీటలదాకా వచ్చిర పెళ్లి అలా తెల్లారిపోయేసరికి, రామలక్ష్మి వమ్మగారి నుండెల్లో బండ్లపట్టయింది. దాక్తు గారు బ్రతికుంపగా ఎగబడుతోన్న సంబంధాలు దని పోయిందిరెవారో ఒక్కటి దిగిరావలసిలేదు.

"చెరువులో నీళ్ళుండేవరకే కప్పుల బెడలెయ" అని ఎంతగానో వగచింది బానికి తల్లి రామలక్ష్మివమ్మ.

జానక్కి అంతే అయోమయం గా వుంది.

“నాకు పెళ్లిదండ్రు! వదువుకున్నాను. ఉద్యోగం చేసుకు బ్రతిగ్గులను. నాకోసం మీరేమీ ఖంగు పెట్టకో వద్దు” అని అన్నది జానకి.

“అదేమిటే విచ్చిపిల్లా! ఆయనగారు పోయి ఇప్పుటికే కాపురం వీధిప బడిందిచాలక, నీవుకూడా సంపాదించాలా మగరాయుడికిమలే పెళ్లి పెట్టాకు లేకుండా” అని కంటనీరు పెట్టబన్నది రామ లలితవల్కు.

తిరిగేం జవాబు చెప్పాలో తోడక విక్ర ముహం చేసింది జానకి.

పెళ్లిపిల్లదాకా వచ్చిన పెళ్లి అనిపామేసిరికి, జానక్కి లోకంమీద చెడ్డే చిరాకేసింది.

“ఛీ! ఏం మనుషులు!—చెబ్బుకోసం ఏమైనా చేస్తారు. ఎన్ని అబద్ధాలయినా అకుతాకు. ఎంత నీచానికయినా దిగుతాను—ఓళ్లు మనుషులేనా?—వీళ్లికే హృదయాలేనా?—అనుకున్నది జానకి.

వెంటనే రామ్మూర్తి బృహదాది కొచ్చాడు. ఆమె హృదయం బరువుగా—బాధగా ఊళించింది. కళ్ళు చెయ్యిగిల్లాయి

‘మానవులు యేగాలి కావాడ ఎత్తుతారు. ఏసమ యానికొమాట మట్టాడతారు. నేను మాత్రం యేం చేశాను?—నమ్మకోసం రామ్మూర్తి ప్రేమని తృణీక రించలేనా?—రామ్మూర్తి హృదయం యెంతగా ఊళించిందో.

రామ్మూర్తి ఇప్పుడిక్కడంటే?—వాకన్నీటి ధారలతో అతివిపాదాలు ప్రవహింపచేస్తే?—క్షయించ మని ప్రార్థిస్తే?—జానకి హృదయం తిల్లిడిల్లింది.

జానకి ఎవ్వరూ, ఏకాంతంలో, ఏదో ఆలో చించుకుంటూ గడపడెం రామలలితవల్కుకి బాధగా వుండేది.

జానకి మేనమామ రంగారావు తాకుడు. న్యవహారాలి. తిమ్మినితమ్మిని చెయ్యగలడు. బమ్మిని తిమ్మిని చెయ్యగలడు. అతిదు తిలచుకుంటే చెయ్య లేని పసంటూ ప్రపంచంలో వుండెదని రామలలిత వమ్మకి బాగా తెలుసు. అంచేత ఆకొనయినా ధైర్యంగా వుండగలుగుతోంది.

రంగారావు కూడా పూకకుంకడంలేదు. తన కాయకేవల ప్రయత్నిస్తూనే వున్నాడు. తెలిసిన సంబంధాన్నీ విచారిస్తూనే వున్నాడు.

ఇంతకీ కాంఠం కలిసిరావల్సివారు ఎవరుమాత్రం యేం చెయ్యగలరు?

రోజులు దొడ్డుకున్నాయి.

ఉన్నట్లండి ఓనాడు, రంగారావు గారింట రామావధాన్లు సాక్షాత్కరించారు.

రామావధాన్లు ప్రత్యక్షంగా చూడని వాళ్ళుంటే వుండొచ్చుగాని, ఆప్రాంతంలో కనీసం అతిగాడిపేరు కూడావని వాళ్ళుంటారంటే మాత్రం సమ్మదానికి వీలేని నిషయం.

భార్యలేని మగాళ్ళకి భార్యల్ని—ధర్తలేని పిల్లలకి ధర్తల్ని యేరి, కూర్చి వాళ్ళని ఓయింటి వాళ్ళనిచేసి, అక్షతలచెల్లి, అశీర్వాదించి, దక్షిణ తంబూలాల, పట్టుపీతంబరాలు స్వీకరించడం ఆయనగారి ఉద్యోగం. ఆప్రాంతంలో ఎంతమంది బ్రహ్మచారులున్నారో—ఎంత మంది కన్యెపిల్ల లున్నారో, ఆస్తి, వయసు, వర్ణం, గోత్రాంతోననో వారికి కంకషం.

రామావధాన్లు అంత ఆకస్మాత్తుగా రంగారావు గారింట సాక్షాత్కరించారంటే, తప్పకుండా యేదో విశేషం వుండేతీరుతుందని ఇంటిల్లిపాదీ అను కున్నాడు.

భోజనానంతరం తంబూలం నేరిస్తూ, అర దాన్లుగారు తాము విచ్చేసిన అసలకారణాన్ని బయటపెట్టారు. పెళ్ళిమడుగుడి వివరాలు తెలుసు కున్న రంగారావుగారు, ఎగిరి గంలేశారు.

“అంతి కంటేనా?—సుభస్యశీఘ్రం” — అని కూడా మటయిచ్చేశాడు.

“మీరామాట అంటారని నాకూ తెలుసు, నిశ్చేషంలాంటి సంబంధాన్ని ఎవరు వద్దంటారు? నామాట మీరు తోనేయరనే మహూర్తం కూడా పెట్టుకోచ్చాను. అబ్బాయికి అమ్మాయికి అన్ని పాంతులూ పరిపాయినై. శత్రుప్రాతికే మహూర్తం, మీరు కట్టబట్టల్లో బయటదేరితే చాలు—అన్ని యేర్పాట్లూ చేయించేశాను” —అని అంటాంటే రంగారావుగారు పరమానంద భరితులైయారు.

“అక్కయ్యా! కాకి చాలా అదృష్టవంతు
 చాలి. లేవారే యిలాంటి సంబంధం ఇంటికి వెళ్తున్న
 రావణ మేనిటి? — దాని ముఖంలో నే వుంది బాక్స్
 కక!” — అని అంటోంటే, రామలక్ష్మణుల ముక్కు కేవల
 అరంకా లేదు.

“అదేదీ లే, అలా మా న్నా మంచుంటే ఎలా?—
 తియ్యదుకొరాలి. ఇప్పుడే ప్రయాణం. వ్రాద్దుటి
 కల్లా అక్కడనుండాలి. ఉ—తియ్యదుకండి. బండి
 మాట్లాడుకొన్నా—అలస్యంలేదు” —అంటూ కంకా
 రుగా బండ్లోపం పోవడాకు రంగారావు.

ఈ సంబంధం దం గారావు ఏరిగిన సంబంధమేననీ,
అయ్యాయి అదృష్టవంతురాలు కాబట్టే కట్నాలు
కానికలు అవసరంలేకుండా, అన్ని కర్పణా వాళ్ళే
ధరించి పెళ్లి చేయడానికి ఒప్పుకున్నారనీ, వాళ్లను
వొప్పించడానికి తానుపడ్డ క్రియ యింత అంతా
కాదనీ, రామకథాన్ని చెప్పగా తెలుసుకున్న రామ
లక్ష్మణుడు గారి కళ్ళల్లో ఆనంద బొమ్మలు రాలాయి.

ఈ పుస్తకమునందు 'ప్రయోగము' లేక
పోయినదాని, అనందబాష్పము అనునందువు
లుగా నుండవచ్చును.

ಪಾಠ್ಯಕ್ರಮದ ಸಮೀಕ್ಷೆಗೆ ಆಯ್ಕೆ ಆಗಿದ್ದು,

అబ్బాయిని చూడకుండా నే, తన అంగీకారం లేకుండా నే, తనకి చెప్పేటి? — అనుకుంది. కాని, తన శ్రేణుస్సుకోరే తల్లి, తల్లితోబుట్టువూ, ఆమ్రతం ఆలోచించకుండా వుంటారా? — అని కూడా అనుకుంది.

అది పెళ్ళివారి బట్టి పూరుచేయకు నేవరికి, మగ
పెళ్ళి వారు ఎదురొచ్చి, విడిదిగృహానికి తీసుకెళ్తారు.

విశాలమయిన భీమరి. అందమైన సర్పి దిగ్గో
విద్యుద్దీపాంతో దిక్కుగా అలంకరించి ఉంది. భోజన
వసతులూ, మర్త్యానినూ వస్త్రాలు సక్రమంగానే
జరిగినవి.

ఏం చెప్పావో జరుగుతున్నా, రామలక్ష్మీవల్ల
 గారికి యేదో కొంతగానే వుంది, పిల్లలమనస్తో
 గూర్చి పూర్తి వివరాలు తెలుసుకోవాలి—పెళ్ళి
 కూమారుడి వయసెంతి?—ఏం చెబుతున్నాడు?—
 ఎంతో ఆప్తేవుండి?—ఎలా వుంటాడు?—ఇంకవంతు
 డేనా?—తిరిసింద్రులున్నారా?—రామలక్ష్మీవల్ల

గారి బుర్రలో ప్రశ్నల పరంపర, తరసగా ఒకదాని
కంటే ఒకటి పుట్టుకొస్తున్నది.

రామలక్ష్మణుడు గారి ప్రయత్నం ఫలించింది.

ఓ వాడుద్వారా విషయము తెలిసింది. పెళ్ళి
 కుమారుడు అందంగానే వుంటాడు. అట్టే విషయ
 సంగతులు లేకపోయినప్పటికీ, వెనక బోలెడంత ఆస్తి
 వుండినది. వందకం ల మా గాడీ—అడ్డలా చేసి అయిన
 పేదలూ,—సొంతి పొలిక వేలు దాకా ఆవాయం
 క చేసి, పొగాకు వ్యాపారం వుండినది. వెనక వారసులూ
 గీరవలూ ఎవరూ లేరు. 'ద్వితీయం' అని పేరే కాని
 వరుణికి అట్టే వయసు కూడా లేదు.

ఆ చివరివాక్యం వివేచిస్తే రామలక్ష్మణమృగారి కడుపులో గురుగుచ్చుచున్నది. కాని, పెంబనే— 'అయిలేదు! నీ పేం? నో లెంబం ఆ పై పుంబిబ'— అనుకుంది.

జానక్కి పెళ్లై కానమోనని లెంగపెట్టుకున్న
రామలక్ష్మినిప్పుడి సంతోషకారణమే అయింది.

తమ్ము రెండో పెళ్ళివాడి కివ్వబోతున్నారని
నిశ్చయించి బాంకీ మంత్రివరసింది. తన యిష్టాయిష్టాలతో
నిమిత్తించేసుందానే పెళ్ళి యెలా జరుగుతుందో
చూడాలి, అనుకుంది పౌరుషంగా.

కాని, ఎదురునందా — రి ద్యుద్ధి పా ల తో
అలం గా అలంకరింపబడ్డ అం మైవ మేదా — మేవ
నిందా దానిదానిలూ కంటుబజేసిరితి జానతి కల్గు
మెరు కమిషనరీ.

ఒంటినిండా అధిరజాలూ, పిల్లనిండా
బట్టలూ, చేతినిండా దుబ్బు, అందమైన కాయా, కీర్తి!
హాదా!—విశ్వరూప!—ఇంతకంటే యేంకావాలి?
జీవితంలా! సుఖపదానికీ?

ఏ చేవో తియ్య తియ్యగా—రిందులూ, విచో
రాలూ, సఫిలూ, సహ్యానాలూ—కళ్ళముందు కరిగిపో
పొగిపయ్యే.

“ఎంత అద్భుతమవుతోంది!” — అనుకుంది. వెంటనే ఆమె అంతస్తు పెరిగిపోయింది. ఆమె కళ్ళలో గర్వం! — ఉపకిలో పొందాకం! తోటికినాడింది.

“ఇప్పుడు రామూర్తిగారు వుంటే?—ఈర్ష్యతో ఎంతగా కుమిలిపోయేవాడు!—పాపం, పిచ్చివాడు?” అని నవ్వుకుంది. ఆరిగిమీద చాలి కూడా కలిగింది వానికి.

పెళ్లి సర్వమర్యాదలతో సలహాగానే జరిగి పోయింది.

ధీర్త కంటపడినప్పుడల్లా, బానికి నుండేలా తిరిగి తెలికుండానే ముట్టుకునేది.

కట్టడుపు...తోరమి పాలు—రంగు చేపిరి పెండ్లకలు—బట్టెలా—ముడుతలదిపుడలా—మొరలు సరసం—బాక్కి అసహ్యం వీరిగించేది.

వెంటనే, బిళ్ళి రంగు—అధిండాలు...అందమైన మేడ—కూర—పరిచారాలూ కళ్ళిమందు కదిపించి, యేదో మైకంలోకి లాక్కుపోయేది.

అప్పటికి పెళ్ళియి వారం రోజులు గడవలేదు నాడో బామికెట్టుకొంది కూమరి దింతిధావనం చేసుకుంటోన్న బానికి, పక్కవాటాలో వున్న లక్షింజీ వమ్మకి ఎదురింటి రామయమ్మకి జరుగుతోన్న సంభావన, చెవిని పడింది.

“అవును పాపం! అధిం కుంఠం యెరగని అర్థకురాలు! కాకపోతే యీ పెళ్ళి కలా నొప్పకుంటుంది!—బంగార బొప్పిమూలంటి పిల్ల.”

“అంతే లే లక్షింజీ, నేవుడెవరికి యెట్లా రాకాడో అట్లా జరిగిపోవలసిందే. కాకపోతే ఎవర్నూ మంటే ఎవరు పడారో చూశావు ముసలాడికి? ఇంతకీ ఇంక—అద్విష్ట వంతురాలు.”

అయినా అమ్మింటే అదీ. నాకి పెళ్ళి వొచ్చి మారాం చెయ్యలేదుట. మారాంచేస్తే మాదిరిల్లి వొప్పి తోడివి తెలుసు. గవ చిప్పన రిస పని తాను చేసి పూజకుంది. ఇంతకీ ఏమెందో! ఎక్కడుందో!—పాపం దాని తిల్లంటే, దాని బతుకలా నిశీధి పావుకుందా?”

“అర దానికేం? చదువుకున్న పిల్లట, ఎక్కడి కెళ్ళినా ఏ ఉద్యోగమో ఉద్యోగమో చేసుకు బ్రతిగ్గులు.”

“అయినా బావకెలా పడినంటావ్?”

“ఏముంది? అవధానుగారి పుణ్ణం, రాత్రికి రాత్రి వెళ్ళి నిశ్చయం చేసుకోవచ్చుట, ముసలాడి బ్రతుకు అభానుపాలవుతుంది”

“అయినా కన్న తిల్లలా నొప్పకుందో!”

“వెచ్చియ్యా, పిల్ల!—పిల్ల చూపిస్తే దిచ్చే పింగళిదే కూరుంటుంది.”

“పాపం, అందరూ చేరి దాని నే త్రిస నివ్వలు పోతారు.”

బానికి కడుపులో గడుక్కు మంది.

‘ఏంటి—నా నే త్రిస నివ్వలు పోతారా? పిల్లకొలేవని నా తీవితాన్ని వాణిం చేశారా?’

బానికి మాక్కున్న తోటే కూలబడిపోయింది.

‘ఎవరా ఇంక?—ఏం చేసింది?—నాకి పెళ్ళొద్దం ప్రతిఘటించిందా?—ఇంట్లోంచి పారిపోయిందా?—ఎందుకు పారిపోయింది?—ఎందు కొద్దంది?—అలా చిన్నా వుండిపోయింది.

అయింట్లో బాక్కి యేమీ తిక్కువలేదు. అమధిరిందిడాకి వెళ్ళిర్యంవుంది. అధికారం తెలాయించడానికి దాని దాని బానిసవాగు.

కాని, బాక్కి ఏదో అసంతృప్తిగా—ఏదో వెలికిగా—ఏదో కొరతగా వుండేది.

అయింట్లో అందరూ తిన్నా బాది ధియసజే వాణ్ణి—తిన్నా గారించే వాణ్ణి కానీ—చేయతో పలకరించేవాణ్ణి లేదు. తిసి కష్టసుఖాల్ని పంతుకునే వాణ్ణి లేదు. తిన్నా పాషాఢుతిగా చూచేవాణ్ణి లేదు.

ధీర్త, వీరి వరచో వ తారం; వ్యాపారంమీది పొరుగులు వెల్లడంటే, ఒక్కొక్కప్పుడు వారంతా అయినా ఇంటికిరాదు. ఇల్లంతా యేదో కావులు మంటోన్నట్టు, ఇంట్లో ప్రతివిస్తువూ తిసిచేపు జాలిగా చూస్తోన్నట్టు, అరిపించింది.

ఏదో అకాంతి—ఏదో అసంతృప్తి తిన్నా వెంటాడుతోన్నట్టు బాగుండేది.

రామ్యార్తీ!...ఇంక!—బావ కాని కొచ్చేవారు. గంటల తింటి, బానికి ఏకాంతంగా గదిలో కూలబడి ఆలోచిస్తూ వుండిపోయేది.

* * * *

రామ్యార్తీ కలకత్తాలో ఓ ఇంగ్లీషు ఫరం లో ఉమాప్రాగిరీ చేస్తున్నాడు.

హోటలుతిండి—గదిలో నిద్రా—కొత్తకొత్త నేస్తాలు—నిరీకృత వాతావరణం—యే చిహ్నాచిత లేకుండా రోజులు గడిచిపోతున్నయి

రామ్యార్తీ కొద్దికొద్దిగా వెంగళిమాడా చేరుకున్నాడు.

అకోజ రామ్యుర్తి ఆప్యదే అభీసుతుంకి అదికి వచ్చాడు. అది తాళం వేసివుంది నాకరు కుర్రాడు అవునుందలేను.

‘ఈపాటికి అది తాళాలు తెరిచి, అది కుర్చిం చేసి, ప్లావారి! నీకు సిద్ధించేమిటనివాడు. ఇంకా రాతేదీం చెప్పా!’—అనుకుంటూ విధింరాం దాలోనుంచి, మానవాగాడు. ఎరుంట్టి దాదా మీది అదియంను వరాండాలో, ఎవరో దానిర్పితో పరాచికాలాడుతూ కలిసిందగా నే—“అరిధివనా,”— అది తిదిలో తాను ఎత్తుకున్నాడు.

ఇదివరకు నాలుగయ్యుదిభాలు ఇలాగే జరిగాయి కాని, రామ్యుర్తి వాణ్ణింపమమె హెచ్చరించలేను

ఇంకిలో పవ్వుగా, ఎన్నగా, ఓ అంబయివ చెంగారి యావతి, తెలివి నున్నుంరించి, ఎల్లరి ముఖము స్తీప్యగుతోడిసి, వానిటివ్యాఖతో నున్నుంలో ప్రతిక్షమయింది అనిట్టిమాచి పరాచికా లాడుతోన్న ‘నంబ’ పరారయింది.

ఇంకికొంకా రామ్యుర్తి ఆ అదిలో నేవున్నా అనిట్టెప్పయూ చూశేను.

రామ్యుర్తి అవివేపు మామూ అలానుండుండి పోయాడు. అనిట్టిమాచేసికి ‘నాసికి’ జ్ఞాపకాని కొచ్చింది.

అరిపోయి వుండుని ఎవరో కిరికినట్టియింది

మరిచిపోయి నివానిగా మళ్ళి స్వల్పతి పథంలో నిలకఃస్వర్ణం చెయ్యకొగింది.

బయలుగా నుండున్నలో పే నూలబడిపోయాడు.

“అదేటివాయా, అలా మామండిపోయారు?”—

అని నాకరు కుర్రాడకిగే దాకా, రామ్యుర్తి యీ లోకంలోలేను.

రోజూ రామ్యుర్తి ఎద్రరించి లేచేసికి, అరిప కిటికీవద్ది తెలుపుకుంటానో, జువల్లు కుంటానో, తిలకం దిద్దుకుంటానో, పూలునుకుతు కుంటానో కనిపించేది.

రామ్యుర్తి నుండెలు బయటకొరి.

రామ్యుర్తి కాలృత్యలు తీర్చుకుని, ప్లానం చేసి, ముస్తాతె అది తెలికొచ్చేసికి అవివహదా నున్నుంబద్దనో, విధిలోనో తియింబయ్యింది. రామ్యుర్తి బాధగా అవివేపు మామూనడిచేవాడు. మళ్ళి బయ్

లోనో బయ్ నూసింగ్ వద్దనో తారసరిజేది రామ్యుర్తి నుండే దిదిదిలాజేది.

‘ఎరివి?—ఈమెకెవరూలేరా?—ఓంబరిగా ఈ మహాపట్నంలో యేంచేస్తోంది?—దగువు తోందా?—విద్యోగంచేస్తోందా?—రామ్యుర్తి తిసి తెలికుండా నే ఆమెరికరించి ఆలోచించేవాడు.

ఆమెరి మిరిచిపోవాలన్నా పాస్యమయేడికాను.

అకోజ రామ్యుర్తి, అభీసులో కూమరి, యేకోనైలు తిరగేస్తున్నాడు ఇంకిలో అభీసుకుర్రాడు వచ్చి, మేనేజర్ పిలుస్తున్నాచరి చెప్పాడు. రామ్యుర్తిలేచి, మేనేజర్ యామూలోకి వెళ్ళగా నే, అక్కడ కూడున్న ఓ అమ్మాయిరి తికి పరిచయం చేస్తా—“ఈమె మిసరేఖ ముసీల్పు దిపాల్లు మెంటులో పరిచేస్తావుండేది చాలాకెద్దిగా పరి చేసుంది మీకు పరి అధికంగావుంది ఈమెరి ఇక్కడికి రర్పించాడు. ఈమె యిగమింబు మీకు సహాయం చేస్తుంది”—అని మేనేజర్ చెయితోంటే రామ్యుర్తి అరివవేపు చూచాడు. వెంట నే కొయ్యిరారిపోయాడు.

ఎవన్నుంకి రామ్యుర్తి తిప్పించుకు తిరగాబరి ప్రయత్నించేవాడో—ఎవన్నుంబ్రితమకోమండా నే ఆలోచించేవాడో—అరితే!—ఆ చెంగారింరితే!

విమిటింంతా?—నేదీమెయంకి తిప్పించుకు తిరగలేనా?—ఇంటింగ్గరా, అభీసులోమా ఎక్కడా ఆమెపిలుకుంసుండి తిప్పించుకోమాడ్డం వృథా ప్రయోపేవా?—అనుకున్నాడు.

వెంట నే రామ్యుర్తికి ఎత్తునూడా వొచ్చింది.

‘నేనెందు కీమెయండి, దూరంగా వుండాలని ప్రయత్నిస్తున్నామి?—ఈవిజేం దియ్యరూ?—భూతిమా?’

రేఖ రామ్యుర్తి వేపు వింతగా చూస్తోంటే, మేనేజర్ రామ్యుర్తిరి రేఖకి పరిచయం చేశాడు.

ఆ పాయంత్రిం, అభీసు అయిపోయింకిరువారి బస్ స్టాపింగ్లో ఆమె రామ్యుర్తినికీంది తెలుగులో—“మీయా తెలుగువాణ్ణేనా” అని.

రామ్యుర్తి ఉరిక్కి పడ్డాడు.

“మీయా తెలుగు వాణ్ణేనా?”—రామ్యుర్తి ఆమె అడిగిన ప్రశ్నకి జవాబు చెప్పకుండా నే తిరుగు ప్రస్ని చేశాడు.

“కాకపోతే మిమ్మల్ని తెలుగులో ఎలా ప్రశ్నించ గలము?”—రేఖ అందియింప లేకుండానే పెదవులమీద చిరునవ్వు చినుకులాడింది.

రామ్యూర్తి ఆశ్చర్యంగా నోరు తెరిచాడు.

“నేను తెలుగు వాణ్ణి మీ కెవరు చెప్పారు?”

“మీ చేతిలోని పుస్తకం!”

రామ్యూర్తి పుస్తకమున్నాడు అవును, చేతిలో తెలుగు పుస్తకం పెట్టుకుని, నేను తెలుగువాణ్ణి కావని, యెలా యిక్కడందా?—అనుకున్నాడు.

తెంగలీ పొరుగులో—తెంగలీ మల్లెలతో—తెంగలీ వాతవరణంతో దాగా నిసిపోయిన రామ్యూర్తికి తెలుగుమాటలు వినిపించే సరికి అమృతపు సోనల కురిసిపట్టాయింది. మాతృభూమిని సందర్శించినట్లయింది. ఆత్మీయులతో మాట్లాడు తున్నట్లయింది. ఇద్దరూ మాట్లాడుతుంటూ ఇల్లు చేరుకునే సరికి, రామ్యూర్తి గది వరాండాలో, నాగను కుర్రడూ, దానీ కుర్రదీ, తిప్పవేసి పరాచికాలాడుతూ కనిపించారు.

“రామ్యూర్తి గారు! మీ నాగను కుర్రాడికి కాస్త భజనం పెట్టాలి నువ్వండీ అమాయకప్పిల్ల వాడంతో యేంటూ పరాచికాలు?”—రేఖ చిరుకోపం నటిస్తూ రామ్యూర్తి కళ్లలోకి చూచింది.

“అబ్బే, మీ పిల్లే మా వాణ్ణి పొడుచేస్తోంది, నిక్షేపంలాంటి కుర్రాడు. ఏమవుతాడోనని భయం గా వుంది”—రామ్యూర్తి చిలిపిగా జవాబిచ్చాడు.

“దీనినియే?—అలాగా? అంత భయం గా వుంటే గదిలో కత్తేముకోక పోయారా?”

ఇద్దరూ పువ్వుకున్నాడు.

పరాచికాలాడుతోన్న జంట పరారయ్యారు.

రేఖా రామ్యూర్తుల ఎవరి గదులకి వాళ్లు వెళ్లారు.

రేఖా రామ్యూర్తుల పరిచయం స్నేహం గా మారింది. ఆఫీసుకి యిద్దరూ కలిసి వెళ్లేవారు. కలిసి వచ్చేవారు.

ఆరోజు ఆదివారం అఫీసుకి వెలపు. నాగను కుర్రాడెంతో రాక పోయే సరికి రామ్యూర్తికి తే గది కుర్చిం చేసి, స్నానం చేసి, కాఫీ మునియకొని యాతీ చేస్తూ కూలబడి పెసరు రికనూ నాగను కోసం ఎదురు చూస్తున్నాడు.

ఎవరో వాస్తోన్నట్లు మెట్లమీద దగ్గువయిలే తిరిగి చూచాడు.

“రామ్యూర్తి గారు! మీ మీద దావా వేస్తున్నాను”—అంటూ రేఖ ప్రవేశించింది. ఆమె కళ్లు మెరుస్తున్నయ్ ఆమె కట్టుకున్న రక్తవర్ణం నిల్క చీరా—అనే రంగు తోటి కళ్లల్లో మెరుపులు మెరిపిస్తోంది. తిల్లామల్లెలు కమ్మని సారభాన్ని చెడితమ్మలు తున్నయ్. ఆమె రామ్యూర్తి గదికి అంత చొంగిగా రావడం ఆశ్చర్యం.

“ఎందుకూ?—” రామ్యూర్తి కుర్చీ చూపుతూ ఆమె కళ్లలోకి చూచాడు.

“ఎందుకా?—మీకు తెలియదాటి?”—రేఖ కొంటేగా అతిగాడి కళ్లల్లోకి చూచింది.

రామ్యూర్తి తెలి దన్నట్లు తల అడ్డంగా వూపాడు.

“అయితే చెబుకున్నా రిడంకి మరే, మీ నాగను కుర్రాడు మా దానీ దాన్ని శేపు కల్లాడు”

“నిజం గానా?”—రామ్యూర్తి రేఖ కళ్లలోకి చూచాడు. అతిగాడి కళ్లలో యేనో వింత తెలుగు ప్రకాశించింది.

“నుంచించిచేశాడు”—అని పకపకా నవ్వే కాదు. రేఖ సిగ్గుతో తలవంచేసుకుంది, ముసి ముసి పువ్వులు పువ్వుకుంటూ.

“పోనీరెంకి. పై ఆదివారం వాపుటింగ్ జా పండగ మీరు మా ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించాలి.”

“చపాతీలు—బంగళాదంపలూ తినిపిస్తారా?”

“అబ్బే, తెలుగుభోజనం”

తెలుగుతండి ఆ చేసరికి రామ్యూర్తికి ప్రాణం లేచి వచ్చిపట్టయింది.

“మీదానీదేలేదు గా?”

“అనుంటే మాత్రం తెలుగు వంటకాలు దాని తెలుపేవిటి?”

“అయితే వంటకేవలం చేస్తాడు?”

“ఇంకెవర?—నేనే”

“మీకు వంటచేతివునా?”

“మాదాగా అడిగాను. చేపట్లకి తుతోచ్చా అన్నట్లంది, మీ ప్రశ్న.”

ఇద్దరూ నవ్వుకున్నారు.

* * * *

రామ్యుర్రీ ఆదివారంకోసం ఎదురుచూస్తున్నాడు, యెదురుచూస్తున్న ఆదివారంరానే వచ్చింది.

తెలుగుబంటుకాలు — అందులో రేఖ వ్యయంగా వండిన బంటుకాలు, రామ్యుర్రీకి అమృతి ప్రాయంగా ఉన్నాయి.

తెలుగు ఉప్పు — తెలుగుకారం చరిచితి మొద్దు వారిపై నాలుక్కి ముగుడువం కలిగించింది.

“అబ్బ! యెంతకాలమైంది, తెలుగులింపి తిని! నాలుక్కి పట్టిన తుప్పు కాస్తా వోడిలిపోయిందీ రోజుతో” — అన్నాడు రామ్యుర్రీ లింబోనే.

రేఖ నవ్వుకుంది.

“రోజూ ఇలాంటి లింపివారికిలే ఎంత బావుంటుంది!” — రామ్యుర్రీ నిబ్బారాడు.

“దాసిది మాదా లేదుగా, వ్యయంపాకం తిప్పుడు! విశద్యంతిం తిక్కపోలే రోజూ లింపిక్కడికి రావొచ్చు.”

“ఎక్కడిమోహుల పడ్డా లింపికొడు మోహుల పడ్డం మన చేతికాదు”

“అయితే మరి నుంచీ, త్వరగా తిండి, బాడకెళ్ళి చెచ్చాలు పట్టుకురావారి”

“ఏరీరికి, అప్పుడే సంసారం నెత్తి పడేలాగుండే!” — రామ్యుర్రీ కొంటేగా నవ్వాడు.

రేఖ సిగ్గుతో తిలవించేసుకుంది

రోజూ రేఖ బంటుచేస్తోంది. రామ్యుర్రీ రేఖకి పాటుంచేసేవాడు. పదింటికల్లా భోజనం తియారయ్యేది. ఇద్దరూ భోజనంచేసి పట్టుకు వెళ్ళేవారు.

ఇద్దరూ ఒకే ప్రాంతంవారి తెలుసు. కాని, వారికి పుట్టు పూర్వోత్తరా లింకొరికి తెలియవు. ఒకరి ఆంతర్యా లింకొరికి తెలియవు. కలకత్తా చేతిలో వలసిన అవును మేముచ్చింకో వొకరికోహు చెప్పకోలేదు. కాని, చాలా సన్నిహితులయిపోయారు. వారిక్కావలసింది గత దరిక్రిలుకావు. ఏమల్లమ హృదయాలు!

రేఖతో ప్రియం ఏర్పడిన తిర్వాత బాంకిని పూర్తిగా మరిచిపోగలిగాడు రామ్యుర్రీ. రేఖ నాన్ని

హిత్యంలో ఏలాంటి కష్టలయినా మరిచిపోగలిగాడు రామ్యుర్రీ.

రామ్యుర్రీని తునం చూడకపోలే రేఖకి యేమి తోచేదికాదు.

రోజూలు దొడ్డుతున్నయ్.

ఆరోజు రేఖాదేవి చాలా హుషానుగా ఉంది. రామ్యుర్రీ తినే రేఖకి కొత్త బట్టలు వుట్టించు కొచ్చాడు. ఆపాటుంత్రిం ఇటు రేఖ మిత్రురాలు విర్యుల భర్తభాస్కర్ తోబాటు దిగింది. అటు వెంగాలీ ఆనామీ సమటుంబంగా వేంచేరాడు. రామ్యుర్రీ అందరినీ ఆహ్వానించాడు.

మరునాటిరోజు, స్థానిక మిత్రుల సమక్షంలో, విర్యులభాస్కర్ అధ్వర్యాన వెంగాలీ దంపతుల పాటుంత్, రేఖారామ్యుర్రుల వివాహం ఆధునిక పద్ధతుల్లో జరిగిపోయింది. అందరూ సవనంపతుల్ని ఆశీర్వాదించి, తిను తిను యిళ్ళకి వెళ్ళిపోయారు. వెంగాలీ దంపతులూ — విర్యుల భాస్కర్లూ వెంతురోజుల పాటు, రేఖారామ్యుర్రుల ఆతిథ్యాన్ని స్వీకరించి తినువారిని తాము వెళ్ళిపోయారు.

రేఖారామ్యుర్రులు దంపతులయ్యారు.

సంసారి రథానికి సారధ్యం వహించారు.

అవతి కాలంలోనే రేఖ గర్భిణివార్చి, ఓసునుహూర్లాం దక్కరి అవతిసపుత తీర్చుకుంది. రేఖ యిప్పుడు ఉద్యోగం వెన్యడంలేను ఇంట్లోనే వుంది, పాపాయిని చూచుకుంటోంది.

* * * *

బాంకి అప్పుడే క్లబ్బునుండి ఇంటికి వచ్చింది. మనసంతా యేమో చిక్కగా వుంది. తామధ్య తిల వాస వేమీ బావుంటుందేను.

ఇకనుబాదుకు అమృతక్కలు తిలవెనుక తెవులు కొడుక్కుంటారు. క్లబ్బులో మిత్రులందరూ తిలవెవు ఆదోలా చూచి నవ్వుకుంటారు.

“ఎందుక? — ఏమి తిలవంత? — ఏళ్ళకి వేరే పనేలేదా? —

ఏరీరి బా తెవులు కొడుక్తోడారు? — ఏరీరి బా పకపకలా ఇక ఇకలూ?

ఒకాడు బాసపడిలే చూశేవు — ఒకాడు చెడిపోలే చేరేదు. ఎవ తెలువాలే ఏళ్ళకేం? — వెంతు లోకం!” — బాంకి కోపంతో గజగజలాడిపోయింది.

ఇల్లంతా యేవో గజవిడిగా వున్నట్లు అవుపిస్తే నాకర్థమిదాగా చీవాల్లు పెట్టింది

కుర్చీలో కూలబడి, విలవ్రుట్టంతో చూచుకుంది. మెల్లో అధిరణాలు తిమ్మ చూచి ఎప్పుడున్నట్లు—ఎంతో చీపున్నట్లు అవుపిస్తే, గబగబా వారిచి ద్రావణ్లో పడేసింది.

బాగా అశాంతిగా కళ్లు ఎట్టిగా మూచుకుంది.

క్రింది యేవో దిగ్భేద కర్మమయి లే ఉరిక్కిరిపడి కళ్లు తెరిచింది నాకర్థమిదాగా క్రిందికి పరుగెత్తుకున్నాను కంకారుగా. బానిసాదా లేచి, క్రిందికి వెళ్ళింది.

ధర్మ పీఠపరవతారంగాను మేడ దిలకూ దిలకూ కాలబారి క్రిందపడి, కాల విగుమకున్నాను. ఓంకం కాదుతోంది. ముసలాడు బాగుతో మూచుకున్నాను. ఊణలో డాక్టరు మూగాను. కట్టుకట్టి నుంచమెక్కించాను.

పీఠపరవతారంగారిది అవలే వృద్ధాప్యం ఈ గాయాలతో బాగుపడతాంలే బానిసే చూశ్యేక పోయేది.

కాలు కుర్చీలోయింది. కాలు తీసేయకపోలే చాలాప్రమాదం జరిగిపోయిన్నాను డాక్టర్లు బానిస అనుమతితో పీఠపరవతారంగారి కాలు కాస్తా తీసేయడం జరిగింది.

బానిస్కి ఇప్పుడు ఊణం తీరిక లభించడంలేదు. ఎప్పుడూ కోగిష్టి ధర్మము కాదుకూడాతోడనే వచ్చింది. బానిస ఊణం అవులించకపోలే ముసలాడు కలరించేవాడు బానిసే వివాహారాలు చూచి ధర్మకి పేదచేస్తోంది. రాకట్లు కోగియించం వచ్చినే కూచుని, అరిచి పేపే చూస్తూవుండిపోయేది.

పిక్కుచోయిన కళ్లు—ముకుతజబ్బ దవులలు బోక్కినోయా—బట్టెలలా—చురుగుగా ఎదిగిపి తెల్లని గడ్డం—మొండి కొలూ—చూచి ధీమంతో గజగజలాడిపోయేది.

అప్పుడప్పుడే విజృంభించే యోధవంతో, వరసలలాడుతూన్న తిలకంతాన్నీ—అతిశయ పరిపుష్టి—విలవ్రుట్టంతో చూచుకుని బగువుగా రిట్టూర్చింది.

ఈ వసునూ, ఈ అంపం, ఇలా అపరికౌచిన బెన్నెల్లా వృథాకౌవలసిందేనా?—అనుకునేది.

బంటనే రామూర్తి స్వృతిపథంలో మెదిలేవాడు. ఆమెకుండే బగువుగా బారిపోయేది. దిలకుగా కుర్చీలో కృంగిపోయేది.

ఆమెకి తెలిసందానే, కళ్ళలోంచి అక్రమము బారిపోయేది

ఈ వార్తవిన్న రామూత్తవమ్మ కుండబాగి చని పోయిందన్నవార్త, బానిసిని మరి కృంగిదిసింది.

మేడమాను రంగారావుగారు అక్కయ్య మరణానంతరం, సకుటుంబంగా నిలబడలేనీ, బానిసి యింట్లోనే మకాంపెట్టి, బానిస్కి చేదోడు వాదోడుగా వుంటున్నాం.

డాక్టర్లీ—మందులే వేలు భుక్కుతేవకున్నా, కోగం తినుచుముఖం పట్టించలేదు కోబాబాడిచేకోదీ కోగం వ్రహాన్వితీకి తీసుకుపోతోంది.

బానిస్కి వివాహారాలులేవు. ముక్కాంతి అవలే తేను ఎప్పుడూ, ఏవో అలోచిస్తూ కూచుండి పోయేది.

మేడమానుగారి కుటుంబం తిది? పాశంకా వుండడానికి బగులు, కుడిబంటగా తియారయింది నాకర్థమిదా ఆధికారం చెలాయించడానికి..కోరికింది దొరికినట్లు కాచెయ్యడానికి—తియారయ్యారు.

బానిసివాడు వాసుధూతి చూడేవాళ్ళులేరు. ఆమెనిచూర్చి చిచారిం చేవాళ్ళు లేరు.

పీఠపరవతారంగారి మరణానంతరం, వ్యాపారాన్ని ఎవరు ఎవపాలి?—అద్దెలుఎవరు వసులు చెయ్యాలి?—వ్యవహారంమీది ఎవరు అనుయాయీ తీసుకోవాలి?—కాదు ఆమ్యేయాలా? ఉంచు కోవాలా?—పీఠపరవతారం తిలవారి యా ఆస్తికి వారసులెవరు?.....ఇదీ వాళ్ళిద్వంద! ఈ విషయమై వాళ్ళు చుట్టాడుకోంటుండగా రెండు మూడు దఫాలు బానిసి రిష్టింది కూడాను.

‘విశ్వక్సాంతిసింది వాధర్మి జబ్బు వశంకౌవ డంకౌదు. — వా పసువుకుంకును పదికొలాలపాలు తెరిగిపోకుండా వుండడంకాదు.

దబ్బు! — ఆసి! — అజమాయీ! — విశ్వరథం! — ఫీ! ఏం మనుషులు?”—అనుకునేది బానిసి లోలోపలే కృంగిపోయేది.

* * *

రామ్యూర్తి అఫీసులో హాజరు, అప్పుడే పోస్టు మేన్ దెలివరీ చేసిన ఉత్తరాన్ని నిప్పదనువునవి, బరువుగా నిట్టూర్చి, మడిచి జేబులో పెట్టుకున్నాడు. ఇంతలో అఫీసుబోయ్, బయట రిజిస్ట్రేషన్ ఎటర్ కోయకుని వున్నారని చెప్పగా, రేచీని వేళ్ళాడు.

నల్లగా—బక్కపలదగా—ఓ వరుసుమర్చిన కప్పుకు మందుని వున్నాడు. రామ్యూర్తి అతిజీ చదువు పట్టలేకపోయాడు.

“ఎంతాబూ, నేను తాతయ్యని”—అంటూ నవ్వుగా నవ్వాడు.

“తాతయ్యా, మమ్మా? ఎంతకాలానికీ కనిపించావ్?”—అని అంటూ అమాంకం కొనిలించుకున్నాడు పెల్లుబికిన చేతుతో.

“మమ్మ మాతలేకుంటా!—అప్పుం రిల్ల పోలిక, కల్లాకపటం యోగుని మనసు”—అంటూ తాతయ్య చెమర్చిన కళ్ళుకుడుచుకున్నాడు.

“రిల్ల మాటం పే నే యం డెల కరిగిపోతున్నయ్. ఫోగంముంక మోజులోపడి, అన్నెంపున్నెం ఎరుగని అమామకురాలి నెత్తిప అగ్రంపంమోపి, రిల్లి గారెంటికి తోలేకాడు మహారాజా. అనుభవిస్తున్నాడు. ఆరిల్లి దిరులుతో మంచమెక్కి ఏనుతిరక్కయునుపే చెల్లుకుంది. మహాయల్లాలు”—తాతయ్యకళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి.

“పోనీలే తాతయ్యా, జరిగి పోయిందానికీ చింతించి ప్రయోజనం లేను”

“మామయ్యకూడా వాటిపోతుంటాగా?”

“అయిన గారుంటే వాకీ ప్రపాదం తిప్పేపోను”

“అవును, అయిన గారే లేకపోతే మీరాకేమిపోయే వాలో?”—తాతయ్య బరువుగా నిట్టూర్చాడు.

“ఉత్తరం చేరిందా బాబూ?”

“ఇప్పుడే చేరింది తాతయ్యా”

“వెంటనే, మనం బయలుదేరాలి బాబూ. ఆలస్యం చేస్తే వ్యవహారం ముడిరిపోవొచ్చు”

“అలాగే తాతయ్యా. ఇప్పుడే మేనేజర్ తో మాట్లాడి రెలవు గ్రాంటు చేయించుకొస్తా”—అంటూ వెళ్ళి, పదిలమహాలక్ష్మి తిరిగొచ్చి—“ఇహపద తాతయ్యా. ఇంటికేళదాం”—అన్నాడు.

ఇద్దరూ నడుస్తున్నారు.

“పెళ్ళి చేసుకున్నారటగా బాబూ”

“అవును తాతయ్యా, పాపకూడా”

“అలాగా, పద బాబూ త్వరగా పద, పాపని చూడాలి” ఇద్దరూ ఇల్లు చేరుకున్నారు.

రామ్యూర్తిని చూస్తూ వేరల్లి చేతిలోని పాపాయి చేతులు చాస్తూ మీది కొచ్చింది. రామ్యూర్తి పాపని అందుకుని, తాతయ్య కందిస్తూ—“తాతయ్యా, మమ్మ ర్నిరుకుని ఆడించావ్. మురిమంతురార్ని కూడా ఆడించు”—అన్నాడు.

తాతయ్య ఆశ్రంగా అంగుళంటూ—“అంత కంటేనా బాబూ? మీ పుర్యకారంతో పెరిగి కరీరం బాబూ ఇది”—అని అంటూ రేఖ నేవు చూచాడు.

“ఏమిటి—మమ్మా రిల్లి?”—అంటూ ఆకృత్య పోయాడు తాతయ్య

“మమ్మరైక్కడో చాలివట్టు జ్ఞానకం”—అంటూ రేఖ అంటోంటే రామ్యూర్తి ఆకృత్యంగా వోలు తెరిచాడు.

“రేఖని మీ రెనుగురు తాతయ్యా”—అని ప్రశ్నించాడు.

“ఎరక్కెం బాబూ, ఎరుగుదును ఆమె నన్నెరగుడు”

“అలాగా?”—అంటూ రేఖకూడా ఆకృత్య పోయింది.

“పోనీగాని, అమ్మగా రెటో మీ రెనుగురుగా? చెప్పండి”

“ఊ! పూ!— రామ్యూర్తి తల అడ్డంగా వ్రాపాడు.

“పోనీ, మీరు చెప్పడమ్మా, అయ్యగా రెటో మీ రెనుగురుగా?”

“రేచీ”—రేఖకూడా తల అడ్డంగా వ్రాపింది.

“బాగానేవుంది బాబూ. అంతా ధగవల్లిల బాబూ, ధగవల్లిల”

“ఎవరు తాతయ్యా రేఖ?”

“అంతా దాక్కో చెప్పకుండాం బాబూ. ముందు బయలుదేరండి. రైలుకి ఆటే వ్యవధికూడా లేదేలే వుంది”

“అలాగే తాతయ్యా”

భోజనాలు ముగించుచు, బండి కట్టించుచు బయలుదేరారు అందరూ నైలుస్తేషనుకి.

నైలు కరవేంకో దూసుకుపోతోంది రెండు తరగతి పెట్రోల్ ఓ వేపు రామ్మూర్తి, టేబా—మరో వేపు తాతయ్యా పాపాయి కూచున్నారు.

రామ్మూర్తి తాతయ్య వేపు చూచి—“ఇక చెప్ప తాతయ్యా ఎవరు లేరు?”—అని అడిగాడు.

తాతయ్య రామ్మూర్తి వేపు ఆడోలా చూచి ఎవ్వి—“చెప్పాలా బాబూ, చెబుతా. చెప్పేయిండు ఓ చిన్నకథ కూడా చెప్పింది. తాపేగా నింటానంటే చెబుతా”—అన్నాడు.

“కా? చెప్ప తాతయ్యా, చాలోజాలయింది నవ్వు కథ చెప్పగావని”—రామ్మూర్తి సర్ది కూచున్నాడు.

తాతయ్య చిరునవ్వు ఎవ్వి—“అప్పుడు చెప్పిన బిల్లి కల్లబోలి కథలు బాబూ. ఇప్పుడు చెప్పబోయేది యథార్థ గాథ—చెప్పమంటావా బిల్లి!”—తాతయ్య టేబా వేపు చూచి ఎవ్విగా నవ్వాడు.

“చెప్పకపోనే వా రూకకుంటాడు గజకవా, చెప్పండి తాతయ్యా”

“అ—ఇహ కథలోకి దిగుదాం”—తాతయ్య గొంతు సబ్బలని కథ ప్రారంభించాడు.

“అవ్వగా ఓ రైతు. ఆ రైతు పేరు...ఆ... యేలో వోహపేరు—అ—సాంబయ్యనకుందాం. ఆ సాంబయ్యకి లేకలేక ఓ అమ్మాయి పుట్టింది. ఆ అమ్మాయి అందాలరాళి, ముసుకాలకుప్ప. ఆ అమ్మాయిని చూచుచు ఆ దంపతులు మురిసిపోయేవారు. ఆపావ ముద్దుమాటలు వింటూ—చిలిపిచేస్తర్ని మాస్తూ తమ కష్టాలు మరిచిపోయేవారు.

ఆపావ, మళ్ల పక్ష దండ్రునికి మల్లే దివ దివాభి వృద్ధి చెందుతూ ఇంకాపావ అంతై బిడ్డల్లో పాపయింది.

ఓ మంచి మహూర్తం చూచి, పాపకి అక్షరాభ్యాసం చేయించాడు. పాప చాలా హుమరుగా, తెలివిగా చదువుకుంటోంది.

ఇంకెలో ఆమె తల్లి కాస్తా, ఆకస్మాత్తుగా గుండె జబ్బుతో మరణించింది. ఆమె మరణించేప్పుడు

పాపకి పన్నెంజేళ్లుంటుండేవో. అప్పుడు, పాప వాలు గవసారం కాబోలు చదువుతోంది.”

రామ్మూర్తి అడ్డొచ్చి అడిగాడు.

“అపాప పేరేం తాతయ్యా”

“పేరే?—పేరు పాపే అనుకుంటా. అయినా పేర్లతో మనకేం ఆకసం బాబూ, మనక్కాలి సింది కథకాని...”

“అలాగా?—నిరే, లేకువారే?”

“లేకువారే—పాపం, తిల్లి మరణంతో పాప జీవితం కష్టపాలయింది. అల్లాడు ముద్దుగా పెరిగి పాప అష్టకష్టాలూ పడవలసి వచ్చింది. తండ్రి సాంబయ్య రెంకో వివాహం చేసుకున్నాడు. ఆతిల్లి మహాగయ్యలి. పాపని వావా హింసలూ పెట్టింది.

పాప వ్యతిరేక చాలా తెలివయింది. మాకతిల్లి ఎన్ని కష్టాలు పెట్టినా యెవరికీ చెప్పకునేదికాదు. పదిగంటలవరకూ నూరుతిల్లి చాకిరీచేసి, పదింటికి బడికి వెళ్ళేది. బడినించి ఇంటికి రాగానే పాపకోసం బండెడు చాకిరీ కాచుకుని వుండేది యింట్లో. ఇంటి చాకిరంతా చేసి, అందరూ పడుకున్న తరువాతగానీ, పాతాలు చదువుకు వేంకుడు గూడా వ్యవధి చిక్కేది కాదు. ఎప్పుడు విద్దబోయేలో. మళ్ళీ పాదు బాడత గానే పేలుకునేది.

సాంబయ్య గాదుకూడా పడుచుపెల్లెం మోజాలోపడి మాకురీ యోగక్షేమాలు విచారించేవాడేకాదు. కాని పాపం, పాప యెప్పుడూ చింతించలేదు.

పాపకి అత్య విశ్వాసం మొంతు. ఎప్పుడూ ఎవరి మీదా ఆధారపడేదికాదు. తన కష్ట సుఖాలు ఎవరికీ, చెప్పకునేది కాదు. చెప్పకున్నా ప్రయోజనం నూన్యం అని ఆమెకి తెలుసు.

పాప మృగల సైవల్ పూర్తి చేసింది.

పాపకి పై చదువులు చదవాలని వున్నప్పుడికీ మాకతిల్లి కష్టంలేకపోవడంతో, అంతటితో ఆగిపోవలసి వచ్చింది. పాప కించిర్తుకూడా విచారించలేదు.

ఒకానాడు పాడుగురినంతో ఓమోగుబరి రైతు వ్యాపారంమీద ఆపూరిచ్చాడు. ఆ రైతు సాంబయ్య గారింటనే దిగడం సంభవించింది.

వసుసాచ్చిన పాపని చూచేసరికి, ఆ రైతు మనసు మెరమెరలాడింది. తన యాప్పితార్ని సాంబ

య్యకు తెలియపరిచాడు. అప్పుడు తనగాడి వయసు యాభైయేళ్ళకి తక్కువైందని భార్యలేదు. బోలెడంత ఆనందించింది. కాని కన్నకడుపుకదా, సాంబయ్యకి మనసులా లేదు చూటివ్వడానికి. కాని పడుచు పెళ్లొందుకు ఆస్తివీడానికి పోయింది. వాళ్ళేమోయని పట్టుబట్టింది. పడుచు పెళ్లొంతుంటే కాదనలేక సాంబయ్య గంగిరెద్దులా తిబ్బాపాడు.

ఆతిగాడు సంతోషంతో చంకలుకొట్టుకున్నాడు. సాంబయ్య తన కివ్వారినైన మూడువేల రూపాయలూ అప్పటికప్పుడే రద్దు చేసికాడు. బ్రాహ్మణుడొచ్చాడు. ముహూర్తం పెట్టుకున్నాడు. అంతో తనగంటో జరిగిపోయింది.

తన యిష్టానుసారో నిమిత్తంలేకుండానే తన పెళ్లి నిశ్చయమైందనుకుంటున్న వయసు ముగ్గురి వాడికి ముడిపెట్టబోతున్నందుకు—పాప, కించిత్తు కూడా చిందించలేదు. తనకి పెళ్లిద్దరి యెదిరించలేదు. మారాం చెయ్యలేదు. అలాచేసివా ప్రయోజన మందరిదని పాపకి తెలుసు. అన్నీ తిలొందుకు వాళ్ళనుంది.

ముహూర్తం దగ్గరపడింది. మగ పెళ్లివారినుండి పిలుపొచ్చింది. పాపని పెళ్లి కూతుర్ని చేసి, బాబా బజంట్రిలో బయలుదేరారు రైలుస్టేషన్కి.

రాళ్ళు నెక్కారినీస బండి, కలకత్తా మెయిలు రెండు ఆ స్టేషన్ లోనే క్రాసింగవారి

బండిలోనొక కామక్కుచున్నారు. కామక్కుచున్న బండి రాకచొచ్చింది. కలకత్తా మెయిలు కదిలింది తమ బండి కదిలే వేళయింది. గాడ్లు విడిచేస్తాడు. మరుసకొద్దీకల్గిన పెళ్లికూతురు ఎంతో బయటికిరాదు. అమ్మలక్కలు కంగారుగా లోపలికెళ్ళి గాలించారు. పెళ్లికూతురు భావలేదు. ఏమెవో యేమో! అంతర్ధామమోయింది. ఎక్కడెక్కడో వెతికారు. ఆమె కనిపించలేదు. ఇంకా వెతుకుతూనే వున్నాడు సాంబయ్య

ఇంతలో రేఖ ఆడ్డొచ్చి—“అప్పుడు మీరక్కడున్నారా?”—అని అడిగింది.

“ఉండుకదాడ మీరింటికి తల్లీ. అసలు పిలుపు కల్గినవాణ్ణి నేనే”

“మహా?”—రామ్మూర్తి అశ్చర్యంగా నోరు తెరిచాడు.

“తెలువాలి, పాపేమయింది?”

“ఏమో, నాకేం తెలుసుకాలూ, రేఖమ్మకి తెలియాలి”—అంటూ తాతయ్య రేఖవేపుచూచి నవ్వుగావవాడు.

“ఏమవుతుంది? కలకత్తా మెయిల్ కి కలకత్తా చేరుకుంది. తిలకోసం స్టేషన్ లో ఎదురుచూస్తోన్న స్నేహితురాలు నిర్మలతో కలిసి వెళ్ళిపోయింది. నిర్మల సాయంతోనే ఉద్యోగం సంపాదించింది. ఓయలనుగట్టి క్రేమించి పెళ్ళాకి, ఓపాపాయిని కనుక్కుని పోయిగావుంది”—రేఖ కథ పూర్తిచేసింది.

రామ్మూర్తి కళ్ళు విరికిగా మెరిసిందయ్య

“తాతయ్యా నీదో పారబాటు, అసలు ఆ అమ్మాయి పేనోపాప కాదు రేఖ”—రేఖ కళ్ళలోకి కొంచెంగా చూస్తూ అన్నాడు రామ్మూర్తి.

“తాతయ్య ఖమ్మన ఏవ్వేకాదు. పప్పులో కాలికావ బాబూ! ఆ యమ్మాయిపేరు రేఖకాదు రేఖరేఖ!”

విజంగావా—అన్నట్టు రేఖ కళ్ళలోకి చూచాడు రామ్మూర్తి.

రేఖ సిగ్గుతో తలవారేసింది నవ్వుగా నవ్వుతూ. ఇంతలో వాళ్ళు దిగాలినీస స్టేషనుకూడా వచ్చేసింది.

“నాకథ చెప్పారు వారికథ చెప్పవేలేదు”—రేఖ తాతయ్యని అడిగింది.

“అసేంటి తల్లీ, తిలవోతూ బదులదగిన మెందుకు? ఇంకా వుండేవిల్లా వారికథే. చెప్పక మెందుకు? కళ్ళాగా చూడబోతుంటేను”—తాతయ్య లేచి, పెట్టే చెడ్డింగూ క్రిందికిదిచి, కూర్చి నత్తి కెక్కించాడు. అందరూ స్టేషన్ బయటికి నడిచారు.

* * *

బానికి గదిలో వొంటరిగా కూచుని, కిటికీలోంచి ముఖ్యంలోకి చూస్తూ ఆలోచిస్తోంది.

చక్రాలంటి ఆమె కళ్ళు బోగ్గులుల్లా ముందుకున్నాయి ముఖంలో యేదో గంభీరత—విరక్తి—విచారం బోలూమలూకుతున్నయ్య. గాలికిముఖం మీద జీరాడే ముంగురుల్ని సవరించుకోసు నైతిం ఆమెకోదనం లేదు.

ఏదో దీర్ఘంగా ఆలోచిస్తోంది.

అర్జునే! వానకురికి వెలిసివట్టుంది వాతావరణం. చీమచిలుకు మన్నా వినిపించేంత నిశ్శబ్దం.

‘ఇదేనా జీవితమంటే?—మూన్నాళ్ళ ముచ్చట కోసం ఏం విరగబాలు?—తుచ్చమయిన భోగాల కోసం ఏం పాటబాలు?’

అయినేం పట్టుకొన్నాడు తనతో?

ఎంత తిప్పదలో?—కనుకెప్పుడూలో ఎంత జరిగి పోయింది?—

జానకి బరువుగా పట్టారనింది.

మేనమామ రంగారావుగారి జొంతులు గొంతు అతిరిగి గదిలోంచి విరిసిపోయింది. రచ్చినవాడి ఆస్తిని కాస్తా చేజిక్కించుకునేందుకు ఏదైనా అడ్డదాడు వ్వాడేమోనని ఆశ్చర్యపడ్డవాడు. వెకిలతో సంగ్రహిస్తున్నాడు.

‘భీ! ఏం ముఠుముఠ?—ఎంత ముక్కు—ఎంత ముక్కు—ఎంత బాధ్యం!...కళ్ళ క్కరిసింది తోటి మాంతుకు ముఖ పద్ధంకాదు. ఇబ్బం!—జూదా!—అంతిం! పిటికోసం ఏమయినాచెబారు. ఎంత సీచానికయినా వాడికడతారు. ఎన్ని అబద్ధాలయినా అవతారు. ఏ మామయినా మనుస్తారు ఎంత అభాగ్యతేవులయినా వాశింం చేస్తారు.

నుమప్పలేనా? పిళ్ళ!

పిళ్ళకి మృదయాలేనా?—

జానకి కళ్ళలో నీళ్ళు తిరిగాయి.

ఎవరో నువ్వువద్ద పిస్తున్నట్టు రప్పించిస్తే, కళ్ళు తుడుచుకుని, పనిట పడుకుంది.

దాసిది సుప్తంలోంచి—‘అమ్మగారు తాతయ్య వస్తున్నాడు’—అని చెప్పింది.

‘ఏమిటి తాతయ్యవస్తున్నాడా?—చివరాలుని వెరికి పట్టుకుని వస్తున్నాడా?—చివరాలులేకుండా వంటరిగా వస్తున్నాడా?’

‘చివరాలు కూడా వస్తున్నారండి’

‘ఏమిటి చివరాలు కూడా వస్తూన్నాడా?—ఎంత విశ్వాసపాత్రుడు తాతయ్య?—ఎంత విశ్వాస మైన జీవితం తాతయ్యది!—చివరాలుని వెరికి పట్టు కొస్తున్నాడా?’

చివరాలు! ధర్మ వాంఛిపెట్టి తిరిగితో, అమ్మ కస్తూరి అనుభించి—జీవితపు విలువలు తెలుసుకున్న చివరాలు!—తన విశ్వరూపిని తాను అనుభవించడానికి వస్తున్నాడా?—అనుకుంది.

‘అమ్మగారు! కోడలుగారు కూడా వస్తున్నార—అదేంటి, కెళ్ళు గారండి’—దాసిది ఆశ్చర్యంగా వోరు తెలిచింది.

ఏమిటి?—కా?—కా? వాకోడలా?—వాస్తానే ఆర్తిగా వుండాలినిం కి?—కోడలుగా వాస్తాందా? ఎంత అద్భుతం కంతురాలు!—జానకి ఆశ్చర్య పోయింది.

‘అవును, ఏది సౌఖ్యమో ఏదిసౌఖ్యమో—ఏది కార్యకమో ఏదికార్యకమో నీకు తెలుసు కి?—సత్యమిది సత్యంగానే చూడాలి—నీ కాళ్ళ మీద నువ్వునంతోడే నీ కోసం నువ్వు పోరాడాలి. కస్తూరిని విరచయంగా ఎదుర్కోగలవ. నీవు దైత్యుకాలిది. నీకు శిష్టత్యమింది. కొబ్బే ఆర్తిగారంత చలనీ దానిది కోడలుగా వస్తున్నావ్—’ అనుకుంటూ జానకి బరువుగా నువ్వుం చేతు వెడిచింది.

నుంగు తాతయ్య, వెరికి చివరాలు, ఆ వెరికి కిరేఖా వస్తున్నాడు.

జానకి చివరాలు చేతుచూచింది.

అమె కళ్ళు గిర్రుల తిరిగాయి. భూమ్యకాశాలు తల్లి క్రిందులయి పట్టయింది.

‘మూర్తి!’—అని వోపాలికికే చేసి, మేమెట్లమించి కొలుబారి క్రిందికి దొర్లిపోయింది జానకి.

తాతయ్య, కికి, రామూ, వాస్తూ అందరూ పరుగెత్తుకొచ్చారు.

రక్తపు మడుగులో స్పృహతిప్పి పడిపోయిన జానకి, కళ్ళు తెంచే చేకి, దాక్తురు కూడా వచ్చేకాదు.

జానకి కళ్ళు బరువుగా తెరుచుకున్నాయి.

రామ్యూర్తి బాగా అరిచాడు—‘జానకి!’—అని.

‘రప్ప బాబూ! తిప్ప చేసు జానకినిగాను. పిన్నిది. ఏదీ కికి చెయ్యదయ్య, రామ్యూర్తి నీ చేయిలా లే’

జానకి ఇద్దరి చేతులూ కలపి, తృప్తిగా పట్టారనింది.

‘ఏదీ పాపంయిలా లే,—ఏం పేరయ్య కికి’

‘జానకి!’

‘జానకా?—జానకి?—అపేరెదరు పెట్టారు? చెప్ప కికి, నిజం చెప్ప, రామ కమా?’

‘అవునండి’

‘అవునా రామ? ఏదీ—వోయరు పిల్లా, నే వివారి!’

రామ్యూర్తి పాపాయిని చేరు పెట్టిపిలిచాడు.

‘అబ్బ ఎంత హాయిగా వుంది. ఎంత కొలనికీ విన్నాను?’—అని అంటూ హాయిగా కళ్ళు మూసింది—జానకి; ఇంట్లో పాడి గొల్లుమున్నాడు.

కలగూరగంప

స్వర్ణయుద్ధం

జాన్. హెచ్. లిప్ట్‌హా

పశ్చిమ రాజ్యాలలో పోటీగా, రష్యా శ్రాత్తగా ఆర్థికరంగంలో ప్రారంభించిన పరిణామాలను గురించి ఆ నేక సమీక్షలూ, వాదప్రతివాదాలూ విస్తృతావధి జరుగుతూనే ఉన్నాయి. ఆసియా, పశ్చిమ యూరప్, లాటిన్ అమెరికా ప్రాంతాలలో పలుకుబడిని సంపాదించటానికి ఇటీవలగా రష్యా శ్రాత్త కేంద్రమంటూన్న యీ ఆర్థిక వ్యవస్థలన్నీటిని సమర్థించుకోగలడా అనేది ప్రధాన సమస్య. సమర్థించగలదే చెబుతున్నాడు. కాని ఆసమర్థించటానికి రష్యాకు గల బలమేమిటి అన్నది మాత్రం యేదయీ ప్రపంచండా ఉన్నాడు. ఈ బలమేమిటి?—రష్యా చేతిలో ఉన్న బంగారు నిల్వలూ! ఇన్నింటాల్లాగా రష్యా ప్రపంచవాణిజ్యపు పోటీలో కలుగ జేసుకోవడా ఉన్నా; ఇప్పుడు ఒక్కసారి రంగంలోకి విజృంభించి ప్రపంచ ఆర్థిక పరిస్థితులను తిలకింపాలి చేసి నేను టావికి ఈ బంగారు నిల్వల ఆయుధం ఒక్కటిచాలు.

రష్యా కరెన్సీకి బంగారం మదుపుపం కాదనేది నిజమే. అందుచేత ప్రపంచ వాణిజ్యరంగంలో బంగారం విలువలో వస్తూవుండే వృద్ధిపరిపాలనలరష్యా ఆర్థికవ్యవస్థలో ఎట్టి మార్పు రాదనేది నిజమే. కాని ప్రపంచరంగంలో బంగారానికి గల విలువను తెలివ్ ఏవాడో గుర్తించాడు. బంగారు నిల్వలను పెంచాలని ఆశించాడు. రష్యా పరిపాలకులు అక్షరాలా అరివి ఆశేకాన్ని శిరపావహించి నడుచుకున్నాడు. బాగా తెలిసినవారు రష్యా దగ్గర ఇప్పుడు వాదపు 1000 కోట్ల డాలర్ల విలువల బంగారం

నిల్వ ఉన్నదని చెబుతున్నాడు. ఫ్రెరింగ్ ప్రాంతపు బంగారు నిల్వలూ, డాలరునిల్వలూ అన్నీ కలిసి 125 కోట్ల డాలర్ల విలువకు మించలేవు. ప్రపంచ మంతిటిలోకి పెద్ద నిల్వ అని చెప్పుకుంటున్న అమెరికా బంగారు నిల్వలు 2200 కోట్ల డాలర్ల విలువకు మించలేవు. కాగా, యిప్పుడు రష్యా నిల్వలు అయేటికంటే మురింతి త్వరితగతిని అభివృద్ధి చెందుతున్నాయి. రష్యాగల బంగారు నిల్వలను ఏటేటా 120 లక్షల డౌన్సుల మేరమి బంగారంఉత్పత్తి అవుతోంది. ప్రపంచోత్పత్తిలో ఇది మూడోవంతు. బంగారు ఉత్పత్తిలో ప్రపంచ మంతిటిలో ప్రథమస్థానం వహించుకున్నది డాన్ బాస్కెట్ ఉత్పత్తులకు ఇది ఇందుమించు పోటీగా వున్నయ్.

బోల్షివిక్కులకు ఈ బంగారం జాక్ ప్రభుత్వం నుంచి సంక్రమించిందిగాదు. 1928 లో అంటే మొదటి పంచదర్ ప్రణాళిక ఆరంభించేలో రష్యా పాలు సరి బంగారు ఉత్పత్తులు 10 లక్షల డౌన్సులకు మించలేదు. 1939 ఏప్రిల్ వరకు ఈ పాలుసరి ఉత్పత్తులు 50 లక్షల డౌన్సులకు పెరిగింది అనంతర దశలో ఇంతకు రెట్టింపుయింది.

రష్యా ప్రారంభించిన ఆర్థిక సమర పరిణామాలకు ఈ బంగారం ఎలా సహాయపడగలదు? రష్యా ఆర్థిక విషయక ప్రతికలలో ఇటీవలగా వెలువడుతూన్న కొన్ని వ్యాపాలను పరిశీలించితే దీని సంకలేలో కొంతమంది బోల్షివిక్కులూ నే వుంది. పెట్టుబడిదార్ల ప్రభుత్వాలు, మొదటి ప్రపంచ యుద్ధముయంలో ఐదవేసిన బంగారు వాణాల చెలామణిని తిరిగి తప్పరి సరిగా చేపట్టవలసి వస్తుందని రష్యా దృఢంగా విశ్వసిం చుతోంది. అందుచేత అంతి ర్వాతీయ చెలామణిలో బంగారం ప్రధాన స్థానం వహించబోతున్నది. అల్లాంటి స్థితిలో తప్పకుండా

రహస్యది ప్రెచెయ్య అవుతుంది. రహస్య చేరినందా అవ
సరానికి మించి బంగారు నిల్వలవ్వాయి ఈ నిల్వలు
తిరిగిపోయినా అంతరంగికంగా రహస్య అర్థిక వ్యవ
స్థలో వచ్చే చూపునూ వుండదు ఈ బంగారంతో
రహస్య అంతర్జాతీయ వాణిజ్యరంగంలో విస్తరించినా
నిష్పాంధ్రించి లావాదేవీలు పెంచుకోవరు.

ఈ బంగారు యుద్ధానికి ఉక్రమించటానికి,
రహస్య, బంగారు వాణిజ్య చెలాయించే వచ్చేదాకా
అగతవనిత పరిమాణా లేదు ఆగలేదు కూడా; అప్పుడే
పన్నుపన్నుగా కార్యరంగంలో ప్రవేశించే ప్రవేశం
చింది రహస్య ఒకపరి చేస్తుంది — వెనకబడినదేశాల
మంచి, రికవరీరం వున్నా లేకపోయినా వ్యాపనా
యకోశ్చిత్తులూ, ఖనిజాలూ కొని నిల్వచేస్తుంది. తనకు
అంతరంగిక అర్థికవ్యవస్థలో ఎట్టిప్రయోజనము లేని
ఈ బంగారం వుండి గమక, రహస్య ఈ దిగుమతులకు
వాటిని వ్యయం చేయవచ్చు ఈ బంగారం చేతిలో
వుండి గమక ఎరుమతులద్వారా వచ్చే డబ్బుతోనే ఈ
దిగుమతులు చేసుకోవాలనే పెం రహస్యకు లేదు.
ఇంతో అంతో ఎరుమతులు తీసుకుంటే గాని దిగు
మతులు చేసుకోవని భేదాల చే పాశ్చాత్యదేశాల దావర
బందీ లేకుండా సగుకు లబ్ధుకోవటానికి వీలున్న
రహస్యవైపు మిత్రదేశాలు మొగ్గుతాయంటే తిద్వారా
వాణిజ్యరంగంలో రహస్య పలుకుబడి పెరుగుకుండానే
ఇంకూలో ఆర్థికరహస్యపరిచయించినా లేదు ఇంకొందిత్ర
మేదింటుంటే, డౌస్సు 35 డాలర్ల వంతు, లభించిన
బంగారాన్ని అమెరికా కొంటూ వున్నంతేత్రా
రహస్యమంచి బంగారం స్వీకరించటానికి ఏదోదానికి ఎట్టి
వెనుకంజా వుండదు. కొనకు ఇదంతా యేమాత్రాదన్న
మాట? రహస్య “స్వర్ణయుద్ధ” సంచాలనానికి కొవలసిన
పెట్టుబడినంత పోతే గా అమెరికాలో స్వయంగా
పట్టి కొ. హాగింనే గుర్తించుకుంది. పారిశ్రామికంగా
వెనుకబడివున్న ఈ దేశాల్ని, పత్రి, బిళ్లెం, పంద
దార వగైరా సగుకులు రహస్యకు అమ్మి, తిద్వారా
లభించిన బంగారంతో అమెరికా డాలర్లు సంపా
యించి, అమెరికామంచి కొవలసిన యంత్రపాటుగ్రి
ంతో ఏర్పాటు చేసుకుంటాయి.

ఇంతేకాదు రహస్య ఈ బంగారంతో విపరీతంగా
కొనుగోల్లు చేసి అంతర్జాతీయ వర్ధిని ప్రధాన వస్తువుల
అభివాన్ని కలుగజేయవచ్చు. గతసంవత్సరం ఇలానే
చేసింది. ఆగ్నేయాసియాలో ఉత్పత్తి అయిన రబ్బరు

యవత్తూ హతాత్తుగా ఒక్కపారి కొనేసి, ఇతర
దేశాలకు రబ్బరు దొరకకుండా చేసివేసింది. దూర
ప్రాచ్యంలోనూ మధ్యప్రాచ్యంలోనూ ప్రజలకు
బంగారమంటే యెంత మోజవుందో, తిరతిరాలుగా
తిమకుటుంబాలకు బంగారం నేరీరించటానికి ఎలా
తాపత్రయ పడితారో క్రమిన్లకు బాగా తెలుసు. గత
సంవత్సరం ఏకో పాతివాకి చెలాయణ్ణీరింద రహస్య
ఇరాన్కు ఒక పెద్దముత్తం బంగారం పంపించేసిరి
దాన్నియూసి స్థానిక పత్రికల్ని ఎంతో ఆహ్లాదుతిను
ప్రకటించాయి దారిమూస అంతకంటే అధిక
ముత్తంలోవున్న అమెరికా అర్థిక సహాయం వాళ్ల
దృష్టిని ఆకర్షించలేబోయింది.

రహస్య విస్తృతవర్ధిని యా స్వర్ణయుద్ధాన్ని
యింకా ప్రారంభించలేదన్న మాట నిజమే కాని
అలాంటిదాన్ని ప్రారంభించటానికి వాళ్లకు ప్రోమకు
వుంది; ప్రారంభించాలనే కృతసిద్ధియం కూడా
వున్నది బాహుళంగా తెలుస్తోంది. ఇటీవలి రహస్య
దర్శలన్నీ ఇంకూకు మాదిరిగానే వున్నాయి
అంగ్లో-ఫోనియన్ వాణిజ్య సరఫరాలను 9 కొట్ల
దాల్చ నుంచి 60 కొట్ల దాల్చకు పెంచుకోవటానికి
ఒప్పుకుంటామని కృశ్చేవ్ లండన్లో ప్రకటించాడు.
ఇది పరిశీలించ దగిన విషయం. ఇంత అవధిని బ్రిటిష్
ఎరుమతులతో తలదూగగల ఎరుమతి సగుకులు రహస్యకి
ఎక్కడున్నాయి? విజానికి హ్యూయిత్రార్వకంగానే
కృశ్చేవ్ ఈ వాగ్దానం చేసివుంటే ఈ బంగారాన్ని
దృష్టిలో వుంచుకునే ఆయన మాటాకి వుండవచ్చు.
బ్రిటన్మంచిగాని, బ్రిటిష్ తలసలమంచిగాని బ్రిటిష్
అధిని పోలమంచిగాని సగుకుల కొనుగోలు చేసుకోవ
టానికి రహస్య యిప్పుడేకి లండను మార్కెట్లో
చాలా బంగారాన్ని అమ్ముతూవుంది. తిరిగి ఈ
బంగారంతో, బ్రిటన్, డాలర్లు ప్రారంభించి కొవల
సిన వస్తువులను దిగుమతి చేసుకోవటానికి నావకొరం
యేర్పడుతోంది.

బంగారం, పశ్చిమ రాజ్యాలకు, తమ ఆర్థిక
వ్యవస్థలను చక్కదిద్దుకోవటానికి ఒక పాపం.
వాడు సంప్రదాయంగా వస్తూన్న కొన్ని ఆచార
మూత్రాలను అనుసరించి దీన్ని వాడుకుంటూ
వుంటాడు. కాని యా మూత్రాలను పోటిందిరిసిన
బాదుబందీ కమ్యూనిస్టులకు లేదు. ఈ మూత్రాల
పన్నిటిని ఛిన్నాభిన్నంచేసి వాళ్లు పశ్చిమదేశాల
అర్థిక వ్యవస్థను తిరిగి కొలుకొనుండా గట్టిపెట్టు తీసి
వేయగలరు.

“నూత్రిడర్” సావ్యంతో.

గ్రామోద్యోగవ్యవస్థ

శ్రీ బుద్ధవరపు వేంకటతర్కం

ఇటీవల ప్రతికలంకు ప్రయోగపరచుచున్న వార్తలను బట్టి గ్రామోద్యోగము ఆంధ్రరాష్ట్ర గ్రామోద్యోగము సంఘము ద్వారా తమ కష్టపథముల వివరణను గాను పెద్ద పెట్టున యాంక్షోకము చేయుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. ఇప్పుట్ల మీరు గ్రామోద్యోగము? లేక గ్రామపాలకులు? లేక మరొకని ప్రభుత్వ ప్రతినిధులను గురించుపరచుచున్నట్లు గ్రామసేవకు దిమా? మీరు పుట్టు పూర్వోత్తరములేదా? యను వాటిని చూచి కొంచెము ప్రశస్తిగము గానించుకొనుట యప్రస్తుతియు కాదేమో యనిపించుచున్నది.

నేను మన గ్రామములలో ప్రభుత్వమువారివలన త్వరితము పగమో వేరినము జొంగుచు గ్రామోద్యోగ లని పిలువబడువారిలో పాధారణముగ మన కలపకు వారు మువ్వకలంగును. గ్రామమునము, మణిము గారు లేక రెడ్డి (విలేజ్ హెడ్డు) అని పిలువబడువారికు— ఈయన గ్రామ సేవకీర్తిలు గాను, గ్రామధికారిగాను పని చేయును. ప్రభుత్వమునకు చెల్లు డివులు వసూలు బాధ్యత యాయనదే. తెంచెవది కరణము. “కరణము లేక్కలు వాయును” అనెను లోకోక్తి ప్రకారము గ్రామమునకు సంబంధించిన యావత్తు లేక్కలను వాయుట. మణిము గారునకు సమాప్తగా యుండుట, రిపోర్టులు తదితర కౌగితియులు వాయుట యాయన చేయుచుండును. మూసవది తెలియగలిగింది. ఈతడు గ్రామబోర్డునై గ్రామమును కావలికాయుచుండును. పన్ను గైకొలవప్రకండి వసూలు చేసే తీసికొనివచ్చుట. వసూలైన డివులును తొలకొ ఖజానాకు యిర్పాటు చేయుటకు తీసికొని పోవుట యాతని ముఖ్యనిధులు. విస్తీర్ణము హెచ్చుగా నుండి, ప్రభుత్వముకు విపత్తి ముగ పన్ను చెల్లుదుగాడి, జాలాధారముల పని మిగిలి యుండుచోట్ల అసీసెంటు కరణములు, వెట్టియాములు, తోటి, నీరుగంటలు యిత్యాది యుద్యోగముల నూడె వాయు గ్రామములలో వియమింపబడి పనిచేయు చున్నారు. ప్రస్తుతిము మీరికి చెల్లింపబడు వేరినముల ప్రమాణము ప్రకారము ముఖమునకు తెలచకటింటికి

పనునాల్గు రూపములు, కరణముకు తొమ్మిది లేక పను నేకు లేక యిరువదియూడును, తిరియూడుకు పదునాడు రూకలును లభించుచున్నవి.

ఈనాడున్న రూపములో లేకున్నను గ్రామోద్యోగుల వ్యవస్థకు ఏవాడో భారతీకేముది నీజా శోధణ జరిగింది. పురాణయుగము నుట పట్టించి దరిత్రత తీసుకొన్నను క్రిస్తు పూర్వ మరచి కెతెల్లి వాడే పరిపాలనా యంత్రాంగమునకు సంచాయితి ప్రాతిపదిక యొప్పుట్లు, గ్రామసంచాయితి యందు గ్రామోద్యోగి పనుచిత బాధ్యత నిర్వహించి పట్టును పాక్షియులున్నవి. వాడు మీరు గ్రామోద్యోగులుగాక గ్రామపాలకులై ప్రభుత్వకార్యముల నిర్వహించుటేగాక వ్యాపకములను కూడ పాలించి గ్రామముయొక్క సర్వాంగిగయాన్ని త్యయునకు మనాదికలై చెలుకొందిరి. పొలరీపుత్రిము మొదలు కొని కాప్పియను మహాపము ప్రతీర పర్యంతము నిర్వహించి మార్కెట్ ప్రాజెక్టులును నిర్వహించినది ఆచార్య చాణక్యులవారి చెప్పుచెప్పని పరిపాలనా

ఆరరసాయనశాల

ముక్త్యాల, కృష్ణా

ఫౌండేషన్ 1925.

ప్రశస్తాయుర్వేదోపదములకు నిలయము. ఏమందుకావల సినను మాకు వ్రాయుడు. నమ్మకమైనవి లభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషణ

వేటూరి శంకరశాస్త్రి,

ఎ. ఎం. వ. సి.

Consulting Physician

యంతిమి చెప్పరయ్యును—కాటియ్యరి యర్థ కాస్త్రోక్తి ప్రకారము పాపజన్మయందు పర్యవసానము కలదు. ప్రభుత్వము, రాజ్యాంగ యంతిమి నతిక్రింది స్థానము నాక్రమించు గాను పాలననుకూలమును సంకేతపరమయ్యును. సుప్రసిద్ధి కలదును, ప్రభుత్వ పాలనయందు రాజ్యాంగమునుండి గైకొనబడు సర్వ విధములందును, నాటిది యాపించుటచే గాను పాలకులతో విధి సంప్రదింపులు జరపబడుచుండెడిది. దీనియందు పాలనలో నైతికము నీ యర్థము గొంపపాత్రము చలనశీలము. తోచుచున్నది సలహాతో సంస్కరింపబడిన యర్థము ధామికిని పరాలు విధానములందు గానును ప్రమాణము గాను, తిద్విధిర్యహామిని గామిద్యోగి ప్రధాన యర్థము నుబంధించబడినది. ఈ యర్థము ప్రాసక్తియను సుప్రసిద్ధి నిజమైనది. గామిద్యోగిల సంకేతపరమయ్యును హక్కును కాపాడుదు రానియు చేసినారు.

కాని గామిద్యోగి యర్థము ప్రస్తుతము మనము చూచు దుర్భాగ్యునికి గొప్పయ్యుటకు తెల్ల దొరల పాలనమందే ప్రయత్నించుట విధిగా జరిగి పరి. ఈ యర్థము పటిష్ఠముగను, సుప్రసిద్ధియగు నున్నచో నెప్పటికీ బాతీయోగ్యులుకొలుపుమిక్కిలిగా మన్ని గామిద్యోగిని గూడెట్టల గాను పాలకుల కృషితో తమ ప్రభుత్వమునే పునరుజ్జీవింప కదిల్చి చేయుదురేమో యను భిమునతో నింగ్లీషువారు “విధించి పాలించు” అనేక తమ కుటిల నీతితో దీనిపై గొప్పలపెట్టు పెట్టిరి. గామిద్యోగిని మనము కరణముల మధ్య విధించిరి. లేకల తమారు చేయుట, కౌగితిములు వ్రాయుట మొదలగు సహజ పనులు మాత్రమే కరణము చేసినందు గానుమందు కర్రపెత్తెము చేలయించు సభికారము మనము చేసి నుంచిరి. అనేక గామిద్యోగిని నీ వాడు మనము కరణముల మధ్యమన్న తీర్థ వైరములు గాను మునుకక్ష్యులుగ నీర్థ పల్లెటూరి సౌభాగ్యమును భిన్న మొనర్చుచున్నది.

ఈ యర్థము తెల్లదొరలు గావించి దారుణ కృత్రిమ మింకొకటి యున్నది. అనాదిమంకియు ఈ నామధేయముల ననుభవించుచు నీతిహీనము దివ్యకుండ

నను విధులు విర్యహించు గామిద్యోగిల ధామిలకు పన్నుగట్టిరి. అనాది మిరి బుజ్జించుటకు మీరు దానికనుది పంపార్థి పాపకర్మములతో వ్యర్థముగా ముఖాని ననుభవించుచున్నది కాని కాలము గలించికోలది సంపారములు పెరిగి గామి ద్యోగిలు తమ ధామిల నున్నుకొని రాను రాను చేత చేగానిలేక కుటుంబసోదరులు గాను విధిగ పరిపరి మార్గము నులంబించి తద్వారా గామిద్యోగిలు యాగ్రహములకు లోబరులై ప్రభుత్వమువారు తొమ్మిది, పదు చేతు, లేక యిగవదిమాగు రూపయలను గౌరవ చేతముల నిర్మించు గంపెరుచిత్తల సంపారు లకది యేమూలకురాక కలకలపడుచున్నాను.

గామిద్యోగిని ఇకపి నాలుగింటికి కూర్చు పలు ప్రకారము చేర్చుకొనిన వాటికి “ఎ” గుర్తు “బి” గుర్తు, “సి” గుర్తు ఇత్యదిగా యొక్కొక లేకకు నాలుగైదు లోకము చేర్చి వాడే హక్కు చేసిరి. ఇవిగాక, అప్పుపప్పు సభికారముల చెప్ప ముందు పనులూడ చేయుచుండెనలెనె కానినందును తక్కువగించిరి ఈ పనులూలో విధికారి చెప్ప చే పరినెను తెచ్చుకొనవచ్చును. అంటే తమ పాలనాధికారమును విధించి ఇటు తమ యుపాధిని నశింప చేసి పరదేశ ప్రభుత్వము గాను సమైక్యము భిన్న పరచి దమ కుచ్చిత రాజకీయమును పొందినది.

దేశమంతటను బాతీయోగ్యులు ముమ్మరముగ పొనిపపుకు కంపలాదిగ గామిద్యోగిలు వైతిమలంగు భాగపాపములై సుమారు పదు చేతలకు వరకు బర్ల రపులూ (కొందరు కారాగృహములందు కూడ నుంప బడిరి.) మన్ని వారు గూడ లేకపోలేదు. దేశ పాపకర్మ (యిత్యుతో) నాలుగు తమ యర్థము గూడ సుముఖము భరించుట రాదా యని కలుగు గదిరి.

ఆ కాలమునందే యింగ్లీషులెవరి గూడ పిరి నెత్తిం బడినది. 1937 వ సంవత్సరమునందే యెన్నియో యననపు పనులు పిరిపై రద్దుట ప్రభుత్వము విధియతో పొందినది. సర్వ, నెట్టిత్వముల పని చేయించినారు. పరప్రభుత్వములకు దాసులకు బచే చేయుంది లేక గామిద్యోగిలు పెరిగిపోవు చున్న విధులను కిమ్మలకుంప చేతులనీన దుర్గిది పాలెరి.

1947 సంవత్సరము నువకు స్వేచ్ఛ వచ్చినది. స్వాతంత్ర్య ప్రాప్త్యానంతరమున కూడా వీరి వ్యవస్థ మారలేదు. వీరిని పాలించు డటనుట్లే యుండిపోయి నది అవసరమను లింగమ మిరిసింది. రేమనింగ, ప్రామాన్యతలంటు పనులు చేయించిరి. ఓటగుల బాది తాలు జనాభా లెక్కలు, పశువుల గణితి, ల్యాండు పెప్పసు, ఇవాసు లెక్కలు వ్రాయించిరి. ఋణముల విమాళు చేయించిరి. ఇప్పుడు సరి ఛార్జీ లెక్కలు వ్రాయమని యొత్తిడి చేయుచున్నాడు (ప్రభుత్వము గదా! నేడు గాకున్న రేమెన వాగోడు వివరా యవెను సంపూర్ణ సహాన భావముతో నీ విధుల వన్నింటిని గ్రామోద్యోగి చేయుచున్నాడు. భువికు విసిగిపోయి యుదవపుపనుల భారము మోయులేక సరి ఛార్జీ లెక్కల తయారీ నిలుపుదలతో తమ తీర్చుకున వసంత్య ప్రిని ప్రభుత్వమునకు తెలియజేసినాడు.

వీరి యవస్థ నిప్పుటికైన ప్రభుత్వము గుర్తించి ఉన్నది ముదా వహము గ్రామోద్యోగులకు కొన్ని సదుపాయములను ప్రభుత్వము చేయుచున్నట్లు రెవెన్యూ మంత్రి హామీ యిచ్చి. కాని వేరినముల నెంతి హాతము పెంచ వీలుపడెనని పెలరిచ్చిరి. వేరి నముల మాట యెట్లున్న ప్రభుత్వము వాడు గ్రామో ద్యోగుల ప్రధానమైనకోరిక యగు సమగ్ర శాసనము విష యమై శ్రద్ధ వహించుట ముఖ్యము. స్వరాజ్యము వచ్చినది. స్వరాజ్యము కూడ సిద్ధించినది. రేపు విలాంధ్ర యవధరించ వున్నది కనుక నీ సమయముందె నను మంత్రివర్గము నిర్ణయించియు, శాసనసభలో తిర్చింపుచియు ప్రభుత్వమువారు గ్రామోద్యోగుల విధులు, బాధ్యతల నిర్వచించుచు, వారి ధృతి, తిది తిర విషయములను తేటతెల్లముగను, సమగ్రముగను ప్రవర్తించు నొక శాసనము చేయుట వలనయు. ఈ సంస్కరణ ముదిరకాలముననే జరిగి గ్రామోద్యోగులు తొలిటియట్లు గ్రామసేవకులు, గ్రామపాలకులు నై పల్లెటూళ్ళకు అపారముగ సేవ చేసి గ్రామీణ జీవిత మును రివ్వారా జాతీయజీవితము వనకపో శ్వేషముగ, పౌభాగ్యవంతులుగ దీపింప జేయుదురు గాక!

చందోదర్శనము

శ్రీ దీపాల పిచ్చయ్యకావ్రీ

(శ్రీ ప్రాసము.

గీ. సంఖ్యల బలకు త్రికారంబులఁ జనుఁ దకార.
సద్భక్తమై త్రికారప్రాస సంజ్ఞ గలిగి

యత్రి విక్రముఁ డిధియప్రదాత యవఁగ
వాక్త్రీపథగోఽన్వయంబు విష్ణుభక్తు లవఁగ. (1-45)
గీ. ఈ త్రికారంబులకు దృతీయ మెనఁగఁ గింది
రేఫ సంప్రసారణమున ఋత్వమునకు దృ
తీయ యగు నీ త్రికార మర్పించి మాడ
వా త్రికారంబులకుఁ బ్రాసమయ్యె వదట. (1-46)

ఈ రెండు పద్యములలోని రెం డిచ్చురత్న లను మానీ శ్రీ భట్టాచార్య - అను వాడు కడచిన నెల (జూలై) భారతి - పుట. 94 లో సవరణలు తెలిసి యున్నాడు.

తప్పులు : సవరణలు.

(1) 'అత్రి' అనునది తప్పు.

ఆత్రి—అని సవరణ.

ఆత్రి—లోని 'త్రి,' దాత—లోని 'త' ప్రాసాక్షరములు కావున ప్రాస పూర్వాక్షరమైన 'త్ర'—'దా' వలెనే దీర్ఘముగా నుంపవలెనని వారి వివరణము.

(2) 'ఈ త్రికారంబులకు దృతీయ మెనఁగ'— అనునది తప్పు.

'ఈ త్రికారమునకుఁ దీయ మెనఁగ' అని సవరణ.

"త్రికారంబులకు దృతీయ మెనఁగ—అంటే ఏమిటి? త్రికారంబునకు దృతీయ వచ్చుట అసంబద్ధము—త్రికారమునకు "తీయ" ప్రత్యయమును త్రికారము నందలి 'రేఫను ఋత్వమును వచ్చి 'తృతీయ' అను రూపము అగునది భావము" అని వారి వివరణము.

సవరణలూ—వివరణలూ సమంజసములనియే వా నమృతము. మఱి యొక్క డ వా మనిరి యేమనఁగా :

ప్రత్యయము 'తీయ' గాని 'తీయము' కాదు. పద్యములో 'తృతీయ యగు'—అనియే యున్నది. తృతీయమగు—అని లేదు. శ్రీ భట్టాచార్యులవారు— 'తీయ' ప్రత్యయము వచ్చును; 'తృతీయ' అను రూప మును—అనియే వ్రాసియున్నాడు. కావున,—

'తీయ మెనఁగ'

అని యుండుటయును సరికాదనియు, తీయ యెనఁగ—అని యుంపవలెననియు 'మె' అచ్చు తప్పు నియు వా యూహ.

ఈ యూహ ఒప్పు—తప్పు విచారించఁ బండితలోకమునకు మువి చేసికొన్నాను.

గ్రంథ విమర్శనము

పండ్ల తోట

కవిశోకిల గ్రంథావళి—రిచ భాగం; మూలం : పారశీక మహాకవి సాదీ; అనువాదం : కీ. శే. దువ్వూరి రామిరెడ్డి; ప్రా ప్తిస్థానం : కవిశోకిల గ్రంథమాల, పెమ్మరెడ్డిపాలెం, యల్లయపాలెం పోస్టు, నెల్లూరు జిల్లా; వెల : రు 8.8-0.

పారశీక వాఙ్మయానికి 18 వ శాతాబ్ది ఒక స్వర్ణ యుగం. ఆ యుగక ర్తలైన సాహిత్యకారులలో మహాకవి 'సాదీ' నామం జగద్విదితం. ఆయన రచించిన 'సరి స్థాన్', 'హాస్థాన్' అనే రెండు మహాగ్రంథాలూ, అంతర్జాతీయరంగంలోనీ, ఇం దు ముందు అన్ని భాషలలోనీ అనువదించబడి బహుశ్రవణారంలో వున్నాయి. ఈ రెండూ కూడా చిన్నిచిన్ని కథలతో మానవదర్శనను ఉద్బోధించటానికి ఉద్దిష్టములైన రచనలు. సాదీ మధురవాక్కులు 'కవిశోకిల' క్రయ గావంగా ఆంధ్రుల కందించబడినవి. ఇందు 'సరి స్థాన్' (సలాలిత్-ట) అనువాదంపై గుడ్రిడ్ మెన సమీక్ష భారతి గతి ఏప్రిల్ 1977 సంవత్సరంలో వెలువ రించబడింది. రచనాశైలిలో ఈ రెండు గ్రంథాలకూ గల తారతమ్యాన్ని అవగతిం చేసుకోవటానికి పాఠకులు ఆ సమీక్షను కూడా తిరిగి తిలకించవచ్చును.

ఈ 'హాస్థాన్' (హంస్థాత్-ట) రచనలో అనువ దించబడిన శిల్పం 'సరిస్థాన్' రచనతో పోల్చిచూస్తే అంత విశిష్టమైందిగా కనిపించదు. ఇది విరచన కావ్యంగా సాగిపోతుంది. కథ తరువాతి కథ చెప్పకు పోవటం మధ్య మధ్య నీతిబోధకు ఉపక్రమించటంగా వుండి, కొంత విసుగుబుట్టిస్తున్నది.

'సలాలిత్-ట'లో అలాకాదు. ముందు వచనంలో ఒక చిన్న కథ చెప్పి దానిమీద వ్యాఖ్యానంగా పద్య రూపంలో కవి ఒక మెగుళు మెరుస్తాడు. ఆ వెలుగులో విషయమంతా తేజోమయమై ఇల్లే పాఠకుని హృదయంమీద ముద్రపడుతుంది ఏది ఏమైనా 'సలాలి త్-ట'లో పొల్లకపోతే, ఈ గ్రంథం ఉత్తమ

గ్రంథంగా వెలుగొందటానికి తగిన విషయసంపదను కలిగివుంది. 'సాదీ' కి గల మహా త్రిర మైన లోకజ్ఞానం అపవ్య సామాన్యమైనది. దాన్ని యావత్తూ కావ్య ధారలుగా సాదీ పాఠకునికి అందించేస్తాడు. కవిశోకిల ఈ గ్రంథాన్ని తేటతెలుగు ద్వీపంలో అందించారు. ఈ గ్రంథవిర్యాణాన్ని గురించి ఉపోద్ఘాతంలో సాదీ ఇలా వివరించారు :

'తెలచితి విషయలో కలకంఠ దచ్చి
హితులకు మహారమిచ్చెన నందు;
కరమున కంఠదక్కిర లేదుగాని
అంతకన్నను తీసునైన కావ్యంబు
గలదు; సామాన్యమా కలకంఠ గాదు.

ప్రమాద రక్షణకు ప్రశస్తమైనది భీమా

ఎవ్వరే ప్రమాదం వచ్చేదీ, ఏ తుణుం ఎలా ఉండేదీ తెలియని ఈ దినాలలో
* అగ్ని * మోటార్ కారు * కార్మిక నష్టపరిహారం
* నౌక * ఫయిటింగ్ గ్యారంటీ * మొదలైన భీమాలకు
మా తో సంప్రతించండి;
యునైటెడ్ ఇండియా ఫైర్ అండ్
జనరల్ ఇన్సూరెన్సు కంపెనీ
లిమిటెడ్,

"యునైటెడ్ ఇండియా లైవ్ థిర్టింగ్స్"
ఎన్ టెన్ డ - మద్రాసు.

Telephone: 4241. Telegram: "UNIGEN"

(రాం చీలు :

దొంగాయి-కలకత్తా-కొలంబో-సింగపూరు-విజయవాడ-
ధర్మి-పాట్నా-లక్నో-బెంగళూరు-కోయంబత్తూరు.

జ్ఞానశంకులు పుస్తకముల పుటల పదిలముజేసిన భావసంపత్తి.

స్వస్థసౌధమా దీని నిర్మించునపుడు ఘటించితి దళి శిఖాద్వారములను; తొలుతి యధ్యాయములు దెలుపు న్యాయము పటునివేదన మభిప్రాయ నిర్ణయము దైవభీతియు బ్రహ్మదేవాలయము ఆకల రెండవదానియందు సర్వేసను

బారి నమగ్రహలన్ని మూలబంధనము దైవకృపావృష్టి దివిసి యరు లను దిసము కృతిజాలై సందరింప మానవయధ్యాయము సంతరింగు; హృదయార్తి మర్తితి నవమలక్షమ పంచేదియాత్మిక ప్రణయముగాదు; నాల్గవదాని విచిత్రమతికూర్చు;

నైదింబ సంకుషే ఆరింబ దృష్టి పరులైన ధన్యుల కరింతు; నప్త మాధ్యాయమందు వివ్యాకృతములు; అప్తమంబున సౌఖ్యమాగోగ్యమిచ్చు సర్వేశులకు కృతిజ్ఞత చెల్లినామట; తొమ్మిదింబను సర్వతోవ బటటయు పదిగ పశ్చాత్తాపపక్షులు; పదింబ ప్రార్థనముంకూర్చి పరిగణించుటయు, గ్రంథోప సంహారః కథంబు గలదు.

మానవ జీవనపథంలో వెలుగుమాపే 'గులాబి తోట' 'పండ్లతోట' అనే ఈ రెండు గ్రంథాలూ సర్వ మానవులూ అవశ్యపూర్వకములు. ఈ రెండు గ్రంథాలను అనువదించి అందజేసిన కీ. శే. రామిరెడ్డిగారికి ఆంధ్రులు ఋణపడివున్నారు. ప్రతిభావంతులైన మహానుభావులు 'కాయము వాసియు చింతింపులు!

పు న ర్జ న్మ

నాటిక; రచన: శ్రీ బెల్లంకొండ రామదాసు; ప్రచురణ: ఆదర్శ గ్రంథమండలి, విజయవాడ; సం 1.4-0.

నాటకవస్తువు పాతకీ— పతితస్త్రీసముద్ధరణ: కాని శ్రీ రామదాసు శిల్పంలో ఇది ఒక మూలక త్యాన్ని సంపాదించుకున్నది.

మానవసమాజంయొక్క సంపూర్ణమైన పరిజ్ఞానం లేని అనాయత్నిత్యంలో పారపాటున కొలుబారి పతితు రాలై జీవితాన్ని వాశించేసుకున్న క్యాయలను, డాక్టరు వివాహంచేసుకుని తిరిగి క్యాయలకు పునర్జన్మ

నిస్తాడు. కాని అనంతరవిధలో సమాజపుదాడిని తిట్టకోలేక గజగజలాడి ఆ పిరికితనంలో తిరిగి క్యాయల జీవితాన్ని అఖాలంలోకి త్రోసివెయ్యటానికి ఉద్యుక్తుడౌతాడు. ఆ ఘట్టంలో, డాక్టరు తిండ్రి, జనార్దనరావు, జీవితపులోతులు తిరచి విశిష్టమైన అనుభవాన్ని గడించుకున్న మహానుభావు, కుమారు నిలో సంఘాన్ని జయించగల సాహసాన్ని పురికొల్పి క్యాయల జీవితం పాడుగాకుండా పరిరక్షించుతాడు. ఈ పాత్ర ఈనాటకానికి జీవం.

రంగవిభజన, పాత్రల ప్రవేశవిష్కరణలు మొదలైన శిల్పసాంకేతిక విషయాలలో రచయిత అశ్వింతిమైన ప్రతిభను ప్రదర్శించారు. సంభాషణలు కూడా చాలా మప్పించగానే పున్నాయి ఇందులో రాంకుమార్ (రెన్) పాత్ర చాలా కృత్రిమంగా వుండి దీన్ని రచయిత షేక్స్పియర్ ఇయాగో పాత్రను దృష్టిలోవుంచుకుని చిత్రించినట్లు తోస్తుంది—అంగుచేత సహజంగా కృత్రిమంగా తియారెండి. క్యాయల చివరలో రాంకుమార్ మూర్తిచేతుటం అనంతరమైన కల్పన విడిచిమేనాగుణ బాహుళ్యంలో ఈ అల్పవోహుల పరిగణించదగినవి కావు. ప్రచురణయోగ్యమైన ఉత్తమ శ్రేణి నాటిక.

జీవాటదేమిటామాట!

సంతానం కుల్లి కృషిస్తూ ఉంటే తల్లికి క్షోభకాదు?

బొరతి..బొరతాంబు తన బొల్లి, సమస్త చర్మవ్యాధులచేపిడింప బడుచున్న సంతానంకోసం ఎంతని విచారిస్తూఉందో?

(స్థాపితము 1920 సం॥రం)

ఇదుగో మా చిరకాల అనుభవంతో ఇస్తూ ఉన్న ఆభయం.

మాకు నేడే వ్రాయండి

రెడ్డి అండ్ కో.,

గోపాలపురం. (టూ.గో.జ)

1955 ఆంధ్రవాటక కళాపరిషత్ పాటిల్లో ప్రథమ బహుమతిని పొందింది.

శ్రీ జానకీదాని శతకము

రచన: శ్రీ మైవరపు సూర్యవారాయణ మూర్తి; ప్రాప్తిస్థానం: రచయిత, కృష్ణంపాలెం, జేవరపల్లి పోస్టు, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా, మూల్యం. రు. 0.4-0 ఆధునికులలో శతకములు రచించినవారు ఎందరో లేరు. వచ్చిన శతకములలో కూడ చెప్పకొన నగినవి లేవు.

భాషాపటిమయందేమి, పద్యవిర్యాగమువందేమి, భక్తిపారవశ్యతయందేమి శ్రీ సూర్యవారాయణ గారి రచనావిధానం ముమ్మారులూ పోతన రచనకుదీరే హృదయవల్లడిగా నున్నది.

ఉదాహరణలు :

“భానుమలాత్తి భూర్జహిమ
భానుడు మావిసులాంబుజాతి న
మృదవ బాలభానుడు, పరి
మత్తి నిజాశ్రీతి భక్త హృత్తిహా
భానుడు, చండిభాను పిఠు
పల్లవ మార్చుగ; పట్టి జానకీ
జానకీ రానుచంద్ర మహి
జానకీ పాటి నిభుండు లే డిలన్.
తానము నీడికిన్, శ్రీనిధి
తానము నమ్మించి సుప్రసన్ను సం
తానము, మూలమున్ ప్రతిని
తాన మెఱుంగని తాన మాటి సం
తానము, ముక్తు లైకృతమగు
తానము దా నయినట్టి జానకీ
జానకీ రానుచంద్ర మహి
జానకీ పాటి నిభుండు లే డిలన్.”

బాలల బొమ్మల భాగవతము

కథారచన: శ్రీ బూరెల సత్యవారాయణమూర్తి;
చిత్రరచన: శ్రీ బి. సి. రాజు; ప్రకాశకులు: పి. యన్.
(శ్రేష్ఠి, చార్ కమాన్, హైదరాబాదు - 2, సిద్దింబర్
బజార్ - 1; వెల రు. 1.8-0.

దీల్లో భాగవతంలోని 14 గాథలను పేకరించి బాలబాలికలకు ఉపయోగార్థం చిన్న చిన్న కథలుగా అంపజేయటానికి ప్రయత్నించారు. కాని వీరు వాడిన భాష బాలబాలికల కనువైనదిగాలేదు. ఉదాహరణలు:

“ఓ కమలాక్ష! ఆర్యరక్ష! శక్తువులను
ద్రుండువాడా! భక్తపాలనా! దేవా! నీయొక్క మహా
ర్తును జూపి నన్ను కనికరించు—ఇత్యాదిగా వైబిలు
తెలుగు భోరణిలో వుంది. ‘భక్తపాలనా!’ వగైరా
అపప్రయోగాలు పట్టించుకోని రచయిత యింతకంటే
పరిశ్రమేన వ్యావహారికాన్ని వాడటానికి ఎందుకు
సందేహించాకో పోషకము. చిత్రాలు సాగముగా
వున్నాయి.

జి. యం. యన్. వార్షిక సంచిక

ఇది హనుమంతంలోని ప్రభుత్వ మాధ్యమిక
పాఠశాల వార్షిక సంచిక; అమూల్యం. ఈ సంచికలో
రచయిత లంపెనూ విద్యార్థులే కాదు, రచనలన్నీ
చాలా ముచ్చటగా వున్నాయి. ఆధునాతి న
యుగంలో విజ్ఞాన వికాసాలు పొందేయిపోతున్నాయని
కాకిగోల చేపేచారు నిజానికి యీ సంచికను తిప్పక
తిలకించవలసి వుంది. మైసూరు యాత్రా చిత్రాలతో,
సంచిక ముద్దులుమూట గడుతోంది. విద్యార్థులకు
ప్రతికా నిర్వహణలో ఇలాంటి ఉత్సాహిరుచిరి ఆల
వాటు చేస్తూన్న సంపాదకవర్గంలోని ఉపాధ్యాయు
లను ఆభినందించవలసి వుంది.

వైతరణి

చిన్న కవల: పాంథుకం; రచన: శ్రీ కార్యగి;
ప్రచురణ: బాబావల్లి పబ్లిషర్స్, తెనాలి, వెల 0-12-0.

పిచ్చిలోకం

నాటిక; రచన: శ్రీ కార్యగి; ప్రచురణ: బాబా
వల్లి పబ్లిషర్స్, తెనాలి, వెల 0-8-0.

గీతార్థసారము

[ప్రథమ భాగము]

గీతారచన: కర్త: శ్రీ చేదునూరి గంగాధరం;
ప్రాప్తిస్థానం: రచయిత బౌద్ధపాటిన్ లైన్ రామ
కృష్ణ స్కూల్, రాజమహేంద్రవరం; వెల: 0.8-0.

అకారాలు

కథల సంపుటి; రచన: శ్రీ వల్లభ; ప్రచురణ:
నికోదా ప్రచురణలు, విజయవాడ. 2; వెల 0-12-0.